DOCUMENT RESUME

ED 033 012 RE 002 042

By-Jansen, Mogens

Danske laeseboger 1.-7. skolear. I. del, Registrering og analyse. (Danish Textbooks for Grades 1-7. Volume 1, Registration and Analysis.)

Danmarks Paedegogiske Inst., Copenhagen.

Pub Date 69

Note-299p.

EDRS Price MF-$1.25 HC-$15.05

Descriptors-Classification, Foreign Countries, Language Instruction, *Textbook Content, *Textbook Evaluation

An analysis of available primers and textbooks used for the teaching of Danish in grades 1 through 7 is presented. Topics such as the criteria used to group the texts, the authors who are represented, and the histories of some of the texts are discussed in 18 chapters. An attempt is made to classify contents according to genres, and a register of all texts is given. A bibliography is included. (RT)

Mogens Jansen

Danske læsebøger
1.-7. skoleår
I. del

Registrering og analyse

U. S. DEPARTMENT OF HEALTH, EDUCATION & WELFARE
OFFICE OF EDUCATION

THIS DOCUMENT HAS BEEN REPRODUCED EXACTLY AS RECEIVED FROM THE PERSON OR ORGANIZATION ORIGINATING IT. POINTS OF VIEW OR OPINIONS STATED DO NOT NECESSARILY REPRESENT OFFICIAL OFFICE OF EDUCATION POSITION OR POLICY.

København

Danmarks pædagogiske Institut, 1969

Publikation nr. 70, I. del

Publikation nr. 70, II. del
udsendt samtidig under titlen:

»Danske læsebøger,
1.-7. skoleår
II. del
Forfatter- og titelregister«

Tidligere udsendt:

»Skriftligt arbejde i dansk,
1.-7. skoleår
– registrering og analyse
af bøger til undervisningen i
skriftlig dansk.« (1966)

NORDLUNDES BOGTRYKKERI, KØBENHAVN

INDHOLD

Forord 9

Indledning 11
En del af stoffet har håndbogskarakter 11
– andet kan være af interesse ved en fagintegrering 11
– atter andet kan være udgangspunkt for yderligere analyser .. 11
Sigtet med arbejdet 12
Der beskrives det pædagogiske værktøj. 12
– men arbejdet er del af en større helhed 12

Kapitel 1: Samlede beskrivelser af lærebøger 13
Lærebogsbeskrivelser 13
Lærebogsanalyser 14
Lærebøgers indhold – et debatemne 15

Kapitel 2: Om registreringerne 17
Usikkerhedsmomenter i arbejdet med registreringen 17
Generelle »regler« anvendt ved registreringen 18
Registreringen af bøger til 1. skoleår 18
Øvelsestillæg etc. 21
Træningssystemer 25
Andre registrerede tekster, nogle eksempler 26
Hvor udbredt er de enkelte materialer? 31

Kapitel 3: Mulige grupperinger af bøgerne ved analysen 33
Bøgerne til 1.–2.-7. skoleår 33
Bøgerne til 1.-2.–3.-7. skoleår 33
De seks »udbyggede« systemer 35
Specielt træningsbetonede systemer 35
Specialmateriale til hjælpeklasserne 36
Enkeltbøger, ikke-udbyggede systemer etc.. 37
Almene overvejelser ved grupperingen 37
Det grønlandske materiale 38

Kapitel 4: Om beregning af normalsider 40
Hvorfor »normalside«-beregninger? 40
Hvilken normalsideberegning? 42
Retningslinjer for normalsideberegninger af prosa 44
Beregning af særprægede tekster. 45
Beregning af poesi m.v. 47
Beregning af bøgerne til de første skoleår.. 47
»Normalsider« eller »antal tekster«? 47
Det totale normalsideantal for de udbyggede systemer 49
Normalsidetal og illustrationer.. 51
Normalsideberegninger i forbindelse med undervisning 51

Kapitel 5: Hvilke forfattere er repræsenteret?. 52
Undtagelser fra forfatteropgørelsen 52
H.C.Andersen. 52
Halfdan Rasmussen 54
Jeppe Aakjær.. 55
N.F.S. Grundtvig 56
Æsop 56
Bjørnstjerne Bjørnson. 56
Johs.V.Jensen 57
B.S. Ingemann 57
St.St. Blicher 58
H.V.Kaalund 62
Thorbjørn Egner 62
Adam Oehlenschläger. 63
Astrid Lindgren 63
Andre danske forfattere.. 64
Laura Ingalls Wilder 65
Eventyrfortællere og eventyr 65

Kapitel 6: Folkeeventyr, fabler, sagn m.v. 66
Om folkeeventyr m.v. 66
Bearbejdelser, genfortællinger, – nogle overvejelser – og ud fra eksempler 68
Et tværfagligt interesseområde 70

Kapitel 7: Overensstemmelsen mellem læsebøgernes og orienteringsfagenes stof 71
– i 1. og 2. skoleår 72
– i biologi 72
– i religion 74
– i familiekundskab 76
– i naturlære 76

Kapitel 8: Hvornår er læsebøgernes tekster skrevet? 78
Er der parallelitet mellem bøgernes tekster og det stof, der bruges i historieundervisningen?.. 78
Tre særlige teksttyper 80

Registreringens inddeling i grupper 83
Forfatterdata eller tekstalder som registreringsgrundlag 84
»Bogens alder« 85
Bøgerne til 1. klasse 86
Tekster, der ikke kunne registreres m.h.t. tilblivelsesår 87
Enkelte opgørelser 88
Vedrørende antal »tekster« og antal »normalsider« 91

Oversigt med afgrænsende eksempler 94
Diverse (rim, remser, ordsprog, anekdoter, skæmtesprog) (a) .. 94
Folkeeventyr (også molbohistorier) (b) 94
Før år 200 (c) 94
200-1100 (d) 95
1100-1499 (e) 95
1500-tallet (f) 96
1600-tallet (g) 96
1700-tallet (h) 96
1800-1819 (i) 97
1820-1839 (j) 97
1840-1869 (k) 98
1870-1899 (l) 99
1900-1919 (m) 99
1920-1929 (n) 100
1930-1939 (o) 101
1940-1945 (p) 101
1946-1950 (r) 102
1951-1956 (s) 102
1957-1960 (t) 103
1961- (u) 104

Tidsoversigt over alle registrerede bøger 105
KÆBØGERNE 106
SÅ LÆSER VI 109
LÆS OG FORSTÅ 112
LÆSEBOGEN 115
VI LÆSER 118
LÆS RIGTIGT 121
MIN LÆSEBOG 124
Oversigt over totaler 127
Opgørelse for systemer for 6. og 7. skoleår 130
Andre bøger 132
Læsebøgernes tekster og faget historie 134
Historieundervisningens perioder 134
– i 3. skoleår 134
– i 4. skoleår 134
– i 5. skoleår 135
– i 6. skoleår 135
– og i 7. skoleår 135

3.-7. skoleår, en oversigt 135
En anden grupperingsmulighed 140

Om opdelingen i dansk/udenlandsk litteratur 141
Specielt om tidsinddelingen af de udenlandske tekster 142

Kapitel 9: Teksternes geografiske tilhørsforhold 143
Hvilke »lande«? 143
»Indfødte« eller »fremmede« forfattere? 145
Eventyrenes geografiske tilhørsforhold 147
– og om rim, remser og ordsprog 148

Oversigt med afgrænsende eksempler 149
Nr. 301 Det geografiske Danmark 149
Nr. 302 Grønland 150
Nr. 303 Færøerne 151
Nr. 305 Island 152
Nr. 306 Finland 152
Nr. 307 Norge 153
Nr. 308 Norge, tekster på originalsproget 154
Nr. 309 Sverige 155
Nr. 310 Sverige, tekster på originalsproget 156
Nr. 311 Norden 157
Nr. 312 U.K. 157
Nr. 313 Frankrig 158
Nr. 314 Tyskland 159
Nr. 315 Øvrige Vest- samt Mellemeuropa 159
Nr. 316 Middelhavslande og Sydeuropa 160
Nr. 317 Østeuropa 161
Nr. 319 SSSR 161
Nr. 320 USA 162
Nr. 321 Canada 163
Nr. 323 Latin-Amerika 164
Nr. 324 Afrika 164
Nr. 325 Israel 165
Nr. 326 Den forenede arabiske Republik 166
Nr. 328 India 166
Nr. 329 Japan 167
Nr. 330 Kina 168
Nr. 331 Andre lande i Asien 169
Nr. 333 Oceanien 169
Nr. 334 Har ikke kunnet bestemmes 170

Analyser, nogle hovedtræk 171
Hvilke lande hentes teksterne fra? 171
Fra Norden, totalopgørelse 171
Fra andre lande, totalopgørelser 173
»Indfødt« litteratur 175

De seks udbyggede systemer, generelle træk 182
Tekster fra Grønland og Færøerne 182
Tekster fra Island 182
Tekster fra Frankrig 184
Tekster fra Frankrig, England og Tyskland 184
Tekster fra Vesteuropa – og det øvrige Europa 185
Nær ved og fjernt fra Danmark 187
Hvorfor er de nye lande svagt repræsenteret? 188

Lægges der op til et samarbejde mellem dansk og geografi? 189
De seks udbyggede systemers tekster 189
3. skoleår 189
4. skoleår 189
5. skoleår 191
6. skoleår 191
7. skoleår 193
3.-7. skoleår 194
Bøger til hjælpeklasserne 196

Andre mulige registreringer 197
– en geografisk 197
– og erhvervsskildringer? 197
– eller mindretal? 197

Kapitel 10: Sammenhæng mellem dansk og orienteringsfagene via læsebøgerne? 199

Kapitel 11: Om norske og svenske tekster 201
– i bøgerne for 6. og 7. skoleår 201
– og i bøgerne for 4. og 5. skoleår 202
Om lydbånd til de norske og svenske tekster 202
Om norsk og norsk 203
Et oplagt forskningsobjekt 205

Kapitel 12: Originale, bearbejdede eller forkortede tekster 207
Forskellig praksis 207
Om den typografiske m.v. fremtrædelsesform 208
Indhold/form? 209
Eksempler på særpræget fremtrædelsesform 213
Diskussion og argumentation 215

Oplæg til en systematisk registrering af form/originalitet 217
Hensigten med skema IV 217
401 A, B, C 217
402 A, B, C 218
403 A, B, C 219
404 A, B, C 219
405, 406, 407 220

Hvor lange er teksterne? 221
Hensigten med skema V 221
Nogle eksempler, der antyder afgrænsninger i skema V 222
LÆS OG FORSTÅ 224
– og tilsvarende systemer 226
LÆR/AT LÆRE 226
Et eksempel på en forkortet tekst 227
– og dens illustrationer 236

Kapitel 13: Om læsebøgernes illustrationer i øvrigt 237
Et grundlag for registreringer af illustrationer 237
Bearbejdelsen af illustrationsmaterialet 239

Kapitel 14: Et første forsøg på en indholdsregistrering 240
Hyppigt forslag til indholdsregistreringer 240
En »genreregistrering« 241
Karakteristika for børnelitteratur? 242
»Antal tekster« og »normalsider« 243
Om de enkelte »genre« numre 243
Nr. 701-735, se side 244-257.. 244
Endnu et registreringsforsøg 256

Kapitel 15: Andre forhold, der er berørt 258
(Race)diskriminerende tekster?.. 258
Andre former for diskriminering ved tekstvalget?. 259
De registrerede bøgers alder og teksterne 260
Bøgernes vejlednings- og håndbogsudstyr 261
Foreløbig kommentar om lærervejledninger 262
Foreløbig kommentar om bøgernes håndbogsmæssige udstyr .. 262
En kommende arbejdshæfteanalyse 263
Vurdering af bøgerne? 265

Kapitel 16: Forhold, der ikke er taget op 267
Læsning – i andet end bøger 267
Læsebøger – og andre bøger til danskundervisningen. 267
Andre emner 268

Kapitel 17: Afsluttende kommentarer 269
– i relation til første lærebogsanalyse 269
– og i relation til denne og følgende 270

Kapitel 18: Oversigt over alle registrerede bøger.. 272
DANSK-SYSTEMET K-BØGERNE 273
SÅ LÆSER VI 273
DANSK LÆSEBOG, Clausen & Hansen 274
LÆS OG FORSTÅ 274
SØREN STREG LÆSER 274
OLE BOLE ABC.. 274

DANSK-SYSTEMET PER OG LIS 275
LÆSEBOGEN.. 275
NU KAN JEG LÆSE 275
MIN EGEN BOG 275
MIN DANSKBOG 275
DANSK LÆSEBOG, Hansen, Heltoft & Nielsen 276
PILEBØGERNE 276
VI KAN LI' AT LÆSE 276
VI LÆSER 276
DANSK LÆSEBOG TIL SPECIALUNDERVISNING 276
LÆS RIGTIGT 277
SJETTE- OG SYVENDEKLASSERNES LÆSEBOG 277
LÆR/AT LÆRE 277
MIN LÆSEBOG 277
HVAD VAR DET, JEG LÆSTE?. 278
KIT OG KAT 278

Litteratur 279

Summary.. 281

Bilag I: Anvendte registreringsskemaer. 289

Bilag II og III: Om forfatter- og indholdsregister 301

Publikationsliste 303

*

Danske læsebøger – 1.-7. skoleår II. del,
forfatter- og titelregister udsendt separat som.. .. .. bd II

Forord

I efteråret 1966 publiceredes »Skriftligt arbejde i dansk, 1.-7. skoleår, registrering og analyse af bøger til undervisningen i skriftlig dansk«.

Denne bog »Danske læsebøger, 1.-7. skoleår, registrering og analyse af bøger til undervisningen i mundtlig dansk« er en naturlig videreførelse af kortlægningen af lærebogsmaterialet inden for området.

Ud fra tidligere erfaringer var det denne gang muligt at fremskynde arbejdsgangen, således at det indledende arbejde, der tidligere tog godt to år, nu kunne nås igennem i løbet af godt ét år.

I det indledende arbejde deltog skolebibliotekarerne, overlærerne Mogens Andersen og Arne Olesen samt læsepædagogen, kommunelærer Flemming Lundahl. Arbejdet resulterede i udarbejdelse af foreløbige udkast til registreringsskemaer, forslag til emneafgrænsninger, definitioner m.v., og det blev i skoleåret 1967/68 fulgt op af årskursister fra Danmarks Lærerhøjskole, der som praktikanter arbejdede ved instituttets afdeling for pædagogisk forsøgsvirksomhed. Det drejede sig om lærerne Lisbeth Hartvig Andersen, J. Pagh Andersen, Tove Blomquist, H. I. Christiansen, Jørgen Ellegaard-Jørgensen, Else Gylling, Inge Egeberg Jensen, Eleonora Jensen-Holm, Ole Hector Larsen, Elon Rasmussen og Hanna Skop. Dele af arbejdet blev videreført i skoleåret 1968/69 i forbindelse med, at nye områder blev draget ind i analyserne.

Afdelingsbibliotekar fru Dora Steensgaard har deltaget i arbejdet, jf. blandt andet hele II. del, afdelingsleder ved Danmarks Lærerhøjskole mag. art. Gunnar Jakobsen har givet råd og vejledning vedr. visse litterære aspekter i arbejdet, især i forbindelse med siderne 78-257. Cand. stat. Benny Karpatoff har udarbejdet det statistiske grundlag for normalsideberegningen, jf. side 44-51; skolepsykolog og amanuensis, cand. psych. Peer Mylov har foretaget resumeringen af publikationen, og tegner Søren Jacobsen har bistået ved analysen af illustrationerne, jf. side 239. Endvidere har læsebogsredaktører, børnebogsforfattere, forlagsredaktører og andre været behjælpelige med fremskaffelsen af nødvendige detaljerede oplysninger.

Indledning

En del af det stof, der gengives i denne publikation, vil i overvejende grad have håndbogsinteresse for lærere og bibliotekarer – vel især for skolebibliotekarer og de børnebibliotekarer, der arbejder nært sammen med skolerne. Dette gælder nok især bilagene II og III; se II. del.

En del af stoffet har håndbogskarakter

Andet af dette stof kan have interesse for dansklærere ved at medvirke til at skabe et vist overblik over et forholdsvis stort lærebogsområde, i hvert fald over et lærebogsområde, som almindeligvis antages at have væsentlig pædagogisk betydning.

– andet kan være af interesse ved en fagintegrering

Det kan f. eks. nævnes, at dét, der er registreret i forbindelse med kapitel 8 og 9, nok vil være af en vis interesse for lærere, der har 3.-7. klasser, og som overvejer at gå ind for en fagintegrering, enten ved at den enkelte lærer selv foruden dansk tillige har ét eller flere af orienteringsfagene og i en periode vælger at arbejde samlet med disse fag, eller ved at dansk- og orienteringsfaglærere vil arbejde sammen over en periode.

Muligvis kunne man forestille sig, at enkelte af de her foretagne registreringer kunne være udgangspunkt for et yderligere arbejde med såvel læsebøger som børnebøger – et arbejde, der ikke nødvendigvis behøver at blive taget op af pædagoger. Det kunne også tages op af folk inden for biblioteksverdenen, specielt vel af folk, der arbejder inden for

– atter andet kan være udgangspunkt for yderligere analyser

børnebibliotekarernes interesseområde. Enkelte af de her foretagne registreringer kunne måske være en del af et grundmateriale og dermed være af interesse for folk, der arbejder med historiske eller litteraturhistoriske emner.

Sigtet med arbejdet

Det registrerede materiale er nemlig langt fra udtømt gennem de her skitserede emner. Der er kun taget dele af det op, og sigtet med opgaven var fra begyndelsen ikke at foretage en tilbundsgående læsebogsanalyse inden for et afgrænset område, men at undersøge, om man via en registrering af læsebøgers stof, måske delvis fulgt op af en læsebogsanalyse, kunne nå frem til dele af udgangspunkterne for en registrering af fagligt definerede undervisningsaktiviteter. Dette viste sig ikke at være muligt via de her foretagne registreringer, men undervejs strejfede man gennem en del stofområder, og arbejdede ret detaljeret med andre.

Der beskrives det pædagogiske værktøj

Nogle af disse områder er skildret i det følgende udfra ønsket om at nærme sig en beskrivelse af dét pædagogiske værktøj, lærebøgerne, elever og lærere arbejder med. Der er ingen tradition for at dette gøres, og vel bl. a. derfor stilles læreren ofte i en usikker situation ved valget af – men navnlig ved den daglige brug af – dette værktøj.

– men arbejdet er del af en større helhed

Ved dette arbejde er det dog hele tiden søgt holdt for øje, at læsebogsregistreringen er led i en større opgave, der søger at skildre undervisningen på bestemte klassetrin, primært beskrevet ud fra analyse af de faglige aktiviteter, eleverne arbejder med.

KAPITEL 1

Samlede beskrivelser af lærebøger

Lærebogs-beskrivelser

Man har på forskellig måde søgt at beskrive lærebøger, evt. ud fra deres indhold eller dele af deres indhold, evt. ud fra deres fremtrædelsesform.

Der har således i tidens løb, navnlig i den engelsksprogede verden, været gjort forsøg på at analysere lærebøger og søgt f. eks. at bestemme deres læseletheds- eller læsesværhedsgrad vurderet ud fra bøgernes sproglige eller typografiske fremtrædelsesform.

Om lærebøgernes sproglige fremtrædelsesform er det nærliggende at henvise til den svenske forsker C. H. Björnsson, jf. hans seneste bog »Läsbarhet« (Björnsson, 1968).

Tilsvarende undersøgelser over bøgernes umiddelbare fremtrædelsesform, d.v.s. undersøgelser, der ud fra pædagogiske udgangspunkter og interesser også tager bl. a. typografiske faktorer og lay-out med i billedet, findes ikke. En aller første tilnærmelse til en skitse, der kan pege frem mod omridset af problemet og en eventuel senere analyse af bøgernes umiddelbare – og overvejende typografisk bestemte – fremtrædelsesform, foreligger med artiklen »Læseteknisk niveau« (Jansen, 1967).

Men disse arbejder ser stort set bort fra bøgernes indhold.

Det mangeårige nordiske arbejde med revision af historiebøger bør naturligvis nævnes som arbejder, der har været fokuseret om indholdet, og bøger som "Geography Teaching and the Revision of Geography Textbooks and Atlases" (Marchant, ed., 1967) og "History Teaching and History

Textbook Revision" (Schüddekopf, Bruley, Dance & Vigander, 1967) kan ses i samme sammenhæng. Disse bøger vil blive nærmere omtalt i forbindelse med en redegørelse for klasseværelsesobservationer og skal derfor forbigås her. Historiske oversigter eller bibliografier som f. eks. Ragnar Mannil »Folkskolans Läroböcker under hundra år, 1866-1966« (Mannil, 1967) kommer heller ikke i særlig grad ind på at tage stilling til de omtalte bøgers indhold.

Og om nogen analyse af bøgerne er der ikke tale.

Lærebogs-analyser

Lærebogsanalyser, forstået som systematisk gennemførte undersøgelser, der er foretaget ud fra registreringer af lærebøger, er af relativ ny dato.

Af sådanne lærebogsanalyser foreligger Birger Bromsjö: »Samhällskunskap som skolämne« (Bromsjö, 1965), Mogens Jansen: »Skriftligt arbejde i dansk, 1.-7. skoleår« (Jansen, 1966), en rapport fra Pedagogisk Forskningsinstitutt ved Oslo Universitet, Vebjørn Jentoft Skjelfjord: »En strukturell analyse av et leseverk for annen klasse i folkeskolen og et forsøk på å fastslå vanskegrad«, (Skjelfjord, 1967), samt det særdeles kort refererede arbejde af Gaston E. Bloom, Richard R. Waite og Sara Zimet: "Content of first grade reading books", (Bloom, Waite & Zimet, 1968). Efterhånden som de større svenske systemer udarbejdes (IMU, UME, UMT m. fl.) vil de beskrivelser, der ledsager dem, også lej-

---

Det ville være urimeligt ikke at nævne Herbert Tingstens netop nu i foråret 1969 udkomne værk »Gud och fosterlandet« (Tingsten, 1969) i denne sammenhæng. Det pågældende arbejde er en skildring af lærebøger først og fremmest i historie, geografi og kristendomskundskab fra 1800-tallets midte og frem til 1950. Bogen er ikke en altdækkende skildring, men dog langt mere end strejftog i franske, italienske, tyske, usa'ske, østrigske og – mest indgående behandlet – svenske bøger. – De pågældende bøger er set ud fra synsvinklen »skolepropaganda«, og selv om bogen ikke er fuldt dækkende, så er gennemgangen dog så omfangsrig, eksempelfyldt – og velskrevet –, at den givet vil være igangsættende indenfor feltet. Især for den historisk interesserede vil bogen være nærligende at tage op i en større sammenhæng; men nogen fuldt systematisk lærebogsanalyse kan arbejdet næppe siges at være.

lighedsvis være lærebogsanalyser. Et eksempel kan være »Innehållsanalyser av läroböcker i tyska för grundskolans årskurs 8«, Schwandt, 1968, der tillige henviser til andre tilsvarende, tidligere arbejder. Der findes endvidere enkelte mindre artikler og stencilerede rapporter, men lærebogsanalyserne er foreløbig få og spredte.

Lærebøgers indhold – et debatemne

Dette betyder bestemt ikke, at der ikke kan påvises interesse for lærebøgernes indhold. Det kan der. Og denne interesse er intet specielt skandinavisk fænomen. For at tage en geografisk yderlighed kan nævnes Lao Hsians kinesiske "A Country Boy Quits School" (Lao, 1964): Her skildres humoristisk, men ganske skarpt den problemkreds, et barn i en u-landsegn kommer ind i, når afstanden mellem hans egen verden og lærebøgernes verden, der afspejler den industrialiserede verden – i dette tilfælde den engelske – er større end barnet og omgivelserne kan administrere.

Tilsvarende problemer nævnes i den nordamerikanske Jonathan Kozols bog "Death at an Early Age", hvoraf vel navnlig den intense skildring i kapitel syv af lærebøgernes hvide – og forældede – verden stillet overfor Bostons negerbørns verden står som et digterisk stærkt tidsdokument (Kozol, 1967).

I denne forbindelse bør måske nævnes, da det nu netop er en læsebogsanalyse, der er tale om – at også den danske litteratur kan give adskillige eksempler på børns optagethed af (eller mangel på optagethed af) deres lærebøger. Ret nye, men allerede klassiske er skildringer som Martin A. Hansens »Verdensromanen« (i »Midsommerkrans«, Hansen, 1956); endnu mere markant i denne sammenhæng er Johs. V. Jensens »Vore første Bøger« (i »Mytens ring«, Jensen, 1957).

Noveller, essays og bøger som de nævnte har betydet langt mere for debatten omkring lærebøgerne end lærebogsanalyser. De skønlitterære og skønlitterært-dokumentarisk prægede bøger er også flest. Debatten om lærebøgernes indhold er altså ikke blevet ført ud fra lærebogsanalyser, og den er heller ikke først og fremmest blevet ført i videnskabelige

publikationer, end ikke primært i den mere populære pædagogiske eller psykologiske presse.

Nævnes må også i denne forbindelse dag- og ugebladsartikler, hvor man dog oftere har interesseret sig for enkelte, bestemte bøgers indhold, som man så har taget – en ofte meget emotionelt præget eller fagligt ret begrænset (Danø, 1968) for ikke at sige snæver – stilling til.

Den skandinaviske debat har især været ført i Sverige, og blandt de forhold, man navnlig har interesseret sig for, er stereotyper i lærebøger; denne diskussion er ret ofte gået ind i en svensk debat om kønsrollemønsteret, en debat, der bl. a. afspejles i et arbejde som Carin Holmqvist: »Könsroller i samhällsläroböcker«, (Holmqvist, 1967).

Og i denne debat er det ikke specielt lærebøgerne, man har interesseret sig for, men nok så meget børnebøgerne (se f. eks. Ambjörnsson, 1968), ungdomsbøgerne (Johansson, 1964) og ugebladene (Dahlström, u. å.); de to sidste refereret i Holmqvist, 1967.

Skridtet fra ofte ret emotionelt engagerede debatter som de her omtalte og til en debat på et registrér- og kontrollérbart niveau kan næppe tages, uden man sætter ind med registreringer og analyser, der kan være en – lejlighedsvis generende nøgtern – kontrol på i øvrigt velformulerede meninger.

Hensigten med denne bog har dog ikke været at søge at belyse samme eller tilsvarende emner; om formålet med undersøgelsen jf. s. 11-12. Trods dette vil det dog næppe kunne undgås, at dele af bogen ses i lyset af debatter som de førte. Skulle de derved blive tilført dele af en viden, der hidtil ikke har eksisteret, er dette biprodukt af analysen ikke tilsigtet; der er i det følgende adskillige gange givet oplysninger, man kunne have ønsket var bedre dokumenterede og ikke blot givet som noget, der »synes at være udtryk for en vis tendens«. At gå i dybden med disse forhold har ikke været muligt indenfor de givne rammer; det har heller ikke været hensigten med dette arbejde, men kan biresultater yde nogen hjælp ved en diskussion, har de ikke været bragt forgæves.

KAPITEL 2

Om registreringerne

Usikkerhedsmomenter i arbejdet med registreringen

Som baggrund for registreringerne er bl. a. anvendt erfaringerne fra den foregående lærebogsanalyse »Skriftligt arbejde i dansk, 1.-7. skoleår« (Jansen, 1966). Der er lagt megen vægt på også her at nå frem til eksempelafgrænsede definitioner, og der er sørget for, at der ikke er bygget på nogen registrering, der ikke er foretaget af mindst to af hinanden uafhængigt arbejdende praktikantgrupper.

Skildringen af usikkerhedsmomenter i registreringen i ovennævnte arbejde (side 26 ff.) kunne have været gentaget her. Den større erfaring, der har kunnet lægges bag tilrettelæggelsen af arbejdet, er blevet modsvaret af de vanskeligere registreringer, der denne gang har måttet arbejdes med.

Det forhold, at man denne gang sluttede med at måtte foretage en række indholdsdefinerede registreringer – og ikke registreringer, der var defineret ved en faglig aktivitet – er endnu en ting, der i begyndelsen gav et forholdsvis stort spillerum for personlige tolkninger. Der har dog næppe været tale om, at en eventuel »personlig misvisning« ikke er blevet meget justeret, efterhånden som arbejdet skred frem; i hvert fald har det ikke kunnet spores, at en sådan har haft indflydelse på de registreringer, der er foretaget analyser ud fra.

Et enkelt afsnit fra ovennævnte tidligere lærebogsanalyse må dog gengives i sin helhed:

»Det bør allerede her understreges, at det næppe vil være rimeligt at forsøge en nøje tal-for-tal-sammenlignende vurdering af de undersøgte skriftlig-dansksystemer ud fra her

givne oplysninger. Hvad der kan interessere, er forsøg på sammenstillinger af mere generelle tendenser, således som disse viser sig, uanset hvem der har foretaget registreringerne.« (Jansen, 1966, side 29).

Om registreringerne henvises i øvrigt dels til følgende generelle bemærkninger, dels til de redegørelser, der er knyttet til de enkelte afsnit.

Generelle »regler« anvendt ved registreringen

Der er i alle tilfælde anvendt den praksis, at man har søgt at registrere færrest muligt antal tekster under kategorier som f. eks. 407, »andet« (jf. side 220), 735 »diverse« (jf. side 256) – og jo naturligvis også færrest muligt under en kategori som 509, »har ikke kunnet bestemmes« (jf. side 222).

Endvidere viste det sig praktisk i flest mulige tilfælde at søge at gennemføre registreringen »oppefra og nedad« i hvert enkelt af skemaerne IV-VIII, jf. omtalen i forbindelse med skema VII (se kapitel 14), der direkte er blevet bygget op over en sådan »oppefra-og-nedad«-gående registrering.

Registreringen af bøger til 1. skoleår

Især ved registreringen af bøger til bestemte skoleår, fortrinsvis 1. skoleår, og bøger fra visse systemer, især fra LÆS OG FORSTÅ, LÆR/AT LÆRE og HVAD VAR DET JEG LÆSTE?, viste der sig en række problemer; nogle eksempler vil vise hvilke. Det kan her antydes, hvorledes disse blev søgt løst:

Som eksempel på en bog beregnet for 1. skoleår, der har givet registreringsvanskeligheder, kunne vælges SØREN STREG LÆSER.

Det var her vanskeligt at afgrænse, hvornår denne bog – og i øvrigt en stor del af de andre bøger til 1. skoleår – rummede tekster, der kunne registreres som »historier«, og hvornår der var tale om tekster, der ikke kunne registreres som »historier«, men som alene er blevet registreret som en række linjer, småtekster uden noget sammenhængende fortællingspræg osv. Formålet – ikke alene primært, men næsten udelukkende – med disse sidstnævnte tekster synes at være læsetræning; indholdet synes her næsten helt at være under-

ordnet de enkelte teksters systematiske opbygning over visse på forhånd udvalgte ord eller sætningsmønstre.

En række eksempler hentet fra ovennævnte bog vil antyde nogle af de problemer, der har måttet overvejes ved afgrænsningen:

På side 134 findes for første gang en tekst, der tydeligt er adskilt fra de andre tekster, og hvor det ved en klart markeret overskrift er angivet, at der her er »en historie«: »Langhale uden hale«. En afgrænsning gående ud fra, at man regner en tekst for en historie, der har kunnet registreres, når den har en klart markeret overskrift, er en administrerbar ordning.

Men problemerne er dog ikke løst med dette, hvad side 80, »i skoven«, viser – her er nemlig med den i øvrigt anvendte almindelige skrift klart angivet en overskrift til en 23-linjet lille historie.

Grænsen fra denne side til side 76, hvor overskriften ser ud som vist på fig. 1, (d.v.s. hvor der indgår et billede direkte i overskriften), er meget vanskelig at trække.

Figur 1

En historie på side 57 om Jan og far i en rød båd er meningsmæssigt ret klart afgrænset som en historie, der indholdsmæssigt vurderet kan stå alene. Men der er ikke angivet overskrift til den. Andre tilsvarende historier som f. eks. historien på side 49, »nu kan I læse!«, gør en afgrænsning af disse forhold endnu vanskeligere.

Som en regel valgte man ved disse elementærtekster følgende: »Man betragter en tekst som en »historie«, en »fortælling« eller en »anden tekst«, når den pågældende elementærtekst klart er markeret med en overskrift, eller når historien uden videre gennem lay-out og sammenhæng fremtræder tydeligt adskilt fra den øvrige tekst«.

Sådanne historier er alle – medmindre andre forhold klart har talt imod det – blevet registreret, og de kan næsten alle ses i bilag II, forfatterregisteret. Denne regel gav sine steder åbenbart urimelige udslag. En anden administrerbar mulighed var at undlade at foretage en normalsideberegning af store dele af materialet for 1.-2. skoleår. Da dette sidste er uantageligt, blev den første regel anvendt.

Ovenstående medfører, at de første sider i en stor del af bøgerne for 1. skoleår er beregnet som én lang »historie«, altså som »én tekst«. Denne registreringsform taler i øvrigt for, at man i hvert fald ikke ved de efterfølgende analyser kun arbejder med enheden »en tekst«, men også med enheden »en normalside«. Da dette er sket i alle tilfælde, og da disse bøger alle er optalt af de samme, vil mulige tvivlstilfælde under optællingen i alle tilfælde være blevet afgjort ud fra samme retningslinjer; det skal yderligere nævnes, at én person har foretaget alle normalsideoptællinger af disse bøger, og at de er kontrolleret af én anden.

De registreringsvanskeligheder, der er redegjort for i forbindelse med ovenomtalte bog, blev endnu større ved ældre begynderundervisningsmaterialer.

OLE BOLE ABC, kan vælges som eksempel på en sådan bog, som det i det hele taget har været meget vanskeligt at registrere: Side I-IV er lærervejledning; side 1-21 rummer

»håndskrevne« tekster med illustrationer; side 21-29 inkl. er heller ikke blevet registreret. De første af disse sider rummer nemlig en del tekster og billeder sat op som rebus'er. (En tilsvarende del af dette stof findes som regel i nyere systemer i ABC-forhæfter). De følgende sider af bogen viser tekster med et indholdsmæssigt meget beskedent indhold.

De lærere, der foretog registreringen, valgte samstemmende og uden overvejelser ikke at påbegynde nogen form for registrering før efter side 17. De følgende sider gav man denne kommentar til: »Side 17-29 rummer rebus'er, billedøvelser, bogstavrim, læselege osv. og synes i så høj grad at svare til de bøger, der i øvrigt ikke er registreret (tegne- og malebøger, ABC-forhæfter og lign.), at vi valgte ikke at registrere disse sider, svarende til, at de netop nævnte bøger jo heller ikke er blevet registreret.«

I forbindelse med bl. a. stof som dette dukkede der under registreringen en regel op, der næsten formulerede sig selv: »En tekst, hvor indholdet er helt underordnet de læsetræningsmæssige – eller andre øvelsesmæssige af teknisk bestemt art – aspekter, registreres ikke, heller ikke selv om der er overskrift til historien.« Derved undgik man at tage stilling til de ganske få sammenhængende tekster, som i ældre ABCer spredt findes på de første sider, og som i nyere læsebogssystemer er udskilt som stof i ABC-forhæfter, tegne-malebøger osv. f. eks. i VI LÆSER OG MALER (til systemet VI LÆSER) og BOGSTAVBOGEN (K-BOG 1A) begge for 1. skoleår.

Øvelsestillæg etc.

Det var dog ikke blot i ABC-bøgerne – altså i de bøger, der henvender sig til elever på rebuslæsningens trin –, at der var tvivl om, hvilket stof der burde (og kunne) registreres.

En del læsebøger har forskellige former for tillæg med lydøvelser e. lign. stof, der ikke generelt har kunnet registreres som øvrige tekster.

I Hansen, Heltoft og Nielsen: DANSK LÆSEBOG FOR 6. SKOLEÅR kan side 284 ses en del af det stof, der rejste registreringsproblemer: På side 284-285 findes lydøvelser;

dette materiale har intet meningsindhold og er følgeligt ikke registreret som andre tekster. Side 286 findes »Bananmandens sang« se fig. 2, skrevet af en af læsebogsredaktørerne, Hans I. Hansen; – også her er teksten konstrueret på en sådan måde, at det er nærliggende at vurdere ud fra samme regler, som når der var tale om en tekst for 1. skoleår. Da der er overskrift på teksten, og da den er sat op som en sang, og da den også har et vist meningsindhold, har man ment at kunne forsvare at registrere den på linje med andre tekster. På læsebogens følgende side fortsætter samme princip i teksterne: »Drengene ved stranden«, »Björnerim« og »Da Frede og Frode fangede gedder«.

Figur 3 viser dog, hvorledes man i selve tekstens fremtrædelsesform har søgt at understrege øvelsesstoffet – i det tilfælde, der her ses gengivet (øverst), lydøvelserne, se også denne bog side 265.

Måske ville man mene, at sådant stof – klassetrinet taget i betragtning – ikke burde indgå i registreringen. På den anden side har man ikke uden videre kunnet afskære alt stof, der fandtes i bogens tillæg (øvelsesstof), idet der f. eks. på side 289 i den pågældende bog er gengivet en række skæmtesprog, der *er* registreret på ganske almindelig vis i andre bøger (se figur 3 nederst).

På side 290 ff. er gengivet en række bearbejdede tekster til oplæsning, se således fig. 53.

Disse tekster vil være kendt andre steder fra i en fremtrædelsesform, der er mere »autentisk« i forhold til de pågældende teksters oprindelige fremtrædelsesform. Men teksterne rummer dog selv i den her gengivne form så absolut et indhold, også selv om den typografiske udformning klart viser, at teksterne primært sigter mod en oplæsning – altså mod en speciel faglig aktivitet.

Figur 2 og 3 (øverst) samt figur 60 viser i øvrigt et par af de ret få tilfælde, hvor en registrering ud fra en faglig aktivitetsregistrering kunne have været foretaget.

Figur 2

Øv nedenstående konsonantforbindelser sammen med alle vokalerne — således:

blade-blæde-blede-blide-blyde-bløde-blöde-blåde-blode-blude.

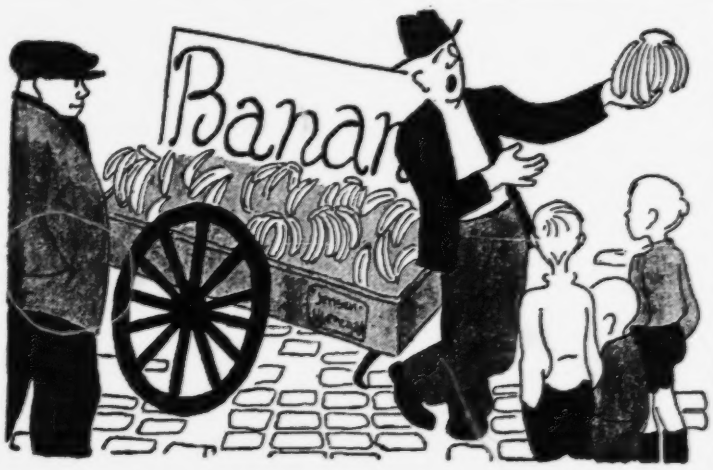

Bananmandens sang. — a

1 Bananer, / bananer / på gaden i dag! /
Bananer, / bananer fra Java! /
Tag én, / og tag mange, / tag, hvad du vil have! /
De gror / på vulkaner / og lava! /

2 Bananer til aften, / bananer til nat! /
Bananer / for svage små maver! /
Vi har dem / i klaser! / Kom her / med din hat! /
De er / fra Batavias haver! /

3 Bananer / har smag / fra ækvator / og fra, /
hvor palmerne / svinger / og svajer. /
Der / nydes bananer / hver eneste dag /
af alle – fra abe til / „najer"! /

4 Jeg / synger på gaden: / „Bananer, / bana – /
med smag / af vulkaner / og lava!" /
Tag én, / og tag mange, / tag, hvad du vil have! /
Bananer, / bananer fra Java! /

H. I. H. 1924

plade .....
brage .....
prage .....
fnage .....
flage .....
frare .....
vrare .....
djane .....
tjane .....
svave .....
snave .....
slave .....
gnale .....
knale .....
klale .....
grade.....
krade.....
masp .....
maps .....
balt .....
bast.....
bats.....
hans .....
hals.....
fask .....
faks .....
skvade....
splade ....
stjave ....
sprage ....
skrage ....
strage ....

Et lille eventyr, som skal læres udenad

Konsonantøvelse

Kong Konstantin / red til Konstantinopel / for at besøge / en konstantinopolitansk / prinsesse. /

Da han havde været der / tre dage, / forlovede de sig; / da han havde været der / tre dage til, / giftede de sig, / og da han havde været der / endnu tre dage, / red de bort / over alle bjerge. /

Men bag efter dem / red deres følge: / hundrede konstantinopolitanere / og hundrede / konstantinopolitanerinder / på mælkehvide heste. /

H. I. H. 1915

Figur 3

Skæmtesprog

1. „Bare vinden ville vende sig, inden jeg skal hjem!" sagde kællingen, hun havde modvind.
2. „Nu kan jeg nok selv!" sagde matrosen, han havde bedt til Vorherre, så længe faren stod på.
3. „Det trækker sig nok til rette!" sagde skrædderen, han havde syet ærmerne til lommehullerne.
4. „Man må hjælpe sig, som man kan!" sagde kællingen, hun tørrede bordet af med en kattekilling.

Trænings-systemer

Foruden bøger som ovennævnte, frembød specielt systemerne: HVAD VAR DET, JEG LÆSTE? og LÆS OG FORSTÅ en række problemer ved registreringen.

Man valgte i disse systemer at medtage alle de tekster, der havde læsebogstekstens karakter. Hvad der sluttelig blev valgt medtaget eller ikke medtaget, vil altid kunne diskuteres – og blev i høj grad diskuteret af praktikanterne; nogle kommentarer ledsaget af eksempler vil antyde afgrænsningerne:

ud fra en vurdering af det klassetrin, teksterne henvendte sig til, og

ud fra en vurdering af den sammenhæng, hvori de optrådte, samt

ud fra ønsket om i bilag II og III at medtage flest mulige tekster, som man kunne forvente, at lærere på ét eller andet tidspunkt kunne få brug for, selv om de ikke arbejdede med og heller ikke kendte den pågældende bog,

– er medtaget også tekster som f. eks. fra HVAD VAR DET, JEG LÆSTE?, læsehæfte 4B for 2.-5. skoleår, side 17-20, fortællingen »Halvdelen hver«.

I LÆS OG FORSTÅ 2. DEL for 7. skoleår, side 5-7 er medtaget »Lillekøbings skræk«, en kort tekst fra Marius Dahlsgaards bog af samme navn. Derimod er ikke i samme bog medtaget teksten »Hvor står det?«, side 9-11, idet de pågældende tekster kun er på ganske få linjer.

Overvejelsen, at teksten på tre sider af Marius Dahlsgaard (»Lillekøbings skræk«) er medtaget i registreringen, og at Marius Dahlsgaards tekst fra »Særlingen« på kun ni linjer ikke er medtaget, er begrundet med, at man skønnede, at en lærer næppe ville få brug for at finde frem til kun ni linjer i én eller anden sammenhæng, men måske nok til de tre sider.

Væsentligst for afgørelsen var det dog, at de elever i sidste del af 7. skoleår, som den pågældende bog henvendte sig til, ikke ville opfatte de ni linjer som en litterær skildring, men som »en læse*opgave*«, hvorimod de måske i nogen grad vil kunne vurdere tekststykket på tre sider som »et litteraturuddrag«.

Fra LÆS OG FORSTÅ 1. DEL for 2. skoleår er ved en række registreringer medtaget visse tekster, f. eks. teksten side 30-31: »I skoven«, der har en klar overskrift, fire illustrationer og femten linjer tekst. På det pågældende klassetrin (begyndelsen af andet skoleår) ville et tilsvarende tekststykke i en læsebog nemlig også være blevet registreret som en almindelig historie. Derimod er ikke medtaget teksten på siderne umiddelbart forud, side 28-29: »I haven«, da der her er en væsentlig større instruktion, otte linjer, til kun 11 linjers tekst.

Afgørende for, at den ene tekst er medtaget ved registreringen, og at den anden ikke er medtaget, var, at den førstnævnte tekst af elever på det pågældende trin oftest vil blive oplevet som en læseopgave, hvorimod den anden tekst af elever på dette trin oftest vil blive oplevet som et stykke opgaveløsning.

Andre registrerede tekster, nogle eksempler

I en bog som SÅ LÆSER VI – TREDJE DEL for fjerde skoleår har det ikke været muligt at medtage samtlige tekster. Det gælder således den 1½-linjede tekst side 21: »Vi laver en historie«; det er et fortælleoplæg, som svarer til opgaver, der i andre systemer er lagt ud i arbejdshæfter eller anbragt bag i bogen som øvelsesstof.

Den seks linjer store tekst side 37 i samme bog: »Vi spiller landskamp«, har mest karakter af en lærerinstruktion og er følgelig heller ikke medtaget. Systemet SÅ LÆSER VI har ingen systematisk lærervejledning, og de seks nævnte linjer har derfor måttet vurderes som en tekst til læreren. Det samme gælder teksten side 61: »Vi løser gåder«, der er på 3½ linje.

Kriterierne for, hvad der har skullet og kunnet medtages, har været genstand for (megen) løbende diskussion praktikanterne imellem; i det enkelte tvivlstilfælde har man afgjort, hvad der skulle medtages, først og fremmest ud fra en – naturligvis diskutabel – vurdering af, hvorledes elever på det pågældende klassetrin ville opleve og vurdere stoffet.

Som eksempel på, hvor langt ned i detaljer man gik (og

Figur 4

De små og de store.

(Mel.: »Tordenskjold — —«).

a b c d e f g
h i j k l m n
o p q r s t u
v x y z æ ø å

A B C D E F G
H I J K L M N
O P Q R S T U
V X Y Z Æ Ø Å

51

Figur 5

A B C D E F

G H I J K L

M N O P Q

R S T U V X

Y Z Æ Ø Å

A B C D E F G
H I J K L M N
O P Q R S T U
V X Y Z Æ Ø Å
nu kan jeg min A B C

Figur 6

nødvendigvis måtte gå) ved overvejelser over »om en tekst var en tekst«, skal anføres fire eksempler, der – karakteristisk nok – er fra fire bøger beregnet for første skoleår:

Alfabetet er anført i Hare og Herlak ABC, side 51, se fig. 4. Denne »tekst« er vedtaget registreret som en sang.

I Gregersen og Nordentoft MIN ABC står alfabetet side 66 (se fig. 5) uden illustrationer og er registreret, ikke som en tekst, men som et alfabet, læreren evt. kan bruge som udgangspunkt for en arbejdsopgave.

I SØREN OG METTE I SKOLE, side 63, er gengivet hele alfabetet; men én linjes tekst under dette (se fig. 6) bevirker, at alfabetet har måttet registreres som en tekst (en sang).

I SØREN STREG LÆSER er der på side 120 den samme »sang« (se fig. 7); via en nodeillustration og ordene »28 skal der stå« er der oplæg til, at teksten må registreres som en sang og følgelig som en tekst.

En række afgrænsninger, som de her er antydet, virker nærmest komiske; men foretages sådanne afgrænsninger *ikke* på dette elementærtrin, vil der dukke tilsvarende problemer op på andre trin.

Der er i øvrigt under normalsideberegningen opstået en række meget små registreringsproblemer, det ville være urimeligt at redegøre for her; de er i alle tilfælde søgt løst ens for alle bøger beregnet for samme klassetrin, således at en

hør:

a	b	c	d	e	f	g
h	i	j	k	l	m	n
o	p	q	r	s	t	u
v	x	y	z	æ	ø	å

28 skal der stå.

A	B	C	D	E	F	G
H	I	J	K	L	M	N
O	P	Q	R	S	T	U
V	X	Y	Z	Æ	Ø	Å

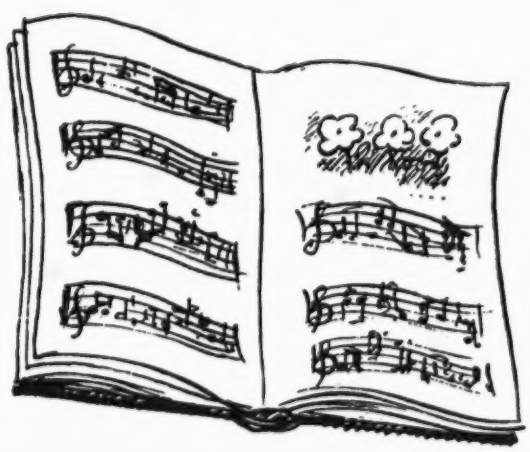

Figur 7

eventuel sammenstilling af normalsider fra ét system, klassetrin for klassetrin vil svare til tilsvarende normalsider fra et andet system.

Hvor udbredt er de enkelte materialer?

Et enkelt forhold ville det have været ønskeligt at kunne have oplyst i forbindelse med disse generelle redegørelser. Her omtales nemlig et system som et system og en normalside som en normalside vurderet ud fra de foreliggende bøger eller den foreliggende bog, – uden hensyntagen til, om det er en bog, der i praksis er meget anvendt, eller om det er en bog, der *var* meget anvendt, eller om der måske er tale om en bog, der har meget ringe udbredelse.

At kunne foretage en »vægtning« af de enkelte systemer, bøger og tekster ud fra deres *brug* i skolen kan der findes rimelige argumenter for. Men der kan næppe findes frem til talmæssige opgørelser, der kan gengives med bare en rimelig sikkerhed.

I forbindelse med en foreløbig orientering om denne analyse, som blev givet ved Danmarks pædagogiske Instituts repræsentantskabsmøde 19.-20. september 1968, blev det fra Repræsentantskabets side fremhævet, at det ville være ønskeligt ikke alene at vide, hvilket stof der faktisk fandtes i eksisterende danske læsebøger, men også at vide, hvilke af de omtalte registrerede læsebøger der blev hyppigst brugt. – En formodning om dette kan man naturligvis have, jf. side 35, hvor der argumenteres for, at man især har undersøgt de seks fuldt udbyggede systemer.

Der er imidlertid ikke indsamlet nogen systematisk viden om, hvilken brug der i folkeskolen gøres af de enkelte bøger. Sådan en opgørelse kunne være meget ønskelig, hvis man ville give et nogenlunde afrundet billede af de anvendte læsebøger; men det har (i hvert fald i denne sammenhæng) ikke været muligt at gennemføre en sådan nærmere analyse; det kan naturligvis gøres, jf. f. eks. Vormeland, 1968 og 1969.

Man kan også pege på, at det ved arbejdet med klasseværelsesobservationer viste sig meget vanskeligt at finde klasser, der arbejdede med visse systemer, mens det var ret let

at finde klasser, der arbejdede med andre systemer. Gennem dette kunne der ligge en vis orientering om bøgernes udbredelse. Der er også ad anden vej søgt oplysninger for at nå nærmere ind på dette problem – hidtil uden synderlig held –. Om dette emne skal der henvises til en senere publikation.

KAPITEL 3

Mulige grupperinger af bøgerne ved analysen

Efter at registreringerne var foretaget, viste det sig i en hel del tilfælde, at man ved den følgende analyse måtte gruppere bøgerne for at få et vist overblik over stoffet. Der blev forsøgt en række forskellige grupperinger – også væsentlig flere end de nedenfor nævnte, der dog viste sig mest givende.

Bøgerne til 1. – 2.-7. skoleår

Det blev umiddelbart foreslået at foretage en gruppering, der skilte bøgerne for 1. skoleår ud.

Man kunne således se bøgerne for 1. skoleår stillet over for samtlige bøger for 2. til 7. skoleår. Ved en bog som B. B. Møller: UGLEBOGEN for 1. skoleår stillet over for de øvrige bøger i dette system, MIN LÆSEBOG for 2.-7. skoleår, kunne denne opdeling synes rimelig: Skillelinjen mellem systemets første syv skoleår gik – hvis der da *skulle* peges på en – mellem bogen for 1. og bogen for 2. skoleår.

Så man på en bog som OLE BOLE for 1. skoleår eller på andre bøger af ikke helt ny dato, syntes denne opdeling stadig at være et godt udgangspunkt for det videre analysearbejde.

Bøgerne til 1.-2. – 3.-7. skoleår

Størstedelen af materialet fremtrådte dog således, at bøgerne for 1.-2. skoleår, eller for 1. + en del af 2. skoleår, havde fået en sådan udformning både typografisk og m. h. t. indhold, illustrationer, osv., at det i forhold til bøgernes intentioner nok ville være mere dækkende at se på de foretagne

registreringer af bøgerne for 1.-2. skoleår på den ene side og af 3.-7. skoleår på den anden side.

De ud fra registreringerne senere foretagne analyser, især i forbindelse med teksternes alder og geografiske tilhørsforhold, viste, at denne strukturering af materialet var brugbar.

Man kunne forestille sig, at det derudover ville være givende at se på 3.-5. skoleår for sig – stillet op over for 6.-7. skoleår; i de tilfælde, hvor der i det pågældende system alene fandtes bøger for 6.-7. skoleår, (der var ofte sammenhæng mellem disse bøger og et system, der henvendte sig til elever på højere trin), kunne en sådan opdeling være ønskelig.

Der var dog ikke ved registreringerne af andre systemer, end de der alene forelå for 6.-7. skoleår, noget der pegede mod, at man med udbytte ville kunne betragte disse skoleår isoleret.

Klasseværelsesobservationerne (jf. senere publikation) syntes ret klart at pege på, at 1.-2. skoleår rent metodisk og med hensyn til materiale til danskundervisningen udgjorde én blok, og at 3.-5. eller 3.-7. skoleår udgjorde en anden.

Måske kunne man formulere en afgrænsning af de her registrerede materialer således, at man i den ene gruppe tog alle tekster (og læsebøger), der henvendte sig til elever, der (endnu) var på rebuslæsningens trin, og lod de materialer, der henvendte sig til elever, der var ved at blive – eller var – indholdslæsere, danne en anden gruppe.

Dette ville medføre, at materialet til 1. og en del af 2. skoleår lå i én blok, og at materialet fra midt i 2. skoleår til 6.-7. skoleår lå i en anden blok.

Efter en række indledende forsøg på sammenfatninger viste en sådan gruppering sig dog at give så mange tolkningsproblemer, at det måtte anses for mest givende at se på 1.-2. skoleårs bøger og 3.-7. skoleårs bøger hver for sig.

Til denne hovedregel, der er anvendt ved de følgende analyser i forbindelse med de foretagne registreringer, kommer dog nogle undtagelser; der er redegjort for disse, hvor det materiale, de omhandler, i øvrigt omtales.

De seks »udbyggede« systemer

I øvrigt faldt materialet naturligt i fire hovedgrupper, hvoraf *den første gruppe* omfattede de seks systemer, der var gennemført fra 1. til og med 7. skoleår, og som var bygget op som »almindelige« læsebøger; om det syvende fuldførte system, LÆS OG FORSTÅ, se nedenfor. Det måtte især siges at være af interesse nærmere at undersøge disse seks systemer, hvis man havde til hensigt at sige noget om, hvilket materiale der generelt blev anvendt i folkeskolen i dag, idet disse systemer måtte formodes at være blandt de mest udbredte.

Iagttagelser foretaget i forbindelse med klasseværelsesobservationer syntes også at pege mod, at man i hvert fald skal finde en væsentlig del af de hyppigst brugte bøger blandt det materiale, der rummes i disse seks udbyggede systemer.

Specielt trænings-betonede systemer

En anden gruppe bøger skiller sig lige så naturligt ud, nemlig systemet LÆS OG FORSTÅ, – der træner visse stillelæsningsfærdigheder, men som i øvrigt også er udbygget fra første til syvende skoleår, – og systemet LÆR/AT LÆRE.

Sidstnævnte system sigter mod at træne eleverne i »studietekniske færdigheder«. Det indeholder en bog for hvert af skoleårene 3.-6. samt en bog, der indholdsmæssigt følger efter disse, og som har titlen: »7.-9. skoleår«. Denne opdeling kunne bl. a. skyldes det svenske system STUDIETEKNIK som LÆR/AT LÆRE er oversat fra og har fulgt meget nøje. Dette peger i nogen grad mod at betragte sidstnævnte bog som snarere rettet mod det ældste end mod det yngste skoleår af de af bogen selv nævnte tre skoleår, der udgør en sammenhængende del af det svenske skolesystem. En gennemgang af systemet LÆR/AT LÆRE, som to praktikantgrupper foretog, syntes at pege mod, at 3.-6. klassesbøgerne uden videre faldt inden for rammerne af det danskmateriale, der i øvrigt blev analyseret, hvorimod bogen for 7.-9. skoleår i mange af sine faglige aktiviteter og ved det indhold, der var i en række af dens oplæg osv., nærmest pegede mod aktiviteter og stof, der i den danske skole hidtil traditionelt er blevet taget op efter 7. skoleår. Også bogens

læsetekniske udførelse pegede måske snarere mod 8. end mod 6. skoleår.

Man valgte sluttelig at registrere bogen for at se, om der derunder skulle fremkomme væsentlige forhold, der kunne pege mod, at man alligevel burde tage den med i denne registrering for de syv første skoleår, eller om man også efter endt registrering ville placere bogen efter det 7. skoleår. Der blev argumenteret kraftigst for det sidste, hvorfor den ikke er medtaget i denne analyse.

En tredje praktikantgruppe, der i skoleåret 1968/69 foretager registreringer og analyser af arbejdshæfter o. lign. materiale, kom, uden at kende ovenstående argumentation, til samme resultat som de tidligere praktikantgrupper.

Et supplerende læsesystem, der sigter mod at træne den tidlige forståelseslæsning – man kunne måske beskrive dets tekster og aktivitetsoplæg ved at sige, at det sigter mod at lette overgangen fra rebuslæsningen til indholdslæsningen – er Anker Ravnmarks: HVAD VAR DET, JEG LÆSTE? (der i nogen grad bygger på Malmquist & Forsberg: VAD VAR DET JAG LÄSTE?). Dette falder naturligt i gruppe med LÆS OG FORSTÅ-systemet og med LÆR/AT LÆRE og er omtalt i forbindelse med disse mere omfattende systemer.

Specialmateriale til hjælpeklasserne

To systemer fremtræder i udpræget grad som specialundervisningsmateriale – mere præcist: som bøger til hjælpeklasserne. Det gælder: PER OG LIS-systemet og DANSK LÆSEBOG TIL SPECIALUNDERVISNINGEN.

Selv om disse systemer måske også en del steder bruges i de almindelige klasser, var det dog en udbredt antagelse, at de som læsebogs*system* fortrinsvis blev brugt i hjælpeskolen, eventuelt og nok i ret få tilfælde i andre dele af specialundervisningen, og at de – de steder, hvor de blev anvendt i den almindelige undervisning –, fortrinsvis blev brugt som bøger til supplerende læsning.

Erfaringer fra indsamlingen af oplysninger om anvendte læsebogssystemer – fra den ikke-publicerede undersøgelse

omkring klasseværelsesobservationer – viste det samme billede.

Man valgte følgelig i de fleste tilfælde at se separat på disse to systemer som en *tredje gruppe.*

Ved en mere overfladisk betragtning af disse to systemer kunne det synes, som om de ville kunne ses i sammenhæng med andre systemers bøger for 1.-2. skoleår. Ved en nærmere indholdsmæssig gennemgang ses det dog klart, at disse to systemer helt fra grunden har et andet sigte.

En samarbejden af registreringerne for disse bøger og bøgerne for 1.-2. skoleår er derfor næppe rimelig; der er heller ikke foretaget sammenligninger de to pågældende materialegrupper imellem.

Enkeltbøger, ikke-udbyggede systemer etc.

Endvidere er der registreret en del enkeltbøger, f. eks. OLE BOLE ABC, VI KAN LI' AT LÆSE for 1. og 2. skoleår samt bøger for to skoleår, f. eks. SJETTE- OG SYVENDEKLASSERNES LÆSEBOG og DANSK LÆSEBOG FOR 6. og FOR 7. SKOLEÅR. I sidstnævnte gruppe er navnlig bøger, der henvender sig til 6.-7. skoleår. Nogle af disse bøger kan ses som indledning til systemer, der henvender sig til elever på ældre klassetrin.

Endvidere er der i denne sidste gruppe medtaget bøger, som repræsenterer systemer, der er under opbygning, f. eks. PILEBØGERNE. Alle disse bøger udgør *en fjerde gruppe.*

I nogle tilfælde er der foretaget specielle analyser af registreringerne for de skoleår, hvor disse bøger også forekommer; i den udstrækning, hvor det har været muligt, er også disse bøger medtaget i analyserne.

Almene overvejelser ved grupperingen

I forbindelse med de foretagne registreringer er der søgt foretaget analyser ud fra ovennævnte hovedinddeling i fire grupper. Man har bl. a. interesseret sig for, om det synes at være muligt at se visse tendenser for alle systemerne op gennem alle skoleårene eller om enkelte skoleårs tekster skilte sig markant ud. Videre faldt det tit nærliggende at undersøge, om det var muligt at ordne systemerne i bestemte grupper.

Man har også interesseret sig for, om de »ufuldendte systemer« (hvad enten de er ufuldendte, fordi de ikke fra begyndelsen har været bygget op for 1.-7. skoleår, eller de er det, fordi de endnu ikke er blevet færdigbygget), står som afvigende systemer – eller afviger de ikke, hvis de sammenlignes med bøger beregnet for de skoleår, de svarer til?

Af hensyn til den større undersøgelse, dette materiale indgår i, ville det være nærliggende at se specielt på de to systemer, der her arbejdes særligt med: MIN LÆSEBOG og LÆS RIGTIGT. For ikke i denne sammenhæng at give et fortegnet billede, er tekster fra disse systemer dog blot hyppigt valgt som eksempler, og hvor der har været tvivl om, hvilken opstilling der har kunnet belyse et bestemt problem, har man valgt en opstilling, som belyste ét af disse systemer – eller, og hellere, disse to systemer set i forhold til hinanden. anden.

Det grønlandske materiale

Ved den sprogkonference som Ministeriet for Grønland, (Referat af Sprogkonferencen, 1967) afholdt den 9.-11. januar 1967, blev undervisningsmaterialet til såvel modersmålsundervisningen (grønlandsk) som fremmedsprogsundervisningen i dansk indgående drøftet; flere gange standsede diskussionerne på grund af manglende oversigt over og indgående detailkendskab til det lærebogsmateriale, der blev anvendt ved den pågældende undervisning.

Ved efterfølgende samtaler med lærere og andre fra undervisningssektoren i Grønland blev det ligeledes understreget, at en nærmere viden om såvel det grønlandsk- som det dansksprogede materiales højst forskellige struktur måske kunne medvirke til en klargøring af nogle af de meget forskellige udgangspunkter, undervisningen i de to sprog har.

I den her gennemførte læsebogsanalyse var det således nærliggende at søge at medtage det dansksprogede materiale, der blev brugt til (fremmedsprogs)undervisningen i Grønland, hvor dansk er det fremmede sprog. Der ville ganske vist således blive foretaget registreringer på bøger, hvor dansk principielt var fremmedsprog. Men på grund af den

ret store lighed, som dette materiale har med især et par nyere dansksystemer, og da en del danske lærere i praksis er fortrolige med også (i hvert fald dele af) dette materiale, valgte man at medtage det. Måske ville dele af analysen kunne blive beriget ved at det blev medtaget, måske ville en analyse af materialet kunne være til nytte.

Det ville have været særdeles ønskeligt at kunne have foretaget en mere detaljeret registrering med efterfølgende nøjere analyse af dette materiale, og indledende samtaler med folk, der var fortrolige med det grønlandske skolevæsen, understregede det ønskelige i det. Desværre viste det sig, at arbejds- og tidsmæssige hensyn lagde sig hindrende i vejen for et bare nogenlunde grundigt arbejde med stoffet.

Hvis det havde været muligt at gennemføre en analyse på det dansksprogede grønlandskmateriale, ville det også have været nærliggende at udbygge denne del af lærebogsanalysen med en registrering med tilsvarende efterfølgende analyse af de grønlandsksprogede læsebogsmaterialer. Udover arbejdsmæssige hensyn hindrede sproglige faktorer dog en sådan udbygning af arbejdet.

Grundene, til at disse intentioner drages frem i forbindelse med denne læsebogsanalyse, er to:

1) Et ønske om at pege på den mulighed, der ligger – at undersøge et område, hvor dansk er *fremmedsproget*. Derved ville man måske også få en række hidtil oversete incitamenter for modersmålsundervisningen i dansk.

2) Et ønske om at pege på muligheden for at få et første systematisk overblik over et materialemæssigt ret forsømt felt: det grønlandsksprogede læsebogsmateriale.

Et størrelsesmæssigt ganske vist meget beskedent arbejde som »Lærebogsvurdering« (Siemsen, 1968) må nok også ses som udtryk for et ønske om at få tilvejebragt en vis oversigt over dette felt.

KAPITEL 4

Om beregning af normalsider

Det har tidligere været strejfet, at man ved de analyser, der er foretaget, efter at registreringerne forelå, måtte finde frem til en anden enhed end »en bogside«, »en tekst« eller lignende åbenlyst urimelig upræcise enhed.

Hvorfor »normalside«-beregninger?

Det er umiddelbart indlysende, at en direkte sammenstilling af sidetal i én bog stillet overfor et »tilsvarende« sidetal i en bog for et andet klassetrin vil give et ganske fejlagtigt indtryk af den tekstmængde, der rummes på de pågældende sider. Eksempelvis rummer en side for 1.-2. skoleår – også når der ses bort fra helt indledende bøger som bogstavhæfter m. v. – tit ca. 35-40 ord, hvorimod samme systems bog for 7. skoleår ofte rummer ca. 300 ord.

Nu vil den tid, eleverne i en 2. og en 7. klasse bruger til at arbejde sig igennem »en side« på i det pågældende skoleår, måske nok ofte i praksis være ret ens. Den arbejdssituation, der udspilles om to sider på to forskellige klassetrin, vil være forskellig, men den vil lejlighedsvis tidsmæssig være lige stor – måske nok med en tendens til, at siden i bogen for det yngste klassetrin vil kræve mest tid, trods det langt større antal ord på siden for ældre klassetrin.

Det meget grove – endda særdeles grove – tidmål for en undervisningssituation, som »en side« udgør, *kan* måske bruges i visse sammenhænge (Florander og Jansen, 1969); nok så rimeligt er det dog at søge efter en mere nuanceret beregningsmåde. Og i dette arbejde – hvor man blev ledt

frem til at måtte interessere sig for mere indholdsbestemte opdelinger af stoffet i bøgerne frem for at arbejde med fagligt definerede arbejdsopgaver, der er bestemt ved de elevaktiviteter, de lægger op til – vil det være meget ønskeligt at nå frem til et rimeligt fælles mål, der har noget i stoffet, i indholdet, som enhed (og ikke noget i undervisningssituationen som f. eks. en tidsenhed), der kan være basis for analyser.

Nødvendigheden af at nå frem til den enhed ses også af det forhold, at selv om der sammenlignes bogsider inden for samme klassetrin, er der store forskelle fra det ene system til det andet. Følgende oversigt over tre læsebøger for 3. skoleår antyder dette; der er her talt ord op på vilkårlige, men dog mest muligt »ens-udseende« sider i tre bøger beregnet for samme skoleår. Der er valgt bøger fra fuldførte systemer, og der er valgt sider uden illustrationer.

Alligevel viser en opgørelse følgende forskelle:

HER I DANMARK (K-BOG 3A) for 3. skoleår	ca. 200 ord
SÅ LÆSER VI – ANDEN DEL for 3. skoleår	ca. 323 ord
MIN LÆSEBOG for 3. skoleår	ca. 280 ord

For 7. skoleår viser tre læsebøger fra de samme tre læsebogssystemer – også for en vilkårlig valgt side uden illustrationer – følgende:

VERDEN OMKRING OS III (K-BOG 7A) for 7. skoleår	ca. 280 ord
SÅ LÆSER VI – 6. DEL for 7. skoleår	ca. 410 ord
MIN LÆSEBOG for 7. skoleår	ca. 300 ord

For overhovedet at kunne foretage visse elementære sammenligninger måtte der altså på en eller anden måde skabes en fælles omregningsform for alle de registrerede bøger; det blev valgt at gå ud fra en »normalside«beregning – en beregning, der tidligere er anvendt andre steder, jf. nedenstående.

Imod noget sådant kunne tale, at det spontane indtryk eleverne får af en bogsides omfang og vanskelighed kan være ganske forskellig, selv om der er tale om samme normalside-

omfang ved beregningen. Margen-sats-forholdet, eventuelle illustreringers art og omfang, siders og opslags hele lay-out spiller en ikke ringe rolle for elevernes oplevelse af en sides læsetekniske tilgængelighed/utilgængelighed. Bl. a. den anvendte type, skydning, og en lang række andre typografiske faktorer, spiller også en rolle for læseligheden af en tekst, – og, hvad der i denne forbindelse er nok så centralt: for elevernes *oplevelse* af en teksts læselighed.

Hvilken normalside-beregning?

Det ville have været meget ønskeligt at kunne tage faktorer som ovennævnte med ind i billedet ved de videre analyser.

Det viste sig dog nødvendigt at måtte gå ud fra en ganske fast omregning af de enkelte tekster, og man valgte at arbejde med enheden »en normalside«.

For at nå frem til en »normalside«enhed kunne anvendes enten den beregning af normalsider, som bl. a. bruges ved eksaminer inden for skolens eksamensafdeling eller den beregning af normalsider, som ligger til grund for aftalen mellem Dansk Forfatterforening og Den danske Forlæggerforening – de to almindeligt kendte omregningsnormer –, eller man kunne vælge at konstruere en omregningsmåde specielt til dette formål; dette sidste syntes der ikke at være særlige forhold, der talte for.

Den første normalsideberegning er skildret i Anordning nr. 543 af 5. oktober 1920. Om beregning af pensa for de højere almenskolers vedkommende side 1752-1753, 1920, se gengivelsen på siden overfor.

Paragraf 2 i overenskomsten mellem Dansk Forfatterforening og Den danske Forlæggerforening er nok så enkel og lyder:

§ 2.

Ved en normalside prosa forstås 2.000 typeenheder, ved en normalside poesi 32 linjer.

Figur 8

Nr. 543.
5te
Oktober.

Anordning

om

Fastsættelsen af Normalsider ved Beregning af Pensa for de højere Almenskolers Vedkommende og for de til de højere Almenskolers Eksaminer svarende Eksaminer for Privatister.

Vi Christian den Tiende, af Guds Naade Konge til Danmark og Island, de Venders og Goters, Hertug til Slesvig, Holsten, Stormarn, Ditmarsken, Lauenborg og Oldenborg,

Gøre vitterligt: Efter de Os af Vor Undervisningsminister allerunderdanigst foredragne Omstændigheder ville Vi allernaadigst have anordnet følgende Bestemmelser om Fastsættelsen af Normalsider ved Beregning af Pensa for de højere Almenskolers Vedkommende og for de til de højere Almenskolers Eksaminer svarende Eksaminer for Privatister.

§ 1.

I de forskellige Bestemmelser vedrørende Pensa og Eksamensopgivelser for de højere Almenskolers Vedkommende og for de til disse Skolers Eksaminer svarende Eksaminer for Privatister vil „Sider", „Normalsider" og „Teubner-Sider" for Fremtiden overalt være at forstaa som Sider à 1300 Bogstaver. — Til en Normalside Prosa à 1300 Bogstaver svarer i Poesi 30 4-eller 5-fodede Verslinier eller et dertil svarende Antal Verslinier med færre eller flere Fødder.

§ 2.

I kgl. Anordning af 7de Februar 1907 § 2 ændres andet Stykke saaledes:

Til Prøven skal Eksaminanden opgive:

1) en Elementarbog, hvorefter særlig den latinske Formlære er indøvet; ogsaa Elementarbogens danske Stykker opgives;
2) mindst 20 Normalsider (à 1300 Bogstaver) sammenhængende Læsning, lette Stykker af latinske (særlig historiske) Forfattere, som ved Bearbejdelse har faaet den for Begynderes Standpunkt passende Form.

§ 3.

I kgl. Anordning af 1ste December 1906 Afsnit 5, 1, tredie Stykke ændres „70 Normalsider (à 1700 Bogstaver) af Cæsar, 70 Normalsider af Cicero og 30 Normalsider af Livius" til „90 Normalsider (à 1300 Bogstaver) af Cæsar, 90 Normalsider af Cicero og 40 Normalsider af Livius".

I samme Anordnings Afsnit 5, 2, andet Stykke ændres „180 Normalsider" til „210 Normalsider (à 1300 Bogstaver)".

Nr. 543.
5te
Oktober.

§ 4.

I kgl. Anordning af 24nde Januar 1916 § 4, Afsnit 4, 1 ændres i tredie Stykke „100 Sider (à 1700 Bogstaver)" til „130 Sider (à 1300 Bogstaver)" og i Afsnit 4, 2 ændres i andet Stykke „120 Sider (à 1700 Bogstaver)" til „155 Sider (à 1300 Bogstaver)".

Hvorefter alle vedkommende sig have at rette.

Givet paa Amalienborg, den 5te Oktober 1920.

Under Vor Kongelige Haand og Segl.

Christian R.

(L. S.)

Jacob Appel.

Retningslinjer for normalside-beregninger af prosa

Da der jo her er tale om skolebøger, var det naturligt, i den udstrækning det var praktisk muligt, at anvende anordningen af 5. oktober 1920. Dette lod sig også gøre ved beregning af alle prosatekster bortset fra teksterne i bøgerne til 1. skoleår og andre stort set tilsvarende, supplerende bøger, der henvendte sig til elever på samme læsetrin.

Efter en analyse af en række læsebøger beregnet for forskellige skoleår var det klart, at bøgerne bestod af sider af to forskellige »typer«. For hovedtypens vedkommende havde man en pæn symmetrisk fordeling efter antal bogstaver pr. side, hvor spredningen var omkring 75. Den anden type bestod derimod af et temmelig ringe antal helt afvigende sider, hvor indholdet f. eks. bestod af meget spredte sætninger, fordelt under en del illustrationer, eller der kunne være tale om sider med – kortfattet – dialog.

Prosaen er for alle bøger, bortset fra bøger til 1. skoleår og tilsvarende bøger, blevet opregnet efter denne instruktion:

»Det faktiske antal sider i den enkelte bog tælles op, således at alle bogsider medtages, også forside, forreste og bageste forsats m. v., såfremt de er anvendt i pædagogisk øjemed, d.v.s. hvis de indeholder billeder, fotografier, collager, kort, tekst eller andet tilsvarende stof. Der indgår ikke i beregningen helt blanke forreste og bageste sider og heller ikke sider, der omtaler andre bøger (»reklamesider«). Optællingen foretages for hver historie for sig.

Ved beregningen af det gennemsnitlige antal bogstaver pr. side for en bestemt læsebog skal syv sider udtages således, at de er nogenlunde tilfældigt fordelt over hele bogen. Siderne skal være uden illustrationer, og tekstmængden skal skønnes at være rimeligt repræsentativ for den pågældende bog. Således kan der forekomme en side med f. eks. samtale, eller med speciel sats, hvis dette skønnes også at være repræsentativt for bogen.

En side med bogstavantal, der afviger mere end to gange 75 fra gennemsnittet af alle syv sider, må betragtes som afvigende, idet sandsynligheden for, at sådanne afvigelser vil

optræde i stikprøver på syv udtaget af en normalsidefordeling, er mindre end 2,5 %.

En således afvigende side erstattes af en ny side, der udvælges tilfældigt blandt de endnu uoptalte sider, hvorefter et nyt gennemsnit beregnes. Ved denne procedure vil man have en ret stor sikkerhed for, at det beregnede gennemsnit højst vil afvige med 50-60 ord fra bogens faktiske gennemsnit, således at fejlberegningen ved antallet af normalsider i reglen vil kunne holdes under 5 %.

Antallet af bogstaver på de syv sider lægges dernæst sammen og divideres med syv. Dette gennemsnit divideres med 1300 (jf. anordningens § 1).

Den efter divisionen fremkomne brøk (to decimaler) bruges som faktor til at gange det faktiske sidetal for hver »historie« med, hvorved der fremkommer det tal, der herefter betegnes som stykkets normalsidetal.

Yderligere må bemærkes, at hvis en historie slutter, og den næste begynder på samme side, tælles disse sider i brøkdele; af arbejdsmæssige grunde har man valgt kun at arbejde med en ¼, ½ og ¾ side og at »regne opad«, således at tekst på en side fra 1 ord til lige under ¼ side er beregnet som ¼ side osv.

Den tidligere fremkomne brøk multipliceres med antallet af optalte sider, efter at illustrationer, overskrifter, blanke udgange på historier m. v. er trukket fra, hvorved man får normalsiderne pr. historie.«

Beregning af særprægede tekster

Det viste sig mest konsekvent for arbejdet, hvis tekststykker af type som »På biblioteket«, »Kender du disse bøger?« o. lign. blev beregnet på almindelig vis i normalsider, hvorimod registre, ordlister m. v. *ikke* blev omregnet til normalsider; dette svarede nøje til, at sådanne tekster i øvrigt udgik af denne lærebogsanalyse.

Efterhånden som registreringerne og siden de indledende analyser skred frem, viste det sig tydeligt at være hensigtsmæssigt, hvis bøger, der havde større sammenhængende billedfortællinger, fotobilledserier o. lign. indslag, blev optalt

af samme person, og fast kontrolleret af en anden, således at alle disse lidt problemfyldte normalsideberegninger blev mest muligt ensartede.

Billedfortællingerne blev i øvrigt optalt som den øvrige almindelige prosa, hvad der betød, at normalsideantallet i en sådan tekst blev meget lille – hvad det også er (det er jo en beskrivelse af en oftest meget lille tekstmængde). Billedfortællinger og tilsvarende stof blev dog tilgodeset i analysen, idet en omtale og analyse var sikret på anden vis, jf. side 239 og »Om illustrationer i danske læsebøger, 1.-7. skoleår« (Jansen & Mylov, 1969).

Når der i en prosatekst forekom vers i begrænset udstrækning, d.v.s. ét eller to vers indenfor et tekststykke på flere sider, blev hele tekststykket optalt som almindelig prosa; et eksempel ses i »Skoven og heden« (efter Carl Ewald, LÆSEBOGEN 4 for 4. skoleår 1965, side 43-50).

Eventuelle opgaver blev ikke medtaget i denne optælling, jf. dog side 22. Arbejdsstof som »Problemord«, »Lydøvelser« o. lign. blev på grund af opgavekarakteren heller ikke taget med ved normalsideberegningen.

Nogle steder i teksterne var der længere poesi- eller drama-afsnit; drama-afsnittene er beregnet som almindelig prosa, mens vers-indslag på mere end et par vers er blevet beregnet særskilt som poesi (jf. nedenfor); almindelige prosatekster, der forekommer inde i drama- og poesiafsnit, er beregnet som almindelig poesi. De således beregnede tekstmængder er blevet lagt sammen for det enkelte stykke, og disse teksters normalsidetal består altså af enheder optalt på forskellig vis. Eksempler på dette kan være: Thorbjørn Egner: »Dyrene i Hakkebakkeskoven« (LÆSEBOG FOR 3. SKOLEAR, PILEBØGERNE, side 181-199) eller Grimm: »Snehvide og de syv små dværge« (MIN LÆSEBOG for 2. skoleår, side 110-124) eller Ludvig Holberg: »Jeppe på bjerget« (SYVENDEKLASSERNES LÆSEBOG for 7. skoleår, side 113-127).

Beregning af poesi m. v.

Det viste sig i praksis særdeles vanskeligt at udregne poesien efter samme anordning (af 5. oktober 1920), som blev brugt for prosaens vedkommende. Af arbejdsmæssige grunde blev det nødvendigt at finde frem til et mere tilgængeligt og mindre tidkrævende udgangspunkt for normalsideberegninger. Man valgte at anvende § 2 fra overenskomsten mellem Dansk Forfatterforening og Den danske Forlæggerforening, jf. side 42; en normalside poesi er altså regnet som 32 linjer uanset antallet af versfødder m. v. i de pågældende beregnede linjer.

Kortere dramatiserings- og samtaleoplæg, gåder, ordsprog m. v. af et omfang på op til to sider er valgt beregnet som poesi.

Større dramastykker er optalt som nævnt side 44-45.

Beregning af bøgerne til de første skoleår

En del af bøgerne for det første eller de to første skoleår, nemlig bogen – eller bøgerne – for 1. skoleår og evt. dele af »overgangsbøger« mellem første og andet skoleår, samt andre bøger, der henvender sig til elever på samme læsetrin, viste det sig praktisk umuligt at beregne ud fra ovenomtalte normalsideberegning af prosa. Disse bøger valgte man i alle tilfælde at beregne som poesi – en beregningsform, der kan anføres ét argument for: Det var arbejdsmæssigt overkommeligt. To andre forhold peger dog også mod, at en sådan beregning måske ikke var helt uantagelig:

For det første den i disse tekster oftest anvendte typografiske opsætning i »vers«-lignende afsnit og for det andet, at elevernes læsning af disse af omfang små tekster ud fra en tidsvurdering synes så meget mere krævende for eleverne på rebuslæsningens trin, at dette forhold muliggør en tidsmæssig sammenligning mellem læsningen af disse tekster (med få ord pr. side) med en ældre elevgruppes læsning af poesi.

»Normalsider« eller »antal tekster?

Ved alle indledende analyser er der foretaget opgørelser såvel ud fra »antal tekster« som ud fra »normalsider«.

I de fleste tilfælde viste opgørelser foretaget ud fra sidste enhed sig mest givende. Et typisk eksempel på de overvejel-

ser, praktikantgrupperne i denne henseende nåede frem til, kan være nogle kommentarer, som de praktikanter, der først arbejdede med stoffet fra kapitel 8, nåede frem til:

»Vi har overvejet om den ene eller den anden af de to opgørelser gav den klareste fornemmelse af, hvorledes bogens indhold af tidsbilleder i praksis ville opleves af børn. Hvis en kort og en lang tekst giver nogenlunde »samme tidsoplevelse« måtte det være rimeligt at registrere efter *antal tekster*. Er det imidlertid tekstmængden, der er afgørende, måtte vi vælge *antal normalsider* som grundlag.

Det er umuligt at opstille en generel regel for dette valg, og der er derfor overalt arbejdet med begge opgørelser. Skulle man imidlertid generelt prioritere de to opgørelser, må man ubetinget foretrække *antal normalsider* som grundlag for videre analyser.«

En anden praktikantgruppe nåede til følgende konklusion, hvad angår dette forhold: »Såfremt man går ud fra, at den for skoleåret beregnede læsebog er den eneste tekstbog, der anvendes i faget dansk, vil antallet af tekster måske kunne siges at være lige så interessant som grundlag for analyserne som antallet af normalsider. Men dette er jo næppe tilfældet ret mange steder.«

Ganske dækkende for de sluttelige overvejelser, de fleste nåede frem til, er nok følgende:

»Ved analyserne ud fra de foretagne registreringer af teksterne har det (også ved dette skema) vist sig mest illustrerende at anvende de foretagne omregninger af faktiske antal tekster til normalsideantal og udfra disse at redegøre for overvejelser i forbindelse med de foretagne registreringer.«

Udover at normalsideberegningerne giver en enhed, der kan bruges ved eventuelle sammenstillinger, er det faktiske antal normalsider, en bog eller et system rummer, naturligvis også af en vis interesse.

Det totale normalsideantal for de udbyggede systemer

En opgørelse over de seks fuldførte almindelige læsebogssystemers normalsidetal for hvert enkelt klassetrin og for samtlige syv skoleår ses i tabel 1.

Man kan bemærke, at systemerne LÆSEBOGEN og LÆS RIGTIGT, der er de systemer, der har mindst supplerende læsning knyttet til systemerne, har højest normalsideprocent. Af delvis samme forfattergruppe, som redigerede LÆS RIGTIGT, findes ganske vist frilæsningsserien »Læse-let-bøgerne«; disse synes dog at hænge så lidt sammen indbyrdes og at svare så lidt til det pågældende læsebogssystem, at det næppe er rimeligt at betragte serien som et supplement til systemet LÆS RIGTIGT.

Systemet VI LÆSER har forholdsvis beskedent antal normalsider i de første skoleår, netop dér hvor det supplerende materiale til dette system er rigest udbygget.

Om man vil betragte serien »Let læsning« som systematisk supplement gennem samtlige syv skoleår til systemet MIN LÆSEBOG kan vel diskuteres, men der synes dog for de yngste skoleårs vedkommende at være mulighed for et ret nøje samarbejde mellem denne serie og systemet MIN LÆSEBOG. Det beskedne antal normalsider især i første klasse peger da også i samme retning.

For systemet SÅ LÆSER VI kan bemærkes det forholdsvis beskedne sideantal i navnlig 4. og 5. skoleår; det kan videre bemærkes, at der er udarbejdet en serie læse- og arbejdshæfter, der måske først og fremmest bruges i tilknytning til dette system, og at det supplerende læsestof til dette system ikke er svagest repræsenteret på disse mellemtrin.

Med hensyn til K-BØGERNE synes det nærliggende at se det på næsten hvert enkelt klassetrin fra 2. til 5. skoleår ret beskedne antal normalsider i relation til dels systemets arbejdshæfter, dels serien »Selvstændig Læsning«, supplerende hæfter og bøger, og vel også til det, at der er udarbejdet et skriftlig-dansksystem i en vis kontakt med K-BØGERNE. At der er forholdsvis mange normalsider i 6. og 7. skoleår – ikke generelt set, men set i forhold til det samme systems bøger for de første fem skoleår – kan vel dels ses i relation

Tabel 1. Oversigt over antal tekster og normalsidetal

	K-bøgerne	Så læser vi	Læsebogen	Vi læser	Læs rigtigt	Min læsebog
1. kl.	tekster 79	82	56	44	51	38
	ns. 63	76	52	65	43	39
2. kl.	tekster 61	52	53	57	68	42
	ns. 83	99	91	77	91	94
3. kl.	tekster 44	39	48	50	59	57
	ns. 112	126	129	116	125	136
4. kl.	tekster 36	34	41	45	52	44
	ns. 124	128	161	143	156	161
5. kl.	tekster 29	29	37	54	59	48
	ns. 141	155	215	201	203	206
6. kl.	tekster 50	52	45	56	43	50
	ns. 212	177	232	216	265	232
7. kl.	tekster 47	48	42	74	43	46
	ns. 205	177	255	245	218	226
Total	tekster 346	336	322	380	375	325

til, at arbejdshæftet på disse to klassetrin er mindre tidkrævende, og dels til at der ikke er udarbejdet megen supplerende læsning beregnet for systemet på disse klassetrin.

Det synes således, som om der for hvert af ovennævnte seks systemer i en vis udstrækning er taget hensyn til at afpasse tekstmængden i læsebøgerne for hvert enkelt skoleår til det supplerende læsemateriale, der (eventuelt) findes udarbejdet i mere eller mindre nær tilknytning til det pågældende system.

Normalsidetal og ilustrationer

I forbindelse med opgørelser omkring illustrationsmængden i de enkelte bøger er der foretaget en række analyser af de enkelte bøgers normalsidetal. Disse opgørelser viste meget store forskelle fra system til system, såvel når man så på forholdet mellem det samlede normalsidetal og det faktiske sidetal, som når man så på det enkelte systems bøger. Om overvejelser i forbindelse med disse opgørelser henvises til »Om illustrationer i danske læsebøger, 1.-7. skoleår« (Jansen & Mylov, 1969).

Normalsideberegninger i forbindelse med undervisning

For at forhindre misforståelser gående ud på, at der via denne læsebogsanalyse er ført nogen argumentation for dette måls anvendelse i undervisningsmæssige situationer, skal understreges, at dette ikke er tilfældet.

Der er overhovedet ikke i ovenstående tekst taget stilling til det hensigtsmæssige, rimelige eller acceptable i at anvende et sådant mål på stof, der anvendes i undervisningsmæssige situationer, bl. a. fordi et sådant mål aldrig er blevet anvendt i 1.-7. skoleår, og fordi det ikke synes, som om man kunne forestille sig det anvendt på disse trin.

KAPITEL 5

Hvilke forfattere er repræsenteret?

Undtagelser fra forfatter-opgørelsen

Det vil fremgå af tabel 2 på modstående side, hvilke forfattere der er hyppigst repræsenterede i de her registrerede læsebøger, idet der dog må gøres opmærksom på, at man ved denne opgørelse har set bort fra de tekster, som af læsebogsredaktørerne er skrevet direkte til læsebøgerne for de første skoleår, f. eks. K. Gellert, C. C. Kragh-Müller og A. Villekjær: »En bil-tur« (PER OG LIS 3 for hjælpeskolen, side 82-89) eller Torben Gregersen og Inger-Merete Nordentoft: »I byen« (ABC 2 for 1. skoleår, side 21).

På samme måde ville det nok være rimeligt her at undtage tekster som de, der er forfattet af K. F. Stenbæk og Poul Ussing, idet disse forfattere alene har skrevet strengt faglige færdselslæretekster til systemet LÆS RIGTIGT for 2.-5. skoleår (K. F. Stenbæk har skrevet teksterne for 2. og 5. skoleår og Poul Ussing for 3. og 4. skoleår).

Ligeledes må det nævnes, at ganske vist er Hans I. Hansen medtaget i denne forfatteroversigt (jf. side 22), men de 11 tekster af Hans I. Hansen er i ikke ringe udstrækning lydøvelser og lignende træningsstof som f. eks. »Brev ude fra landet. – ð« (DANSK LÆSEBOG FOR 7. SKOLEÅR, side 315). De tilfælde, hvor Hans I. Hansen står som læsebogsredaktør, ses i bilag II skilt fra, idet vedkommende her er nævnt på linje med Th. Heltoft og Nik. Nielsen.

H. C. Andersen

Oversigten over de hyppigst repræsenterede forfattere viser meget klart H. C. Andersens stærke position i danske læse-

Tabel 2. De i læsebøgerne hyppigst repræsenterede forfattere

	Forfatter	Antal tekster
1	Andersen, H. C.	109
2	Rasmussen, Halfdan	89
3	Aakjær, Jeppe	45
4	Grundtvig, N. F. S.	39
5	Æsops fabler	38
6	Bjørnson, Bjørnstjerne	34
7	Jensen, Johannes V.	33
8	Ingemann, B. S.	31
9	Blicher, Steen Steensen	30
	Kaalund, H. V.	30
11	Egner, Thorbjørn	28
12	Grimm, Jacob og Wilhelm	27
13	Oehlenschläger, Adam	23
14	Lindgren, Astrid	22
15	Hein, Piet	21
16	Bergstedt, Harald	19
	Ewald, Carl	19
18	Lagerlöf, Selma	17
	Møller Kristensen, Sven	17
20	Møller, Poul Martin	16
21	Hagerup, Inger	15
	Westergaard, A. Chr.	15
23	Marstrand, Margrete	14
	Winther, Christian	14
25	Kipling, Rudyard	13
	Lorentzen, Mogens	13
	Munk, Kaj	13
	Topelius, Zacharias	13
	Asbjørnsen, P. Chr. og J. Moe	12
29	Ditlevsen, Tove	12
	Rasmussen, Knud	12
	Storm, Petersen, Robert	12
33	Bøcker, Kappel	11
	Gelsted, Otto	11
	Hansen, Hans I.	11
	Hansen, Martin A.	11
	Wessel, Johan Herman	11
38	Drachmann, Holger	10
	Jørgensen, Johannes	10
	Kristensen, Tom	10
	Lund, Harald H.	10
	Münchhausen, K. F.	10
	Richardt, Chr.	10
44	Børup, Marinus	9
	Gunnarsson, Gunnar	9
	Larsen, Thøger	9
	Petersen, Nis	9
	Ploug, Carl	9
	Prøysen, Alf	9
	Saxo	9
51	Grieg, Nordahl	8
	Nexø, Martin Andersen	8
	Ott, Estrid	8
	Rafaëlis, R.	8
	Wilder, Laura Ingalls	8
	Øverland, Arnulf	8
	Baunvig, Wagner	7
	Hansen, Mads	7
	Holstein, Ludvig	7
	Seedorf, Hans Hartvig	7
	Skjoldborg, Johan	7
	Twain, Mark	7
	Wagner, Elsemarie	7
	Zetterström, Hasse	7
65	Blixen, Karen	6
	Brisley, Joyce L.	6
	Drastrup, Elmar	6
	Dybeck, Rikard	6
	Gredsted, Torry	6
	Juel, Axel	6
	la Fontaine, Jean de	6
	Milne, A. A.	6
	Nyborg-Jensen, Gunnar	6
	Pontoppidan, Henrik	6
	Tetzner, Lisa	6
	Vestly, Anne Cath.	6

bøger for 1.-7. skoleår med i alt 109 tekster. Naturligvis udgør hans eventyr langt den største del af disse tekster. Eventyrene spænder over klassetrinene fra 2. til og med 7. I første skoleår findes der tillige et par steder en billedfortælling eller en helsides illustration udformet som et billedoplæg til iagttagelse over et af H. C. Andersens eventyr, se f. eks. H. C. Andersen: »Fyrtøjet« (ABC FOR 1. SKOLEÅR. PILEBØGERNE, side 18) og til samme eventyr i HUSET HØJBO (K-BOG 1B), side 80.

Man vil lægge mærke til, at et eventyr som »Den grimme ælling« findes i bøger beregnet for meget forskellige klassetrin:

I systemet SÅ LÆSER VI på *3.* skoleår og i MIN LÆSEBOG og VI LÆSER i *5.* skoleår; H. Hansen, Th. Heltoft og Nik. Nielsen: DANSK LÆSEBOG, LÆS RIGTIGT og SJETTE- OG SYVENDEKLASSERNES LÆSEBOG i *6.* skoleår og i DANSKSYSTEMET K-BØGERNE og Cl. Clausen og H. Hansen: DANSK LÆSEBOG i *7.* skoleår.

Blandt andre prosatekster end eventyrene bemærkes, at der findes uddrag af »Mit livs eventyr«, dog kun i læsebøgerne efter 5. skoleår.

Ud over disse tekster ses det, at en sang som »I Danmark er jeg født« findes i fem bøger (bl. a. i MIN LÆSEBOG for 5. skoleår, side 286-287) og at viserne »Hist, hvor vejen slår en bugt«, og »Hvor skoven dog er frisk og stor« hver findes i tre bøger (bl. a. i VI LÆSER for henholdsvis 3. skoleår side 201 og 4. skoleår, side 231).

Som et kuriosum kan nævnes, at »Prinsessan på ärten« findes på svensk i Cl. Clausen & H. Hansen: DANSK LÆSEBOG FOR 6. SKOLEÅR, side 206-207 og i MIN LÆSEBOG for 7. skoleår, side 204-205.

Halfdan Rasmussen

Den forfatter, der efter H. C. Andersen har flest tekster i danske læsebøger, er Halfdan Rasmussen. Hans tekster findes i bøgerne for første klasse (6 tekster), anden klasse (25 tekster), tredje klasse (25 tekster), fjerde klasse (11 tekster), femte klasse (5 tekster), sjette klasse (9 tekster) og i syvende

klasse (6 tekster) samt i to tilfælde i bøger til hjælpeklasserne.

Teksterne til de yngste skoleår er bl. a. »I dukkeland, der bor en mand« HUSET HØJBO (K-BOG 1B) for 1. skoleår, side 53, »Den lille frække Frederik« LÆSEBOGEN 2 for 2. skoleår, side 37, »Det er et værre vejr i dag« DEN GULE LÆSEBOG TIL SPECIALUNDERVISNINGEN, side 8, »Habakuk fra Høm« LÆSEBOGEN 3 for 3. skoleår, side 130 osv. – altså først og fremmest vers fra »Tosserierne«.

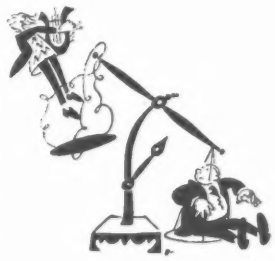

Jeg skriver sjove digte.
Jeg skriver osse triste.
De første læser andre folk.
Selv læser jeg de sidste.

På højere klassetrin, navnlig i 6.-7. skoleår er dog også inddraget lyrik af en anden art; man vil lægge mærke til: »Men det blev atter stille« (MIN LÆSEBOG for 7. skoleår, side 175), »Muselmand« (SYVENDEKLASSERNES LÆSEBOG, side 140) og »Bare en regnvejrsaften« (MIN LÆSEBOG for 7. skoleår, side 172-174).

Nogen »grænse« mellem Halfdan Rasmussens digte er det jo dog naturligvis ikke muligt at trække, blot synes digte af type som de førstnævnte at være væsentligt hyppigere end digte af type som de sidstnævnte.

Jeppe Aakjær

Den tredje-hyppigste forfatter i danske læsebøger for disse klassetrin er Jeppe Aakjær med 45 tekster. Allerede i andet skoleår træffes »Her er soen sikken en!« i VI LÆSER, SØREN OG METTE I 2. KLASSE, for 2. skoleår, side 36-37.

De fleste tekster af Jeppe Aakjær er i 3.-6. skoleår sange; de hyppigst repræsenterede er »Spurven sidder stum bag kvist« (5 gange), bl. a. i LÆSEBOGEN 4 for 4. skoleår, side 174-175, »Sneflokke kommer vrimlende« (4 gange), bl. a. i LÆSEBOG FOR 3. SKOLEÅR, PILEBØGERNE, side 170 og »Som dybest brønd gi'r altid klarest vand« (3 gange), bl. a. i LÆSNING FOR 6. SKOLEÅR – OLDTIDS LIV – NUTIDS VIRKE for 6. skoleår, side 110-111.

I 7. skoleår ses både sange og tekster, af sidstnævnte bl. a. »Da hyrdedrengen skulle i skoven« (forkortet) SJETTEKLASSERNES LÆSEBOG for 7. skoleår, side 141-151 og »Da lampen tændtes« DANSKTIMEN 7, for 7. skoleår, side 192-203.

N. F. S. Grundtvig

Som fjerde-hyppigst repræsenterede forfatter i danske læsebøger for 1.-7. skoleår har N. F. S. Grundtvig 39 tekster; det er naturligvis først og fremmest sange og salmer, der giver denne talrige repræsentation: »Dejlig er den himmel blå« findes i syv bøger fra 1. til 6. skoleår bl. a. i DANSK LÆSEBOG FOR 6. SKOLEÅR, side 162-163, og »Et barn er født i Bethlehem« findes i tre bøger for 1. og 2. skoleår, bl. a. i SØREN STREG LÆSER for 1. skoleår, side 44-45.

Også tekster af andet indhold findes der dog mange af, f. eks. »I Haraldsted sad hertug Knud« (Knud Lavard), DANSKTIMEN 6, for 6. skoleår, side 160-162, »Kong Vermund den gamle, af alderdom blind (Uffe hin Spage)«, LÆS RIGTIGT, LÆSEBOG for 5. skoleår, side 9-11, »Bladet i bogen sig vender« (Lykkens foranderlighed), DANSK LÆSEBOG FOR 7. SKOLEÅR, side 82 og »Om Danmarks kvide der lød en sang (Niels Ebbesen)« SÅ LÆSER VI – 6. DEL for 7. skoleår, side 141-143.

Æsop

Den første udenlandske »forfatter«, som optræder i denne oversigt er Æsop, nr. fem i rækken. Disse fabler bringes i ret stor udstrækning *enten* i 2.-3. skoleår: »Hanen og Græshoppen«, VI LÆSER, SØREN OG METTE I 2. KLASSE for 2. skoleår, side 92-93, »Løven og musen« LÆS OG FORSTÅ 1. DEL for 3. skoleår, side 32-33 *eller* i 6. skoleår: f. eks. »Ravnen og ræven« DANSK LÆSEBOG FOR 6. SKOLEÅR, side 13-14.

Det kan endvidere bemærkes, at man i bøgerne til hjælpeklasserne også ser en del af disse tekster.

Bjørnstjerne Bjørnson

I den følgende gruppe forfattere, der er repræsenteret med henholdsvis 34, 33 og 31 tekster, er Bjørnstjerne Bjørnson, Johs. V. Jensen og B. S. Ingemann. – Af Bjørnstjerne Bjørnson findes syv uddrag af »Englad gut«, bl. a. »Øjvind og bukken« i HER I NORDEN I (K-BOG 4A) for 4. skoleår, side 63-71, og »Øjvind er i skole første gang« i VI LÆSER 6. KLASSE for 6. skoleår, side 35-37.

Også Bjørnsons lyrik er repræsenteret talstærkt, bl. a. fin-

des den norske nationalsang i fem bøger for 6. og 7. skoleår, se f. eks. »Ja, vi elsker dette landet« (Sang for Norge) DANSK LÆSEBOG FOR 7. SKOLEÅR, side 276. Det er dog ret typisk, at Bjørnson er repræsenteret med mange *forskellige* tekster.

Et forhold, der har medvirket en smule, men slet ikke afgørende til, at Bjørnstjerne Bjørnson er blandt de talrigst repræsenterede forfattere, er, at hans tekster lejlighedsvis i 6. og 7. skoleår bringes på norsk. Det gælder f. eks. »Brede seil over Nordsjø går; (Ola Trygvason)« i SÅ LÆSER VI – 5. DEL for 6. skoleår, side 156.

Johs. V. Jensen

Johs. V. Jensen er repræsenteret med tekster i 5., 6. og 7. skoleår. Der er tale om bl. a. *romanuddrag* som f. eks. »Gæst og Pil« i VI LÆSER 7. KLASSE for 7. skoleår, side 123-130, om *myter* som »Hestebetvingeren Varg (Fra »Myter«)« DANSK LÆSEBOG FOR 7. SKOLEÅR, side 25-31 og om *himmerlandshistorier* som »Ane og koen« i LÆSNING FOR 7. SKOLEÅR – UD GÅR DU NU for 7. skoleår, side 196-199 – denne historie findes i øvrigt i fire bøger.

Lyrikken er også repræsenteret, bl. a.: »Hvor smiler fager den danske kyst (Danmarkssangen)« i tre bøger, bl. a. i SÅ LÆSER VI – FJERDE DEL for 5. skoleår, side 168-170 og »Vintergæk er brudt af mulden« i SJETTEKLASSERNES LÆSEBOG for 6. skoleår, side 139-140.

B. S. Ingemann

Når B. S. Ingemann er repræsenteret med 31 tekster, skyldes dette først og fremmest de mange *morgen- og aftensange,* som f. eks. »Nu titte til hinanden« i DA HUSET HØJBO RULLEDE (K-BOG 2A) for 2. skoleår, side 17 eller »Fred hviler over land og by« i VI LÆSER, SØREN OG METTE I 5. KLASSE for 5. skoleår, side 115.

Julesalmerne findes bl. a. i 2. og 5. skoleår: »Julen har bragt« (henholdsvis i VI LÆSER, SØREN OG METTE I 2. KLASSE for 2. skoleår, side 86, VI LÆSER, SØREN OG METTE I 5. KLASSE for 5. skoleår, side 115 og i LÆSEBOGEN 5 for 5. skoleår, side 186).

2

Der findes dog også prosatekster af B. S. Ingemann, f. eks. »Mordet i Finderup lade« (Fra »Erik Menveds barndom«) i DANSKTIMEN 6, for 6. skoleår, side 163-171 og »Ingemanns Barndom« (Uddrag af Ingemanns levnedsbog), se SYVENDEKLASSERNES LÆSEBOG, side 68-77. Denne tekst er i en vis udstrækning sammenstykket af læsebogsredaktørerne; der har dog ikke været nogen tvivl om at hele stykket har måttet registreres som ét og under B. S. Ingemann.

St. St. Blicher

Steen Steensen Blicher er repræsenteret med 30 tekster i bøger fra 5. til 7. skoleår. Det er karakteristisk, at disse – i forhold til f. eks. Halfdan Rasmussens tekster ret få – udgør i alt godt 142 normalsider, hvorimod samtlige Halfdan Rasmussens tekster kun udgør godt 42 normalsider. Den følgende forfatter, H. V. Kaalund har ligeledes 30 tekster, men disse svarer kun til godt 22 normalsider.

En så bastant måde at opgøre teksters forhold til hinanden på er dog i øvrigt undgået og kun medtaget her som et eksempel, der kan advare mod at slutte fra »antal tekster« til »tekstomfang«. Anledningen kan benyttes til også en understregning af, at der intetsteds er foretaget eller søgt foretaget hverken nogen direkte eller indirekte indhoids-*vurdering*.

Det kan bemærkes, at digtet om Søren Kanne, »Det blæste en storm udi Kattegat« findes i seks bøger for 6. skoleår, bl. a. i DANSKTIMEN 6, side 41-44. »Det er hvidt derude« findes i fem bøger, se bl. a. SÅ LÆSER VI – FJERDE DEL for 5. skoleår, side 93 og i SYVENDEKLASSERNES LÆSEBOG for 7. skoleår, side 186.

Såvel ved disse tekster, som f. eks. ved »De tre helligaftener«, der er gengivet i tre læsebøger på højst forskellig vis – se fig. 9, 10 og 11 – vil en række iagttagelser over teksters og illustrationers indbyrdes samspil og forskellige fremtrædelsesform kunne være oplæg til overvejelser over, hvilken betydning for elevernes tilegnelse af en tekst disse faktorer kunne antages at have (DANSK LÆSEBOG FOR SY-

(teksten fortsættes side 62)

Figur 9

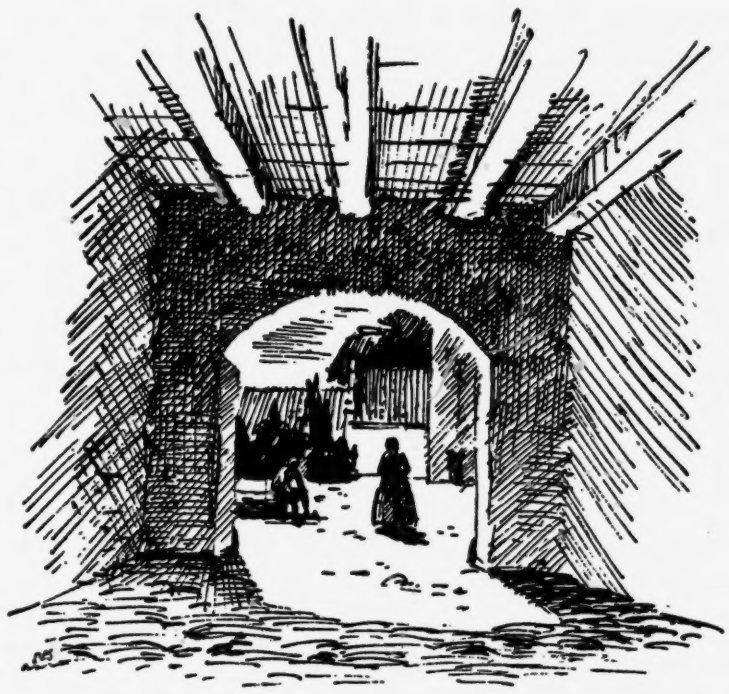

»Det er nogle slemme ord, du der kommer med,« siger Sejer. »Manden havde halvvejs lovet mig det herude. Hvad går der nu af ham?«

»Fruen havde ligeså,« siger hun, »men nu skal du høre, hvilket held jeg havde. Da jeg er kommet op ad trappen og ind i den smalle gang, der er, så kommer en stor én mig i møde, og han ser vist på mig – jeg kunne ikke komme om ved ham, for han mødte for mig – og så siger han: »Du er« – som han kunne [illegible] – »den skønneste pige eller kone, hvad du nu er, jeg [illegible] set i dette land. – Hør, vil du holde af mig?« – »Nej,« siger jeg, »det må jeg ikke.« – »Når du *vil*,« siger han, »så *må* du også. – Jeg er baron...« – nu kan jeg ikke huske, hvad det var, han kaldte sig – »kom her kun i aften, så skal min tjener passe på og vise dig til mig.«

en stor én: en fornem herre.

bøjede sig forover og trak – og vognen fulgte godt efter, men hans træsko gik i smadder, så hårdt tråd han i jorden.

„Du er ingen frossenpind," sagde herremanden – og han var det heller ikke selv, for de fortæller endnu om ham, at når han red ud af porten, kunne han tage fat i en jernring på porthammeren og løfte med benene sin hest fra jorden – „tag nu kævlen! og se selv, hvordan du får den hjem! og hvad fæstet angår, så vil vi se tiden an."

Den, der blev glad, det var Sejer. Og han takkede og væltede kævlen af og satte sig på den og så ind ad porten efter hans Maren.

Det varede syv lange og syv brede, så kom hun. Men hun så ud til den dyre tid.

„Gud nåde os elendige mennesker!" sagde hun – det var knap, hun kunne for at græde – „vi kan aldrig få hverandre."

„Det er nogle slemme ord, du der kommer med," siger Sejer; „manden havde halvvejs lovet mig det herude – hvad går der nu af ham?"

– „Fruen havde ligeså", siger hun, „men nu skal du høre, hvilket held jeg havde. Da jeg er kommet op ad trappen og ind i den smalle gang, der er, så kommer en „stor en" mig i møde, og han ser vist på mig – jeg kunne ikke komme om ved ham, for han mødte for mig – og så siger han: „Du er" – som han kunne bande – „den skønneste pige eller kone, hvad du nu er, jeg har set i dette land. – Hør! vil du holde af mig?" – „Nej," siger jeg, „det må jeg ikke." – „Når du *vil,*" siger han, „så *må* du også. – Jeg er baron" – nu kan jeg ikke huske, hvad det var, han kaldte sig – „kom her kun i aften, så skal min tjener passe på og vise dig til mig." – „Nej," siger jeg, „det er synd – og jeg har også en kæreste, og ham må jeg ikke narre." – Så tog han en håndfuld penge frem og viste mig; men jeg smuttede om ved ham og ind til fruen. Hun var nådig nok imod mig, og herren kom til, og han lod til, at han ville bønhøre mig. Men så kommer denne her baron og står og lurer på det, og så siger han: „Er det en skikkelig karl, hun vil have, så bør han ikke tage hende, for hun er en liderlig tingest; jeg så, hvordan hun stod og leflede med en af tjenerne herude i gangen." Da det skarn havde således beløjet mig, så skældte greven og fruen mig ud og befalede mig, at jeg skulle pakke mig og aldrig mere komme for deres øjne."

„Herre Gud, Maren!" sagde Sejer, „skal du ikke have andet for din dydelighed og for din troskab imod mig, stakkel! Men – vor Herre lever endnu! vi vil ikke være harmslagne; det bæres

Figur 11

og han var det heller ikke selv, for de fortæller endnu om ham, at når han red ud ad porten, kunne han tage fat i en jernring på porthammeren[1]) og løfte med benene sin hest fra jorden – »tag nu kævlen! og se selv, hvordan du får den hjem! og hvad fæstet angår, så vil vi se tiden an.«

Den, der nu blev glad, det var Sejer. Og han takkede og væltede kævlen af og satte sig på den og så ind ad

[1]) tværbjælken over porten

VENDE SKOLEÅR, side 43-52, BOGEN FORTÆLLER III (K-BOG 5B) for 5. skoleår, side 93-114 og MIN LÆSEBOG for 7. skoleår, side 77-91). Dette emne er ikke taget op her, men kort omtalt i »Illustrationer i danske læsebøger, 1.-7. skoleår« (Jansen & Mylov, 1969).

H. V. Kaalund

H. V. Kaalund er repræsenteret med i alt 30 tekster jævnt fordelt over klassetrinene fra 2. til 6. skoleår. Det synes, som om denne forfatter er hyppigere repræsenteret i lidt ældre end i nyere bøger. En gennemgang af endnu ældre bøger, som ikke mere er i salg, (men som lejlighedsvis eller ofte ses anvendt i skolerne), viser, at H. V. Kaalund tidligere var hyppigere repræsenteret end nu.

I forbindelse med et arbejde, hvor man i ældre bøger ledte efter bl. a. denne forfatters produktion, blev det bemærket, at det så ud, som om forfattere som H. V. Kaalund og Chr. Richardt, Holger Drachmann og Carl Ploug, måske også Harald H. Lund, tidligere var mere repræsenteret i læsebøgerne end nu. Forfattere som Halfdan Rasmussen, Thorbjørn Egner og Astrid Lindgren synes i ikke ringe udstrækning nu at være repræsenteret med tekster på de klassetrin, hvor de tidligere nævnte forfattere før fandtes i en vis, nok ikke ringe, udstrækning.

Det kan i denne sammenhæng nævnes, at det ved denne (ikke for ældre bøgers vedkommende systematisk gennemførte) sammenligning også syntes påfaldende, at brødrene Grimms eventyr nu ses mere sjældent, ligesom også læsebogsredaktørernes egne tekster nok også nu ses mere sjældent på klassetrin efter 2.-3. skoleår.

Der er nok tale om, at børnelitteraturen nu i noget højere grad end tidligere er gået ind i læsebøgerne.

Thorbjørn Egner

Når Thorbjørn Egner er den ellev'te-mest repræsenterede forfatter i danske læsebøger for de pågældende klassetrin, skyldes det naturligvis tekster fra »Dyrene i Hakkebakkeskoven«, som »Bagermester Harepus« (i VI LÆSER, SØREN OG METTE I 2. KLASSE for 2. skoleår, side 188-

202), eller »Klatremus og Mikkel Ræv« (i EVENTYRBOGEN (K-BOG 2B) for 2. skoleår, side 84-90).

Historierne om »Ola-Ola« findes dog også i ret stort tal både i 2. og 3. skoleår, og man vil lægge mærke til, at Thorbjørn Egner er repræsenteret på norsk i 5. skoleår med »Dette er en vise« i VERDEN OMKRING OS I (K-BOG 5A) for 5. skoleår, side 60-63 og i SÅ LÆSER VI – 5. DEL for 6. skoleår, side 60-65 med »De tre røverne Kasper og Jesper og Jonatan«.

Adam Oehlenschläger

Tekster af Adam Oehlenschläger findes fra 5. til 7. skoleår i et antal af 23; talmæssigt er denne forfatter dog ikke repræsenteret så hyppigt som tidligere.

Man kan også være opmærksom på, at litteraturhistorisk betonede stykker omkring Adam Oehlenschlägers liv og levned ikke findes i samme udstrækning som tidligere, omend man stadig vil finde tekster som »Barndoms- og ungdomserindringer i uddrag« i DANSK LÆSEBOG FOR 7. SKOLEÅR, side 10-24 og »Oehlenschlägers barndomsår« (Fra »Erindringer«) i DANSK LÆSEBOG FOR 7. SKOLEÅR, side 91-104.

»Der er et yndigt land« ses i fem bøger, bl. a. i MIN LÆSEBOG for 6. skoleår, side 283-284.

Astrid Lindgren

Den svenske forfatter, der er hyppigst repræsenteret i danske læsebøger for 1.-7. skoleår, er Astrid Lindgren med 22 tekster. Hun er repræsenteret hyppigst med tekster i 3. og 4. skoleår, f. eks. med børnebogsteksten »Lotte er så barnlig« i LÆSEBOGEN 3 for 3. skoleår, side 72-75 og med en faglig præget tekst i »Manden i den sorte kappe« i BOGEN FORTÆLLER II (K-BOG 4B) for 4. skoleår, side 125-128. Genfortællinger af historier af Astrid Lindgren findes også, se f. eks. »Anna og jeg« i DEN GULE LÆSEBOG til specialundervisning, side 9-10.

Om de øvrige af de hyppigst repræsenterede forfattere i danske læsebøger for 1.-7. skoleår se tabel 2, side 53.

Det fremgår af denne oversigt, at af de 76 hyppigst repræsenterede forfattere er de 52 danske (deraf én grønlandsk). Derudover er der ni norske, fire svenske, tre engelske og tre tyske; de to af sidstnævnte er dog brødrene Grimm og Münchhausen, og den tredje er Lisa Tetzner, der har skrevet en væsentlig del af sin produktion udenfor Tyskland.

De følgende udenlandske er en græsk (Æsop), en finsk, en islandsk, en forfatter fra USA og en fransk (la Fontaine).

Andre danske forfattere

Af listen kan man se, at en forfatter godt kan være repræsenteret med kun én tekst, og alligevel være relativt hyppigt repræsenteret. Det gælder således *Wagner Baunvig,* der kun er repræsenteret med børnevisen: »Se den lille kattekilling«, men som ikke desto mindre har denne stående i syv forskellige læsebøger, f. eks. i MIN LÆSEBOG for 2. skoleår, side 7 og i VI LÆSER, SØREN OG METTE I SKOLE for 1. skoleår, side 58.

Sv. Møller Kristensen er forholdsvis hyppigt repræsenteret, 16 tekster, der for de 12's vedkommende er børnesange, der findes i et enkelt system, PILEBØGERNE, f. eks. »Store tykke humlebi«. LÆSEBOG FOR 3. SKOLEÅR, PILEBØGERNE, side 15.

Yderligere iagttagelser over forfatter-repræsentation viser, at *Johan Herman Wessel* er repræsenteret med i alt 11 tekster, deraf findes »Smeden og bageren« i syv læsebøger f. eks. i VI LÆSER for 6. skoleår, side 90-92.

Teksterne af *Martin A. Hansen* findes i bøgerne for 5.-7. skoleår; én af disse tekster er oprindelig skrevet til den pågældende læsebog: »Kofolket kommer« findes i MIN LÆSEBOG 5, side 254-285. Dennes talmæssigt svage repræsentation, og det, at f. eks. en forfatter som *Henrik Pontoppidan* kun er repræsenteret med seks tekster, ville måske undre; f. eks. »Peter Andreas og hans far«, VI LÆSER for 7. skoleår, side 35-48, og »Lykke Per« SYVENDEKLASSERNES LÆSEBOG for 7. skoleår, side 86-95.

Der skal dog her erindres om, at der jo er tale om læse-

bøgerne for 1.-7. skoleår, og at prosatekster af forfattere som Martin A. Hansen og Henrik Pontoppidan nok må forventes at blive truffet forholdsvis sjældent på disse klassetrin. I nogen grad gælder det samme vel for *Johan Skjoldborg,* der dog også er repræsenteret med en lyrisk tekst, »Når vinteren rinder« i SJETTEKLASSERNES LÆSEBOG for 6. skoleår, side 70.

Laura Ingalls Wilder

Den moderne forfatter uden for Skandinavien, der er hyppigst repræsenteret, er Laura Ingalls Wilder med otte tekster, taget fra hendes bøger om »Det lille hus«. Disse tekster findes oftest i bøgerne for 3.-5. skoleår, og ses hyppigst i de nyere og nyeste bøger; også her ses udtryk for den tendens, at tekster af børnebogsforfattere nu går ind i læsebøgerne i større udstrækning end tidligere.

Eventyrfortællere og eventyr

Eventyrforfattere, eventyrfortællere, fabelfortællere, indsamlere af sagn og personer, man traditionelt tilskriver forfatterskabet til fabler, er særdeles hyppigt repræsenteret på disse klassetrin:

H. C. Andersen (109 tekster), Carl Ewald (19 tekster), Æsop (38 tekster), Knud Rasmussen (12 tekster, hvoraf størstedelen er grønlandske sagn), brødrene Grimm (27 tekster) og Jean de la Fontaine (6 tekster); i alt er der 211 tekster, der for de flestes vedkommende er eventyr, fabler, sagn og lign. tekster.

Molbohistorierne (29 tekster), Münchhausens fortællinger (10 tekster) og en hel del andre kunne have været taget med ind i denne oversigt, hvorved man ville have nået et meget stort antal af disse tekster. Bl. a. iagttagelser som disse lagde op til en række forsøg på genreregistrering, jf. side 99 (skema VII), og til forsøg på at få et lidt bedre overblik over dette stof, jf. følgende afsnit.

KAPITEL 6

Folkeeventyr, fabler, sagn m. v.

Om folkeeventyr m. v.

Da folkeeventyrene, fablerne, sagnene m. v. – jf. foranstående – jo udgør en ret stor del af læsebøgernes stof, og da de – sammen med de eventyr, legender m. v., der er skrevet eller gendigtet af forfattere, man kender navn på – udgør en endog væsentlig del af stoffet på visse skoleår, var det naturligt at søge at se, om der ved en nærmere analyse ville vise sig visse gennemgående træk.

Man så samlet på gruppen af folkesagn, folkeeventyr, molbohistorier, tyske eventyr (ved brødrene Grimm), danske (ved Sv. Grundtvig – oftest hentet fra eller bearbejdet efter Jens Byskovs samlinger), Charles Perraults genfortællinger af eventyr, norske folkeeventyr (ved Asbjørnsen og Moe) osv.

Mens det ved registreringen af børnelitteraturen næsten ikke var muligt at finde samlede leksikale oplysninger til støtte for arbejdet, var det ret megen litteratur, der uden videre kunne trækkes på ved arbejdet med eventyrene.

Denne forskel på baggrundsviden for børnelitteratur og eventyrlitteratur kunne i øvrigt godt give anledning til en del overvejelser over den vægt eller mangel på samme, som børnelitteraturen traditionelt tillægges.

Udover leksika og gængse litterære opslagsværker blev bl. a. anvendt:

Asbjørnsen, P. Chr. og Jørgen Moe. Samlede Eventyr, bind I-II-III. Gyldendal norsk Forlag, Oslo, 1957.

Eventyrets Verden. Charles Perraults Eventyr. Tusind og een Nat. Grimms Eventyr. Danske Folkeeventyr. Grønlandske Eventyr og Sagn. Bd. I.

Eventyrets verden. Norske og svenske Folkeeventyr. Zacharias Topelius. Lappiske Eventyr. Et russisk Folkeeventyr. W. Hauff. K. With. Bd. II.

Eventyrets Verden. H. C. Andersen. Kr. Kold. Carl Ewald. Franske Eventyr. Fabler. Legender. Bd. III.
Samlede og genfortalte af J. Byskov, Chr. Erichsens Forlag 1966.

Grimm, Brødrene. Eventyr for børn og voksne. Oversat af Martin N. Hansen. Steen Hasselbalchs forlag 1963.

Molbech, C. Udvalgte Eventyr. En bog for ungdommen. København og Kristiania. Gyldendalske Boghandel. Nordisk forlag 1906.

Opie, Iona and Peter. The Oxford Nursery Rhyme Book. Oxford 1960.

Världens bästa myter och sagor i urval. Redigerad av Erland Ehnmark och Jan-Öjvind Swahn. Natur och kultur, Stockholm 1962.

– samt naturligvis det lille, men nyttige Eventyr-Index. (Udgivet af Børnebibliotekarernes faggruppe under medvirken af Olsen, Anker. Dansk Bibliografisk kontor. København 1954).

Derudover blev søgt benyttet de oplysninger, som fandtes i mere populære eventyrsamlinger, der henvender sig til børn, og hvor der synes at være lagt vægt på en vis kvalitet som f. eks.

Grundtvig, Svend. Danske folkeæventyr. P. Haase & Søns forlag, København 1948.

Praktikanterne søgte at nå frem til at kunne placere de forskellige eventyr med en antagelig geografisk sikkerhed – en opgave, der dog krævede speciel faglig bistand. Men selv med denne hjælp måtte en del tvivlsspørgsmål blive stående. Dette giver yderligere et usikkerhedsmoment ved de i for-

bindelse med skema III, kapitel 9, foretagne analyser. Imidlertid er det et spørgsmål, om ikke en sådan »geografisk« placering af eventyrene, som her blev forsøgt, i virkeligheden er uden megen mening, når sagen ses ud fra de elever(s forudsætninger), som læsebøgerne sigter mod.

Et eventyr vil meget ofte blive oplevet som meget »dansk«, selv om det kan spores tilbage til en beskrivelse som f. eks. »opr. fransk«; det gælder et eventyr som »Tornerose« såvel som det gælder en fabel som »Hunden og kødbenet«.

Én ting er, at man sluttelig, trods et ret stort arbejde måtte lade en række problemer blive liggende helt uafklarede. Det var ikke muligt at bruge megen tid på disse – i forhold til den opgave, der var stillet, jf. side 11-12 – ret specielle forhold. En helt anden ting var, at man via dette arbejde kom i nær kontakt med en række bearbejdelses-, genfortællings- og fremstillingsproblemer, som pegede på en del sprogligt væsentlige pædagogiske forhold. Disse er berørt i anden sammenhæng, se side 75-94.

Bearbejdelser, genfortællinger, – nogle overvejelser – ud fra eksempler

Man strejfede også emner som: Hvor meget er et eventyr et »ubearbejdet«, »genfortalt« folkeeventyr eller en legende – og hvor meget skal det gendigtes for »at blive en digters eget«. Både i forbindelse med en række navngivne forfatteres eventyr, også f. eks. H. C. Andersen og i forbindelse med et værk som Oehlenschlägers »Aladdin« kom man ind på disse forhold, som man dog igen måtte forlade. Arbejdet optog en tid nogle praktikanter så meget, at de for at foretage visse sammenligninger også så på ældre læsebøger og på læsebøger for højere trin. Deres kommentarer var, at en del tekster forelå i så uens form, at det forbløffede dem. Da dette ikke er emnet for deres arbejde, og da der slet ikke her er arbejdet bare tilnærmelsesvis grundigt med det, skal emnet ikke tages op og heller ikke belyses via eksempler. Den mangel på tilbundsgående registrering, der ville blive arbejdet ud fra, ville næppe kunne undgå at virke urimelig over for en del af de tekster, man mere eller mindre tilfældigt havde

haft mulighed for at arbejde med, og rejste problemer ville blive belyst alt for tilfældigt.

Af interesse kunne det også være at se på genfortællinger eller gendigtninger som f. eks. af nogle af fortællingerne om »Robin Hood«, der bl. a. findes i LÆS OG FORSTÅ 2. del for 6. skoleår side 36-44, LÆS RIGTIGT for 4. skoleår side 156-159 og BOGEN FORTÆLLER II (K-BOG 4B) for 4. skoleår henholdsvis ved Jens Sigsgaard, B. B. Møller og sidste bogs redaktører. Der kunne ses sprogligt, indholdsmæssigt og illustrativt på emner som disse, men heller ikke sådanne forhold er bearbejdet tilstrækkeligt, til at man her kan gå videre med dem.

En række ikke-europæiske eventyr som f. eks. dem, der er givet i nedenstående liste, kunne også gennemgås ud fra deres oplæg af både sproglige og kulturhistoriske aspekter, både hvis man samtidig så på de alderstrin, de henvendte sig til, og hvis man så bort fra dette – her væsentlige – forhold. Noget sådant er dog heller ikke her gennemført i så høj grad, at det er rimeligt at anføre blot tendenser her.

»De dovne mænd«. Ujgurisk folkeeventyr. HER I DANMARK (K-BOG 3A) for 3. skoleår, side 104-107.

»Den lille Kadi«. Fra 1001 nat. SJETTEKLASSERNES LÆSEBOG for 6. skoleår, side 268-274.

»Den mægtigste«. Japansk eventyr. LÆSEBOGEN for 4. skoleår, side 66-67.

»Den snakkesalige skildpadde«. Indisk eventyr. LÆSEBOGEN 4 for 4. skoleår, side 73-78.

»Gnieren og værtshusholderen«. Japansk folkeeventyr. LÆS RIGTIGT, LÆSEBOG for 5. skoleår, side 141-142.

»Historien om de tre prinser«. Arabisk eventyr. VI LÆSER, SØREN OG METTE I 3. KLASSE for 3. skoleår, side 49-58.

»Rævejægeren«. Japansk folkeeventyr. LÆS RIGTIGT, LÆSEBOG for 5. skoleår, side 142-144.

»Skildpadden«. Indisk fabel. LÆSEHÆFTE 3 A. HVAD VAR DET, JEG LÆSTE for 2.-5. skoleår, side 27-31.

I bilag II, forfatterregistret, er der under hovedgruppen »diverse« foretaget en registrering af de forskellige eventyr i kategorierne »folkeeventyr«, »molbohistorier« etc.

Et tværfagligt interesseområde

I forbindelse med det i dette afsnit omtalte stof blev strejfet en del problemer, der ikke er uden pædagogisk interesse. Ingen af disse var det oprindelig hensigten at tage op, og kun meget få af dem havde de ved dette arbejde beskæftigede pædagoger tilstrækkelige forudsætninger for at tage op.

Når der overhovedet her er redegjort ganske kort for nogle af de strejftog, man foretog, er det bl. a. for at antyde det omfang, en læsebogsanalyse måtte have, hvis man sigtede mod tilbundsgående indholdsmæssige registreringer og analyser.

Men ovennævnte er også trukket frem for at pege på det ønskelige i, at ikke blot pædagogisk-psykologisk kyndige, men litterært og kulturhistorisk kyndige her kunne finde et fælles arbejdsområde, hvor et tværvidenskabeligt arbejde hidtil ikke har sat sig mange synlige spor.

KAPITEL 7

Overensstemmelsen mellem læsebøgernes og orienteringsfagenes stof

Den orientering om registreringer og analyser, som er foretaget i forbindelse med en teksts alder (kapitel 8, side 78) og med det sted, en tekst henter sit miljø fra, og som tekstens forfatter er fra (kapitel 9, side 143), synes det nærliggende at se i sammenhæng med en orientering om teksternes eventuelle biologiske eller øvrige orienteringsfaglige skildringer, jf. dog også her omtalen af disse forhold i forbindelse med genreregistreringen (skema VII, side 240).

Ses alle disse ting sammen, kunne der nemlig stilles det generelle spørgsmål, om læsebøgerne søger at bringe orienteringspræget stof *parallelt* med de emner, områder etc., som eleverne ved undervisningen i orienteringsfagene præsenteres for på de tilsvarende klassetrin.

Hvis dette ikke er tilfældet, er de orienteringsprægede tekster da udvalgt mere tilfældigt? Eller er de placeret ud fra primært (eller alene) en vurdering af teksternes læsemæssige sværhedsgrad? – eller ud fra en formodet ret generel elevinteresse for emnet på pågældende trin?

En første gennemgang af disse emner viste, at det var nødvendigt først at se på bøgerne til 1.-2. skoleår.

– i 1. og 2. skoleår

Både i geografi, historie og biologi er der i Den blå Betænkning for de pågældende to skoleår henvist til afsnittet om danskundervisningen på samme klassetrin, kapitel 4, (side 44-48).

Det, der står omtalt som *iagttagelses- og hjemstavnsundervisningen,* synes de fleste læsebogssystemer, der har bøger for 1. og 2. skoleår, at have lagt en ikke ringe vægt på. Der er i elevernes bøger mange oplæg til det dér beskrevne stof; ofte er samme eller tilsvarende stof tillige taget op i arbejdshæfterne til læsebøgerne. I de systemer, hvor der findes lærervejledninger til de pågældende skoleårs materialer, er der også ret udførlige arbejdsforslag til yderligere arbejde med sådanne emner.

På grund af disse teksters karakter, og da hovedundersøgelsen i øvrigt centrerer sig om 3.-7. skoleår, jf. tidligere, er der ikke foretaget systematiske registreringer omkring disse emner. Samtlige stikprøver blandt bøgerne til 1.-2. skoleår fra de udbyggede systemer pegede dog mod, at der via tekstoplæg er givet en række oplæg, som eleverne kan gå videre med, hvorved der lægges ret direkte op til som regel en ikke ringe grad af integration mellem danskundervisningen på disse klassetrin og det orienteringsprægede stof.

For nogle bøgers vedkommende er oplæggene til integration en hel del mere direkte end for andre bøgers vedkommende; men stoffet er der stort set altid, blot er måden det præsenteres på ret forskellig fra system til system – en række forskelle, der måske af og til understreges af lærervejledningernes kommentarer ved de systemer, der har en sådan. – I kapitlerne 8 og 9 er udførlig omtalt det stof, der kan ses i sammenhæng med orienteringsfagenes historie og geografi. De øvrige orienteringsfags-oplæg for 3.-7. skoleår er omtalt i de her følgende afsnit.

– i biologi

De forslag til stofområder inden for orienteringsfaget biologi, som Den blå Betænkning angiver (side 131-132), ville det naturligvis være muligt at lægge op til også via læsebøgernes tekstudvalg.

Traditionelt var der tidligere ikke megen fagintegrering mellem faget dansk og »naturhistorie«, og den drejning af fagets sigte og emneoplæg, som i en vis udstrækning er sket i og med navneforandringen til »biologi«, synes ikke at have sat sig markante spor i læsebøgernes tekstudvalg.

Det ville her have været nærliggende at se, om der var sket en ændring af »naturhistoriebøgernes« indhold til »biologibøger«, men denne – mulige – lærebogsanalyse ligger uden for dette arbejdes grænser.

En stikprøvevis registrering viste visse overensstemmelser mellem læsebøgernes tekster og de stof- og emneområder, man i følge Betænkningens oplæg kunne beskæftige sig med. Det sås klart, at det mest var det zoologisk prægede stof, der ville kunne danne udgangspunkt for en vis integrering af dansk og biologi via læsebøgernes tekster. Således kan blandt flere mulige eksempler nævnes, at VI LÆSER, 6. KLASSE for 6. skoleår på side 64-68 havde afsnittet af Konrad Lorenz »Om talende fugle«, og VERDEN OMKRING OS II (K-BOG 6A) for 6. skoleår havde teksten »Om at opdrætte sæler«, side 18-24.

Det biologisk orienterende stof for 7. skoleår om mennesket, sundhedslære m. v. vil en interesseret lærer kunne finde udgangspunkter for at tage op i forbindelse med en del tekster for samme klassetrin. Det synes dog ikke nærliggende at gå ud fra, at udgangspunktet for valget af netop sådanne tekster har været et ønske om at skabe mulighed for overensstemmelse og mulighed for integration mellem læsebogstekster og det biologisk prægede stof for dette skoleår.

Snarere er der tale om, at sådanne tekster er af så almen karakter, at også de inden for orienteringsfaget biologi på disse klassetrin nævnte områder kan tages op i forbindelse med de pågældende tekster.

I alt væsentligt var der ret få biologiske og biologisk-prægede oplæg i læsebøgernes tekster, og kun en del af disse svarede til de emner, man i øvrigt beskæftiger sig med i faget biologi på de pågældende klassetrin. Blandt de læse-

bogssystemer, der havde noget af dette stof, var de to, som ovennævnte eksempler var taget fra.

Når man sammenligner med de geografiske og historiske oplæg, var de biologiske oplæg endda i en del systemer påfaldende få.

– i religion Formålet med religionsundervisningen angives i Den blå Betænkning (side 112) at være: »... har til formål gennem et levende og interessevækkende arbejde med stoffet at udvikle børnenes religiøse anlæg og deres sans for etiske og kristelige værdier ved efterhånden at give dem et sikkert og for deres alderstrin afpasset kendskab til den kristne lære, som den fremtræder i evangelierne.«

Derudover har faget i praksis mange tilknytningspunkter til bl. a. historiske, geografiske og litterære emner. Det er ud fra sidstnævnte undervisningsmæssige realiteter næppe urimeligt også at drage faget religion ind i denne sammenhæng, for at se, om der via læsebogsteksten er taget emner op, der på samme vis som ved andre orienteringsemner kan støtte faget ved at give oplæg til eller direkte mulighed for en vis emneintegration.

I Den blå Betænkning er (side 112-114) stoffet til dette fag delt op i grupperne: 1.-3. skoleår, 4.-5. skoleår og 6.-7. skoleår. Ved en stikprøvevis gennemgang af det her foreslåede stof sammenlignet med læsebøgernes tekster ses det meget klart, at der for langt de fleste bøgers vedkommende er ringe sammenhæng mellem disse tekster og de emner, der arbejdes med i religion.

Der findes i læsebøgerne bl. a. tekster som Selma Lagerlöfs legender. Således findes »Flugten til Ægypten« i LÆSEBOGEN 5 for 5. skoleår, side 187-195; denne legende vil det være muligt at passe ind i faget religion, da man på klassetrinet netop arbejder med »Det nye Testamente til og med Jesu opstandelse« (Den blå Betænkning, side 113). I ovennævnte læsebog er der også et uddrag af Lukas-evangeliet, 2. kap. vers 1-20, og Matthæus-evangeliet, 2. kap. (»Den første jul«, side 181-184). Tilsvarende giver det afsnit af Pär

Lagerkvists roman »Barabbas«, der findes i ET UDVALG AF NORDISK LITTERATUR I (K-BOG 6B), side 37-45, et stof, der måske, eller måske ikke, kan bruges i sammenhæng med »Det ny Testamente efter opstandelsen til og med pinsedag«. (Den blå Betænkning, side 114, om emner for faget religion i 6. skoleår).

Som antydet er det altså muligt at skabe en vis sammenhæng mellem såvel de orienterende momenter som det i førciterede formålstekst angivne i faget religion og danskundervisningen via læsebøgernes tekster. Men må dog nok i alt væsentligt konkluderes, at oplæg til sammenhæng og integration mellem læsebøgerne til dansk og faget religion er meget få og spredte.

Ved gennemgangen af undervisningsmaterialet til skriftlig dansk blev der bemærket: »Kun i to tilfælde (i alt godt ½ side af samtlige sider i samtlige bøger i alle systemer) er der lagt op til en sammenhæng mellem religionsundervisningen (fortællinger fra Det gamle Testamente) og skriftlig dansk. I andre – også meget få – tilfælde er der lagt op til at trække motiver fra religionsundervisningens mere orienterende stof ind i et samarbejde med skriftlig dansk.« (Jansen, 1966, side 188).

Der er en hel del flere tilfælde, hvor læsebøgernes tekster lægger op til via en integration at skabe en større helhed over elevernes undervisning; men stof, der kan bruges i faget religion, er ikke systematisk indarbejdet i læsebøgernes tekster. Der findes nogle få sådanne tekster, men det typiske synes at være, at man ved udvalget af tekster til læsebøgerne ikke har set det som en nærliggende opgave at bringe disses indhold i en vis overensstemmelse med de – i øvrigt særdeles detaljerede – forslag, der gives til emner i religionsundervisningen.

Forslag til »Salmer og bibelhistoriske sange« er givet i det – om muligt – endnu mere detaljerede forslag til undervisningen i sang (Den blå Betænkning, side 145-156). I enkelte tilfælde ses disse forslag fulgt op af læsebøgerne; det generelle er dog, at læsebøgerne kun bringer tekster til et

beskedent antal af de 110 foreslåede salmer, omend man i nogen udstrækning synes at have søgt at imødekomme betænkningens forslag, dog i forskellig udstrækning i de forskellige systemer.

– i familiekundskab

Undervisning i familiekundskab skal i henhold til skoleloven (Lov af 7. juni 1958, stk. 5) tages op fra 7. skoleår.

Det pågældende »fag« er i Den blå Betænkning belyst i kapitel 25, side 215-218 for de pågældende klassetrin. For 7. skoleår er der givet en ret udførlig række forslag til undervisningsemner, der dog alle synes så bredt formulerede, at det vil være muligt at finde eksempler at arbejde ud fra i forbindelse med en række tekster i næsten alle læsebogssystemers bøger på det pågældende klassetrin.

En systematisk registrering omkring dette emne har ikke været mulig, dels på grund af den brede formulering, som betænkningens oplæg rummer, dels på grund af, at lærerens oplæg til arbejde med dette stof nødvendigvis på afgørende vis må komme ind i billedet.

At der bag valget af tekster til det pågældende klassetrins læsebog også er udgået inspiration fra Den blå Betænknings kapitel 25 om familiekundskab kan ikke afvises, men der kan heller intet bekræftende siges om dette.

– i naturlære

Fysik og kemi (naturlære) findes på skemaet i 6. og 7. skoleår. I andre lande er emner herfra ret selvfølgelige dele af det orienteringsstof, man i øvrigt arbejder med, hvorimod det her i landet er et separat fag i 6. og 7. skoleår og i det indtil videre obligatoriske undervisningsløb kun i disse to klasser.

De i Den blå Betænkning givne forslag til arbejdsstof og emner synes slet ikke at have været udgangspunkt for valg af stof til læsebøgerne. Der er heller ikke via tekster i læsebøgerne givet oplæg eller baggrundsorientering af f. eks. biografisk art i forbindelse med betænkningens forslag til orienteringsfaget naturlære.

Det må dog her bemærkes, at orienteringsfaget naturlære traditionelt er næsten helt adskilt fra skolens øvrige fag på

de pågældende klassetrin, og at det praktisk talt altid har sine helt separate timer, der kan, men slet ikke behøver at være varetaget af den pågældende klasses regne-(matematik)lærer; derimod er det kun i udprægede undtagelsestilfælde dansklæreren, der underviser i dette orienteringsfag.

Man ville således ikke kunne forvente mange oplæg til integration af faget naturlære (fysik og kemi) med faget dansk.

Sådanne oplæg findes da praktisk taget heller ikke.

– – –

Konkluderende bemærkninger i relation til dette afsnit er undgået; der henvises dog til side 57-58, hvor læsebøgernes tekster stilles i relation til det i alle orienteringsfagene foreslåede stof.

KAPITEL 8

Hvornår er læsebøgernes tekster skrevet?

Er der parallelitet mellem bøgernes tekster og det stof, der bruges i historieundervisningen?

Et af de spørgsmål, det umiddelbart syntes muligt at løse i forbindelse med en registrering af de enkelte tekster i læsebøgerne, var spørgsmålet om teksternes alder: Hvilken alder har de tekster, eleverne præsenteres for i læsebøgerne?

Også når man ser på dette emne ud fra den interesse, der har været – og er – for en integrering mellem dansk og (bl. andet) historie, synes det nærliggende at interessere sig for spørgsmålet om læsebogsteksternes alder:

Er der tilløb til – eller måske endda en ret høj grad af parallelitet – mellem det stof, der i undervisningsvejledningens og gængse læseplaners afsnit om historieundervisningen foreslås undervist i, og så de tekster som de enkelte læsebøger lægger op til på tilsvarende klassetrin?

En registrering af teksterne ud fra deres alder viste sig nogenlunde gennemførlig, jf. senere i dette afsnit, men en fuld besvarelse af det stillede spørgsmål var ikke mulig. – Blandt andet fordi man ved registreringen ikke kunne opretholde en skelnen mellem faglige, fagligt-prægede eller »mere-eller-mindre«-skønlitterære tekster.

Endvidere rejser det konkrete arbejde med læsebøgernes tekster det spørgsmål, om en tekst fra f. eks. 1500-tallet rent faktisk støtter historieundervisningen, selv om eleverne i denne undervisning arbejder med samme tidsperiode, som teksten er fra. Tekstens fremtrædelsesform – ikke alene den sproglige, jf. senere – spiller muligvis en (ofte overset) rolle her; derudover må rejses det spørgsmål, om elevernes

oplevelse af en tekst med hensyn til dennes tidsmæssige placering er så nøje afstemt, at registreringen i århundreder, eller for de senere årtiers vedkommende i årtier – i virkeligheden er nok givende.

Måske kunne man forestille sig, at det for læreren ville være mindre oplysende, men måske trods alt mere dækkende – sagen set ud fra elevernes synsvinkel – hvis man foretog registreringer ud fra begreber som f. eks. »fjern fortid«, »nær fortid« og »nutid«. Dette er ikke gjort, og disse vage udtryk er ikke i denne sammenhæng søgt nærmere beskrevet.

En række andre overvejelser i forhold til teksternes alder synes også at sætte spørgsmålstegn ved, om oplysning om en teksts tilblivelsesår uden videre støtter en historieundervisning, der arbejder omkring samme tidsperiode. Et par eksempler kan illustrere disse overvejelser:

Teksten »Heksens tøs« af Finn Jolander, HER I NORDEN (K-BOG 4A) for 4. skoleår, side 25-33, vil således blive registreret som »nutidig«, hvis man registrerer ud fra tekstens tilblivelsesår (1963). Men teksten omtaler et historisk emne, der via den fagligt prægede tekst netop er søgt lagt op ad historieundervisningen. – Om det kan gøres, om det overhovedet er hensigtsmæssigt osv., er der ikke taget stilling til i noget tilfælde. I samme sammenhæng kunne et par tekster, der rejser næsten det »modsatte« problem, nævnes:

Erasmus af Rotterdam: »Unge menneskers høviske sæder«, VI LÆSER for 6. skoleår, side 27-29, og Peder Palladius: »Om at sætte børn i skole« ET UDVALG AF NORDISK LITTERATUR II (K-BOG 7B) for 7. skoleår, side 87-91. Disse tekster er skrevet i 1500-tallets første del, og sådanne tekster kunne meget vel tænkes i højere grad at støtte elevernes oplevelse af et miljø fra 1500-tallet end det førstnævnte; men er de skrevet om til et så nutidigt dansk, at de ikke mere er »historisk støttende«? Men hvis de *ikke* skrives om, hvorledes er da elevernes forståelsesmuligheder? Disse kommentarer kan ikke tolkes som en kritik af, at man

en del steder har søgt at gengive teksterne i et for eleverne på det pågældende alderstrin forståeligt dansk, jf. blandt andet også overvejelserne andetsteds i denne bog over bearbejdede tekster.

Afviser man generelt sådanne omskrivninger, bearbejdelser m. v., bliver man naturligvis stillet over for problemer, når man omtaler runeskrifterne; et eksempel kan være »Runesten«, ET UDVALG AF NORDISK LITTERATUR II (K-BOG 7B) for 7. skoleår, side 118-119.

Men også uden således at sætte sagen på spidsen løber man ind i ret vanskelige problemer, se f. eks. Saxo's Krønike: »Vermund og Uffe«, Cl. Clausen og H. Hansen: DANSK LÆSEBOG FOR 6. SKOLEÅR, side 45-48. Er det rimeligere at gengive det i en ældre oversættelse end i en oversættelse i et nutidigt sprog? Og »hvor gammel« skal i givet fald den ældre oversættelse fremtræde?

Og kan man overhovedet ud fra disse synspunkter diskutere, om f. eks. Njals saga »bør« gengives i en »ældre oversættelse« eller i en »nyere oversættelse«? – Det kunne måske synes nærliggende at lægge litterære kriterier til grund for afgørelsen af, hvilken oversættelse der bør vælges (dog i så fald nok litterære kriterier set i relation til elevernes tilegnelsesmuligheder på det pågældende klassetrin) – og i hvert fald ikke arbejde ud fra årstal for diverse oversættelsestekster tilblivelsesår.

Tre særlige teksttyper

Registreringen – jf. senere – er foretaget således, at man valgte at gå ud fra, at en teksts alder giver eleverne visse (af og til væsentlige) oplysninger om tidsmiljøet, som det skildres i teksten. Der vil være undtagelser fra denne antagelse, og man kunne forestille sig disse undtagelser i hvert fald delt op i følgende grupper:

1) »Tidløse« tekster:

Der tænkes her på tekster, hvis handling og miljø ikke hører til nogen bestemt tid. Der findes meget få helt tidløse tekster, omend den ret ens sproglige fremtrædelsesform, der

næsten altid bruges i læsebøger, nok vil trække i retning af at give teksterne et »tidløst« præg. – Antallet af tekster af denne kategori vil blandt andet hænge sammen med, hvor bred man gør tidsrammerne – og om man f. eks. af handlingen ønsker at kunne se, om historien foregår »i gamle dage«, »i middelalderen« eller »i 1400-tallet«.

Som eksempler på tekster, der måske ofte af eleverne opleves (ret) »tidløse«, kunne nævnes: En hel del eventyr (de er bl. a. på grund af denne »tidløshed« registreret specielt i tidsregistreringen) og mange naturskildringer. En nyere tekst er »Frederik, det glade spøgelse« af Elisabeth Ireland, LÆSEBOGEN 4 for 4. skoleår, side 22-29; illustrationerne gør dog den sidstnævnte tekst nutidig. Bortset fra de to førstnævnte eksempelgrupper findes der nok ret få tekster af denne kategori.

2) »Nye« tekster med gammelt miljø:

Her tænkes på tekster, hvor digteren har anvendt et ældre miljø end det aktuelle. Måske kunne man henregne erindringer hertil? I så fald er der et ret typisk eksempel i Carl Nielsen: »I Nørre-Lyndelse skole«, SÅ LÆSER VI – 5. DEL for 6. skoleår, side 131-135. Andre eksempler kunne være: Carl Ploug: »Kong Harald og islændingen«. LÆSNING FOR 6. SKOLEÅR – OLDTIDS LIV – NUTIDS VIRKE for 6. skoleår, side 140-147; Holger Drachmann: »Androkles og løven«. LÆSNING FOR 6. SKOLEÅR – OLDTIDS LIV – NUTIDS VIRKE for 6. skoleår, side 98-108; – og fra en helt anden »gammel tid«: Astrid Lindgren: »Da Emil hejsede lille Ida op i flagstangen«. LÆSEBOGEN 4 for 4. skoleår, side 15-21.

3) »Gamle tekster med nyt sprog«:

Man kunne også forestille sig, at omskrivning af ældre tekster til et nutidigt sprog ville give en vis misvisning for eleverne ved deres tidsoplevelse – altså få teksten til at virke enten tidløs eller mere eller mindre nutidig. Nogle eksempler kunne måske være: »Gunnars død«. (Njals saga). ET UD-

VALG AF NORDISK LITTERATUR II. (K-BOG 7B) for 7. skoleår, side 99-108. »Prins Amled« (efter Sakse). LÆSNING FOR 6. SKOLEÅR – OLDTIDS LIV – NUTIDS VIRKE for 6. skoleår, side 112-120.

Man prøvede at undersøge, hvor mange tekster der kunne tænkes at falde ind under de tre kategorier, og selv om en sådan vurdering naturligvis hviler på praktikantgruppens personlige skøn, lykkedes det dog kun at finde frem til forholdsvis få tekster, hvorfor man sluttelig skønnede, at de tre ovennævnte grupper næppe ville kunne fortegne registreringen systematisk eller i væsentlig grad.

På anden måde vil et spørgsmål som dette rejse tvivl om det ud fra et elevsynspunkt rimelige i en sådan registrering:

Vil elevernes oplevelse af teksternes tidsmiljø overhovedet svare til de oplevelser, teksterne søger at give, når man tænker på, at eleverne nok ofte vil opleve teksternes indhold, spænding osv. – at de vil fæstne sig ved »fortællingen«, og ikke ved et eller andet mere tvivlsomt defineret og mere eller mindre dominerende og klart skildret tidsmiljø.

Man kan naturligvis ikke nå til nogen form for konklusion i forbindelse med de her rejste spørgsmål uden specifik unundersøgelse af netop de nævnte emner, og de er ikke blevet taget op i undersøgelsen.

Spørgsmålet om de faglige, fagligt prægede og skønlitterære tekster rejste denne problemstilling:

Hvis man gennem læsebogens tekster blandt andet ønsker at give eleverne en oplevelse af andre tiders *mennesker,* deres tankeverden etc., og ikke alene andre tiders miljø, kunne man så forestille sig, at dette kunne lykkes, ved at *skønlitterære* tekster blev samarbejdet med historieundervisningen på det pågældende trin?

Heller ikke dette emne blev gennemarbejdet, selv om praktikanterne ofte kom med forslag også til registreringer og bearbejdelser i forbindelse med emnet.

Registreringens inddeling i grupper

Af hensyn til overblikket er teksterne søgt grupperet. Efter forsøg med på forhånd at opstille grupper nåede man frem til at arbejde med følgende, der blev valgt, fordi teksterne i ret høj grad selv grupperede sig i disse afsnit:

a: Diverse-gruppe	k: År 1840–år 1869
b: Folkeeventyr	l: År 1870–år 1899
c: Før år 200	m: År 1900–år 1919
d: År 200–år 1100	n: År 1920–år 1929
e: År 1100-år 1499	o: År 1930–år 1939
f: 1500-tallet	p: År 1940–år 1945
g: 1600-tallet	r: År 1946–år 1950
h: 1700-tallet	s: År 1951–år 1956
i: År 1800–år 1819	t: År 1957–år 1960
j: År 1820–år 1839	u: År 1961–

Det kan bemærkes, at gruppen

a: er en diverse-gruppe, der først og fremmest dækker rim, remser, ordsprog, anekdoter og skæmtesprog, og at gruppen

b: folkeeventyr også dækker molbohistorier, sagn og fabler.

Den tidsmæssigt anvendte inddeling kan blandt andet ses i »Dansk litteraturhistorie«, Politikens forlag 1964-66, men udgangspunktet for inddelingen var som nævnt ikke et litterært, men de registrerede tekster. Mindre ændringer i de anvendte intervaller er foretaget i samråd med afdelingsbibliotekar, fru Dora Steensgaard og afdelingsleder og lektor ved Danmarks Lærerhøjskole, mag. art. Gunnar Jakobsen. Måske bør især nævnes, at når intervallerne i de sidste tiår er gjort ganske korte, skyldes det, at materialet lagde op til dette.

At inddelingen af stoffet i læsebøgerne i nogen grad synes at kunne svare til en inden for »voksenlitteraturen« anven-

delig inddeling, kunne måske blandt andet bero på, at store dele af stoffet i læsebøgerne ikke er skrevet specielt for børn?

Med hensyn til indholdet af de nævnte grupper henvises til eksemplerne fra side 94. Om baggrunden for valget af navnlig de mange usikre eksempler som typer kan der henvises til tidligere skildret praksis.

Forfatterdata eller tekstalder som registreringsgrundlag

Efter at grundlaget for registreringen i store træk var fastlagt, og før registreringen blev påbegyndt, stod man over for et valg mellem *forfatterdata* eller *tekstalder* som det nøjagtigste grundlag for registreringen.

Til fordel for at bruge *forfatterdata* (fødsels- og evt. dødsår) som grundlag talte, at dette syntes tidsmæssigt rimeligt overkommeligt. Et sådant registreringsgrundlag har dog den ulempe, at de fleste forfattere har skrevet over en længere årrække, ofte påvirket af skiftende tidsmiljøer. Valgte man f. eks. derfor at registrere efter forfatternes fødselsår, ville man savne en sikker tidsmæssig placering af teksterne. Dette forhold kunne forudses at blive betænkeligt i hvert fald for tekster skrevet af forfattere fra 1800- og 1900-tallet.

Tekstaldrene syntes det umiddelbart vanskeligere at skaffe frem, et forhold, der især blev meget klart, da man nåede til at skulle registrere tekster af udenlandske børnebogsforfattere og udenlandske læsebogsredaktører.

Man valgte dog at registrere efter *tekstalder,* da et indledende arbejde pegede på, at et sådant registreringsgrundlag gav det bedste grundlag for de videre analyser.

Ved »tekstalder« er i denne registrering forstået tekstens tilblivelsesår, hvis dette år var kendt – ellers tekstens udgivelsesår.

Hvis hverken tilblivelsesår eller udgivelsesår kunne bestemmes, blev indledningsvis tekstens »alder« søgt bestemt efter »tyngdepunktet i forfatterens produktion« – hvor denne naturligvis var søgt set i relation til den pågældende tekst; dette sidste kriterium måtte dog forlades på grund af de fortolkningsmuligheder, der her var.

Det komplicerede analysen af tekstalder, at den enkelte læsebogsforfatter – eller redaktørkreds – af og til selv havde skrevet en del tekster til bogen. I de tilfælde, hvor læsebogen henvender sig til elever i første skoleår, ses dette endda som noget dominerende, jf. f. eks. VI LÆSER, SØREN OG METTE for 1. skoleår, hvor op mod 100 % af teksten i enkelte af disse bøger er skrevet af læsebogsredaktørerne.

»Bogens alder«

Også på højere trin ses lejlighedsvis noget tilsvarende forhold; således er op mod ca. 40 % af stoffet i LÆSEBOGEN 2 for 2. skoleår, og i samme systems bog for tredje skoleår, LÆSEBOGEN 3 for 3. skoleår, op mod ca. 15 % skrevet af læsebogsredaktørerne.

Selv i sjette skoleår ses det, at redaktørerne har skrevet tekster til læsebøgerne, omend dette er sjældent; Hans I. Hansen har således skrevet 1 % af teksten til Hansen, Heltoft & Nielsen: DANSK LÆSEBOG FOR 6. SKOLEÅR.

En række enkeltbøger, som f. eks. KIT OG KAT og SØREN STREG, rummer udelukkende – eller næsten udelukkende – tekster, der er skrevet til bogen af dennes forfattere: I KIT OG KAT har udgiverne skrevet samtlige tekster og ligeså i MIN EGEN BOG (dog er tre sange bag i denne bog ikke af udgiverne). I SØREN STREG er salmen »Et barn er født i Bethlehem« ikke af udgiveren –

Man kunne forestille sig, at det ville give et godt billede af den »rigtige« børnelitteratur, der var i den pågældende læsebog, hvis man så bort fra alt, hvad en bogs redaktører selv havde skrevet til bogen. Gjorde man dette, ville det dog ikke give noget korrekt billede: f. eks. vil en børnenovelle som »Hanne« af B. B. Møller i MIN LÆSEBOG for 3. skoleår, side 106-114, således ikke blive registreret, fordi den er skrevet af en i øvrigt anerkendt børnebogsforfatter, der i denne situation er læsebogsredaktør. Havde den pågældende tekst stået i en læsebog, der var redigeret af en anden, ville den uden særlige overvejelser være blevet registreret med B. B. Møller som forfatter.

I stedet for at se på læsebogsredaktørernes egne tekster i

bøgerne valgte man separat at registrere alle de tekster, der havde samme alder som bogen. Derved fik man udskilt størstedelen af de tekster, der var skrevet specielt til bogen.

Det viste sig, at langt de fleste af disse tekster var skrevet til de yngste – især til første – skoleår, og at der kommer færre sådanne tekster til, jo ældre trin læsebøgerne henvender sig til. Nogle læsebogssystemer synes dog i en vis udstrækning, også på mellemtrinene, at rumme tekster, skrevet af læsebogsredaktørerne selv, jf. ovennævnte eksempler.

Ved den her foretagne sondring mellem »tekster, der har bogens alder«, og »tekster, der ikke har bogens alder«, lykkedes det ikke helt at undgå, at i øvrigt litterært værdifulde tekster blev registreret sammen med læsetræningstekster, beregnet for de yngste skoleår. F. eks. vil en tekst som: »De hemmelighedsfulde ord« af Poul Sørensen fra MIN LÆSEBOG for 7. skoleår, side 292-295, og Martin A. Hansen: »Kofolket kommer«, MIN LÆSEBOG for 5. skoleår, side 254-285, da blive slået sammen med »ABC-prægede« tekster. Tekster af samme art som de to netop nævnte var dog ret sjældne, så de talmæssigt ingen væsentlig rolle spillede, idet man – da man søgte at finde frem til sådanne teksters antal – snarere fandt 15 end 30 sådanne tekster. Et nøjagtigt tal kan naturligvis ikke gives på grund af den vurdering, der her kommer ind i billedet.

Bøgerne til 1. klasse

Man kunne have forestillet sig, at der ved registreringen helt blev set bort fra bøgerne til 1. skoleår, da ret nutidige danske tekster (læsebogsredaktørernes egne) måtte formodes at være næsten enerådende her. Dette viste sig også at være tilfældet. Nu er normalsideantallet af teksterne til 1. skoleår ret beskedent, samtlige registrerede sider taget i betragtning: under 350 normalsider stillet over for mere end 6000 normalsider i de seks udbyggede systemer.

For at få et så dækkende indtryk af tekstvalget til alle syv skoleår som muligt, er derfor i denne sammenhæng medtaget alle bøger til alle syv skoleår i alle opgørelser for de seks udbyggede systemer.

Tekster, der ikke kunne registreres m. h. t. tilblivelsesår

Der er en del tekster, det ikke har været muligt at registrere med hensyn til tilblivelsesår. Antalsmæssigt udgør disse tekster knap 5 %, altså forholdsvis mange. Hvis man ser på, hvor stor en normalsideprocent af den samlede tekstmængde der er tale om, udgør de dog kun knap 4 %, hvad der blandt andet kan skyldes, at en del af disse tekster er småvers, sentenser, samt (sandsynligvis i en del tilfælde konstruerede) »avistekster«, »børnestile« o. lign.

Nogle eksempler på de uregistrerede tekster er: Jarl Hemmer: »Når Gud ånder, vil al verden«. SÅ LÆSER VI – FØRSTE DEL for 2. skoleår, side 86. Den pågældende tekst er finsk, og forfatterens fødsels- og dødsår er 1893-1944, men ud over dette var det ikke muligt inden for de givne tids- og arbejdsrammer at finde ud af, hvornår den pågældende tekst er blevet skrevet. Fra samme bog findes Karen Margrethe Bitsch: »Sov, min skat« (Musemors vuggevise), side 39.

Typisk for en del af de tekster, der ikke er registreret, er en tekst som Britt G. Hallquist: »Säg mor, kann katter veta« (Katter och människor). VI LÆSER, SØREN OG METTE I 4. KLASSE for 4. skoleår, side 204. Teksten findes i en svensk læsebog, også i et par andre bøger, men der er ikke i noget tilfælde opgivelser, der fortæller om, hvornår teksten er skrevet; (forfatteren er svensker, født 1914).

Teksten af den danske forfatter Edv. Lehmann, »Nu har vi fået efterår«, MIN LÆSEBOG for 4. skoleår, side 53, har heller ikke kunnet tidfæstes nøjagtigt, og forfatterens data har ikke været nogen hjælp i så henseende. En tilsvarende tekst er Zacharias Topelius: »Sov, du lilla vide ung«. SYVENDEKLASSERNES LÆSEBOG for 7. skoleår, side 243, hvor forfatterens data nok kendes, men hvor man ikke har kunnet finde enslydende optegnelser med hensyn til tekstens alder.

Nogle af de tekster, der ikke har kunnet tidfæstes nøje, er, som nævnt flere steder, hentet fra læsebøger på svensk eller norsk. Det gælder også tekster som Arnulf Øverland: »Lille Adams store hode« (Lille Adam) SJETTEKLASSERNES

LÆSEBOG for 6. skoleår, side 208. Denne tekst er fra serien: »Norsk Læsehefte«, men der er ikke dér angivet, hvor den er taget fra, heller ikke, hvor gammel teksten er. Der har været kontakt med norske og svenske læsebogsredaktører og forfattere, men heller ikke hjælp fra denne side har kunnet reducere antallet af i denne henseende »ubestemmelige« tekster til nul.

Tekster fra fjernere kulturer har naturligvis voldt særlige problemer, men det har dog i de fleste tilfælde været muligt at finde frem til formodentlig korrekte data, da teksterne oftest er blevet oversat til dansk via engelsk. Et eksempel på en tekst, det ikke har været muligt at finde data på, er Inagshi Sugimoto: »En samurais datter«. VI LÆSER, 6. klasse for 6. skoleår, side 277-281.

Flere danske læsebogsredaktører og adskillige forfattere har været særdeles behjælpelige med at oplyse data på teksterne, men trods denne gode hjælp er man alligevel i en del tilfælde kommet til kort; at enkelte af bøgerne har rummet fejlagtige data, har i disse få tilfælde naturligvis kompliceret arbejdet, jf. teksten i forbindelse med bilag II og III i denne bog.

En typisk tekst af en helt anden art, der også har givet vanskeligheder, er »Lille Lise, lille Lise« fra ABC for 1. skoleår, PILEBØGERNE side 19; der er her tale om en slags remsevise – en form, som enhver kan udfylde efter behag og fantasi. Der findes mange trykte versioner af denne vise, og selv om man af og til ser en forfatter angivet til én af disse versioner, har man – som det måske mest korrekte – valgt at registrere en tekst som denne under rubrikken »ukendt forfatter«, og i dette tilfælde altså også under »ukendt forfatterår«.

Enkelte opgørelser

Der er i forbindelse med de foregående afsnit foretaget nogle opgørelser, der gengives i figur 12-17.

Her ses i figur 12, hvorledes tekster på bogens alder fordeler sig for de seks udbyggede systemers vedkommende. Figur 13 viser tilsvarende, opgjort på normalsider.

Figur 12

Tekster på bogens alder for de seks udbyggede systemer, antal tekster.

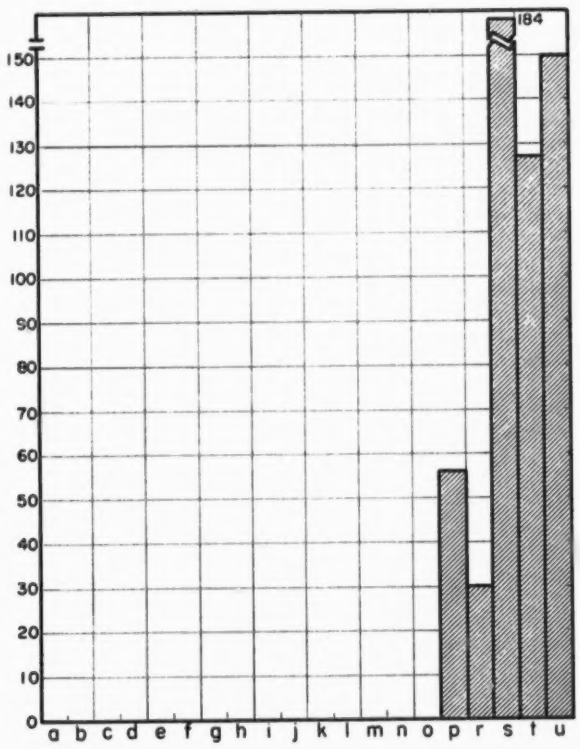

Figur 13

Tekster på bogens alder for de seks udbyggede systemer, normalsider.

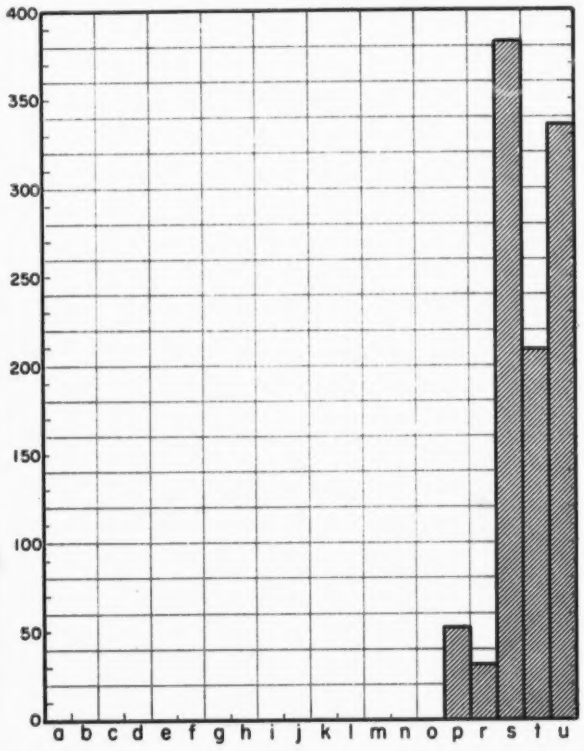

Figur 14

Totalopgørelse for de seks udbyggede systemer, antal tekster.

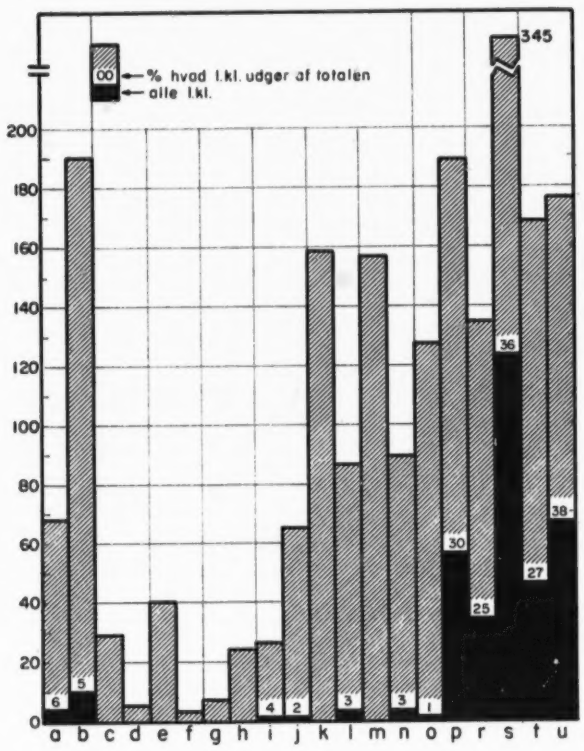

Figur 15

Totalopgørelse for de seks udbyggede systemer, antal normalsider.

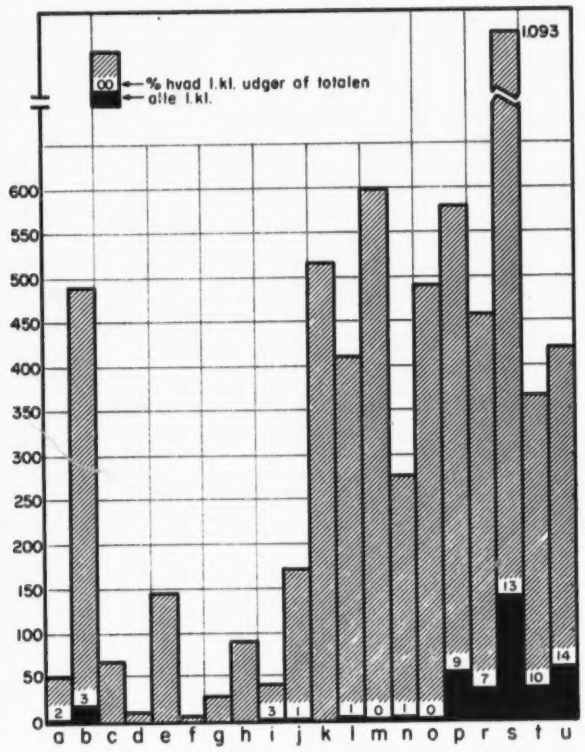

Figur 16

Totalopgørelse af alle bøger, undtagen bøger til hjælpeskolen, fremmedsprogsundervisningen og læsehæfter, antal tekster.

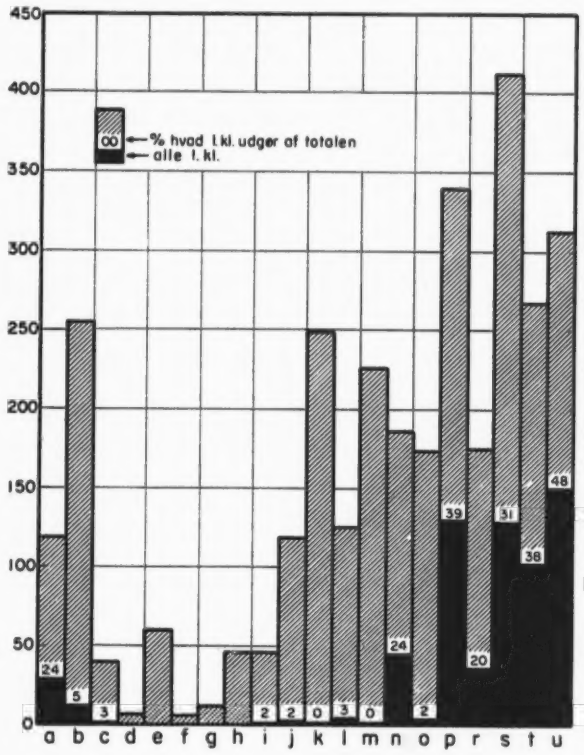

Figur 17

Totalopgørelse af alle bøger, undtagen bøger til hjælpeskolen, fremmedsprogsundervisningen og læsehæfter, antal normalsider.

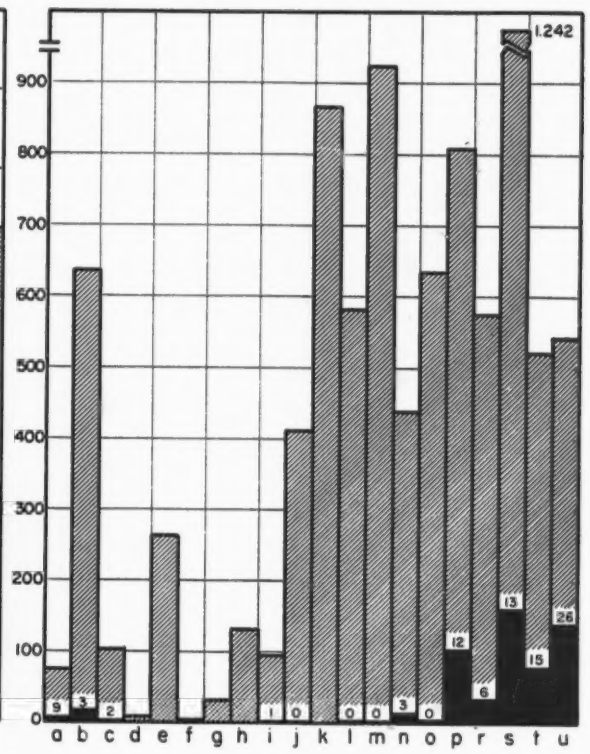

På figur 14 ses også gengivet, hvor stor del teksterne til 1. skoleår udgør af totalen for de seks systemers vedkommende, og der er tillige gengivet totalopgørelse for de pågældende systemer. Figur 15 viser tilsvarende opgjort på normalsider.

Figur 16 og 17 viser total på alle bøger på alle klassetrin bortset fra bøger til hjælpeskolen, bøger til undervisning af grønlændere og egentlige læsehæfter. De to figurer er opgjort på henholdsvis antal tekster (figur 16) og normalsider (figur 17).

Indtegningen af den procent, som bøger for 1. skoleår udgør af totalen, giver et godt billede af forholdet mellem antal tekster og normalsider på dette skoleår.

Vedrørende antal »tekster« og antal »normalsider«

Der er tidligere taget generel stilling til spørgsmålet om det hensigtsmæssige i at foretage analyser ud fra opgørelser over antallet af tekster eller antallet af normalsider. Figur 18 og 19, se næste side, kan i dette specielle tilfælde illustrere forholdet:

I figur 18 ses samtlige danske tekster i de seks udbyggede systemer angivet, og i figur 19 ses en tilsvarende opgørelse ud fra antallet af normalsider. Det fremgår umiddelbart, at de mange tekster, der ikke har kunnet bestemmes i figur 18 og figur 19 under gruppen »diverse«, kun udgør en forsvindende lille del af det totale normalsideantal, nemlig 26 normalsider eller 0,4 % af samtlige normalsider. Ud over dette synes opgørelsen over tekster ikke at give ret megen viden, som ikke stort set gives i normalsideopgørelsen.

Når figur 21 (samtlige *normalsider* af udenlandske tekster i de seks udbyggede systemer) og figur 20 (tilsvarende, men opgjort på samtlige *tekster*) sammenlignes, ses det, at de udenlandske tekster fra 1951-56 (s) udgør et forholdsvis stort antal normalsider. Det er de mange børnebogsuddrag fra det pågældende tidsrum, der er slået igennem.

Figur 18

Samtlige danske tekster i de seks udbyggede systemer, antal tekster.

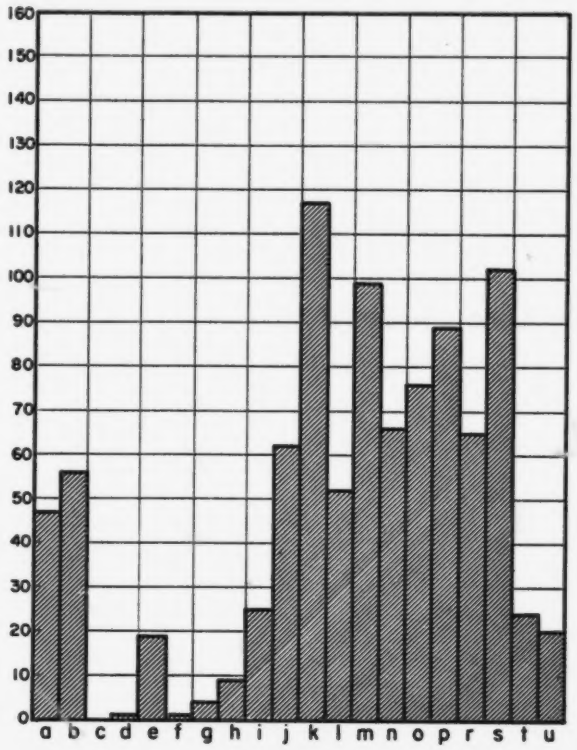

Figur 19

Samtlige danske tekster i de seks udbyggede systemer, antal normalsider.

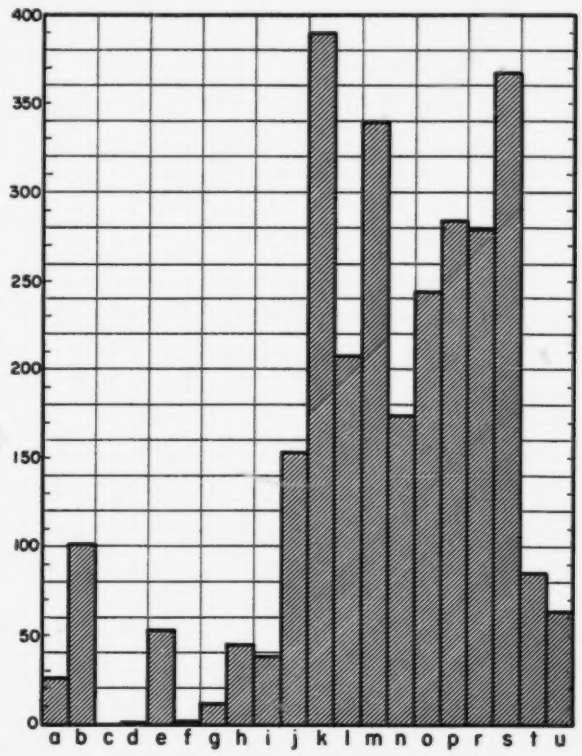

Figur 20

Samtlige udenlandske tekster i de seks udbyggede systemer, antal tekster.

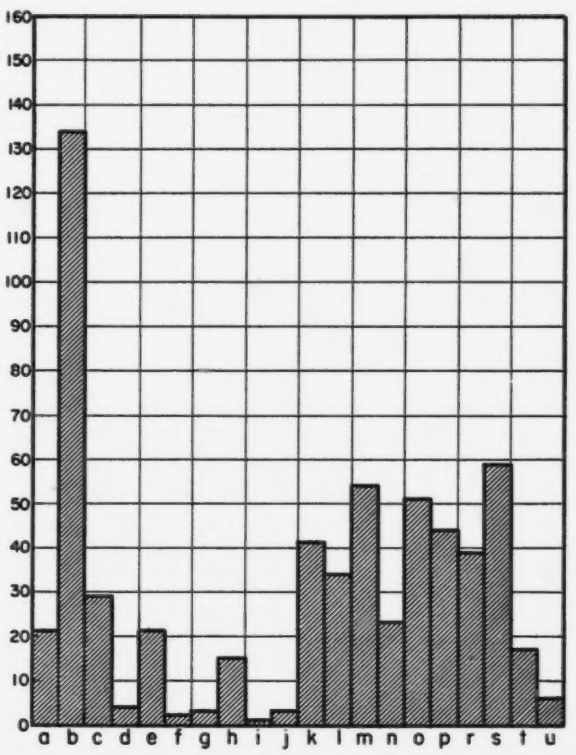

Figur 21

Samtlige udenlandske tekster i de seks udbyggede systemer, antal normalsider.

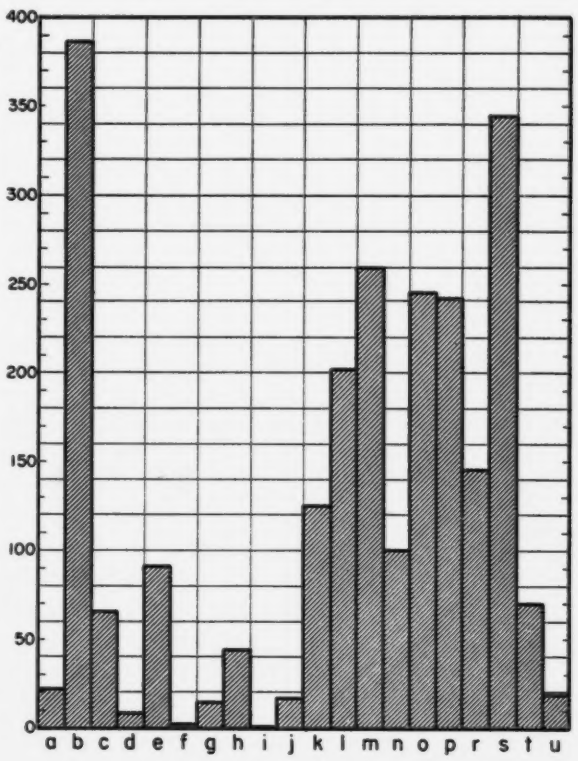

a: Diverse-gruppe
b: Folkeeventyr
c: Før år 200
d: År 200-år 1100
e: År 1100-år 1499
f: 1500-tallet
g: 1600-tallet
h: 1700-tallet
i: År 1800-år 1819
j: År 1820-år 1839
k: År 1840-år 1869
l: År 1870-år 1899
m: År 1900-år 1919
n: År 1920-år 1929
o: År 1930-år 1939
p: År 1940-år 1945
r: År 1946-år 1950
s: År 1951-år 1956
t: År 1957-år 1960
u: År 1961-

De fire figurer synes at pege mod, at der i de udbyggede læsebogssystemer er forholdsvis megen litteratur omkring år 1100-1500 (e), fortrinsvis sagalitteratur, og at man først igen ser tilsvarende stofmængder fra omkring år 1820 (j).

Det ses endvidere umiddelbart, at 30-året fra 1840-1869 (k) er ret rigt repræsenteret, og at 20-året fra 1900-1920 (m) ligeledes er ret rigt repræsenteret. Et ofte repræsenteret femår er 1951-56 (s).

Det må dog bemærkes, at den ret hyppige forekomst af tekster fra 1951-56 skyldes læsebogstekster, der ret sjældent er skrevet af redaktørerne selv, men i en ikke ringe udstrækning er taget fra samtidigt stof, først og fremmest fra danske børnebøger, noveller, børnenoveller fra søndagsblade, fra radioudsendelser osv.

Det bør specielt bemærkes, at de afgrænsede tidsperioder hverken er lige store tidsmæssigt, eller er søgt vurderet som lige »betydningsfulde« ud fra én eller anden synsvinkel; lige så lidt her som andre steder, hvor dette ikke udtrykkeligt understreges, er der ikke tale om nogen form for indholdsvurdering.

At der er forholdsvis få tekster efter 1957 skyldes bl. a. de registrerede bøgers alder. En del er udsendt med førsteudgave før dette år, og specielt det, der er skrevet af redaktørerne selv, er generelt set kun senere revideret i ringe udstrækning.

Oversigt med afgrænsende eksempler

Diverse (rim, remser ordsprog, anekdoter, skæmtesprog) (a)

»Kinesiske ordsprog«, (u).* VERDEN OMKRING OS II (K-BOG 6A) for 6. skoleår, side 53-55.

»Pojken och räven, skämtsaga«, (u). SJETTEKLASSERNES LÆSEBOG for 6. skoleår, side 214.

»Radioprogrammen«, (u). Clausen & Hansen: DANSK LÆSEBOG FOR 6. SKOLEÅR, side 210-211.

»Toben sad på treben«, gl. remse (d). DA HUSET HØJBO RULLEDE (K-BOG 2A) for 2. skoleår, side 13.

Folkeeventyr (også molbohistorier) (b)

»Androkles og løven«, (u). MIN LÆSEBOG for 4. skoleår, side 124-127.

»Gråben«, folkeeventyr v. Svend Grundtvig, (d). SJETTEKLASSERNES LÆSEBOG for 6. skoleår, side 9-21.

»Guldlok og de tre bjørne«, amk. eventyr, (u). MIN LÆSEBOG for 2. skoleår, side 20-26.

»Prinsessen sad i højeloft«, da. folkevise, (d). Clausen & Hansen: DANSK LÆSEBOG FOR 7. SKOLEÅR, side 111-112.

»Storken i rugmarken«, molbohist., (d). MIN LÆSEBOG for 3. skoleår, side 34-35.

Før år 200 (c)

ca. 1100 f. kr. Homer: »Odysseus hos den enøjede kæmpe Polyfem«, (u). MIN LÆSEBOG for 6. skoleår, side 59-74.

ca. 450 f. kr. Herodot: »Polykrates og ringen«, (u). LÆSNING FOR 6. SKOLEÅR – OLDTIDS LIV – NUTIDS VIRKE for 6. skoleår, side 76-79.

6. årh. f. kr. Æsop: »Haren og skildpadden«, (u). MIN LÆSEBOG for 3. skoleår, side 29-30.

6. årh. f. kr. Æsop: »Løven og musen«, (u). EVENTYRBOGEN (K-BOG 2B) for 2. skoleår, side 53-54.

---

* u = udenlandsk, d = dansk.

ca. 700-1000. Den ældre Edda: »Bedre byrde bærer ej mand på vej«, ved H. C. Møller. (u), Hansen, Heltoft & Nielsen: DANSK LÆSEBOG FOR 7. SKOLEÅR, side 211. *200-1100 (d)*

701-762. Li-Tai-Pe: »Mens jeg sidder stille ved mit vindue«, ved Chr. Stub-Jørgensen, (u). VI LÆSER, 7. klasse for 7. skoleår, side 241.

723-757. Uan Tie: »Som tak for de digte, du gav mig«, (u). VERDEN OMKRING OS II (K-BOG 6A) for 6. skoleår, side 56-57.

ca. 900-tallet. Edda: »Fæ dør, frænde dør«, (u). MIN LÆSEBOG for 6. skoleår, side 56.

ca. 900-1050. »Runesten«, (d). ET UDVALG AF NORDISK LITTERATUR II (K-BOG 7B) for 7. skoleår, side 118-119.

ca. 1200. Saxo (1150-1220/d): »Roar og Helge«, konge og heltesagn. LÆSEBOGEN 3 for 3. skoleår, side 207-209. *1100-1499 (e)*

ca. 1200. Frans af Assisi (1182-1226/u): »Bøn«. VI LÆSER, 7. klasse for 7. skoleår, side 251.

ca. 1200. »Grette på Drangø, Grettes saga«, (u). Clausen & Hansen: DANSK LÆSEBOG FOR 6. SKOLEÅR, side 16-27.

ca. 1200. Martin Larsen: »Gunnar på Hliderende«, (u). SÅ LÆSER VI – 5. DEL for 6. skoleår, side 158-165.

ca. 1200. Saxo (1150-1220/d): »Vermund og Uffe«. Clausen & Hansen: DANSK LÆSEBOG FOR 6. SKOLEÅR, side 45-48.

1200-tallet. Snorre Storlason (1179-1241/u). Olav den Helliges saga: »Olav den Hellige og hans halvbrødre«. Clausen & Hansen: DANSK LÆSEBOG FOR 6. SKOLEÅR, side 164-165.

1439 (?) Tomas av Strängnäs (-1443/u): »O ädle svensk, du statt nu fast – Engelbrektsvisen«. ET UDVALG AF NORDISK LITTERATUR II (K-BOG 7B) for 7. skoleår, side 84-86.

1500-tallet (f)

ca. 1500. Martin Luther (1483-1546/u): »Fra himlen højt kom budskab her«. LÆSEBOGEN 5 for 5. skoleår, side 180.

ca. 1500. Erasmus af Rotterdam (1465-1536/u): »Unge menneskers høviske sæder«. VI LÆSER, 6. klasse for 6. skoleår, side 27-29.

1544. Peder Palladius (1503-1560/d): »Om at sætte børn i skole«. ET UDVALG AF NORDISK LITTERATUR II (K-BOG 7B) for 7. skoleår, side 87-91.

1591. Anders Sørensen Vedel (1542-1616/d): »Hun kom uden tynge, hun kom med fred«. Hansen, Heltoft & Nielsen: DANSK LÆSEBOG FOR 7. SKOLEÅR, side 74.

1600-tallet (g)

ca. 1600. Peder Syv (1631-1702/d): »En drossel kendes på sin sang«. MIN LÆSEBOG for 5. skoleår, side 148.

1663-85. Leonora Christine (1621-1698/d): »Leonora Christines første fængselstid«. ET UDVALG AF NORDISK LITTERATUR (K-BOG 7B) for 7. skoleår, side 78-83.

1668. Jean de la Fontaine (1621-1695/u): »Den lille mus«. LÆSEBOGEN 4 for 4. skoleår, side 79.

1673. Thomas Kingo (1634-1703/d): »Nu rinder solen op«. VI LÆSER, 6. klasse for 6. skoleår, side 25-26.

1697. Charles Perrault (1628-1703/u): »Katten med støvlerne«, skrevet om til bogen af udg. LÆSEBOG FOR 2. SKOLEÅR, PILEBØGERNE, side 39-44.

1700-tallet (h)

1722. Ludvig Holberg (1684-1754/d): »Jeppe på bjerget«. SYVENDEKLASSERNES LÆSEBOG for 7. skoleår, side 113-127.

1746-48. Christian Wilster (opr. forf. Chr. Gellert 1715-1769/u): »En bondeknøs, som hedte Hans«. BOGEN FORTÆLLER II (K-BOG 4B) for 4. skoleår, side 79-84.

1779. Johs. Ewald (1743-1781/d): »Kong Christian stod ved højen mast«. MIN LÆSEBOG for 7. skoleår, side 299-300.

1781. Karl von Münchhausen (1720-1797/u): »Münchhau-

sen fortæller«. LÆS RIGTIGT, LÆSEBOG for 5. skoleår, side 99-103.

1781. Münchhausen (1720-1797/u): »Rejse i Rusland«. BOGEN FORTÆLLER II (K-BOG 4B) for 4. skoleår, side 66-70.

1784. Joh. Herm. Wessel (1742-1785/d): »Der var en liden by, i byen var en smed«. Clausen & Hansen: DANSK LÆSEBOG FOR 6. SKOLEÅR, side 174-175.

1784. J. H. Wessel (1742-1785/d): »Der var en liden by, i byen var en smed«. SJETTEKLASSERNES LÆSEBOG for 6. skoleår, side 122-125.

1810. N. F. S. Grundtvig (1783-1872/d): »Dejlig er den himmel blå«. SJETTEKLASSERNES LÆSEBOG for 6. skoleår, side 87-88. *1800-1819 (i)*

1814. St. St. Blicher (1782-1848/d): »Min fødestavn er lyngens brune land«. VI LÆSER, 7. klasse for 7. skoleår, side 91.

1817. N. F. S. Grundtvig (1783-1872/d): »Sol er oppe! Skovens toppe«. LÆS RIGTIGT, LÆSEBOG for 5. skoleår, side 20-21.

1818. Adam Oehlenschläger (1779-1850/d): »Der er et yndigt land«. MIN LÆSEBOG for 6. skoleår, side 283-284.

1818. Adam Oehlenschläger (1779-1850/d): »Der er et yndigt land«. SÅ LÆSER VI – 5. DEL for 6. skoleår, side 183.

1819. Poul Møller (1794-1838/d): »Grøn er vårens hæk«. BOGEN FORTÆLLER III (K-BOG 5B) for 5. skoleår, side 54-57.

1820. N. F. S. Grundtvig (1783-1872/d): »Et barn er født i Betlehem«. LÆSEBOGEN 2 for 2. skoleår, side 104-105. *1820-1839 (j)*

1824. Poul Martin Møller (1794-1838/d): »Den krøllede Frits«. SYVENDEKLASSERNES LÆSEBOG for 7. skoleår, side 77-85.

1828. Chr. Winther (1796-1876/d): »Nej, nej, min ædle

herre! I tro mig, om I kan!«. SYVENDEKLASSERNES LÆSEBOG for 7. skoleår, side 42-45.

1835. St. St. Blicher (1782-1848/d): »En stranding ved Vesterhavet«. Clausen & Hansen: DANSK LÆSEBOG FOR 6. SKOLEÅR, side 54-62.

1837. H. C. Andersen (1805-1875/d): »Kejserens nye klæder«. BOGEN FORTÆLLER II (K-BOG 4B) for 4. skoleår, side 85-91.

1837. B. S. Ingemann (1789-1862/d): »Storken sidder på bondens tag«. MIN LÆSEBOG for 4. skoleår, side 207-208.

1837-39. Ch. Dickens (1812-1870/u): »Oliver Twist«. VERDEN OMKRING OS I (K-BOG 5A) for 5. skoleår, side 76-85.

1838. H. C. Andersen (1805-1875/d): »Den standhaftige tinsoldat«. LÆS RIGTIGT, LÆSEBOG for 4. skoleår, side 134-139.

1840-1869 (k)

1843. H. C. Andersen (1805-1875/d): »Den grimme ælling«. SÅ LÆSER VI – ANDEN DEL for 3. skoleår, side 25-35.

1844. N. F. S. Grundtvig (1783-1872/d): »Nu falmer skoven trindt om land«. VI LÆSER, SØREN OG METTE I 3. klasse for 3. skoleår, side 32.

1845. H. V. Kaalund (1818-1885/d): »I skoven risled' den klare å«. MIN LÆSEBOG for 3. skoleår, side 122.

1846. M. Goldschmidt (1819-1887/d): »Tømmerpladsen«. MIN LÆSEBOG for 7. skoleår, side 91-108.

1855-56. Zacharias Topelius (1818-1898/u): »Walter leger Robinson Kruso«. MIN LÆSEBOG for 4. skoleår, side 170-179.

1858. Carl Ploug (1813-1894/d): »Kong Harald sad i Oslo«. Clausen & Hansen: DANSK LÆSEBOG FOR 6. SKOLEÅR, side 165-168.

1860. Bj. Bjørnson (1832-1910/u): »Øjvind og bukken«. HER I NORDEN I (K-BOG 4A) for 4. skoleår, side 63-71.

1874. Matthias Jochumsson (1835-1920/u): »Vort hjemlands Gud, vort hjemlands Gud!«. LÆS RIGTIGT FOR SYVENDE SKOLEÅR. DANSKTIMEN 7, for 7. skoleår, side 56-57. *1870-1899 (l)*

1876. Mark Twain (1835-1910/u): »Sørøverne hejser sejl«. MIN LÆSEBOG for 5. skoleår, side 213-223.

1882. Carl Ewald (1856-1908/d): »Bøgen og Egen«. MIN LÆSEBOG for 5. skoleår, side 18-27.

1889. Herman Bang (1857-1912/d): »Fra krigen 1864«. MIN LÆSEBOG for 7. skoleår, side 135-146.

1889. Jerome K. Jerome (1859-1927/u): »Tre mand pakker kuffert«. VERDEN I GÅR (K-BOG 6C) for 6. skoleår, side 83-92.

1894. Rudyard Kipling (1865-1936/u): »Rikki-Tikki-Tavi«. MIN LÆSEBOG for 5. skoleår, side 226-245.

1898. Carl Ewald (1856-1908/d): »Skoven og heden«. VI LÆSER, SØREN OG METTE I 5. klasse for 5. skoleår, side 245-252.

1898. Henrik Pontoppidan (1857-1943/d): »Af »Lykke-Per««. SYVENDEKLASSERNES LÆSEBOG for 7. skoleår, side 86-95.

1900. Vilh. Bergsøe (1835-1911/d): »Kolera«. VERDEN I GÅR (K-BOG 6C) for 6. skoleår, side 28-35. *1900-1919 (m)*

1902. Rudyard Kipling (1865-1936/u): »Katten, der gik sine egne veje«. VI LÆSER, SØREN OG METTE I 5. klasse for 5. skoleår, side 6-20.

1904. Johs. V. Jensen (1873-1950/d): »Ane og Koen«. SJETTEKLASSERNES LÆSEBOG for 6. skoleår, side 136-139.

1904. Selma Lagerlöf (1858-1940/u): »Flugten til Ægypten«. MIN LÆSEBOG for 6. skoleår, side 83-89.

1907. Johs. Jørgensen (1866-1956/d): »Et forårspust går over sne«. MIN LÆSEBOG for 5. skoleår, side 203.

1910. Jeppe Aakjær (1866-1930/d): »Spurven sidder stum bag kvist«. SYVENDEKLASSERNES LÆSEBOG for 7. skoleår, side 151-152.

1911. Niels K. Kristensen (1859-1924/d): »Rasmus fra Rodskov«. MIN LÆSEBOG for 5. skoleår, side 73-86.

1914. Gustav Wied (1858-1914/d): »Barndomsdage på Lolland«. Clausen & Hansen: DANSK LÆSEBOG FOR 7. SKOLEÅR, side 12-16.

1917. Svend Fleuron (1874- /d): »Ib Fledelius Adeltand«. LÆSNING FOR 7. SKOLEÅR – UD GÅR DU NU for 7. skoleår, side 14-19.

1920-1929 (n)

1922. Hans Ahlmann (1881-1952/d): »O, du dejlige, grønne træ«. SÅ LÆSER VI – ANDEN DEL for 3. skoleår, side 65-66.

1923. Thomas Olesen Løkken (1877-1955/d): »Vandringsmanden«. Clausen & Hansen: DANSK LÆSEBOG FOR 6. SKOLEÅR, side 65-69.

1925. Th. Thomsen (1870-1941/d): »Egtved-fundet«. Clausen & Hansen: DANSK LÆSEBOG FOR 7. SKOLEÅR, side 180-183.

1926. Langston Hughes (1902- /u): »Digte«. VERDEN OMKRING OS III (K-BOG 7A) for 7. skoleår, side 36-37.

1926. Nis Petersen (1897-1943/d): »Da det blev efterår, og løvet faldt«. SJETTEKLASSERNES LÆSEBOG for 6. skoleår, side 39-40.

1927. Marinus Børup (1891-1959/d): »Morgensolen stiger stor«. MIN LÆSEBOG for 3. skoleår, side 170.

1927. A. A. Milne (1882-1956/u): »Der, hvor jeg er, er også Plys«. BOGEN FORTÆLLER I (K-BOG 3B) for 3. skoleår, side 123-125.

1927. Hans Hartvig Seedorff Pedersen (1892- /d): »Jeg er den dejlige danske skov«. MIN LÆSEBOG for 5. skoleår, side 27-29.

1928. Ludwig Renn (1889- /u): »På patrulje«. VERDEN I GÅR (K-BOG 6C) for 6. skoleår, side 118-128.

1929. J. L. Brisley (1896- /u): »Milly-Molly kommer op i et træ«. MIN LÆSEBOG for 3. skoleår, side 49-55.

1933. Harald H. Lund (1902- /d): »I Niggerland bananen gror«. LÆS RIGTIGT, LÆSEBOG for 3. skoleår, side 41-42. *1930-1939 (o)*

1934. Sigrid Undset (1882-1949/u): »Aftenbønnen«. Clausen & Hansen: DANSK LÆSEBOG FOR 7. SKOLEÅR, side 75-80.

1935. Laura Wilder (1897-1950/u): »Indianere i huset«. LÆSEBOGEN 3 for 3. skoleår, side 158-168.

1936. Mogens Lorentzen (1892-1953/d): »Brevet«. MIN LÆSEBOG for 3. skoleår, side 47.

1936. Kaj Munk (1898-1944/d): »En gang to tykke krager«. BOGEN FORTÆLLER I (K-BOG 3B) for 3. skoleår, side 66-67.

1937. Karen Blixen (1885-1962/d): »Lullu. Den afrikanske farm«. SYVENDEKLASSERNES LÆSEBOG for 7. skoleår, side 193-197.

1939. Mogens Lorentzen (1892-1953/d): »Juletræet med sin pynt«. HER I DANMARK (K-BOG 3A) for 3. skoleår, side 120-121.

1940. Armstrong Sperry (1897- /u): »Hammerhajen«. VERDEN OMKRING OS I (K-BOG 5A) for 5. skoleår, side 110-117. *1940-1945 (p)*

1940. Gunnar Helweg-Larsen (1887-1947/d): »Larver«. VERDEN I DAG I (K-BOG 7C) for 7. skoleår, side 22-25.

1940. Nordahl Grieg (1902-1943/u): »I dag står flagstangen naken«. Clausen & Hansen: DANSK LÆSEBOG FOR 6. SKOLEÅR, side 91.

1941. Robert Storm Petersen (1882-1949/d): »Min hund Grog«. MIN LÆSEBOG for 5. skoleår, side 34-37.

1942. Thorbjørn Egner (1912- /u): »Da Ole-Ole traf Blakken«. DA HUSET HØJBO RULLEDE (K-BOG 2A) for 2. skoleår, side 80-82.

1942-44. Anne Frank (1929-1945/u): »Af »Anne Franks dagbog««. SYVENDEKLASSERNES LÆSEBOG for 7. skoleår, side 316-323.

1943. Soya (1896- /d): »Kørcturen« af Min farmors Hus. SYVENDEKLASSERNES LÆSEBOG for 7. skoleår, side 55-65.

1943. Tom Kristensen (1893- /d): »Nu hulker den, nu hvæser den«. MIN LÆSEBOG for 5. skoleår, side 71-72.

1944. H. C. Branner (1903-1966/d): »De tre musketerer«. MIN LÆSEBOG for 7. skoleår, side 247-265.

1944. Jørgen Nielsen (1902-1945/d): »En katastrofe«. VI LÆSER, 7. klasse for 7. skoleår, side 15-23.

1945. Lis Byrdal (1903- /d): »Nissens skæg«. LÆSEBOG FOR 2. SKOLEÅR, PILEBØGERNE, side 152-156.

1946-1950 (r)

1946. Holger Rosenberg (1869-1960/d): »Alene med dyrene«. LÆSEBOGEN 5 for 5. skoleår, side 33-48.

1947. Tove Ditlevsen (1918- /d): »Først var de sød forventning«. SÅ LÆSER VI – 6. DEL for 7. skoleår, side 5-6.

1948. Ove Abildgaard (1916- /d): »Det damper varmt af muld«. MIN LÆSEBOG for 7. skoleår, side 288.

1948. Piet Hein (1905- /d): »Helbred er«. MIN LÆSEBOG for 6. skoleår, side 137.

1948. Zinken Hopp (1905- /u): »Sofus spiller for kongen«. BOGEN FORTÆLLER I (K-BOG 3B) for 3. skoleår, side 103-108.

1949. Halfdan Rasmussen (1915- /d): »Tyggegummikongen Bobbel«. BOGEN FORTÆLLER II (K-BOG 4B) for 4. skoleår, side 50-51.

1950. Edith Rode (1879-1956/d): »En ønskeseddel«. Clausen & Hansen: DANSK LÆSEBOG FOR 7. SKOLEÅR, side 138-142.

ca. 1950. Finn Gerdes (1914- /d): »Gedebukken«. MIN LÆSEBOG for 4. skoleår, side 179-187.

1951-1956 (s)

1951. Halfdan Rasmussen (1915- /d): »Jeg kender en, som hedder Marianne«. LÆS RIGTIGT, LÆSEBOG for 2. skoleår, side 57.

1952. E. B. White (1899- /u): »Willy praler«. BOGEN FORTÆLLER I (K-BOG 3B) for 3. skoleår, side 68-79.

1952. John Steinbeck (1902-1968/u): »Den store belønning«. VERDEN OMKRING OS III (K-BOG 7A) for 7. skoleår, side 13-20.

1954. Martin A. Hansen (1909-1955/d): »Fiskekatten«. BOGEN FORTÆLLER III (K-BOG 5B) for 5. skoleår, side 70-73.

1955. Edith Unnerstad (1900- /u): »Fåresyge«. LÆSEBOG FOR 3. SKOLEÅR, PILEBØGERNE, side 118-127.

1955. Halfdan Rasmussen (1915- /d): »Snemand frost og frk. tø«. SJETTEKLASSERNES LÆSEBOG for 6. skoleår, side 133.

1955. Poul Jeppesen (1909- /d): »Et besøg på Vesterbro«. SYVENDEKLASSERNES LÆSEBOG for 7. skoleår, side 46-55.

1956. Astrid Lindgren (1907- /u): »Rasmus møder Oskar«. BOGEN FORTÆLLER I (K-BOG 3B) for 3. skoleår, side 109-121.

1956. Ib Spang Olsen (1921- /d): »Det lille lokomotiv«. VI KAN LI' AT LÆSE for 1. og 2. skoleår, side 50-60.

1956. Otfried Preussler (1923- /u): »Den lille søtrold«. BOGEN FORTÆLLER I (K-BOG 3B) for 3. skoleår, side 3-10.

1957-1960 (t)

1957. Halfdan Rasmussen (1915- /d): »Kom, lille hvide snefnug«. BOGEN FORTÆLLER I (K-BOG 3B) for 3. skoleår, side 11.

1957. Karen Plovgaard (1887-1966/d): »Bøssen«. LÆS RIGTIGT, LÆSEBOG for 5. skoleår, side 66-78.

1959. A. Sommerfeldt (1892- /u): »Sivas gave«. VI LÆSER, 6. klasse for 6. skoleår, side 165-166.

1959. Ebba Lind (1928- /u): »Per-Poul-Esben hos mågerne«. BOGEN FORTÆLLER I (K-BOG 3B) for 3. skoleår, side 13-23.

1959. Inger Hagerup (1905- /u): »På havets bund står

skuderne«. SÅ LÆSER VI – TREDJE DEL for 4. skoleår, side 140.

1961- 1961. Erling Kristensen (1893-1961/d): »Om at være an-
(u) derledes«. VI LÆSER, 7. klasse for 7. skoleår, side 60-67.

1961. Ingeborg Refslund Thomsen (1891- /d): »Juleaften«.LÆS RIGTIGT FOR SJETTE SKOLEÅR. DANSKTIMEN 6, for 6. skoleår, side 221-226.

1961. Inger Hagerup (1905- /u): »Et pindsvin kan grynte og spille fræk«. LÆSEBOGEN 3 for 3. skoleår, side 48.

1964. Ann Bergh (1928- /u): »Den store Rajah«. LÆSEBOG FOR 3. SKOLEÅR, PILEBØGERNE, side 92-104.

1965. Hans Peterson (1922- /u): »En løve i huset«. HER I NORDEN (K-BOG 4A) for 4. skoleår, side 5-15.

Tidsoversigter over alle registrerede bøger

I det følgende er gengivet diagrammer, der viser, hvorledes alle registrerede bøgers og systemers indhold fordeler sig på henholdsvis antal normalsider og antal tekster.

Der er i øvrigt i dette arbejde ikke foretaget sammenligninger systemerne imellem, og dette er da også undgået i denne sammenhæng, idet der blot er givet nogle ganske korte kommentarer til de mest markante træk.

Den sorte markering betegner den danske litteratur, den tætte skravering den udenlandske litteratur og den åbne, modsatstillede skravering betegner tekster på »bogens alder«. Hvert enkelt system er gengivet med først opgørelser over antallene af normalsider og bagefter antallene af tekster fordelt på de forskellige skoleår.

I ganske enkelte tilfælde er den tætte skravering utydelig, der hvor der er tale om registreringer af antal under 3-4.

DANSKSYSTEMET K-BØGERNE (antal normalsider)

Figur 22

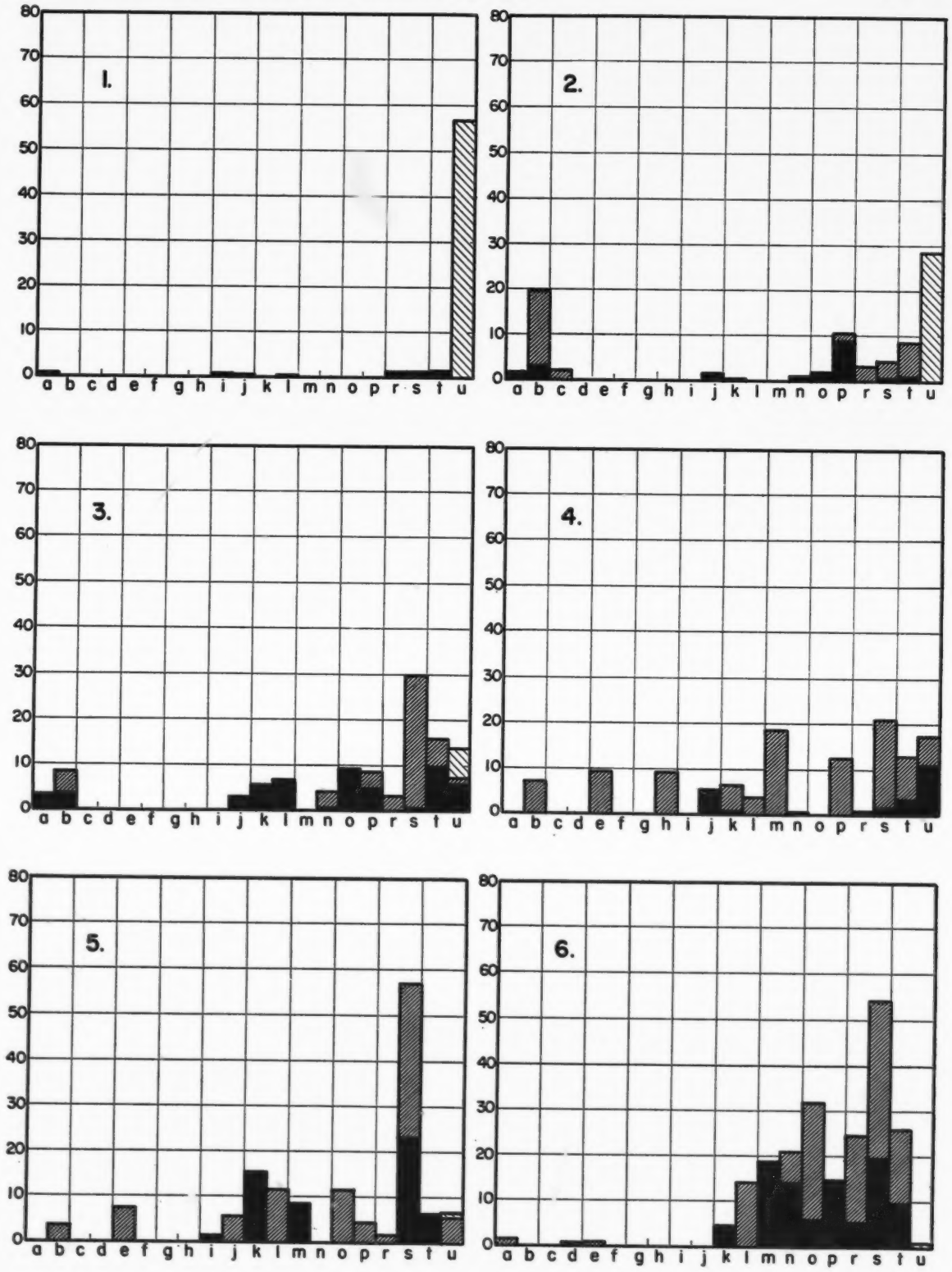

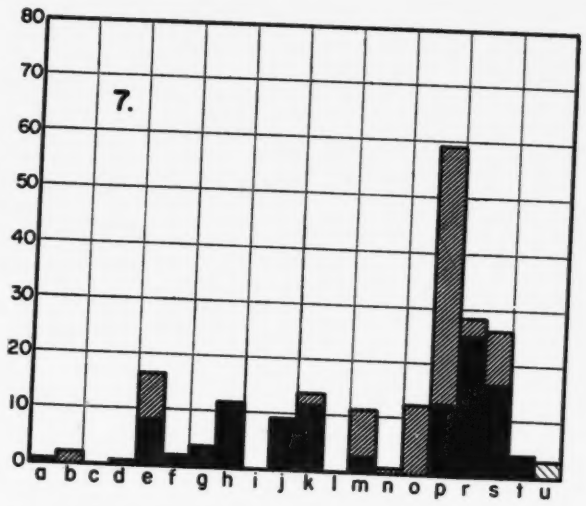

a: Diverse-gruppe
b: Folkeeventyr
c: Før år 200
d: År 200-år 1100
e: År 1100-år 1499
f: 1500-tallet
g: 1600-tallet
h: 1700-tallet
i: År 1800-år 1819
j: År 1820-år 1839
k: År 1840-år 1869
l: År 1870-år 1899
m: År 1900-år 1919
n: År 1920-år 1929
o: År 1930-år 1939
p: År 1940-år 1945
r: År 1946-år 1950
s: År 1951-år 1956
t: År 1957-år 1960
u: År 1961-

DANSKSYSTEMET K-BØGERNE (antal tekster)

Figur 23

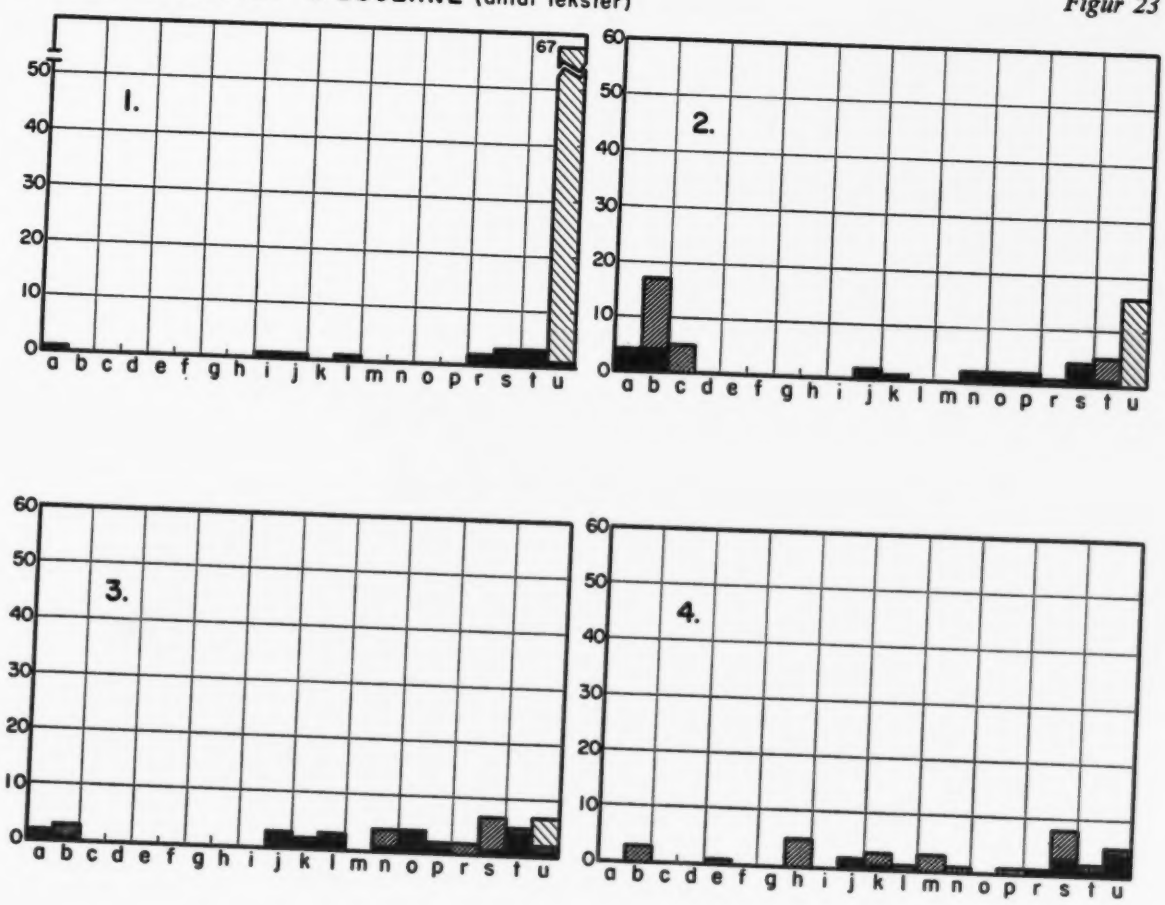

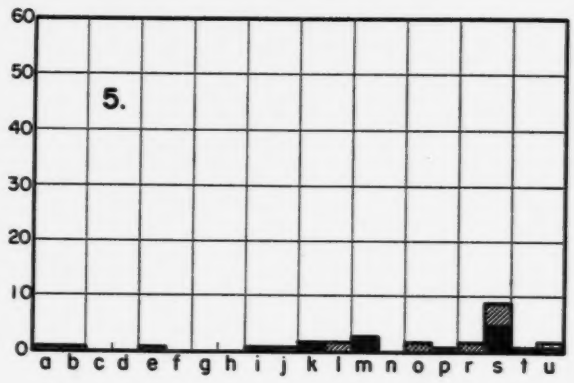

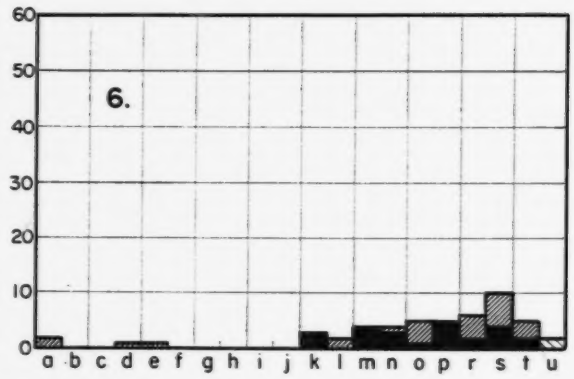

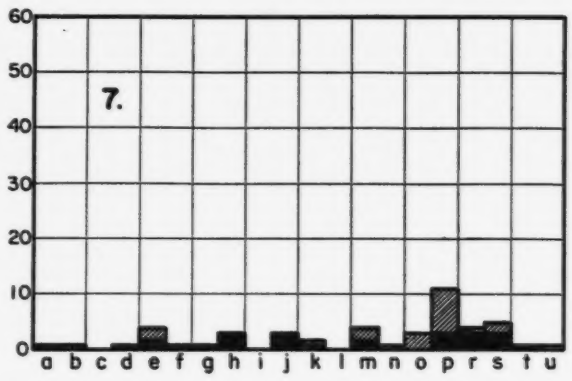

a: Diverse-gruppe
b: Folkeeventyr
c: Før år 200
d: År 200-år 1100
e: År 1100-år 1499
f: 1500-tallet
g: 1600-tallet
h: 1700-tallet
i: År 1800-år 1819
j: År 1820-år 1839
k: År 1840-år 1869
l: År 1870-år 1899
m: År 1900-år 1919
n: År 1920-år 1929
o: År 1930-år 1939
p: År 1940-år 1945
r: År 1946-år 1950
s: År 1951-år 1956
t: År 1957-år 1960
u: År 1961-

K-BØGERNE Totalopgørelsen på normalsider viser et system, der har meget stof efter 1930, men også en del ældre tekster fordelt på flere perioder. Der er temmelig meget udenlandsk stof, og stoffet ved udgiverne indskrænker sig stort set til de første skoleår.

Ved sammenligning mellem de to opgørelsesformer (»antal tekster« eller »antal normalsider«) bemærkes – ikke blot for dette systems vedkommende – nok især den forskellige vægt, udgivernes eget stof får, fordi begynderbøgernes tekster oftest er ganske korte.

SÅ LÆSER VI (antal normalsider)

Figur 24

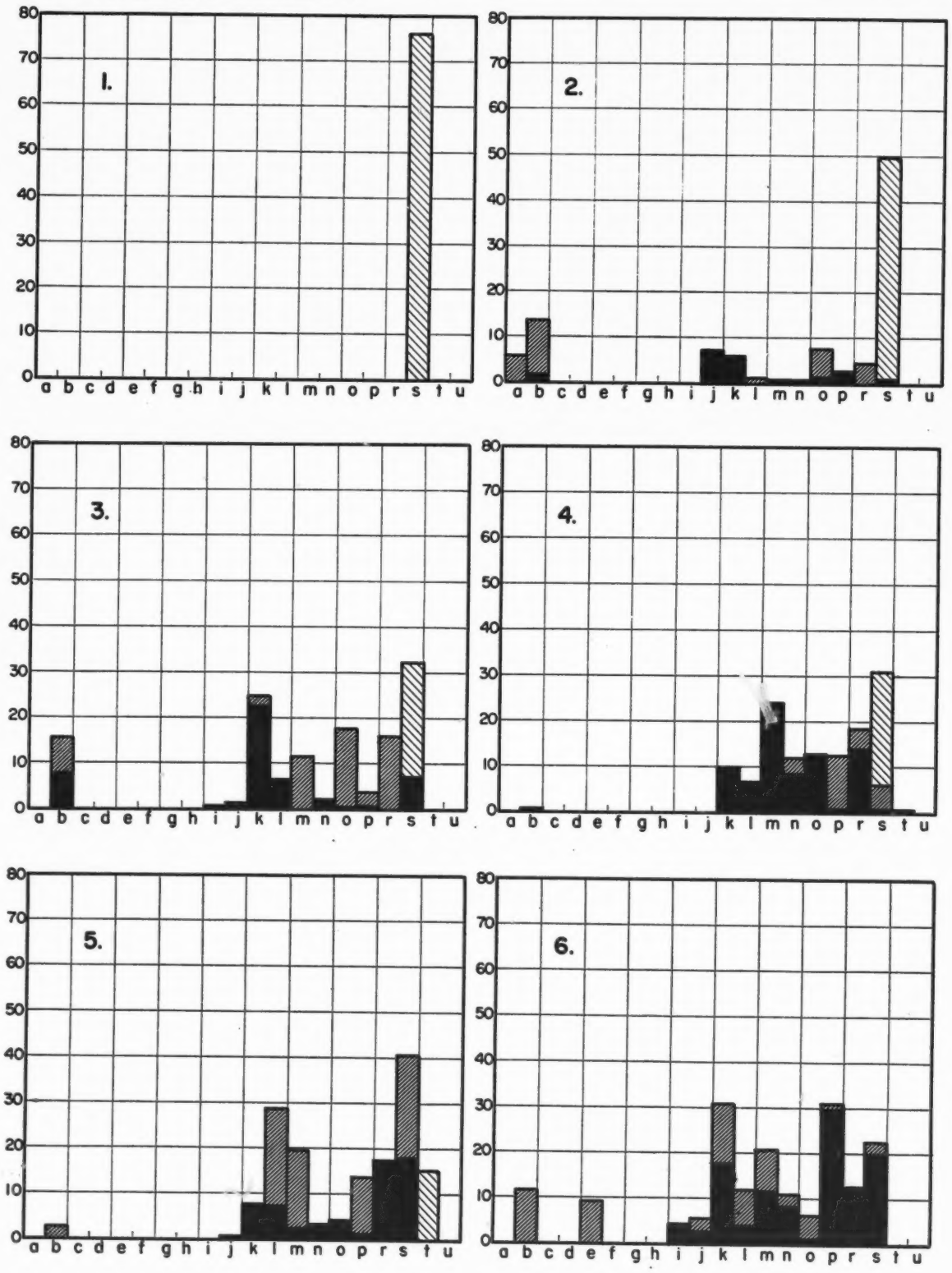

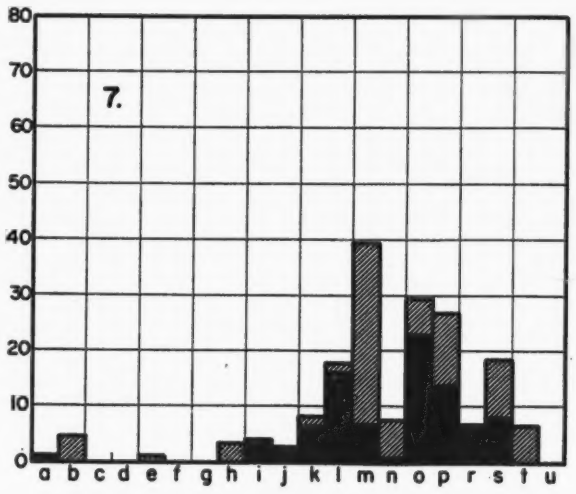

a: Diverse-gruppe
b: Folkeeventyr
c: Før år 200
d: År 200-år 1100
e: År 1100-år 1499
f: 1500-tallet
g: 1600-tallet
h: 1700-tallet
i: År 1800-år 1819
j: År 1820-år 1839
k: År 1840-år 1869
l: År 1870-år 1899
m: År 1900-år 1919
n: År 1920-år 1929
o: År 1930-år 1939
p: År 1940-år 1945
r: År 1946-år 1950
s: År 1951-år 1956
t: År 1957-år 1960
u: År 1961-

Figur 25

SÅ LÆSER VI (antal tekster)

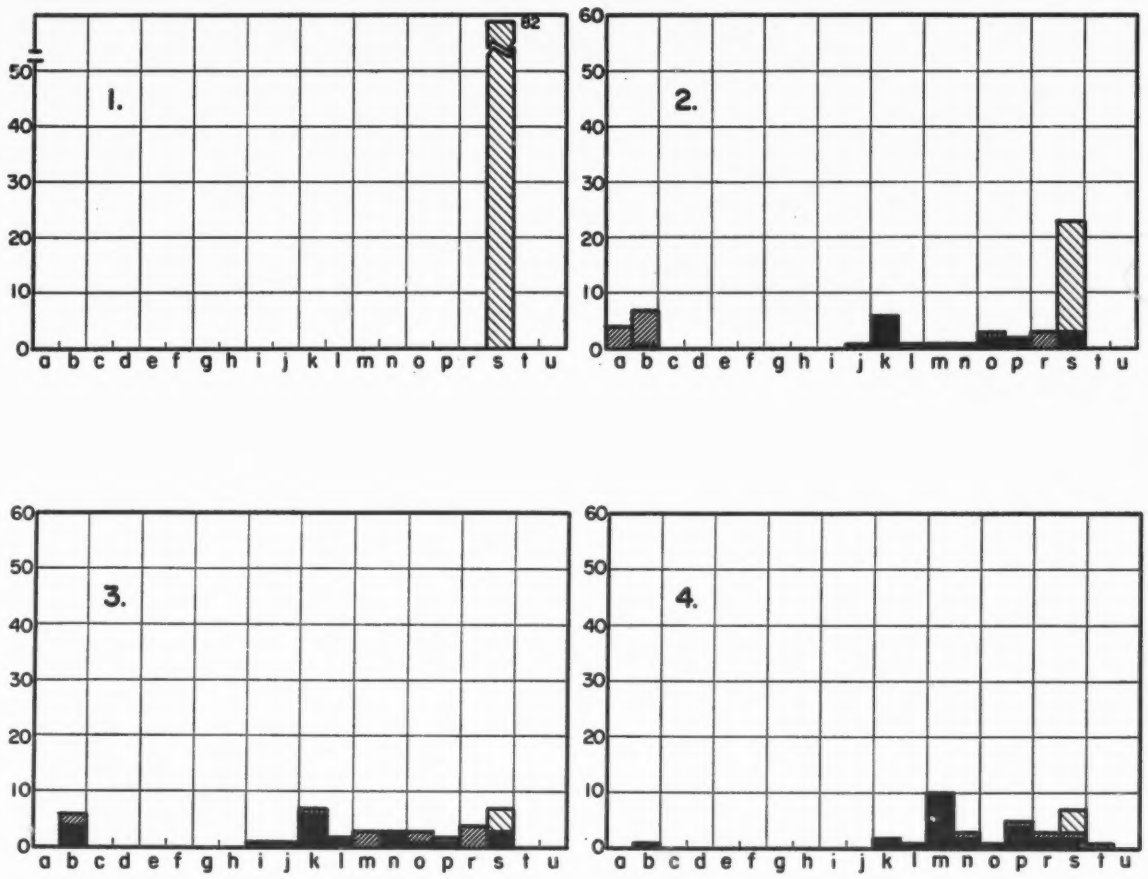

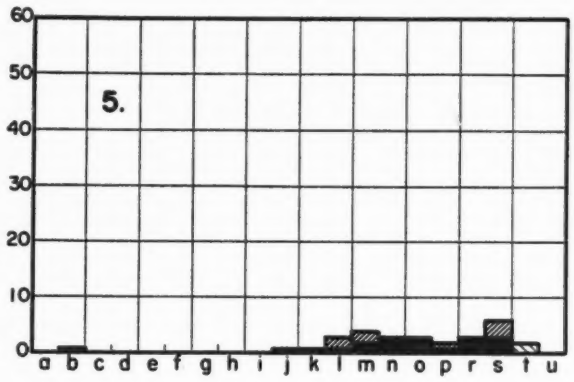

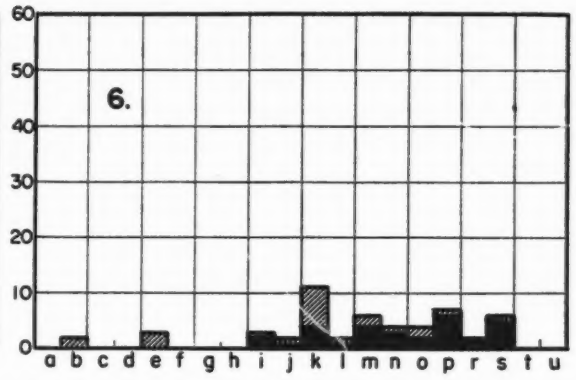

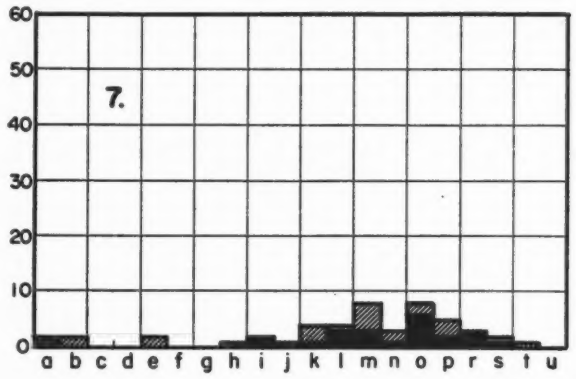

I dette system kommer der en del stof ind fra omkring år 1840, og tiden før første verdenskrig er også ret rigt repræsenteret.

Danske tekster op til 1956 er ikke få. Tekster, der har bogens alder, findes i de fem første skoleår, dog klart faldende fra 1. skoleår; jf. i øvrigt figur 24 og 25.

LÆS OG FORSTÅ (antal normalsider)

Figur 26

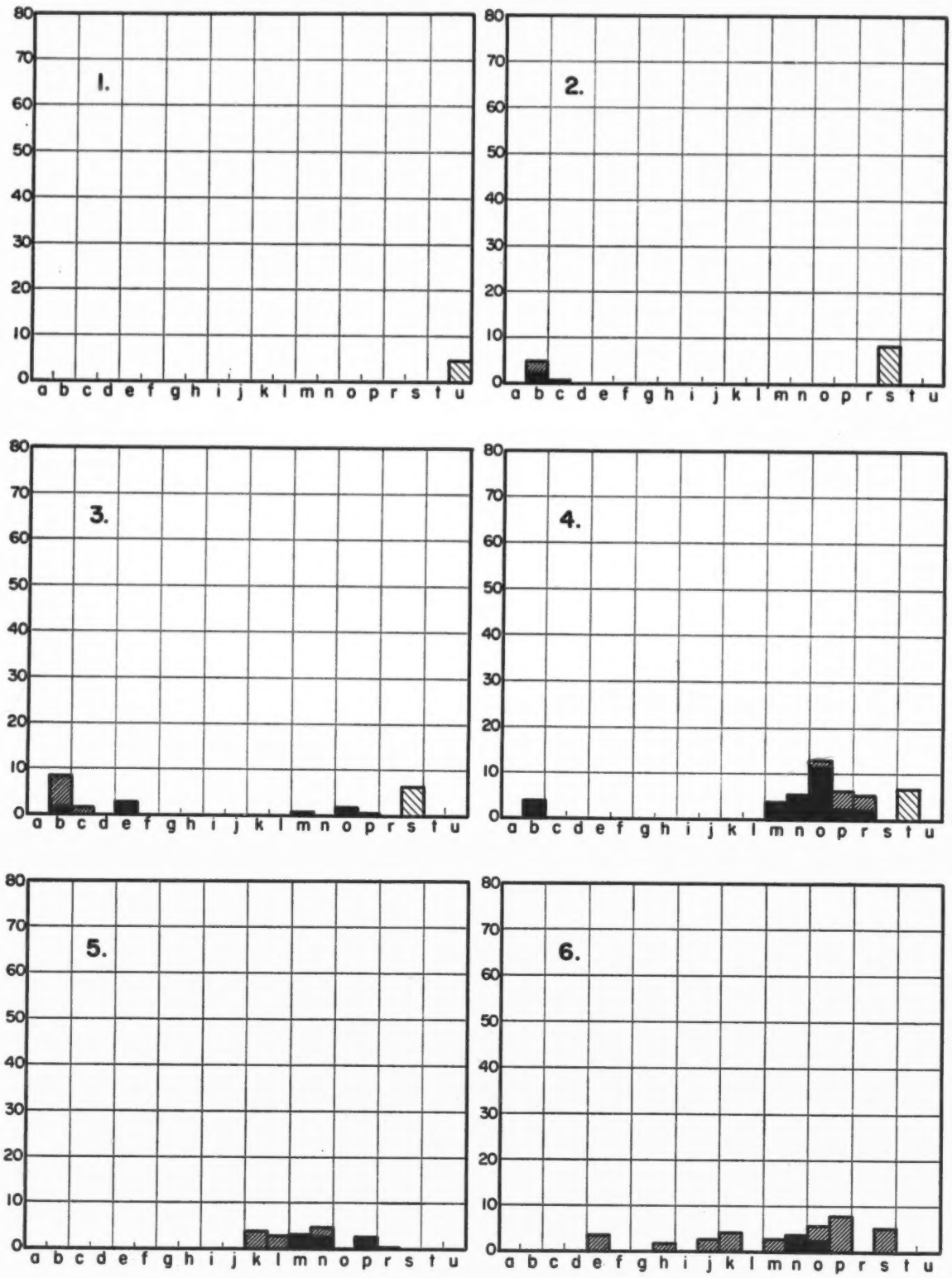

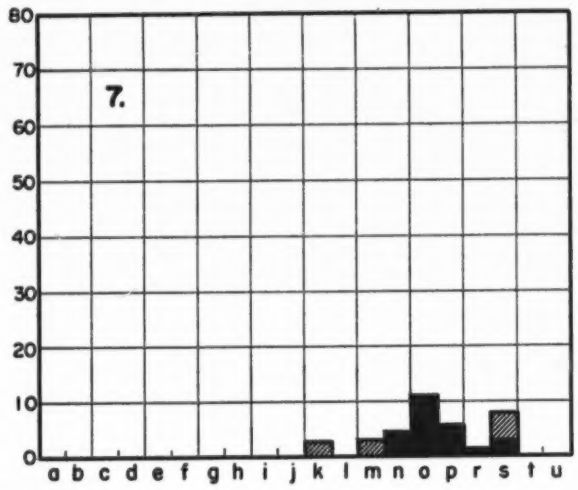

a: Diverse-gruppe
b: Folkeeventyr
c: Før år 200
d: År 200-år 1100
e: År 1100-år 1499
f: 1500-tallet
g: 1600-tallet
h: 1700-tallet
i: År 1800-år 1819
j: År 1820-år 1839
k: År 1840-år 1869
l: År 1870-år 1899
m: År 1900-år 1919
n: År 1920-år 1929
o: År 1930-år 1939
p: År 1940-år 1945
r: År 1946-år 1950
s: År 1951-år 1956
t: År 1957-år 1960
u: År 1961-

LÆS OG FORSTÅ (antal tekster)

Figur 27

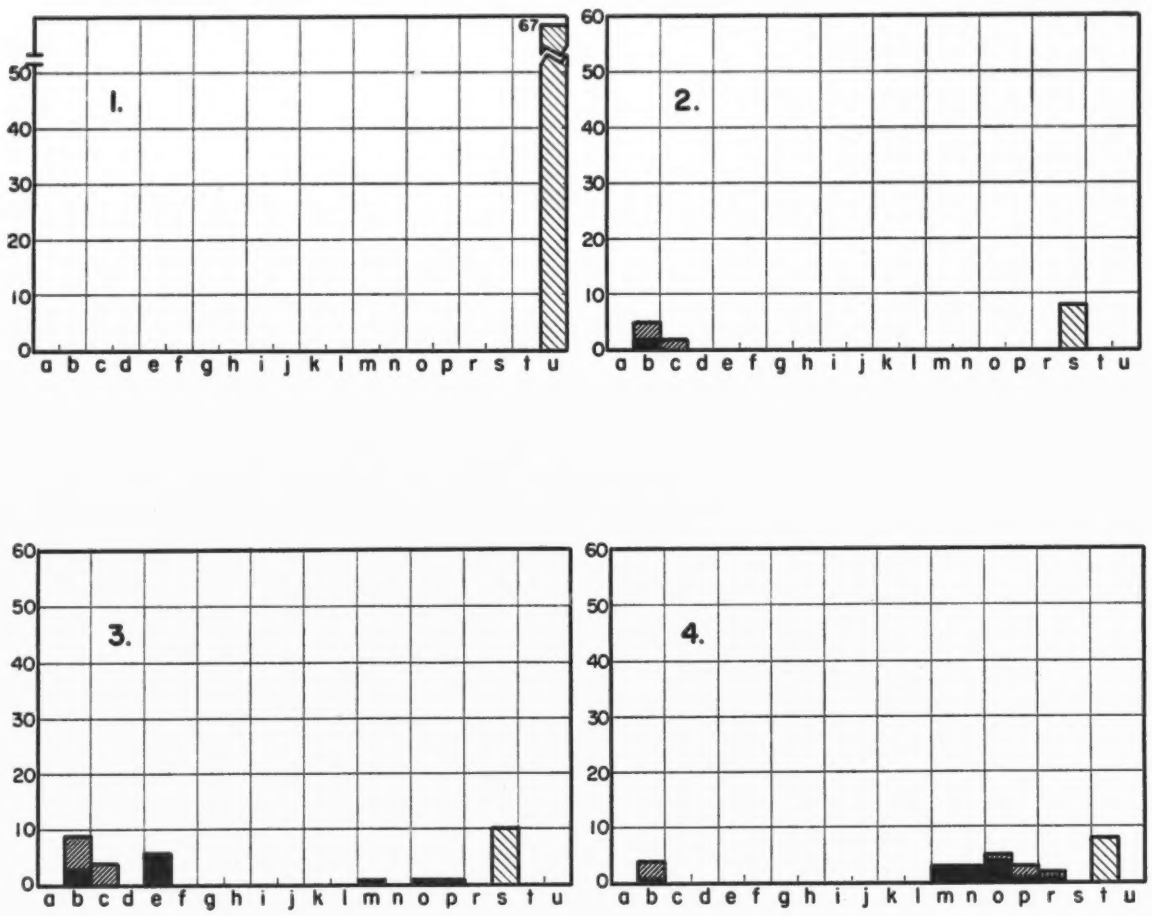

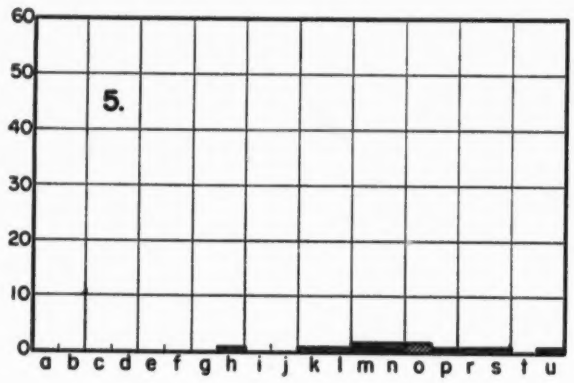

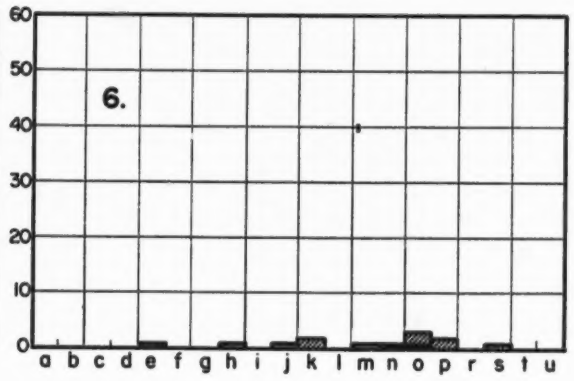

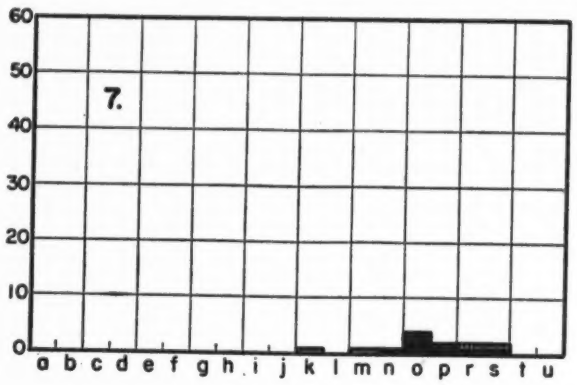

a: Diverse-gruppe
b: Folkeeventyr
c: Før år 200
d: År 200-år 1100
e: År 1100-år 1499
f: 1500-tallet
g: 1600-tallet
h: 1700-tallet
i: År 1800-år 1819
j: År 1820-år 1839
k: År 1840-år 1869
l: År 1870-år 1899
m: År 1900-år 1919
n: År 1920-år 1929
o: År 1930-år 1939
p: År 1940-år 1945
r: År 1946-år 1950
s: År 1951-år 1956
t: År 1957-år 1960
u: År 1961-

LÆS OG FORSTÅ

LÆS OG FORSTÅ viser her tydeligt en helt speciel opbygning, der naturligvis afspejler et andet sigte med systemet, end de øvrige systemer har. Danske tekster før den anden verdenskrig er ret hyppige.

I øvrigt er det vel de ret få normalsider, der springer i øjnene – venteligt, bøgernes opgavekarakter taget i betragtning.

LÆSEBOGEN (antal normalsider)

Figur 28

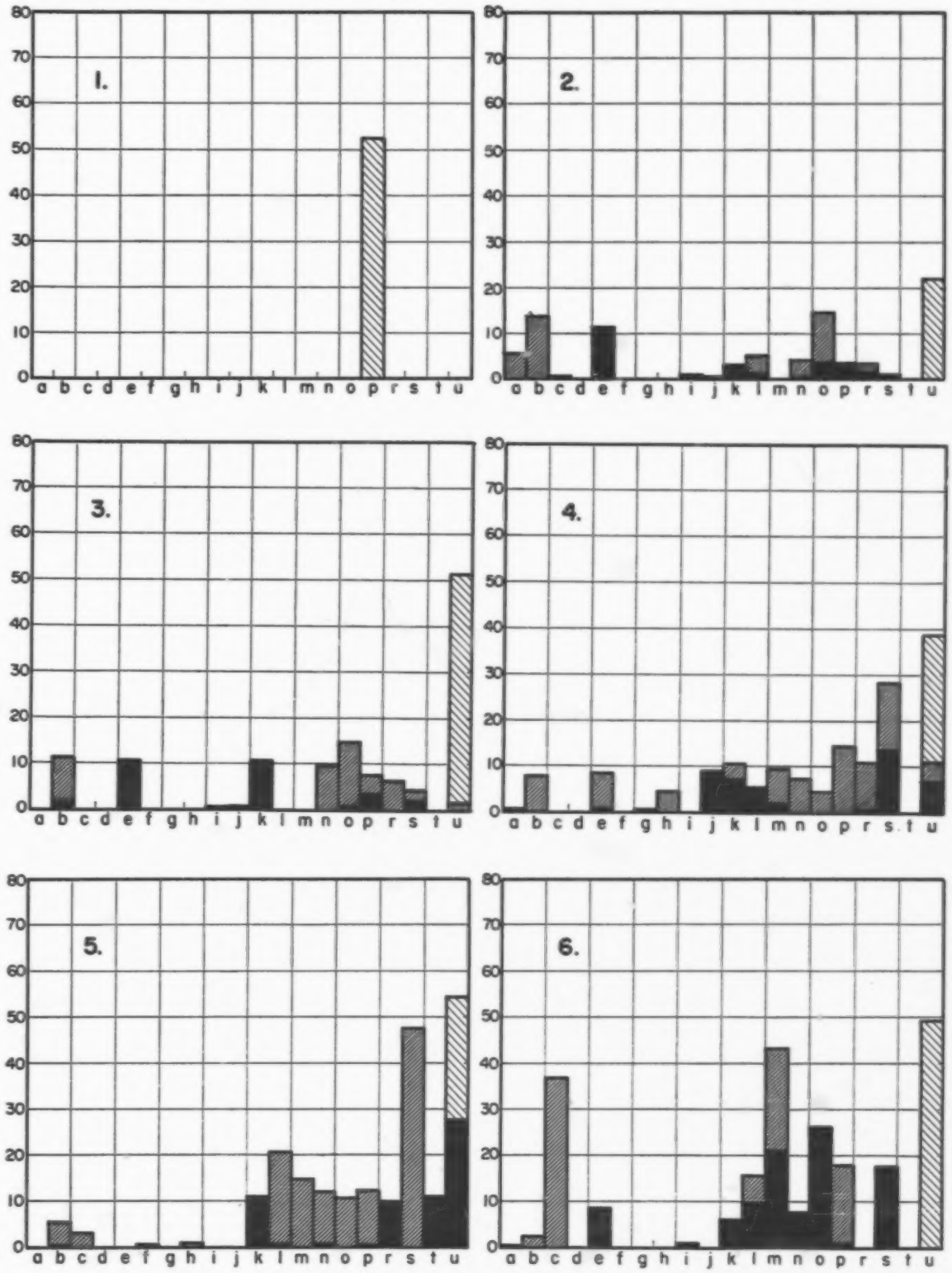

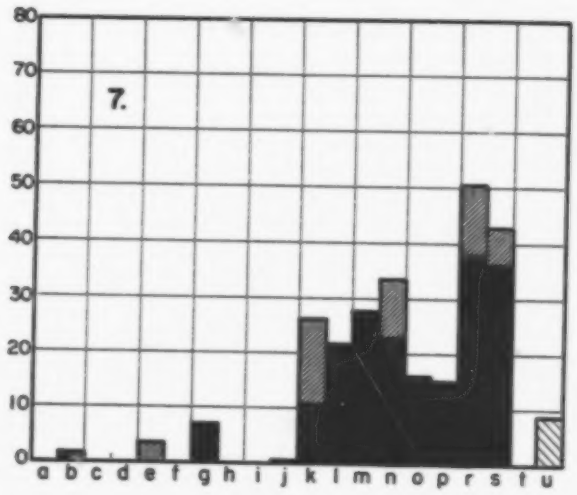

a: Diverse-gruppe
b: Folkeeventyr
c: Før år 200
d: År 200-år 1100
e: År 1100-år 1499
f: 1500-tallet
g: 1600-tallet
h: 1700-tallet
i: År 1800-år 1819
j: År 1820-år 1839
k: År 1840-år 1869
l: År 1870-år 1899
m: År 1900-år 1919
n: År 1920-år 1929
o: År 1930-år 1939
p: År 1940-år 1945
r: År 1946-år 1950
s: År 1951-år 1956
t: År 1957-år 1960
u: År 1961-

LÆSEBOGEN (antal tekster)

Figur 29

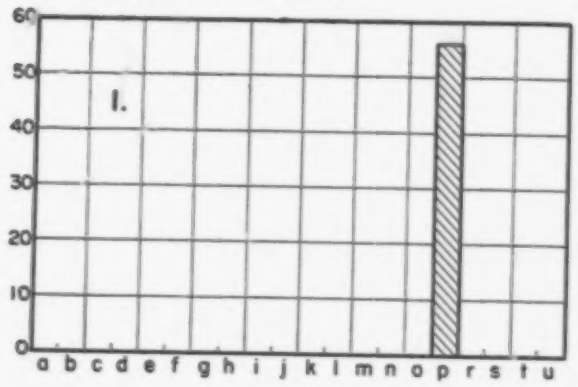

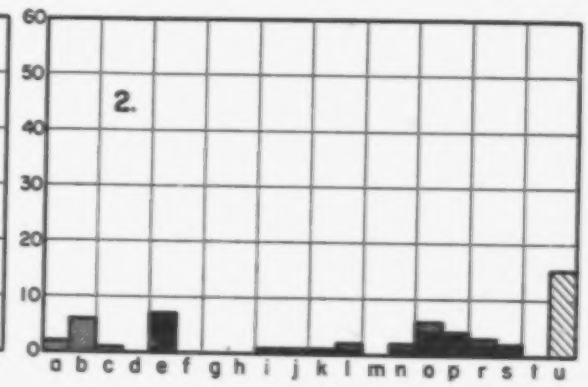

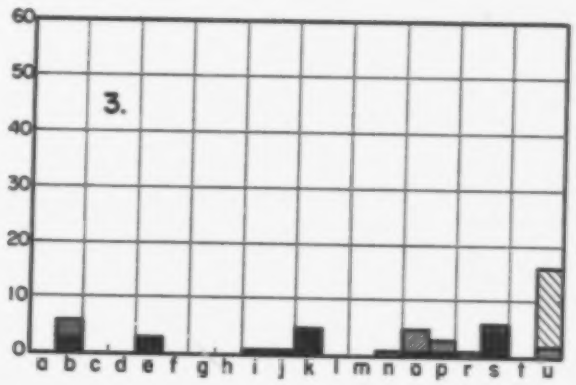

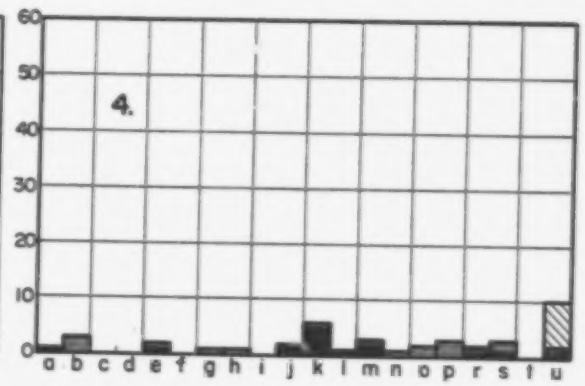

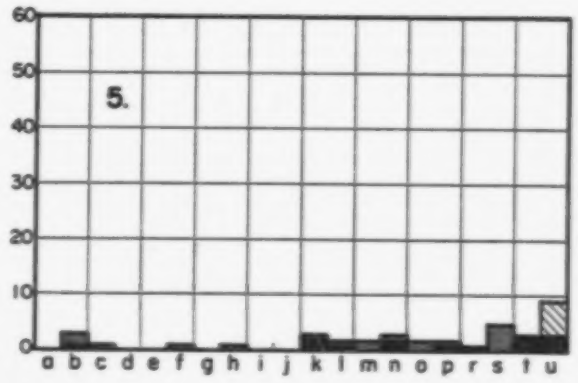

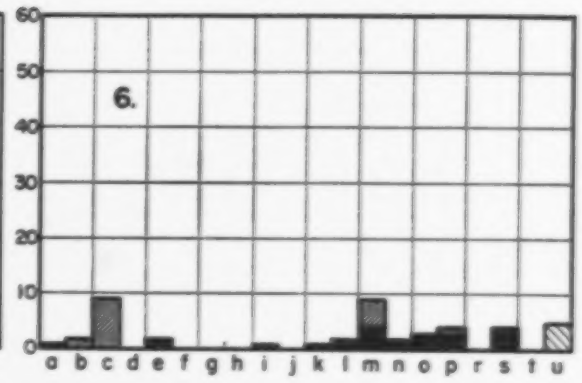

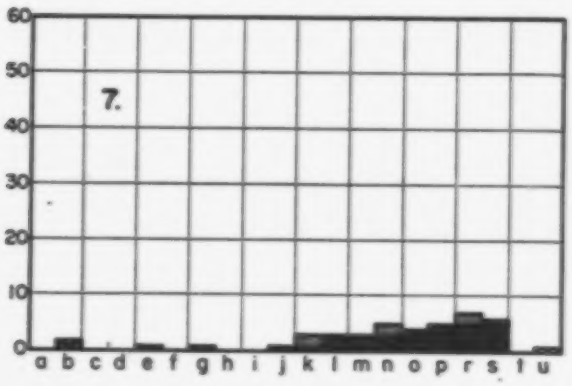

LÆSEBOGEN

LÆSEBOGEN har forholdsvis mange tekster af bogens egen alder. Disse tekster dækker over to forskellige typer:

Dels tekster, der er skrevet af udgiverne selv, og som udgør op mod 100 % for 1. skoleårs vedkommende og falder til ca. 6 % i 5. skoleår – beregnet ud fra normalsider af tekster på bogens alder. *Dels* tekster, der er skrevet af andre, og som udgør fra 2. skoleårs ca. 10 % til 7. skoleårs 100 % for disse teksters vedkommende. En del af de tekster, der er på bogens alder, udgøres altså – og nok i nogen grad især for dette systems vedkommende – af tekster af anden type end de i overvejende grad læseindlæringsmæssigt prægede tekster, der ellers udgør den overvejende del af tekster på bogens alder.

Da LÆSEBOGEN er et system under udskiftning, skal der i øvrigt ikke søges påpeget gennemgående karakteristika for systemets forskellige skoleår.

Figur 30

VI LÆSER (antal normalsider)

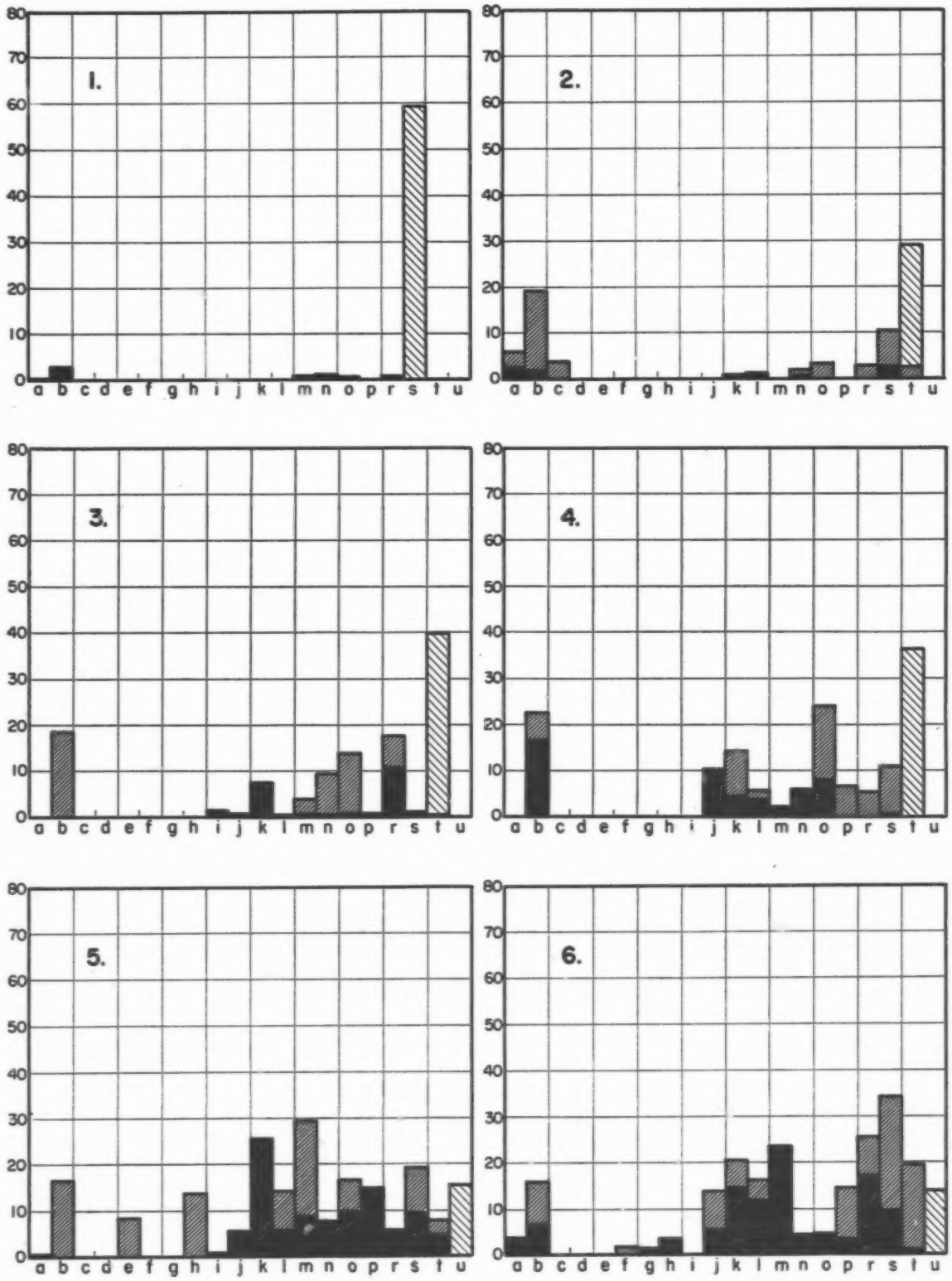

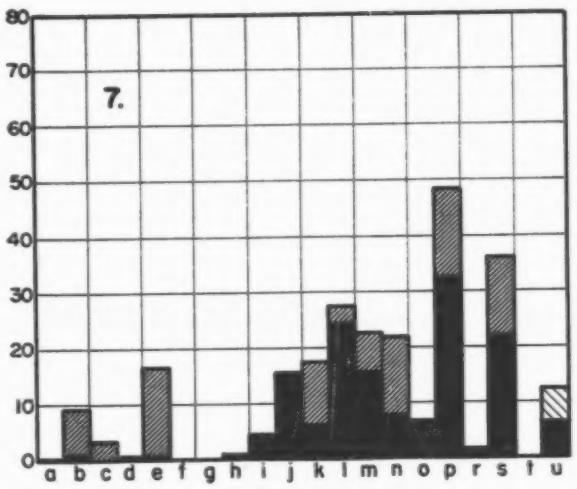

a: Diverse-gruppe
b: Folkeeventyr
c: Før år 200
d: År 200-år 1100
e: År 1100-år 1499
f: 1500-tallet
g: 1600-tallet
h: 1700-tallet
i: År 1800-år 1819
j: År 1820-år 1839
k: År 1840-år 1869
l: År 1870-år 1899
m: År 1900-år 1919
n: År 1920-år 1929
o: År 1930-år 1939
p: År 1940-år 1945
r: År 1946-år 1950
s: År 1951-år 1956
t: År 1957-år 1960
u: År 1961-

Figur 31

VI LÆSER (antal tekster)

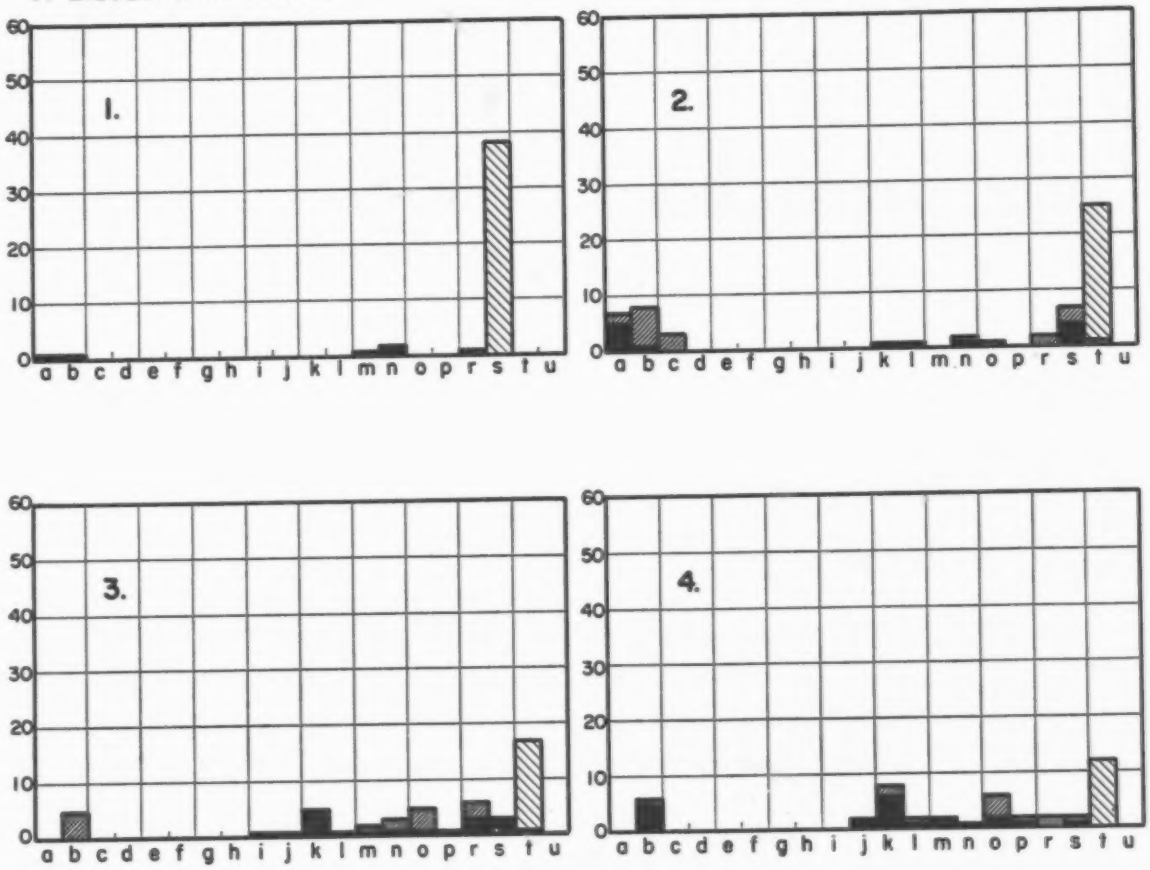

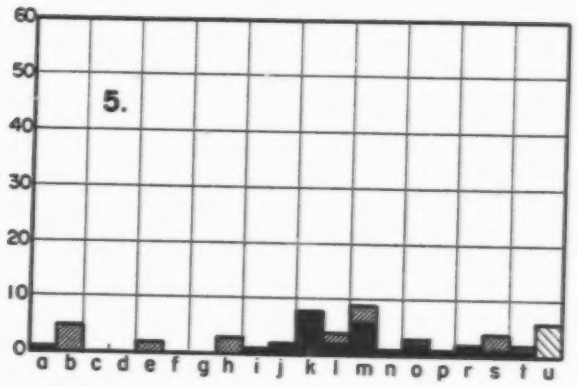

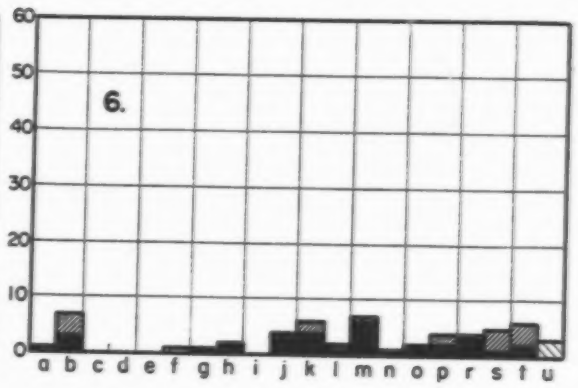

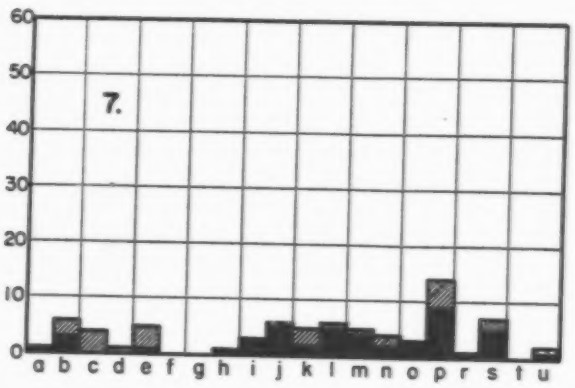

a: Diverse-gruppe
b: Folkeeventyr
c: Før år 200
d: År 200-år 1100
e: År 1100-år 1499
f: 1500-tallet
g: 1600-tallet
h: 1700-tallet
i: År 1800-år 1819
j: År 1820-år 1839
k: År 1840-år 1869
l: År 1870-år 1899
m: År 1900-år 1919
n: År 1920-år 1929
o: År 1930-år 1939
p: År 1940-år 1945
r: År 1946-år 1950
s: År 1951-år 1956
t: År 1957-år 1960
u: År 1961-

VI LÆSER

Dette systems bøger, VI LÆSER, kunne for de enkelte skoleårs vedkommende give anledning til nogle kommentarer, men systemets stof er ret udførligt omtalt i anden sammenhæng, hvorfor det for at undgå gentagelser ikke skal trækkes frem her.

Jf. i øvrigt figur 30 og 31.

LÆS RIGTIGT (antal normalsider)

Figur 32

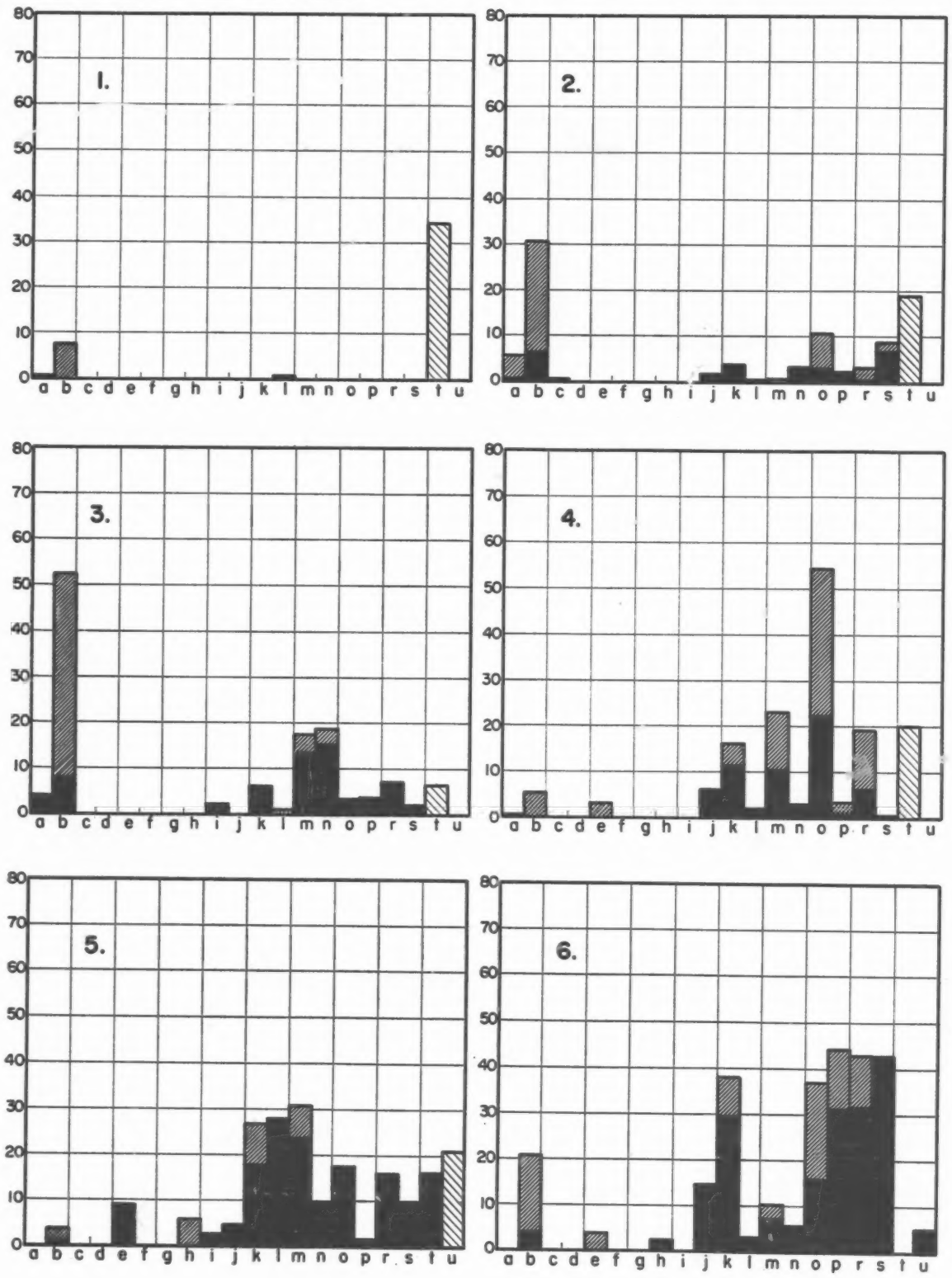

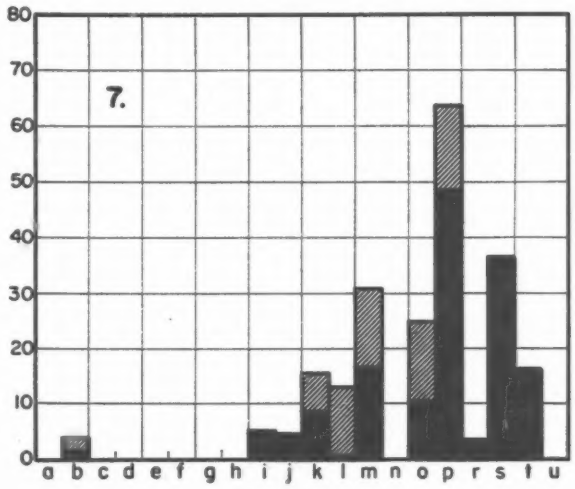

a: Diverse-gruppe
b: Folkeeventyr
c: Før år 200
d: År 200-år 1100
e: År 1100-år 1499
f: 1500-tallet
g: 1600-tallet
h: 1700-tallet
i: År 1800-år 1819
j: År 1820-år 1839
k: År 1840-år 1869
l: År 1870-år 1899
m: År 1900-år 1919
n: År 1920-år 1929
o: År 1930-år 1939
p: År 1940-år 1945
r: År 1946-år 1950
s: År 1951-år 1956
t: År 1957-år 1960
u: År 1961-

Figur 33

LÆS RIGTIGT (antal tekster)

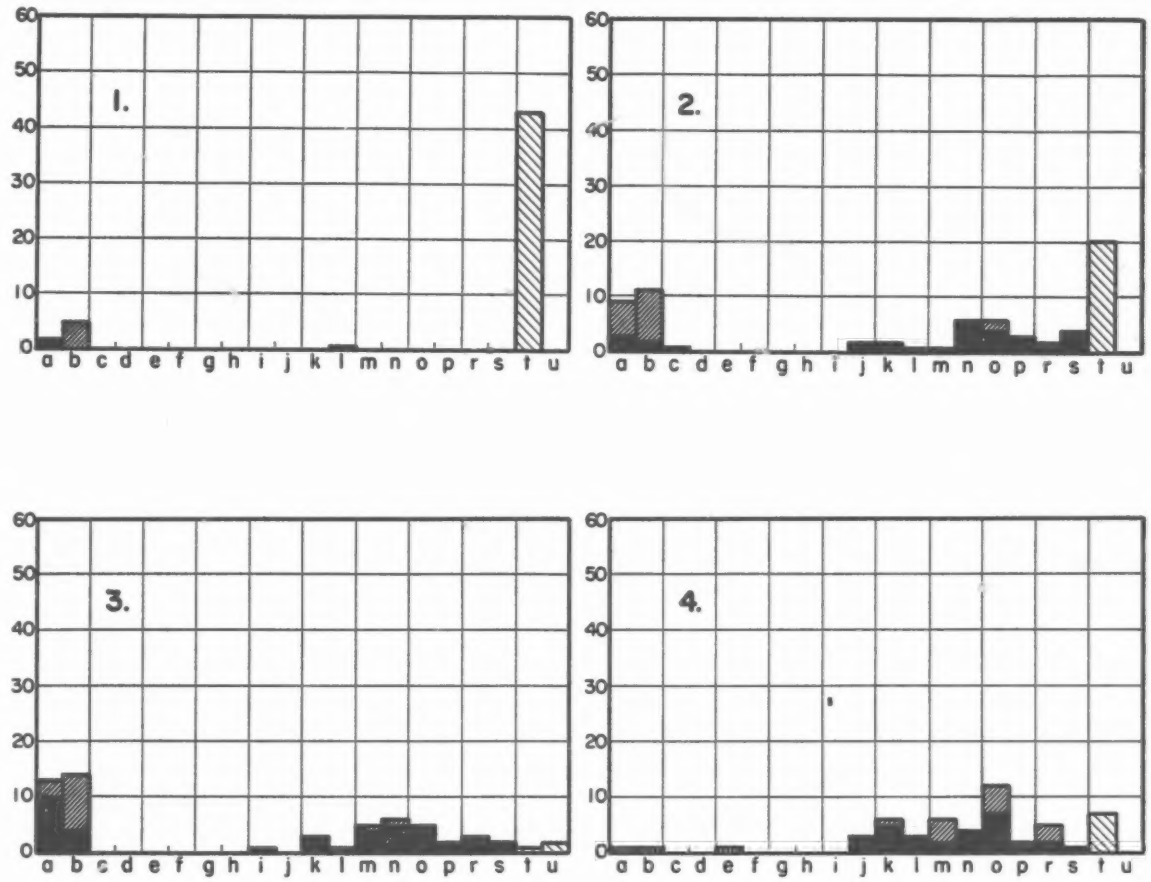

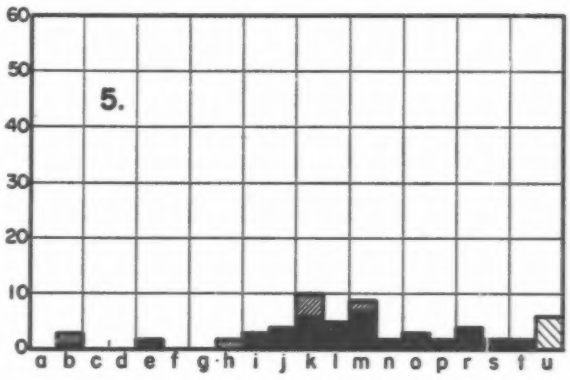

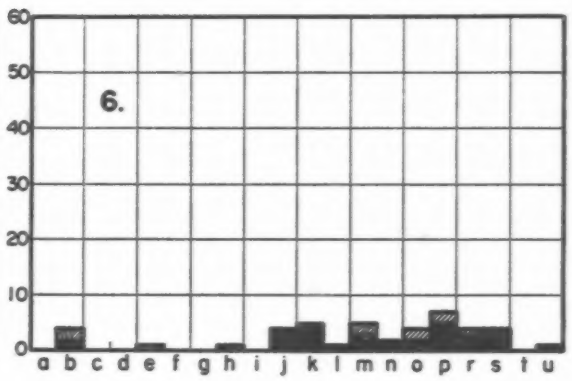

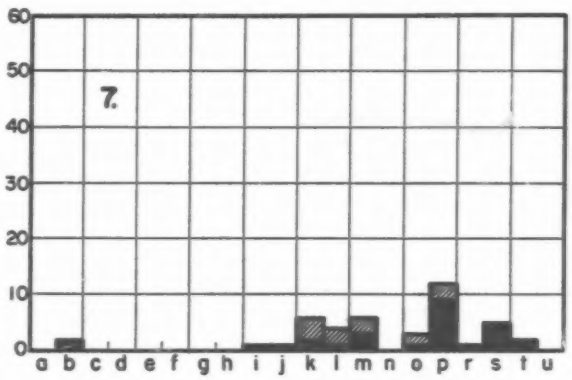

Hvad der blev nævnt i forbindelse med VI LÆSER, se tidligere, gælder også i nogen grad for LÆS RIGTIGT. Enkelte af systemets karakteristika synes dog via afbildningerne at stå meget klart: »b, folkeeventyr« i 3. skoleår – bemærk især de mange udenlandske – eller se den ret massive forekomst af dansk litteratur på visse klassetrin.

LÆS RIGTIGT

MIN LÆSEBOG (antal normalsider)

Figur 34

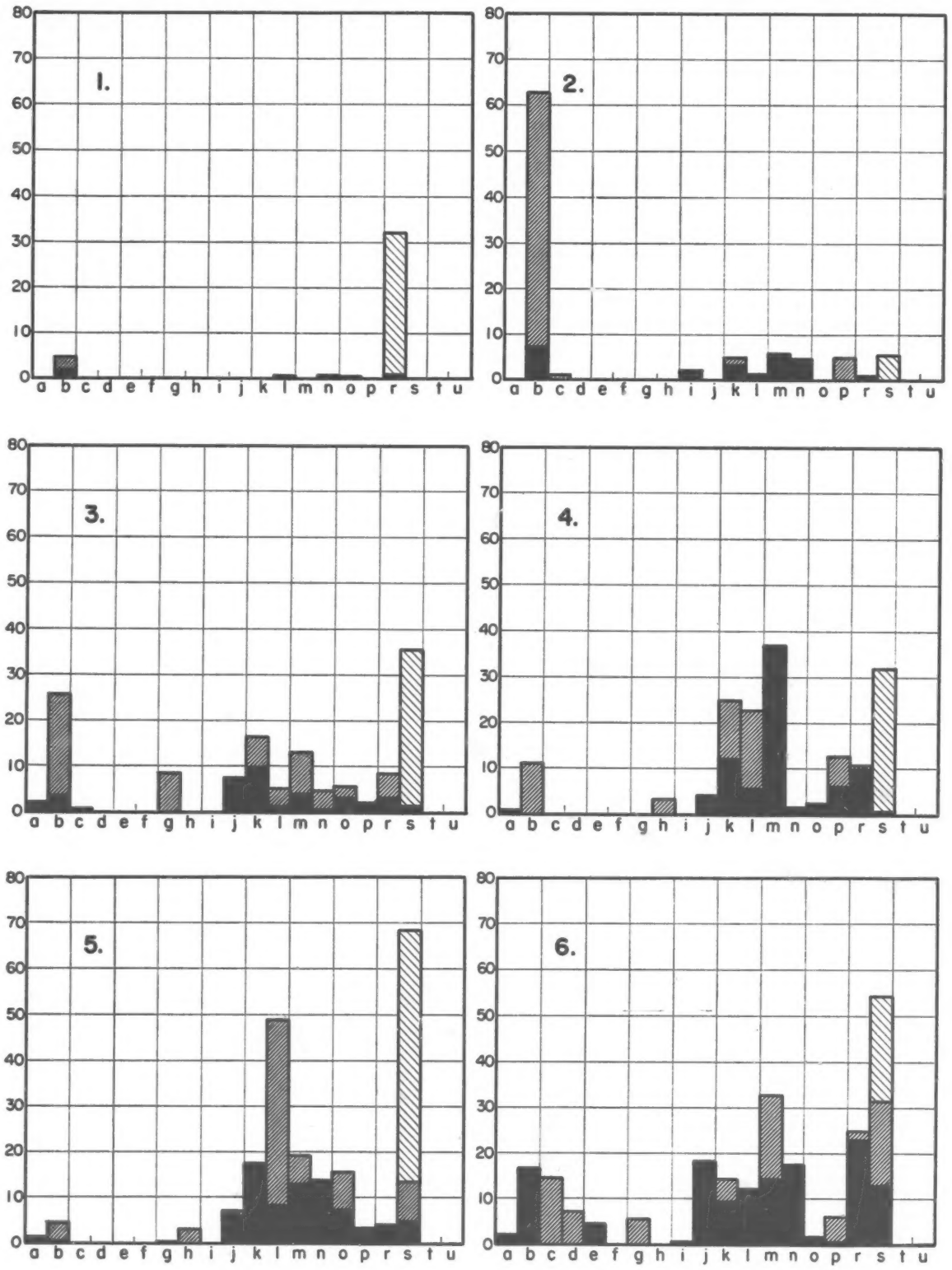

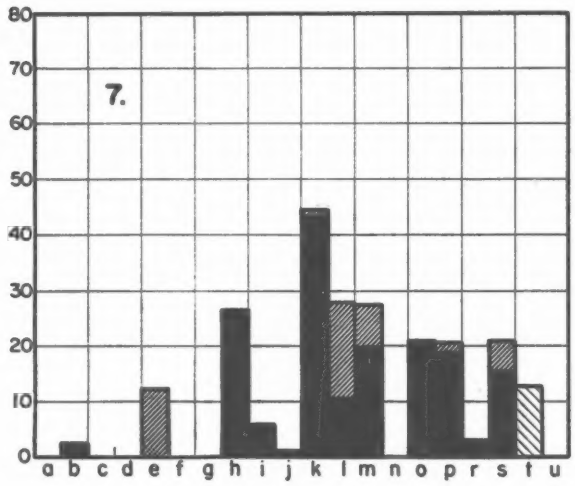

a: Diverse-gruppe
b: Folkeeventyr
c: Før år 200
d: År 200-år 1100
e: År 1100-år 1499
f: 1500-tallet
g: 1600-tallet
h: 1700-tallet
i: År 1800-år 1819
j: År 1820-år 1839
k: År 1840-år 1869
l: År 1870-år 1899
m: År 1900-år 1919
n: År 1920-år 1929
o: År 1930-år 1939
p: År 1940-år 1945
r: År 1946-år 1950
s: År 1951-år 1956
t: År 1957-år 1960
u: År 1961-

MIN LÆSEBOG (antal tekster)

Figur 35

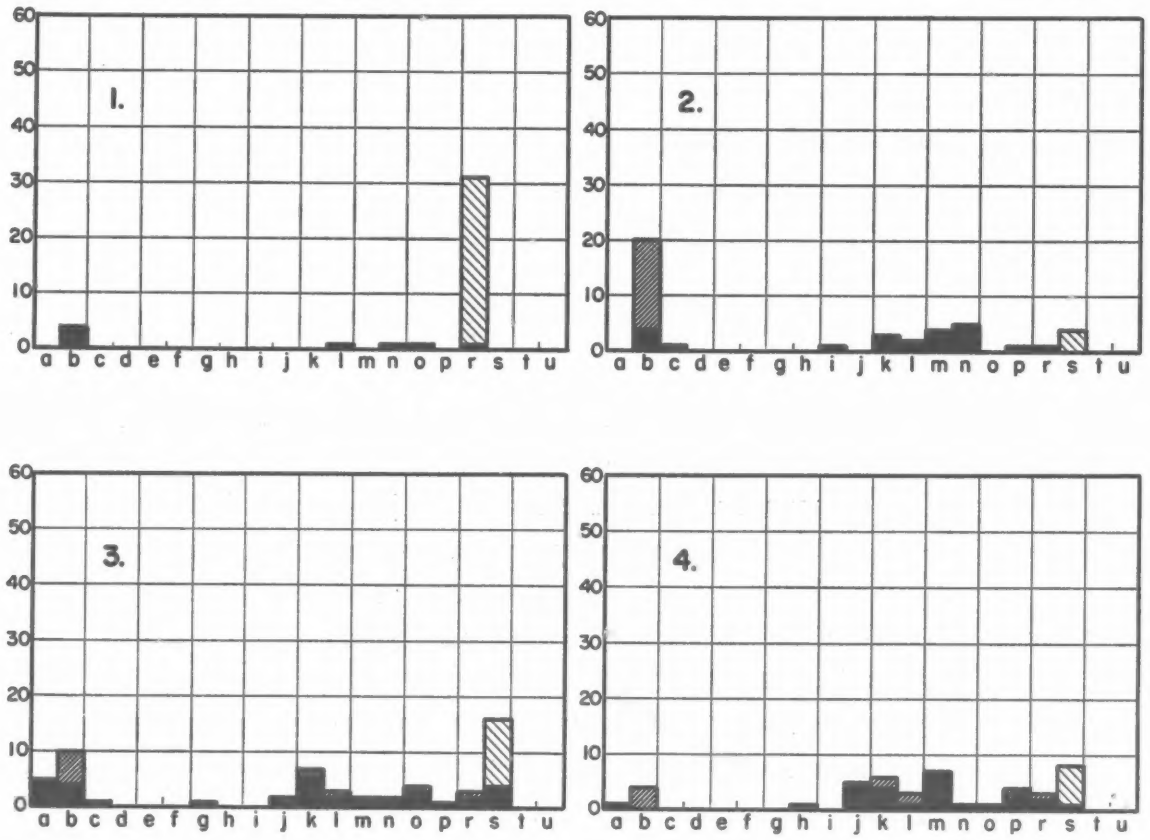

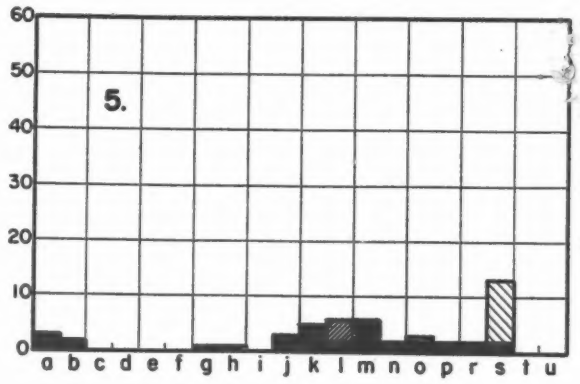

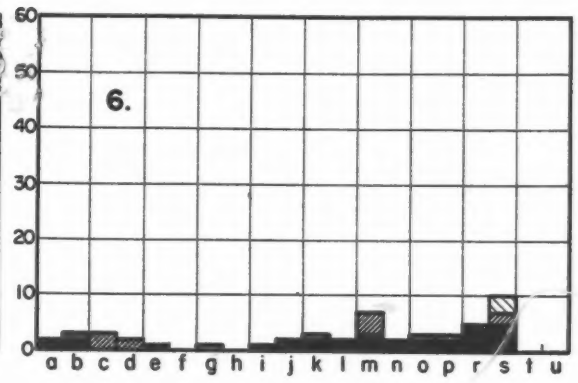

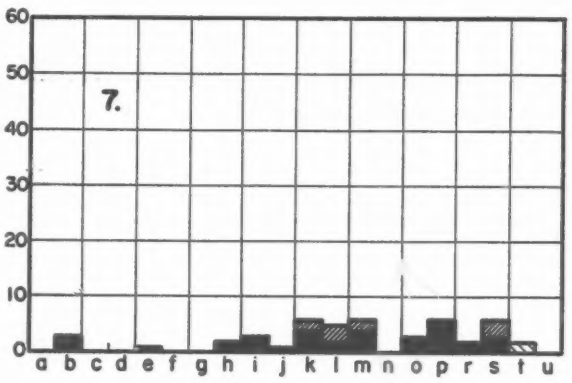

MIN LÆSEBOG

Ved MIN LÆSEBOG er der enkelte forhold ved søjlediagrammerne, som springer i øjnene:

De mange udenlandske tekster fra gruppe »b« i 2. skoleår, ligeså udenlandske tekster i andre skoleår (fra gruppe »l«, 1870-1899), og på visse klassetrin bemærkes »s« (1951-1956). Med hensyn til tekster på »bogens alder« kan bemærkes, at efter 1. skoleår er langt det meste af dette tekster af typen som Palle Lauring: »De forsvundne rener« eller Martin A. Hansen: »Kofolket kommer«. Hvad der blev nævnt i denne forbindelse ved LÆSEBOGEN, gælder også i ret stor udstrækning her.

Opgørelse på normalsider, oversigt over totalsider

Figur 36

DANSKSYSTEMET K-BØGERNE

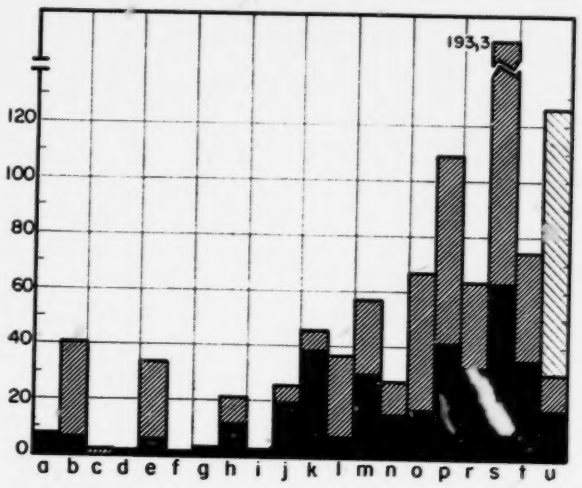

SÅ LÆSER VI

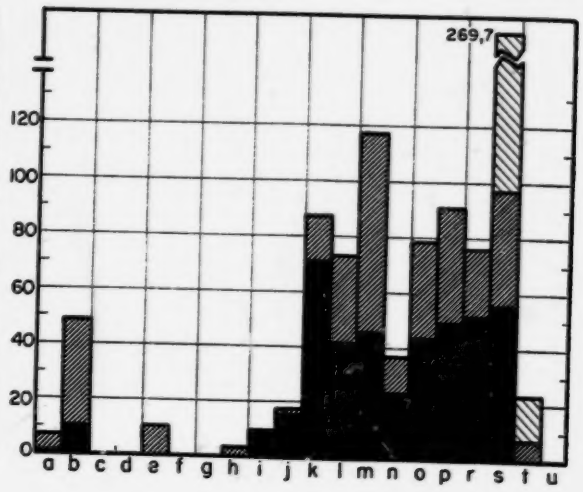

LÆSEBOGEN

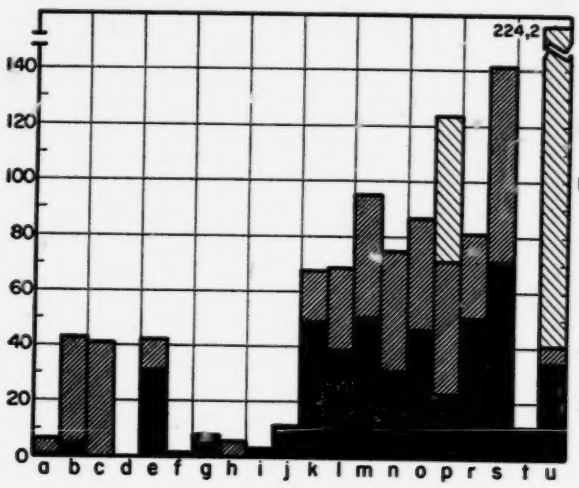

VI LÆSER

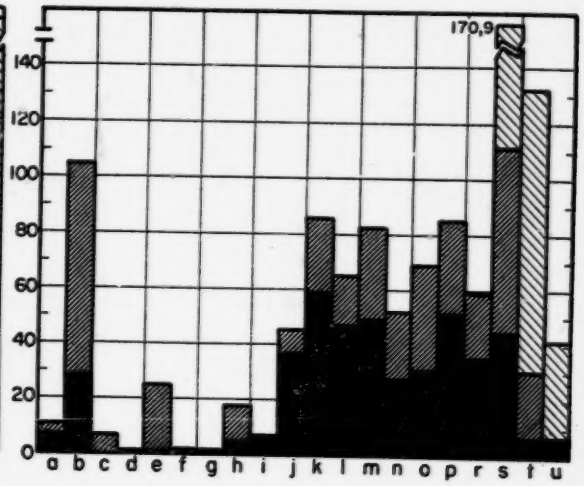

LÆS RIGTIGT

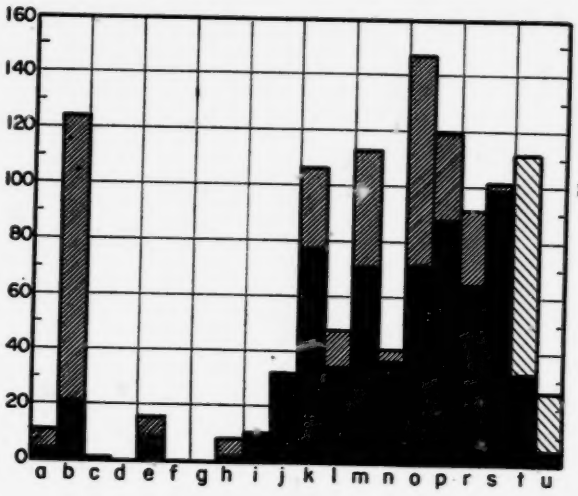

MIN LÆSEBOG

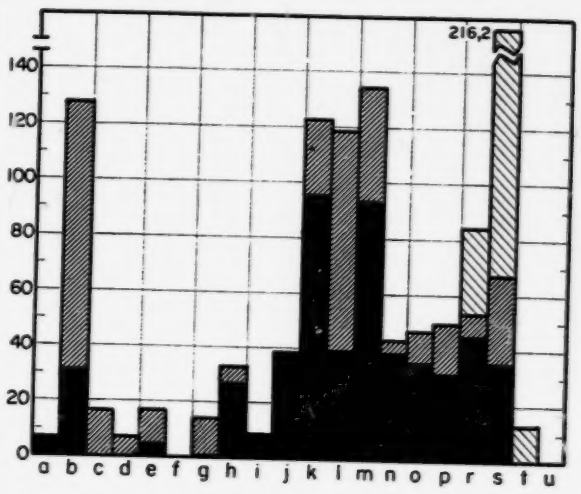

9*

3

LÆS OG FORSTÅ

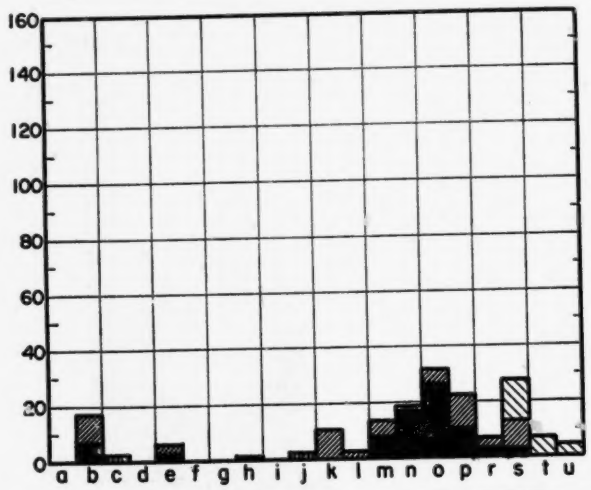

a: Diverse-gruppe
b: Folkeeventyr
c: Før år 200
d: År 200-år 1100
e: År 1100-år 1499
f: 1500-tallet
g: 1600-tallet
h: 1700-tallet
i: År 1800-år 1819
j: År 1820-år 1839
k: År 1840-år 1869
l: År 1870-år 1899
m: År 1900-år 1919
n: År 1920-år 1929
o: År 1930-år 1939
p: År 1940-år 1945
r: År 1946-år 1950
s: År 1951-år 1956
t: År 1957-år 1960
u: År 1961-

Opgørelse på antal tekster

Figur 37

DANSKSYSTEMET K-BØGERNE

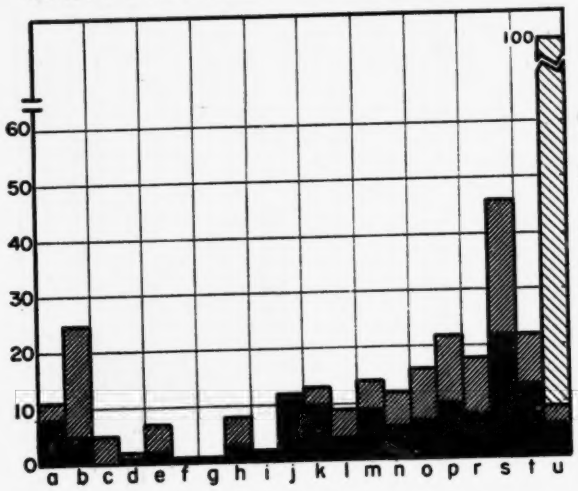

SÅ LÆSER VI

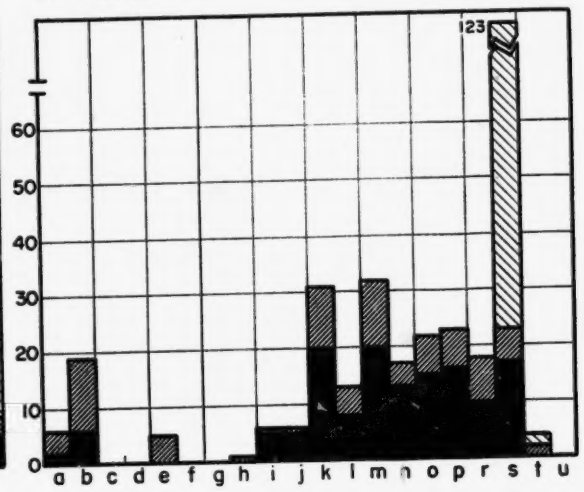

LÆSEBOGEN

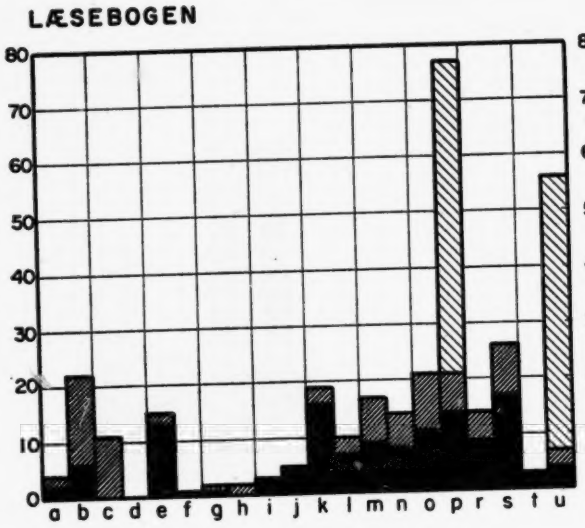

VI LÆSER

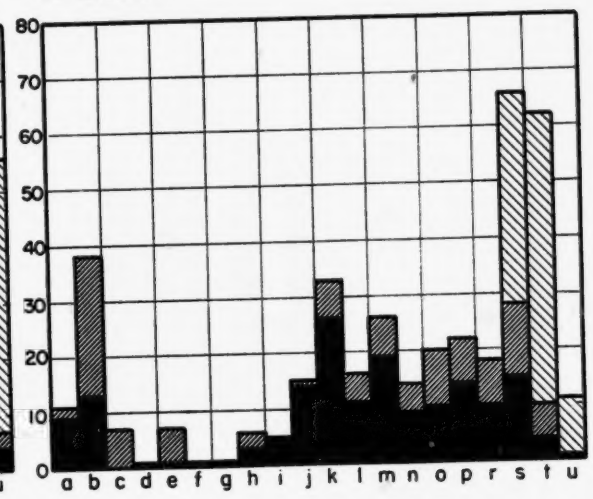

LÆS RIGTIGT

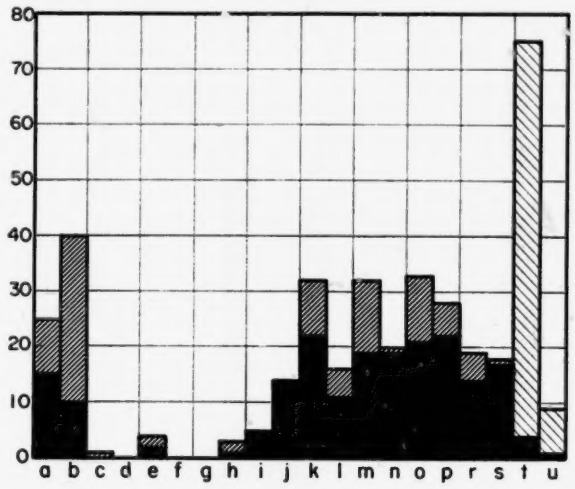

MIN LÆSEBOG

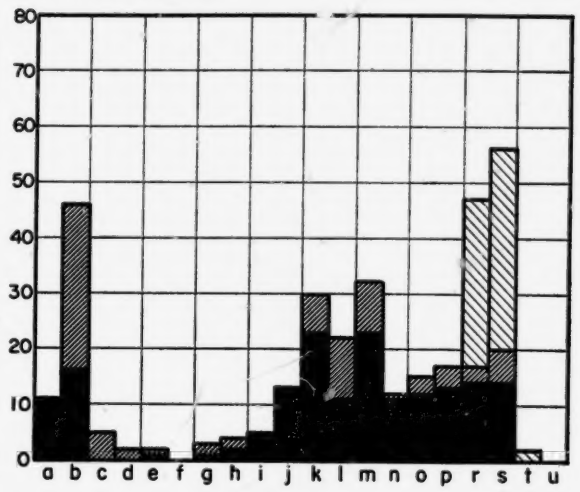

LÆS OG FORSTÅ

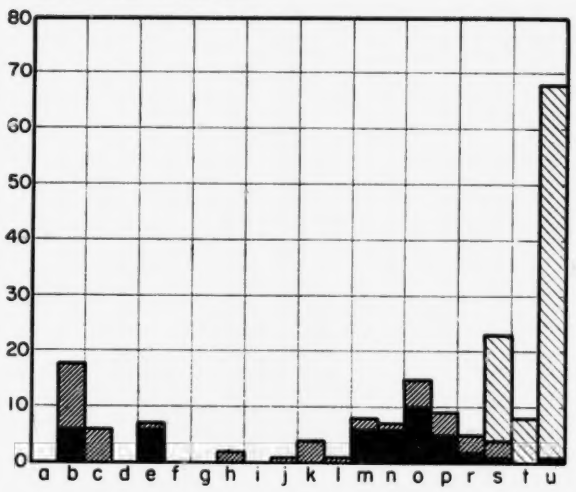

– – –

De seks udbyggede læsebogssystemer og systemet LÆS OG FORSTÅ er her skildret for 1.-7. skoleår. En del af søjlerne kunne måske opfordre til kommentarer, både hvad angår ligheder og forskelle. Da det i øvrigt i videst muligt omfang er undgået at sammenligne de enkelte systemer indbyrdes, skal der også her afstås fra det, idet det igen skal fremhæves, hvad der blev nævnt side 17 nederst og 18 øverst.

Opgørelse på normalsider for systemer for 6. og 7. skoleår

Figur 38

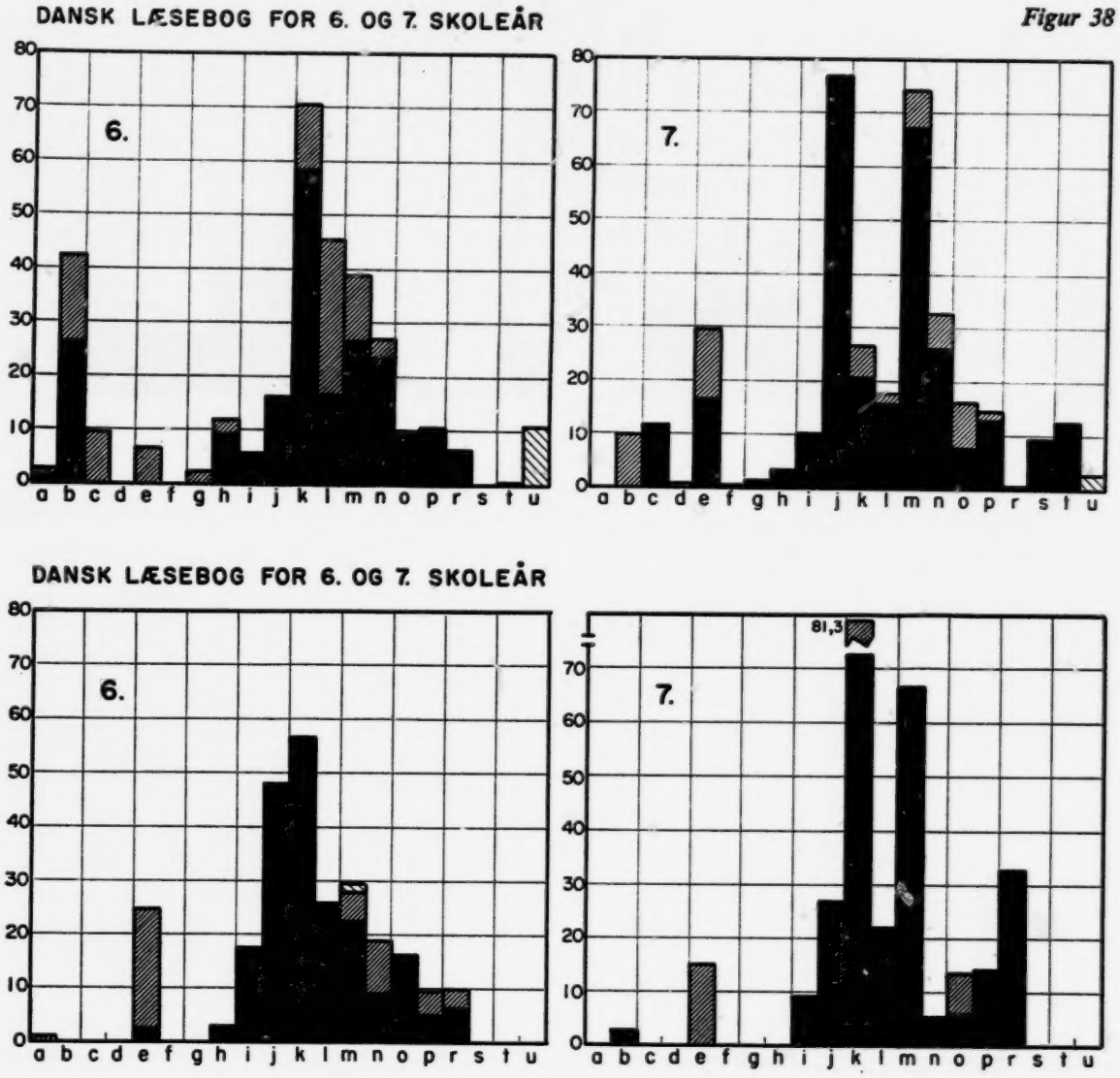

a: Diverse-gruppe
b: Folkeeventyr
c: Før år 200
d: År 200-år 1100
e: År 1100-år 1499
f: 1500-tallet
g: 1600-tallet
h: 1700-tallet
i: År 1800-år 1819
j: År 1820-år 1839
k: År 1840-år 1869
l: År 1870-år 1899
m: År 1900-år 1919
n: År 1920-år 1929
o: År 1930-år 1939
p: År 1940-år 1945
r: År 1946-år 1950
s: År 1951-år 1956
t: År 1957-år 1960
u: År 1961-

SJETTE-OG SYVENDEKLASSERNES LÆSEBOG

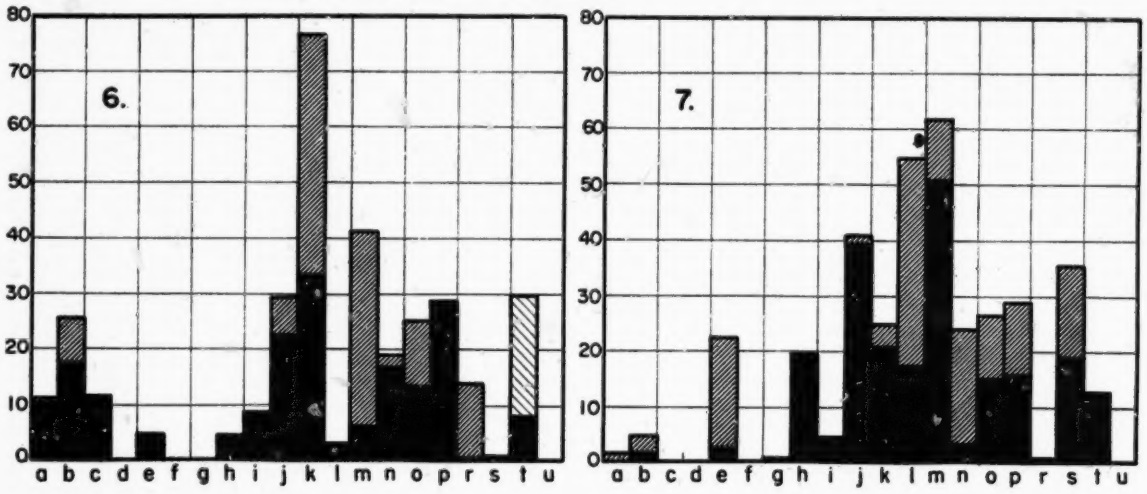

Bøger for 6. og 7. skoleår

Hvis arbejdet havde sigtet mod at være en historisk redegørelse for læsebøgers udvikling, kunne en analyse af disse to bøger fra Clausen og Hansen: DANSK LÆSEBOG, 6.-7. skoleår, have haft en vis interesse, da bøgerne muligvis var udtryk for en tidligere udbredt opfattelse af, hvad en lærebog burde rumme.

En beskeden forskydning i tid – sammenlignet med de netop nævnte – er der tale om for Hansen, Heltoft og Nielsen: DANSK LÆSEBOG FOR 6. OG 7. SKOLEÅRs vedkommende, jf. de gengivne diagrammer. Derimod bemærkes for SJETTE- og SYVENDEKLASSERNES LÆSEBOG klart de ret mange udenlandske tekster. De forholdsvis få – men meget markante – søjler for disse tre systemer er så iøjnespringende, at der næppe behøver at blive peget på dem her.

FØRSTEKLASSERNES LÆSEBØGER

Figur 39

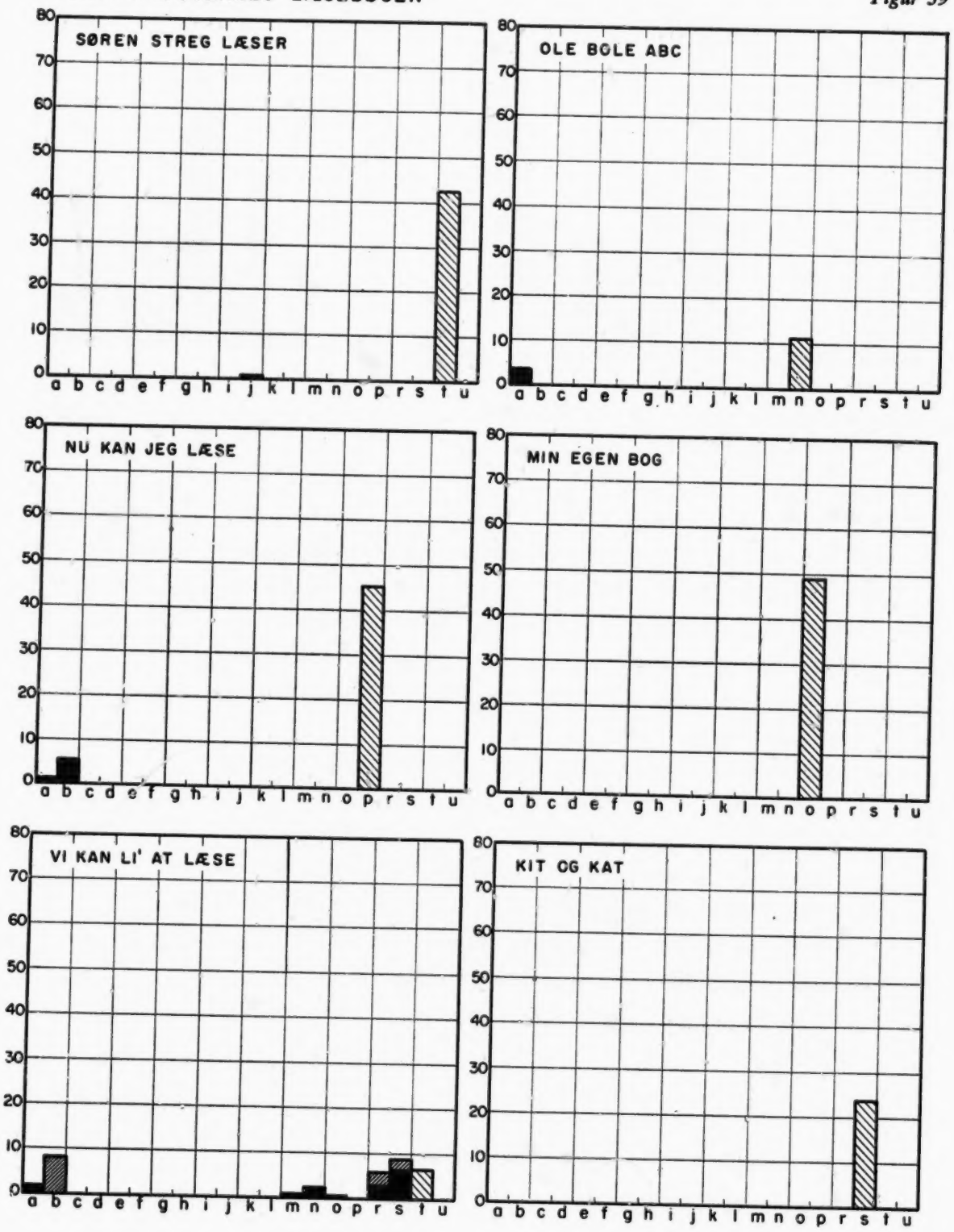

Opgørelse på normalsider

Figur 40

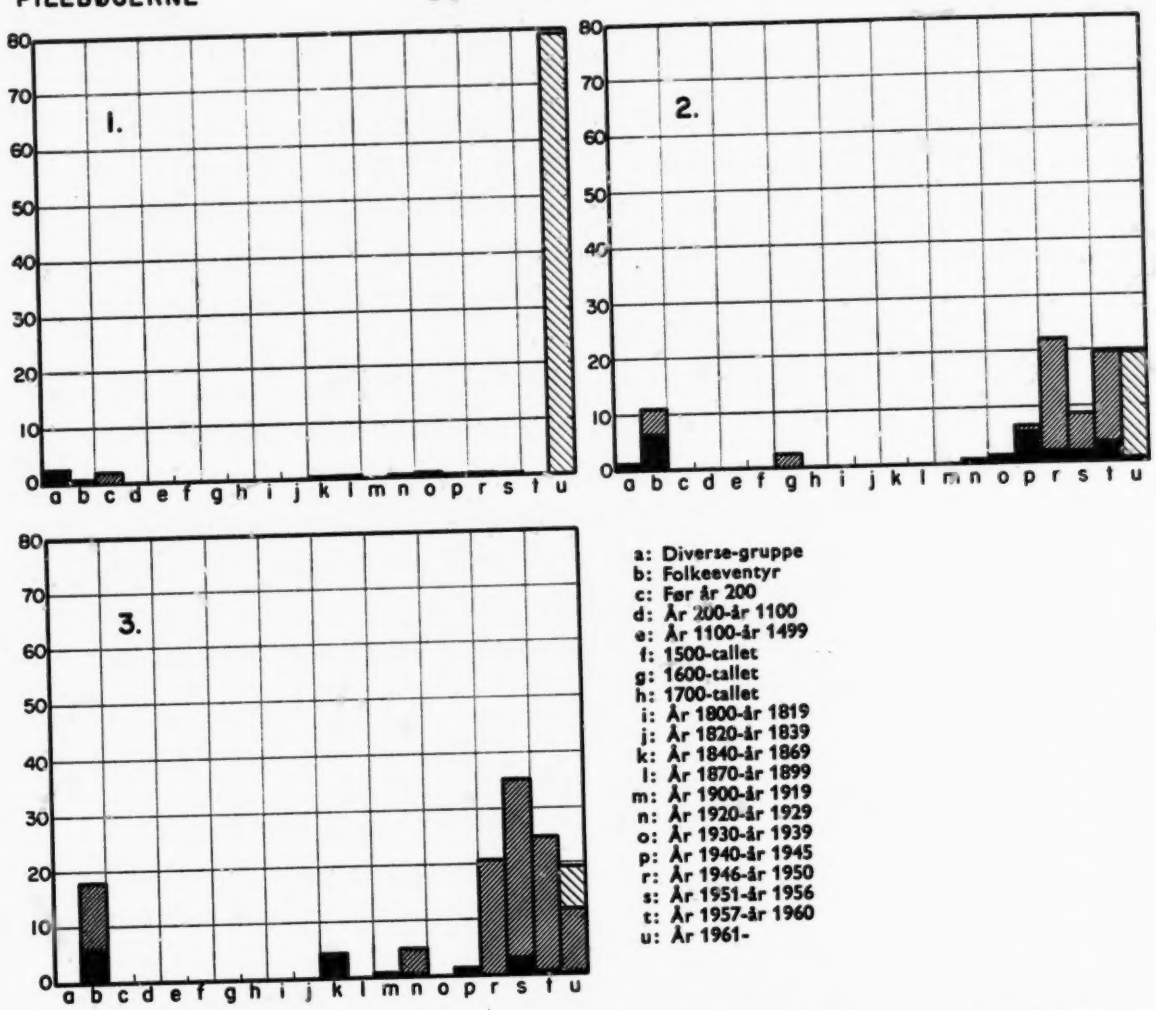

Andre bøger

Alle læsebøger for 1. skoleår og tilsvarende elementærbøger, der ikke er fulgt op af bøger for følgende skoleår, er, for at give en rimelig skildring af samtlige bøger, der indgik i arbejdet, gengivet her. Meget karakteristisk er det overgangsbogen mellem 1. og 2. skoleår, VI KAN LI' AT LÆSE, der viser det mest brogede billede. I øvrigt viser søjlerne vel først og fremmest den pågældende bogs tilblivelsesår.

PILEBØGERNE synes bemærkelsesværdige ved den meget rige repræsentation af udenlandsk litteratur. Da systemet ikke ved registreringen forelå for højere klassetrin, kan man dog ikke vide, om der er tale om en ret generel udskiftning af danske tekster til fordel for udenlandske, eller om det på disse trin bare er den ret rige norske, svenske og engelsksprogede børnebogslitteratur, der her kommer stærkt ind.

Læsebøgernes tekster og faget historie

Historieundervisningens perioder

I stedet for den tidligere i dette kapitel anvendte opdeling i temmelig mange tidsperioder (fra »før år 200« til »1961- «) kunne det være af en vis interesse at se på, hvorledes bøgernes tekster fordelte sig nogenlunde efter de i Den blå Betænknings afsnit om »faget« historie for de enkelte klassetrin foreslåede tidsperioder.

Disse opgørelser ses i tabellerne 3-8, der skildrer 3., 4., 5., 6. og 7. skoleårs bøger for de seks fuldførte systemer. Der er foretaget opgørelser af såvel »antal tekster« som »normalsider« og »faktiske bogsider« samt forskellige %-opgørelser ud fra disse. Opgørelser på antal normalsider i % syntes mest givende og er valgt gengivet her.

Bemærk, at i disse tabeller står *u* for udenlandske og *d* for danske tekster.

– i 3. skoleår

Ved tabel 3 vil man bemærke de tre meget høje procenttal – på 76 %, 73 % og 71 % – for henholdsvis K-BØGERNE, LÆSEBOGEN og VI LÆSER i perioden 1920-68; men om nogen pegen ud mod det historiske fagområde er der jo ikke tale. Det er der heller ikke ved systemerne SÅ LÆSER VI, MIN LÆSEBOG og LÆS RIGTIGT, der har hovedvægten mere jævnt fordelt på tidsperioderne 1820-1919 og 1920-1968.

– i 4. skoleår

Heller ikke i tabel 4, der gengiver billedet af bøgerne for 4. skoleår, synes historieundervisningens områder at slå igennem ved tekstvalget til læsebøgerne; jf. her dog også tidligere overvejelser over nyskrevne fortællinger, der skildrer tidligere historiske perioder.

Det, der her lægges mærke til, er vel især den ret høje procent-fordeling for de fem systemers vedkommende på perioden 1920-68, mens MIN LÆSEBOG synes at lægge noget større vægt på 1820-1919-perioden.

Heller ikke 5. skoleårs tekster antyder nogen sammenhæng. Her kan LÆSEBOGENs 73 % på nyt stof bemærkes, stillet op over for de tre systemer VI LÆSER, LÆS RIGTIGT og MIN LÆSEBOGs næsten ens læggen-vægt-på perioderne 1820-1919 og 1920-1968. *– i 5. skoleår*

Med 6. skoleårs bøger synes der at komme en vis sammenhæng med den i 6. skoleår foreslåede historiske tidsperiode. Undtagelsen er her K-BØGERNEs 81 % stof fra nyeste periode; i denne forbindelse må dog peges på strukturen i dette system med tre bøger for klassetrinnet og disse tre binds indbyrdes forskellige sigte. En detaljeret analyse af disse bøger er ikke gengivet, for at dette system ikke skal lægge beslag på for stor en del af skildringen her. *– i 6. skoleår*

For 7. skoleårs vedkommende slår nutidsskildringerne igen igennem i K-BØGERNE, men lige så stærkt i LÆS RIGTIGT og LÆSEBOGEN. SÅ LÆSER VI og VI LÆSER har det for disse systemers vedkommende tidligere kendte mønster med en ret stor vægt på både perioden 1820-1919 og perioden 1920-1968. MIN LÆSEBOG viser også et mønster, der tidligere er kendt fra dette system med en vis vægt på ikke den seneste periode. *– og i 7. skoleår*

Den sidste tabel i denne sammenhæng, tabel 8, kan give anledning til mange detailiagttagelser og til visse mere gennemgående kommentarer. Bl. a. ville man vel, systemerne taget i rækkefølge, hæfte sig ved *3.-7. skoleår, en oversigt*

K-BØGERNEs 42 % udenlandske og i alt 69 % stof fra seneste periode,

SÅ LÆSER VIs tekster, hvor de 56 % og de 36 % for perioderne 1920-68 og 1820-1919 synes markante.

LÆSEBOGENs 65 % nyere stof – og i øvrigt en vis stoffordeling over hele tidsspektret.

VI LÆSERs 54 % og 30 % synes i nogen grad at ligne systemet SÅ LÆSER VI; de 9 % folkeeventyr m. v. i VI

LÆSER er dog med til at give dette system sin særlige karakter.

LÆS RIGTIGTs %-fordeling afviger i denne henseende ikke meget fra foranstående; den vitterlige forskel, som praktikanterne understregede, at de mente at finde mellem disse to systemer, kan være eksempel på det umulige i at slutte alene fra opgørelser som disse til helhedsvurderinger af systemerne.

MIN LÆSEBOGs to gange 42 % understreger det tidsaspekt, der tidligere er set ved dette system. I øvrigt har dette system stof fordelt over hele tidsspektret.

(teksten fortsætter side 140)

Tabel 3 – Normalsider i %

3. skoleår

	Diverse u d	Folkeeventyr u d	f. 1000 u d	1000-1499 u d	1500-1819 u d	1820-1919 u d	1920-1968 u d	Total u d
K-BØGERNE	0+3 = 3	4+4 = 8				0+14 = 14	42+34 = 76	46+55 = 101
SÅ LÆSER VI		6+6 = 12				11+23 = 34	28+27 = 55	45+56 = 101
LÆSEBOGEN		7+2 = 9		0+8 = 8	0+1 = 1	0+ 9 = 9	30+43 = 73	37+63 = 100
VI LÆSER		16+0 = 16			0+1 = 1	3+ 8 = 11	25+46 = 71	44+55 = 99
LÆS RIGTIGT	1+2 = 3	35+6 = 41			0+2 = 2	4+16 = 20	5+29 = 34	45+55 = 100
MIN LÆSEBOG	0+2 = 2	16+2 = 18	1+0 = 1		6+0 = 6	14+17 = 31	9+33 = 42	46+54 = 100

Tabel 4 – Normalsider i %

4. skoleår

	Diverse	Folkeeventyr	f. 1000	1000-1499	1500-1819	1820-1919	1920-1968	Total
K-BØGERNE		6+ 0 = 6		8+0 = 8	8+0 = 8	22+ 5 = 27	39+13 = 52	83+18 = 101
SÅ LÆSER VI		0+ 1 = 1				0+32 = 32	20+48 = 68	20+81 = 101
LÆSEBOGEN		5+ 0 = 5		5+0 = 5	3+0 = 3	7+15 = 22	34+30 = 64	54+45 = 99
VI LÆSER		4+12 = 16				8+14 = 22	27+35 = 62	39+61 = 100
LÆS RIGTIGT		3+ 0 = 3		2+0 = 2		11+19 = 30	40+24 = 64	56+43 = 99
MIN LÆSEBOG	0+1 = 1	7+ 0 = 7			2+0 = 2	18+36 = 54	4+32 = 36	31+69 = 100

Tabel 5 – Normalsider i %

5. skoleår

	Diverse	Folkeeventyr	f. 1000	1000-1499	1500-1819	1820-1919	1920-1968	Total
K-BØGERNE		2+0 = 2		5+0 = 5	0+1 = 1	12+17 = 29	40+22 = 62	59+40 = 99
SÅ LÆSER VI		2+0 = 2				25+12 = 37	23+39 = 61	50+51 = 101
LÆSEBOGEN		2+0 = 2	2+0 = 2		1+0 = 1	16+ 6 = 22	40+33 = 73	61+39 = 100
VI LÆSER		8+0 = 8		4+0 = 4	7+1 = 8	14+23 = 37	12+31 = 43	45+55 = 100
LÆS RIGTIG		1+1 = 2		0+4 = 4	3+1 = 4	8+37 = 45	0+45 = 45	12+88 = 100
MIN LÆSEBOG	0+1 = 1	2+0 = 2			2+0 = 2	22+22 = 44	8+43 = 51	34+66 = 100

Tabel 6 – Normalsider i %

6. skoleår

	Diverse	Folkeeventyr	f. 1000	1000-1499	1500-1819	1820-1919	1920-1968	Total
K-BØGERNE	1+0 = 1					7+11 = 18	48+33 = 81	56+44 = 100
SÅ LÆSER VI		7+0 = 7		5+0 = 5	0+2 = 2	18+20 = 38	7+40 = 47	37+62 = 99
LÆSEBOGEN		1+0 = 1	16+0 = 16	0+4 = 4		12+16 = 28	7+44 = 51	36+64 = 100
VI LÆSER	0+2 = 2	4+3 = 7			1+2 = 3	9+25 = 34	29+25 = 54	43+57 = 100
LÆS RIGTIGT		6+1 = 7		1+0 = 1	0+1 = 1	4+20 = 24	17+49 = 66	28+71 = 99
MIN LÆSEBOG	0+1 = 1	0+7 = 7	9+0 = 9	0+2 = 2	2+0 = 2	10+23 = 33	11+34 = 45	32+67 = 99

Tabel 7 – Normalsider i %

7. skoleår

	Diverse	Folkeeventyr	f. 1000	1000-1499	1500-1819	1820-1919	1920-1968	Total
K-BØGERNE		1+0 = 1		4+4 = 8	0+ 6 = 6	6+12 = 18	37+30 = 67	48+52 = 100
SÅ LÆSER VI	0+1 = 1	3+0 = 3		1+0 = 1	2+ 2 = 4	20+18 = 38	24+29 = 53	50+50 = 100
LÆSEBOGEN		0+1 = 1		1+0 = 1	0+ 3 = 3	6+24 = 30	15+50 = 65	22+78 = 100
VI LÆSER		3+0 = 3	2+0 = 2	6+0 = 6	0+ 2 = 2	9+25 = 34	18+34 = 52	38+61 = 99
LÆS RIGTIGT		1+1 = 2			0+ 2 = 2	15+14 = 29	14+52 = 66	30+69 = 99
MIN LÆSEBOG		0+1 = 1		6+0 = 6	0+14 = 14	11+33 = 44	3+31 = 34	20+79 = 99

Tabel 8 – Normalsider i %

3.-7. skoleår

	Diverse	Folkeeventyr	f. 1000	1000-1499	1500-1819	1820-1919	1920-1968	Total
K-BØGERNE	0+1 = 1	2+1 = 3		3+1 = 4	1+2 = 3	9+12 = 21	42+27 = 69	57+44 = 101
SÅ LÆSER VI		3+1 = 4		1+0 = 1	1+1 = 2	16+20 = 36	20+36 = 56	41+58 = 99
LÆSEBOGEN		2+0 = 2	4+0 = 4	1+2 = 3	1+1 = 2	9+15 = 24	24+41 = 65	41+59 = 100
VI LÆSER	0+1 = 1	6+3 = 9		3+0 = 3	2+1 = 3	9+21 = 30	21+33 = 54	41+59 = 100
LÆS RIGTIGT		7+1 = 8		1+1 = 2	1+1 = 2	9+21 = 30	15+42 = 57	33+66 = 99
MIN LÆSEBOG	0+1 = 1	4+2 = 6	2+0 = 2	1+0 = 1	2+3 = 5	15+27 = 42	7+35 = 42	31+68 = 99

En anden grupperings-mulighed

Ud fra de grupperinger, de enkelte materialer selv lagde op til, viste en enkelt sig ret klar:

Delte man alle teksterne op i »ældre« og »yngre« tekster og brugte året 1940 som skæringsår, nåede man til det resultat, der ses nedenfor; det skal dog bemærkes, at man her bortså fra tekster, der havde bogens alder, for at ikke dette specielle materiale skulle give en skævhed i de lidt ældre systemer. Der bør vel også her erindres om, at med hensyn til de materialer, der stod til rådighed for arbejdet var LÆSEBOGEN ikke fuldt revideret, og dette system kunne derfor på en måde siges at bestå af »to«.

Total for de 6 store systemer, 3.-7. skoleår. Antal normalsider af »nyere tekster« (efter 1940) i % af samtlige perioders normalsider viste:

K-BØGERNE	440 (56 %)
SÅ LÆSER VI	261 (37 %)
LÆSEBOGEN	337 (41 %)
VI LÆSER	277 (34 %)
LÆS RIGTIGT	334 (36 %)
MIN LÆSEBOG	163 (20 %)

– – –

Sammenfattende kan vel siges, at det, der ønskedes belyst, kun blev belyst i ringe udstrækning, nok delvis på grund af det anvendte registreringsgrundlag, men vel nok også på grund af de enkelte bøgers struktur og indhold – således som de blandt andet fremtræder i kraft af den aldersgruppe, de henvender sig til.

Det mest positive resultat af arbejdet er måske, at de anvendte metoder nu er blevet så udviklede, at de uden videre synes at pege mod at kunne blive anvendt også på højere skoleår og inden for andre fagområder.

Om opdelingen i dansk/udenlandsk litteratur

Opdelingen i de to grupper *d*ansk og *u*denlandsk litteratur (jf. blandt andet eksempelsamlingen side 94-104) kan belyse flere væsentlige forhold:

Der synes at være en naturlig sammenhæng mellem den interesse, som f. eks. et system som Clausen & Hansen: DANSK LÆSEBOG viser for et stof, der ofte betegnes som »litterær arv« og samme systems meget beskedne indslag af udenlandsk litteratur (14 %). Den litteratur, der i dette system er blevet registreret som udenlandsk, er næsten udelukkende nordisk.

Det synes også at være et gennemgående træk, at nyere systemer, der har medtaget forholdsvis megen børnelitteratur, også har ret meget udenlandsk stof. Dette skal vel ses i lyset af, at den danske børnelitteratur talmæssigt er ret beskeden, og at den danske børnebogsproduktion i ret høj grad er præget af oversættelser. Og blandt oversættelserne er der – i hvert fald for bøger beregnet for de alderstrin, hvorfra der hentes stof til læsebøgerne i 1.-7. skoleår – ret mange oversættelser fra de øvrige nordiske og fra engelsksprogede lande, jf. også det følgende afsnit.

Man kunne måske prøve at se forholdet mellem danske og udenlandske tekster i lyset af Den blå Betænknings ønske om »at orientere børnene om europæiske og verdenshistoriske begivenheder og forhold« . . . og . . . »at gøre børnene interesserede i de igangværende bestræbelser for at løse menneskehedens fælles problemer i et godt og fordrageligt internationalt samarbejde«, Betænkningens side 117.

I den sammenhæng må bemærkes, at selve det, at en tekst er udenlandsk, naturligvis ikke i sig selv indebærer, at den lægger op til eller lever op til bl. a. det i ovenstående citater nævnte. Afgørende er jo bl. a. den enkelte teksts faktiske indhold, holdning osv.

Ved arbejdet med disse emner opstod gang på gang det spørgsmål, om ikke børnenes oplevelse af »udenlandskhedskoloritten« i en stor del af teksterne ville have en tendens til

at dominere over »tidskoloritten« – en generel afgørelse er det naturligvis ikke muligt at træffe, og emnet skal her blot nævnes. I en del tilfælde er det vel et spørgsmål, om ikke både »udlandet« og »tiden« er noget, som primært den voksne læser lægger mærke til, hvorimod nok en del børn kunne tænkes alene at fæstne sig ved spændings- og andre momenter ved handlingen.

Specielt om tidsinddelingen af de udenlandske tekster

De udenlandske tekster er opgjort ud fra henholdsvis tekstantal og normalsidetal og opstillet inden for de samme tidsafgrænsninger som de danske tekster, jf. figur 22-40.

Denne opstilling af de udenlandske tekster kan naturligvis kritiseres – endog meget – og andre afgrænsninger kunne måske med lige så stor eller bedre ret have været valgt. For at give en så enkel opgørelse som mulig holdt man dog fast ved opdelingen. Andre mulige opdelinger ville nødvendiggøre en periodeopdeling inden for hvert enkelt sprogområde eller hvert enkelt land, og hvor interessante perspektiver dette end kunne rejse, er de dog i forhold til hovedformålet med de her foretagne registreringer noget sekundært; der er derfor ikke gået videre med denne problemstilling.

Af figurerne på side 106-133 ses det umiddelbart, at folkeeventyrene udgør en meget væsentlig del af det udenlandske stof.

Perioden fra 1951-56 (s) er ligeledes meget hyppigt repræsenteret blandt læsebogsteksterne. Der er dog her i høj grad tale om tekster hentet fra norske eller svenske læsebøger eller evt. tekster hentet fra børnebøger, der ikke sjældent er svenske eller amerikanske.

KAPITEL 9

Teksternes geografiske tilhørsforhold

For at undersøge, hvor langt man kunne komme med en analyse, der hverken hvilede på registreringer foretaget ud fra fagligt definerede elevaktiviteter (Jansen, 1966), eller på ofte ret umiddelbart kontrollerbare kriterier som de i forrige kapitel nævnte, valgte man at arbejde detaljeret med dette stof.

Udgangspunkterne for registreringerne var ganske vist indholdsdefinerede, hvad der må rejse betænkeligheder; der var dog her forholdsvis snævre grænser for, at personligt prægede, eventuelt meget afvigende registreringer kunne komme til at give sig markante udslag.

Hvilke »lande«?

Dette var det ene udgangspunkt for at gå ind på det stof, dette kapitel handler om. Den anden grund, til at man ved dette første forsøg på at systematisere læsebøgernes stof hæftede sig ved de geografisk forskellige steder, hvor teksternes handlinger foregår, var, at man derved fik beskrevet et orienteringsfagligt ikke uvæsentligt stof – og et stof, der har været en vis offentlig interesse for.

Et indledende arbejde pegede frem mod, at der i bøgerne var tekster fra ca. 30 forskellige geografiske områder; en fortsat analyse af teksterne i samtlige bøger viste, at 34 kategorier var tilstrækkeligt til at give et vist overblik over teksternes geografiske fordeling. I skema III, der er gengivet i sin helhed i bilag I, ses hvilke 34 kategorier (lande og »landområder«), der blev arbejdet med.

Det må bemærkes, at der er søgt arbejdet med »de for øjeblikket eksisterende stater defineret ved de for øjeblikket i praksis anerkendte grænser«. Dette er ensbetydende med, at der ikke ved registreringen er taget hensyn til de staters (lande eller »landområder«s) område, hvor en tekst oprindelig blev til. »India« er således det nuværende India, hvorimod Pakistan er henregnet til »andre lande i Asien«. En sådan registrering rejser unægtelig problemer, men har dog vist sig at være et registreringsudgangspunkt, der i praksis har kunnet fungere nogenlunde. Tvivlsspørgsmål er søgt løst ud fra de i eksempelsamlingen til skema III (fra side 149) givne afgrænsninger.

Som argument for valg af de 34 områder kan anføres,

at de i en vis udstrækning ikke alene rent faktisk viste sig brugbare, men

at de i en vis udstrækning svarer til de forslag til arbejdsområder, som undervisningsvejledningen for folkeskolen (Den blå Betænkning, 1960) nævner i forbindelse med redegørelsen for geografi-undervisningen i de første syv skoleår (side 124-130 i nævnte betænkning), og

at danskundervisningen således på mange måder kan støtte det geografiske islæt i orienteringsundervisningen.

Der kan i denne sammenhæng rejses det spørgsmål, om ikke eleverne netop via skønlitterære skildringer fra fremmede områder *oplever* disse på en måde, det ikke er muligt alene ud fra et arbejde med geografiske håndbøger, geografibøger eller med geografisk prægede tekster.

Man kunne også nævne, at især de mindst læsende elever får en væsentlig del af deres viden om andre folk og lande fra deres skolebøger og måske især via deres læsebog, der (oftest) traditionelt arbejdes mere grundigt igennem end nogen anden bog på de pågældende klassetrin, de syv første skoleår.

Det viste sig videre ønskeligt at søge at skelne mellem, om teksterne var skrevet af en »indfødt« eller en »fremmed« forfatter, idet »indfødt/fremmed« defineredes i forhold til forfatterens hjemland og teksten. I praksis viste yderligere afgrænsninger sig her nødvendige, og det blev valgt at foretage disse i forhold til teksterne; man nåede frem til, at definitionen på »indfødt« bl. a. tog hensyn til dette: »Hvis interiøret er sådan, at handlingen *kan* foregå i forfatterens hjemland, så foregår den der.«

»Indfødte« eller »fremmede« forfattere?

Der er ikke dermed i registreringen taget stilling til spørgsmålet om, hvor »lokalpræget« en tekst opleves af eleverne:

Handlingen i en historie kan således meget vel være henlagt til Kina, mens teksten i virkeligheden slet ikke giver indtryk fra dette land eller kun i yderst ringe grad rummer konkrete faglige oplysninger. Eksempelvis er *Kina* ofte brugt som en slags »synonym« for noget fjernt, fremmed og eksotisk.

I andre situationer synes det derimod nærliggende at antage, at netop dét, at en skønlitterær tekst er hentet fra Kina, giver eleverne en *oplevelse* af dette land – en oplevelse, der kan være mindre eller mere nutidig, men som i hvert fald vil være anderledes, end hvis handlingen var henlagt f. eks. til Skandinavien.

Et par eksempler kan skildre ovenstående overvejelser: H. C. Andersens »Nattergalen« (findes f. eks. i SÅ LÆSER VI – FJERDE DEL for 5. skoleår, side 146-154) er med hensyn til »sted« for tekstens handling registreret som *Kina*. Det samme gælder Anni Gwehenberger »Fu og vandånden« fra LÆS RIGTIGT, LÆSEBOG for 4. skoleår, side 35-41, og Maria Gleit »Sa Tu Sai og Tu Ku« fra MIN LÆSEBOG for 5. skoleår, side 104-113.

Det ses umiddelbart af de tre eksempler, at de ikke alle giver en »lige autentisk-kinesisk oplevelse«. Den foranskildrede mulighed at skelne mellem »indfødt« og »fremmed« forfatter hjælper ikke i tilfælde som disse, idet både

H. C. Andersen og Maria Gleit er »fremmede« forfattere i forhold til Kina.

Det kan nævnes, at der også er registreret tekster af »indfødte« kinesiske forfattere, jf. side 168. Men det bør nok i denne sammenhæng understreges, at en registrering af tekstens forfatter som »indfødt« i et bestemt land ikke er ensbetydende med, at der i den pågældende tekst tegnes et hverken nutidigt eller korrekt billede af det pågældende land eller dets indbyggere – se således, hvad de side 149-170 givne eksempler antyder. Disse eksempler er – som de andre – valgt, så de angiver afgrænsninger, samtidig med at de tillige understreger usikkerheden og eventuelle tvivlsspørgsmål i forbindelse med registreringerne.

En række andre, tilsyneladende indholds- og meningsmæssigt mere rimelige, registreringer viste sig at rumme så mange fortolkningsmuligheder, at de ikke i praksis var anvendelige, idet to eller flere personer kun i nogen grad registrerede ens. Et eksempel på sådanne overvejelser skal gives:

Man kunne have forestillet sig en mulig opdeling ikke i de to kategorier »indfødt« og »fremmed«, men i tre kategorier, nemlig:

1) »Indfødte forfattere«, f. eks. *englænderen* Charles Dickens' tekster om *englænderen* Oliver Twist *i England* (VERDEN OMKRING OS (K-BOG 5A), side 76-85) eller *nordmanden* Bjørnstjerne Bjørnsons tekst om *nordmanden* Øjvind *i Norge* (Bjørnstjerne Bjørnson: »Øjvind og bukken«. LÆSEBOGEN 4 for 4. skoleår, side 176-181).

2) »Fremmede forfattere, der fortæller om det pågældende land«. Et eksempel kunne her være Mika Waltari, der har skrevet om »Ægypterdrengen Sinuhe« (LÆSNING FOR 6. SKOLEÅR – OLDTIDS LIV – NUTIDS VIRKE for 6. skoleår, side 24-44); denne tekst er skrevet af en *finne,* men foregår i *Ægypten* og søger at skildre noget, der kunne være *ægyptisk* historie, og som i hvert fald nok opleves som sådan af eleverne.

3) »Oprindelig fremmed stof«. Det vil sige tekster som eventyr, vandreanekdoter, ordsprog, legender m. v., der *ikke*

af børn i dag opleves som havende *specifikt tilhørsforhold* til noget bestemt *fremmed* land, – men som nok tilmed ofte opleves som tilhørende børnenes eget.

En éntydig afgrænsning er dog i praksis meget vanskelig. Hvor hører f. eks. teksterne »Flugten til Ægypten«, »Den hellige nat« og »I Nazareth« af Selma Lagerlöf til? De findes henholdsvis i MIN LÆSEBOG for 6. skoleår, side 83-89, LÆS RIGTIGT, LÆSEBOG for 3. skoleår, side 220-226 og SÅ LÆSER VI – ANDEN DEL for 3. skoleår, side 67-70. Sættes disse tekster i relation til en tekst som f. eks. Joseph Baratz: »Kampen om landsbyen«, VERDEN OMKRING OS II (K-BOG 6A) for 6. skoleår, side 78-88, ville der måske også i sådanne tilfælde kunne gives visse afgrænsende retningslinjer?

Men alle forsøg på en sådan treleddet afgrænsning har dog vist sig ikke alene særdeles vanskelige og tidrøvende; i praksis har det ikke været muligt at nå frem til en opdeling, som her antydet, hvorfor man måtte vælge at nøjes med den ud fra elevernes oplevelse under læsningen af en tekst nok mindre korrekte, men dog ved registreringen administrerbare opdeling af teksten i *indfødt* og *fremmed*.

Tilbage stod altså den her i det følgende anvendte – meget formelle – registrering som den i praksis anvendelige mulighed.

Eventyrenes geografiske tilhørsforhold

Et særligt problem i hele registreringen var spørgsmålet om eventyrenes »geografiske« placering.

Det blev overvejet at trække eventyrene helt ud af denne del af registreringen – noget man dog veg tilbage for, bl. a. på grund af det talmæssigt ret store materiale, der da ville blive unddraget denne registrering. Eventyrene er også, når der anlægges et længere tidsperspektiv, udtryk for en kulturpåvirkning fra ét landområde til et andet. I mange tilfælde vil de registrerede eventyr dog i den grad være gået ind som dele af (i dette tilfælde) dansk national tradition, at de slet ikke vil blive oplevet som fremmede, selv om deres oprindelse kan (eller med ret stor eller med en vis sikkerhed synes

at kunne) henføres til en bestemt person eller et bestemt land. – En række såkaldte vandreeventyr har det været meget vanskeligt at nå frem til en blot nogenlunde rimelig korrekt oprindelsesbestemmelse af.

Dette betyder, at eventyrene udgør et usikkerhedsmoment i denne registrering, og navnlig at analyser og tolkninger ud fra det registrerede må tages med meget forbehold. Et enkelt – men meget grelt – eksempel kan antyde dette: eventyret om Tornerose angives at være af fransk oprindelse og er følgelig blevet registreret som sådan, selv om man nok umiddelbart ville sætte eventyret – og i hvert fald da sanglegen – om Tornerose i forbindelse med en »meget dansk« tradition; om eventyrene se også kapitel 6.

– og om rim, remser og ordsprog

Rim, remser, ordsprog o. lign. tekster er søgt registreret på ganske tilsvarende måde som andre tekster. Dog viste det sig i en række tilfælde endnu vanskeligere end ved eventyrene m. v. at få endeligt fastslået det geografiske tilhørsforhold. Det blev her valgt at gå frem efter en særdeles »hjemmelavet« regel: Hvis det ikke ved teksterne var angivet, at de var af udenlandsk oprindelse, eller hvis det ikke af deres indhold eller af den sammenhæng, hvori de fremtrådte, fremgik, at de var udenlandske, og hvis de ikke via gængse håndbøger kunne lokaliseres, blev de registreret som danske. Ved de talmæssige opgørelser spiller disse tekster i øvrigt en yderst beskeden rolle.

En række andre problemer, der opstod i forbindelse med den geografiske registrering i skema III, vil fremgå af de følgende eksempler. – Som også ved de registreringer, der blev foretaget i »Skriftligt arbejde i dansk, 1.-7. skoleår« (Jansen, 1966), er der i det følgende som eksempler i størst mulig udstrækning gengivet *afgrænsende* tilfælde og eksempler, der kunne være usikkerhed om.

Registreringsskema III, sted for tekstens handling, fik i sin endelige udformning det udseende, der vil fremgå af bilag I.

Oversigt med afgrænsende eksempler

De i det følgende anførte eksempler er søgt valgt som tidligere beskrevet.

Nr. 301
Det geografiske Danmark

Der er her tale om kongeriget Danmark ÷ Færøerne og Grønland; altså den del af riget, der undertiden spøgefuldt kaldes »Syddanmark«.

301a:

Alle tekster med navngiven dansk forfatter er registreret under 301a; ligeledes er en række folkeeventyr, vandreanekdoter, molbohistorier, gåder m. v., der ikke har kunnet føres tilbage til noget andet land, men som findes gengivet i ældre dansk litteratur, registreret her.

Rasmussen, Halfdan: »Det er et værre vejr i dag«, DEN GULE LÆSEBOG til specialundervisning, side 8.

Refslund Thomsen, Ingeborg: »Juleaften«, fra Hjemme i Nordslesvig, LÆS RIGTIGT FOR SJETTE SKOLEÅR. DANSKTIMEN 6 for sjette skoleår, side 221-226.

Wessel, Johan Herman: »Smeden og Bageren«, LÆS RIGTIGT FOR SJETTE SKOLEÅR. DANSKTIMEN 6 for sjette skoleår, side 64-67.

Johan Herman Wessel er altså valgt registreret her (som dansk) ud fra det (måske tvivlsomme) argument, »at han som forfatter levede i det, der nu hedder Danmark«. En anden registrering ville givetvis her have været mulig, men denne blev valgt som mest konsekvent i forhold til de øvrige registreringer.

Det kan gentages, at såvel her som i en del andre tilfælde er netop sådanne mulige tvivlstilfælde anført som eksempler for derved at give den bedst mulige baggrund for en vurdering af de foretagne registreringer.

Andersen, H. C.: »Den grimme ælling«, VI LÆSER, SØREN OG METTE I 5. KLASSE for 5. skoleår, side 148-161.

301b:

Der er ret få eksempler på fremmede forfatteres fortællinger fra Danmark, og ikke mange eksempler på udenlandsk litteratur, der er så bearbejdet, at den helt har ændret karakter på dansk. Det er også karakteristisk, at netop disse tekster *ikke* er nutidige m. h. t. handling.

Bengtsson, Frans G.: »Röde Orm«. SÅ LÆSER VI – 6. DEL for 7. skoleår, side 61-69.

Børresen, Børge: »Det romerske marked«, MIN LÆSEBOG for 6. skoleår, side 75-81.

Kielland, Alexander L.: »Trofast«, VERDEN I GÅR (K-BOG 6C) for 6. skoleår, side 101-111.

Nr. 302
Grønland

Der findes i mange danske læsebøger – og i alle de store læsebogssystemer – fortællinger fra Grønland, fortrinsvis skrevet af danskere, der har opholdt sig i kortere eller længere tid i Grønland. Der kan opregnes forskellige argumenter for, at tekster fra Grønland og Færøerne er valgt registreret selvstændigt – uafhængigt af teksterne fra det øvrige Danmark. Det vægtigste argument er dog, at tekster fra disse områder af danske børn, der ikke er fra Grønland, vil blive oplevet som fremmedartede.

Kun få forfattere har kunnet registreres som »indfødte grønlændere«:

302a

Danielsen, Jacob: »En grønlænder tegner og fortæller«, uddrag af Philip Rosendahl. LÆSNING FOR 5. SKOLEÅR – VI OG VERDEN for 5. skoleår, side 129-141.

Denne tekst kunne være eksempel på en mulig »overgangsregistrering« mellem 302a og 302b, men er altså ud fra en vurdering af teksten og forfatteren valgt registreret her.

Freuchen, Pipaluk: »Ivik den faderløse«, VI LÆSER, SØREN OG METTE I 4. KLASSE for 4. skoleår, side 132-142.

»Jørgen Brønlunds dagbog«, LÆS RIGTIGT FOR SYVENDE SKOLEÅR, DANSKTIMEN 7 for syvende skoleår, side 84-91.

Rasmussen, Knud: »Hvidbjørn«, SÅ LÆSER VI – ANDEN DEL for 3. skoleår, side 123-130.

Knud Rasmussen er registreret som grønlænder, dels ud fra en vurdering af hans stilling i Grønland, dels ud fra, at det angives, at han selv betragtede sig som grønlænder.

302b:

Drastrup, Elmar: »Lille Nanok«, MIN LÆSEBOG for 3. skoleår, side 119-121.

Freuchen, Peter: »Hvalfangst«, HER I NORDEN (K-BOG 4A) for 4. skoleår, side 18-24.

Garff, Alex: »Der var engang en eskimo«, SÅ LÆSER VI – TREDJE DEL for 4. skoleår, side 52.

Nissen, Laue: »Lærer på Grønland«, LÆSEBOGEN 3 for 3. skoleår, side 202-206.

Nr. 303
Færøerne

Færøerne er repræsenteret i alle større læsebogssystemer, også i nogle enkelt-bøger; der findes såvel gamle beretninger fra Færøerne som nyere færøsk litteratur blandt det registrerede. Fremmede forfattere, der har skrevet fortællinger fra Færøerne, er for langt de flestes vedkommende danske.

303a

Djurhuus, J. H. O.: »Færø, mit land«, SYVENDEKLASSERNES LÆSEBOG for 7. skoleår, side 207.

Jacobsen, Jørgen-Frantz: »Barbara«, LÆSNING FOR 7. SKOLEÅR – UD GÅR DU NU for 7. skoleår, side 27-35.

»Sagnet om Sigmund Brestesøn«, SÅ LÆSER VI – ANDEN DEL for 3. skoleår, side 102-109.

303b:

Falk Rønne, Jørgen: »En modig dreng«, MIN LÆSEBOG for 5. skoleår, side 88-96.

Falk Rønne, Jørgen: »Joen på fuglefangst«, VI LÆSER, SØREN OG METTE I 4. KL. for 4. skoleår, s. 122-130.

Petersen, Nis: »Færinger – frænder«, SÅ LÆSER VI – 6. DEL for 7. skoleår, side 159-161.

Nr. 305 Island

Der findes ret ofte i læsebøgerne gengivet brudstykker af islandske sagaer eller enkelte mindre sagaer. Der er endvidere nogle beretninger fra Islands historie, hvorimod der er registreret ret få fortællinger fra det moderne Island.

305a:

Fridjónsson, Gudmundur: »Det gamle hø«, LÆS RIGTIGT FOR SYVENDE SKOLEÅR – DANSKTIMEN 7 for 7. skoleår, side 58-70.

»Gunnar fra Hlidarende«, MIN LÆSEBOG for 7. skoleår, side 13-28.

Jochumsson, Matthias: »Vort hjemlands Gud«, LÆS RIGTIGT FOR SYVENDE SKOLEÅR – DANSKTIMEN 7 for 7. skoleår, side 56-57.

305b:

Gregersen, Torben, Inger Merete Nordentoft, Kirsten Reisby: »Island bebygges«, LÆSEBOGEN 4 for 4. skoleår, side 90-96.

Gunnarsson, Gunnar: »Edbrødre«, SÅ LÆSER VI – 5. DEL for 6. skoleår, side 31-37.

Hávámal: »Fæ skal dø«, SÅ LÆSER VI – 5. DEL for 6. skoleår, side 145.

Munch, Andreas: »Yderst mod norden lyser en ø«, SJETTEKLASSERNES LÆSEBOG for 6. skoleår, side 248.

Nr. 306 Finland

Herunder er registreret både svensk-finske og finsk-finske forfattere.

I alle dansk-systemer findes fortællinger fra Finland, enten skrevet på svensk eller oversat til dansk; på de yngre klassetrin findes ofte gengivet finske eventyr. En enkelt finsk forfatter, Zacharias Topelius er repræsenteret 13 gange, deraf de fem med fortællinger fra »Valters eventyr«.

306a:

Runeberg, J. L.: »Vårt land – vårt land«, (svensk tekst) LÆS RIGTIGT FOR SYVENDE SKOLEÅR – DANSKTIMEN 7 for 7. skoleår, side 46-48.

»Tokebybornas skräddare«, (svensk tekst) folkeeventyr, VI LÆSER 6. KLASSE for 6. skoleår, side 177-179.

Topelius, Z.: »Finland« (oversat til dansk), VI LÆSER, SØREN OG METTE I 4. KLASSE for 4. skoleår, side 213-216.

306b:

Et eksempel kan være: Alkvist og Bjørkmann: »Søskende«, LÆS RIGTIGT FOR SYVENDE SKOLEÅR, s. 48-56.

Nr. 307
Norge

Helt fra de yngste klassetrin findes registreret norske tekster; oftest er der tale om eventyr, også sådanne som nok i mange tilfælde opleves som danske. Dog kan nævnes, at eventyret om de tre Bukke-Bruse er meget hyppigt forekommende. I alle nyere systemer er Thorbjørn Egner repræsenteret, og enkelte klassiske forfattere som Bjørnstjerne Bjørnson og Alexander L. Kielland ses ikke sjældent. I nogle tilfælde har læsebogsforfatterne selv skrevet om Norge – specielt i bøgerne for 4. skoleår, hvor Norge hører med til det traditionelle geografipensum.

Da de nordiske landes historie på så mange måder er knyttet sammen, er der en række forfattere, der ville kunne registreres som f. eks. enten danskere eller nordmænd. Der er foretaget et valg i hvert enkelt tilfælde; nogle eksempler: Aksel Sandemose er registreret som norsk, Johan Herman Wessel som dansk.

Fremmede forfattere, som har skrevet om Norge, er fortrinsvis fra det øvrige Norden, især ses danske og islandske forfattere som f. eks. Carl Ploug og Gunnar Gunnarsson.

307a:

Bjørnson, Bjørnstjerne: »Øjvind og bukken«, VI LÆSER SØREN OG METTE I 4. KLASSE for 4. skoleår, s. 41-46.

»De gode hjælpere«, efter gammelt folkeeventyr, VI LÆSER, SØREN OG METTE I 4. KLASSE for 4. skoleår, side 47-56.

Hagerup, Inger: »Der bor en gammel bager«, SÅ LÆSER VI – ANDEN DEL for 3. skoleår, side 50.

307b:

»Hakon Jarls død«. Saga. LÆS RIGTIGT FOR SJETTE SKOLEÅR – DANSKTIMEN 6 for 6. skoleår, side 155-159.

Hermansen, Knud m. fl.: »På højfjeldet«, VI LÆSER, SØREN OG METTE I 4. KLASSE for 4. skoleår, side 24-30.

Ploug, Carl: »Kong Harald og islændingen«. Cl. Clausen og H. Hansen: DANSK LÆSEBOG FOR 6. SKOLEÅR, side 165-168.

Rongen, Bjørn: »Jættegrotten«, SÅ LÆSER VI – FJERDE DEL for 5. skoleår, side 15-22.

Nr. 308
Norge, tekster på originalsproget

Alle systemer, der har bøger for 6. og 7. skoleår, har tekster på norsk og svensk på disse klassetrin. To systemer har også norske og svenske tekster i bøgerne for fjerde og femte skoleår, se kapitel 11.

Blandt de klassiske forfattere optræder Bjørnstjerne Bjørnson, Jonas Lie og Alexander L. Kielland hyppigt, blandt nutidige forfattere findes Thorbjørn Egner og Leif Hamre ofte repræsenteret med tekster på norsk.

Der er kun ganske få tekster på ny-norsk: et par vers, et par ganske små folkeeventyr, et ordsprog samt – karakteristisk nok – »Presten og klokkeren« *og* »Presten og klokkaren« i SYVENDEKLASSERNES LÆSEBOG for 7. skoleår, side 235-237, hvor samme folkeeventyr er gengivet sideløbende på to-spaltede sider på henholdsvis bokmål og ny-norsk.

De ny-norske tekster er af størrelsesmæssig så beskedent omfang, at de næppe kan siges at indgå som almindelige tekster. Snarere må de karakteriseres som tekstprøver af frem-

medsproglig karakter i modsætning til de øvrige norske – og svenske – tekster, der oftest indgår som alle andre tekster i bøgerne, evt. forsynet med gloser sat som fodnoter eller indeholdende gloser blandt de øvrige noter bag i den enkelte bog.

I samme forbindelse kan bemærkes, at »de store norske forfattere« fra sidste del af 1800-tallet optræder med tekster på et mere eller mindre »fornorsket« sprog, men dog i alle tilfælde med et sådant sprogligt præg, at teksterne er forholdsvis tilgængelige for danske elever.

308a:

Bojer, Johan: »Lofotfiskere«, SYVENDEKLASSERNES LÆSEBOG for 7. skoleår, side 230-235.

Hamre, Leif: »Beleiringen«, ET UDVALG AF NORDISK LITTERATUR I (K-BOG 6B) for 6. skoleår, s. 75-83.

»Kjerringa mot strømmen«, (folkeeventyr), LÆS RIGTIGT FOR SYVENDE SKOLEÅR – DANSKTIMEN 7 for 7. skoleår, side 267-269.

308b:

Der er ingen eksempler registreret under 308b.

Nr. 309
Sverige

Oversat svensk litteratur findes på næsten alle klassetrin. Blandt de lidt ældre klassiske forfattere ses tit Selma Lagerlöf, ofte repræsenteret ved uddrag af »Niels Holgerssons underbara resa« eller ved legender.

Astrid Lindgrens fortællinger eller uddrag af disse findes i alle nye systemer især i 3. og 4. skoleår.

Hvor der er tale om fremmede forfatteres tekster er disse hyppigst skrevet af danskere, ofte af læsebogsredaktørerne selv; der er oftest tale om orienterende tekster om Sverige.

Mange eventyr er, så vidt det har kunnet opspores, svenske, og de er følgelig registreret som sådan, selv om den oplevelse, eleverne vil få ved oplæsningen af teksten, næppe altid vil pege mod specielle svenske forhold.

Fortællinger fra Lapland er valgt registreret under Sve-

rige; afgørende for dette har været, at ret mange noter i forbindelse med de enkelte fortællinger oftest har peget mod svensk baggrund – samt det forhold, at disse fortællinger ikke sjældent er hentet fra svenske lærebøger, af og til fra samleværker, bl. a. svenske læsebøger.

309a:

Lindgren, Astrid: »Anna og jeg«, DEN GULE LÆSEBOG til specialundervisning, side 9-10.

Nordh, Bernhard: »Ulvenes kamp«, LÆS RIGTIGT FOR SYVENDE SKOLEÅR – DANSKTIMEN 7 for 7. skoleår, side 35-46.

309b:

(efter) Feilberg, H. F.: »Gammel svensk jul«, HER I NORDEN (K-BOG 4A) for 4. skoleår, side 104-110.

Lauring, Palle: »De forsvundne rener«, MIN LÆSEBOG for 5. skoleår, side 178-186.

Nr. 310 Sverige, tekster på originalsproget

Der findes både ældre og yngre forfatteres originale tekster, her jf. også de indledende kommentarer til nr. *308 Norge, tekster på originalsproget* side 154.

310a:

Geijerstam, Gustaf af: »Svantes första fisk«, LÆS RIGTIGT FOR SYVENDE SKOLEÅR – DANSKTIMEN 7 for 7. skoleår, side 282-286.

Lindgren, Astrid: »På børnehjem«, VI LÆSER 6. KLASSE for 6. skoleår, side 120-125; teksten er dels på dansk og dels på svensk.

Rosén, A.: »Sankta Lucia«, HER I NORDEN (K-BOG 4A) for 4. skoleår, side 103.

310b:

Den eneste klassiske tekst, der findes oversat til svensk, er Andersen, H. C.: »Prinsessan på ärten« i MIN LÆSEBOG for 7. skoleår, s. 204-205 og i Cl. Clausen og H. Hansen: DANSK LÆSEBOG FOR 6. SKOLEÅR, s. 206.

Nedenstående tekst er af en dansk forfatter, men teksten er fra begyndelsen skrevet på svensk:

Holst, Olaf: »Sven og Olle«, VERDEN OMKRING OS (K-BOG 5A) for 5. skoleår, side 88-91.

Endvidere er følgende tre fabler gengivet på svensk »Haren och snigeln«, »Mannen och åsnan«, »Hunden och köttstycket« i VI LÆSER, 7. KLASSE for 7. skoleår, side 292-293, 294-295 og 295.

Nr. 311
Norden

Norden og nordiske forhold ses sjældent behandlet som en enhed i så høj grad, at det ikke har været muligt at henføre de pågældende tekster til ét enkelt land. I ganske få tilfælde har dette dog ikke været muligt; her nogle eksempler:

311a:

Cramer, Jacobsen og Jansen: »Norden«, HER I NORDEN (K-BOG 4A) for 4. skoleår, side 119-120.

»Nordens lande«. Af Saxos fortale til Danmarks Riges Krønike. ET UDVALG AF NORDISK LITTERATUR II (K-BOG 7B) for 7. skoleår, side 109-117.

Nr. 312
U. K.

Langt det meste af det her registrerede er tekster fra England – lejlighedsvis eventuelt England-Skotland. En sjælden gang ses også tekster fra Skotland.

Mange eventyr på de yngste klassetrin er af engelsk oprindelse, uden at de dog nødvendigvis har et indhold, der af elever (eller andre) vil blive oplevet som særligt engelskpræget.

Der synes her påfaldende ofte at være registreret tekster om Robin Hoods eventyr og uddrag af J. L. Brisley's Milly-Molly-bøger.

312a:

Brisley, J. L.: »Milly-Molly kommer op i et træ«, MIN LÆSEBOG for 3. skoleår, side 49-55.

Dickens, Charles: »Oliver Twist«, VERDEN OMKRING OS I (K-BOG 5A) for 5. skoleår, side 76-85.

Farre, Rowena: »Om at opdrætte sæler«, VERDEN OMKRING OS II (K-BOG 6A) for 6. skoleår, side 18-24.

Gillespie, T. H.: »Hvad skal dyreunger lære?«, DEN GULE LÆSEBOG til specialundervisning, side 90-92.

Pyle, H.: »Robin møder Lille-John«, VI LÆSER, SØREN OG METTE for 5. skoleår, side 198-205.

312b:

Der findes ikke mange, men dog nogle få eksempler på fremmede forfatteres tekster fra England:

Bengtsson, Georg V.: »De sorte diamanter«, VI LÆSER, SØREN OG METTE I 5. KLASSE for 5. skoleår, side 35-42.

Ringsted, H.: »Om nysgerrighed«, LÆSNING FOR 6. SKOLEÅR – OLDTIDS LIV – NUTIDS VIRKE, for 6. skoleår, side 245-248.

Sigsgaard, Jens: »Hvordan Robin Hood blev fredløs«, LÆSEBOGEN 4 for 4. skoleår, side 114-125.

Nr. 313
Frankrig

Der er ikke megen litteratur fra Frankrig i danske læsebøger. Det er tilmed påfaldende, at la Fontaines fabler talmæssigt er et ikke uvæsentligt bidrag blandt de franske tekster, og at en vise som »Pjerrot og månen« eller et eventyr som »Tornerose« talmæssigt også vejer til i denne sammenhæng.

313a:

la Fontaine, Jean de: »Den lille mus«, LÆSEBOGEN 4 for 4. skoleår, side 79.

Fransk vise: »Pjerrot og månen«, LÆS RIGTIGT, LÆSEBOG for 2. skoleår, side 43.

Hugo, Victor: »Skrubtudsen«. Hansen, Heltoft og Nielsen: DANSK LÆSEBOG FOR 6. SKOLEÅR, side 59-61.

313b:

Holmberg, Åke: »Privatdetektiven i Paris«, LÆSEBOGEN 5 for 5. skoleår, side 223-236.

Rode, Edith: »To af storbyens små vagabonder«. LÆS RIGTIGT FOR SYVENDE SKOLEÅR – DANSKTIMEN 7 for 7. skoleår, side 254-257.

Nr. 314 Tyskland

Der er ikke søgt skelnet mellem tekster fra Forbundsrepublikken Tyskland og Den tyske demokratiske Republik (DDR); for dette taler bl. a., at de tyske tekster i endog meget stor udstrækning er fra tiden før 2. verdenskrig, og at Grimms eventyr optræder i meget stort tal blandt teksterne fra Tyskland. Disse eventyr findes i de fleste systemer på de yngre klassetrin; Münchhausens beretninger findes i de fleste systemer i bøgerne for 3.-5. klasse.

314a:

Grimm: »Fiskeren og hans kone«, LÆS RIGTIGT, LÆSEBOG for 3. skoleår, side 109-122.

Kästner, Erich: »Lotte og Luise«, SÅ LÆSER VI – ANDEN DEL for 3. skoleår, side 74-80.

Münchhausen, Karl von: »Münchhausen fortæller«, LÆS RIGTIGT, LÆSEBOG for 5. skoleår, side 99-103.

Preussler, Otfried: »Mere om den lille søtrold«, LÆSEBOG FOR 3. SKOLEÅR. PILEBØGERNE, side 283-289.

314b:

Der er kun få eksempler på denne kategori; et par typiske er følgende:

Gregersen, Torben: »På sommerferie i bjergene«, LÆSNING FOR 5. SKOLEÅR – VI OG VERDEN for 5. skoleår, side 30-44.

Holm, Th.: »Irene Frank«, LÆS RIGTIGT FOR SJETTE SKOLEÅR – DANSKTIMEN 6 for 6. skoleår, side 24-33.

Nr. 315 Øvrige Vest- samt Mellemeuropa

Der synes her at være påfaldende mange tekster fra Holland, også selv om man ser bort fra »Anne Franks dagbog«, der i uddrag findes i flere systemer. Enkelte lande er slet ikke eller næsten ikke repræsenteret; dette gælder f. eks. Schweiz.

Andre lande som Eire og Østrig er kun meget sparsomt repræsenteret.

315a:

Brown, Christy: »Min venstre fod«, VERDEN OMKRING OS II (K-BOG 6A) for 6. skoleår, side 103-111. Fra Irland.

Frank, Anne: »Fra en ung piges dagbog«, SÅ LÆSER VI – FJERDE DEL for 5. skoleår, side 156-163. Fra Holland.

Lorentz, Konrad: »Om talende fugle«, VI LÆSER, 6. KLASSE for 6. skoleår, side 64-68. Fra Østrig.

315b:

Der synes ikke at være noget bestemt land, hvorfra de »udenlandske« forfattere oftest kommer; i det hele taget er kategorien sjældent forekommende. Et enkelt eksempel:

Renn, Ludwig: »På patrulje«, VERDEN I GÅR (K-BOG 6C) for 6. skoleår, side 118-128. (Belgien).

Nr. 316 Middelhavslande og Sydeuropa

De Middelhavslande, der ligger i Sydeuropa, er repræsenteret ved Spanien, Portugal, Italien og Grækenland.

Hvor der er tale om indfødte forfattere, er teksterne påfaldende ofte fra oldtiden, f. eks. Platon, Thukydid, Plinius, Æsop. Endvidere findes fortællinger om Odysseus i flere systemer.

316a:

»En græsk statsmand taler«. Efter Thukydid. LÆSNING FOR 6. SKOLEÅR – OLDTIDS LIV – NUTIDS VIRKE for 6. skoleår, side 79-80.

Plinius den yngre: »Vesuvs udbrud«, LÆSNING FOR 6. SKOLEÅR – OLDTIDS LIV – NUTIDS VIRKE for 6. skoleår, side 90-93.

316b:

Inden for denne kategori synes der ikke at være særligt gennemgående træk.

Leaf, Munroe: »Ferdinand den vilde tyr«, LÆSNING FOR 5. SKOLEÅR – VI OG VERDEN for 5. skoleår, side 5-12. (Spanien).

Ott, Estrid: »I kork-egeskoven«, VERDEN OMKRING OS I (K-BOG 5A) for 5. skoleår, side 11-19. (Portugal).

Sienkiewicz, Henryk: »Martyrer«, LÆSNING FOR 6. SKOLEÅR – OLDTIDS LIV – NUTIDS VIRKE for 6. skoleår, side 83-89.

Nr. 317
Østeuropa

Der er kun fundet forholdsvis få eksempler på tekster fra Østeuropa, og tjekkoslovakiske, polske, rumænske og ungarske forfattere har leveret langt de fleste af disse tekster.

317a:

Ćapek, Karel: »To hundeeventyr«, LÆSNING FOR 5. SKOLEÅR – VI OG VERDEN for 5. skoleår, side 26-29. Tjekkoslovakiet.

Delavrancea, Barbers: »Oprøret«, VERDEN OMKRING OS I (K-BOG 5A) for 5. skoleår, side 64-75. Rumænien.

Petöfi, Sándor: »Sletten", SYVENDEKLASSERNES LÆSEBOG for 7. skoleår, side 280-284. Ungarn.

317b:

Münchhausen: »Baron von Münchhausens vidunderlige rejser og eventyr«, VI LÆSER, SØREN OG METTE I 5. KLASSE for 5. skoleår, side 187-194.

Petersen, Margot: »Flygtninge«, VERDEN I DAG I (K-BOG 7C) for 7. skoleår, side 71-76.

Serraillier, Jan: »Mødet med Jan«. LÆSEBOGEN 5 for 5. skoleår, side 171-179.

Nr. 319
SSSR

Dette område er her i bogen afgrænset således, at både tekster fra asiatiske og den europæiske del af SSSR er noteret her. Der findes nogle eksempler på tekster af klassiske russiske forfattere som Tolstoj og Turgenjev, hvorimod der er meget få nyere sovjetrussiske forfattere.

319a:

Nagibin, Jurij Markovitj: »Ukrudt må man luge væk«. VERDEN OMKRING OS II (K-BOG 6A) for 6. skoleår, side 89-102.

Tolstoj, Leo: »Af Fangen fra Kaukasus«. SYVENDEKLASSERNES LÆSEBOG for 7. skoleår, side 268-279.

Turgenjef, Ivan S.: »Vagtelen«. DANSK LÆSEBOG FOR 6. SKOLEÅR, side 45-50.

319b:

Münchhausen, K. F.: »Baron Münchhausen fortæller«. LÆSEBOGEN 4 for 4. skoleår, side 80-87.

»To breve fra Stalingrad«. VI LÆSER, 7. KLASSE for 7. skoleår, side 281-282.

Kramp, Willy: »Et menneskes værd«. SYVENDEKLASSERNES LÆSEBOG for 7. skoleår, side 323-330.

Nr. 320
USA

Der er mange tekster fra USA. En del af disse er skrevet af klassiske forfattere som Mark Twain og William Saroyan. Andre af disse forfattere er kendte børnebogsforfattere som Laura Ingalls Wilder, E. B. White og E. Estes.

At mange børnebogsforfattere er repræsenteret var at vente på grund af den store børnebogsproduktion, der findes i USA, og som også i nogen udstrækning findes oversat til dansk. Det synes da også at være et gennemgående træk, at der er forholdsvis mange amerikanske børnebogsforfattere netop i 3., 4. (og evt. 5.) skoleår, hvor børnebogsuddrag i øvrigt er talrige.

Det må endvidere nævnes – til belysning af det store antal amerikanske tekster, der er registreret, – at der også i læsebøgerne findes en del eventyr, der har måttet registreres som kommende fra USA. Et overgangseksempel, som er blevet valgt registreret i forbindelse med teksterne fra USA, er nedennævnte eventyr fra Hawai.

320a:

»Da solen blev fanget«. Eventyr fra Hawai. VI LÆSER, 6. KLASSE for 6. skoleår, side 167-169.

Twain, Mark: »Tom hvidter plankeværk«. SÅ LÆSER VI – FJERDE DEL for 5. skoleår, side 76-81.

Wilder, L. I.: »Præriebrand«. VI LÆSER, SØREN OG METTE I 4. KLASSE for 4. skoleår, side 217-224.

320b:

Også fremmede forfatteres tekster fra USA er ganske fyldigt repræsenteret, dette gælder både skønlitteraturen, det orienteringsprægede stof, og tekster, der må karakteriseres som rent orienteringsstof; af alle tre typer tekster findes der både nyere og ældre.

Hansen, Hans I., Th. Heltoft og N. Nielsen: »Om Andrew Carnegie«. DANSK LÆSEBOG FOR 7. SKOLEÅR, side 98-99.

Moberg, Vilh.: »Indvandrerne«. VERDEN I GÅR (K-BOG 6C) for 6. skoleår, side 18-27.

Ott, Estrid: »Så går vi i skole i Amerika«. LÆS RIGTIGT, LÆSEBOG for 4. skoleår, side 55-63.

Aabye, Karen: »Da jeg besøgte Jennie!«. MIN LÆSEBOG for 4. skoleår, side 146-156.

Nr. 321 Canada

De fleste canadiske tekster foregår blandt canadiske indianere eller i den nordligste del af Canada blandt de canadiske eskimoer. Undtagelser fra disse fremherskende træk er bl. a. tekster af Stephen Leacock.

321a:

Anauta og Heluiz Washburne: »Rysteturen«. VERDEN OMKRING OS I (K-BOG 5A) for 5. skoleår, side 125-135.

Leacock, Stephen: »Tryllekunstnerens hævn«. LÆSNING FOR 6. SKOLEÅR – OLDTIDS LIV – NUTIDS VIRKE for 6. skoleår, side 249-252.

Roberts, Charles G. D.: »Solørnen«. LÆS RIGTIGT FOR SJETTE SKOLEÅR – DANSKTIMEN 6, for 6. skoleår, side 54-64.

321b:

London, Jack: »Forfulgt af ulve«. SYVENDEKLASSERNES LÆSEBOG for 7. skoleår, side 296-302.

London, Jack: »Ulvehunden«. LÆS OG FORSTÅ 2. DEL for 7. skoleår, side 42-48.

Nr. 323
Latin-Amerika

Der findes, som det ses af oversigten side 172, kun ganske få eksempler på tekster fra Latin-Amerika og ingen af indfødte forfattere. Det skal yderligere bemærkes, at de fleste tekster er orienteringsprægede.

323b:

Clark, Ann Nolan: »Den svingende bro«. VERDEN OMKRING OS II (K-BOG 6A) for 6. skoleår, side 3-12.

Hansen, G. Sønderlund: »Christobal Colon«. LÆSNING FOR 7. SKOLEÅR – UD GÅR DU NU for 7. skoleår, side 138-148.

Rosenberg, Holger: »Slangen«. LÆS RIGTIGT, LÆSEBOG for 5. skoleår, side 206-210.

Steinbeck, John: Af »Perlen«. SJETTEKLASSERNES LÆSEBOG for 6. skoleår, side 312-320

Nr. 324
Afrika

De indfødte afrikanske tekster er for langt de flestes vedkommende eventyr.

Nogle af Kiplings eventyr handler om afrikanske dyr i afrikansk miljø og har følgeligt ud fra de anvendte registreringskriterier måttet registreres her; de skildrer ikke et miljø, der kan siges at fortælle om specifikke afrikanske forhold og skildrer i hvert fald slet ikke et nutidigt afrikansk samfund, ligesom de næppe i alle tilfælde genspejler nogen afrikansk tradition.

Tekster af Karen Blixen ses ikke sjældent; endnu mere karakteristisk for de fremmede forfatteres tekster er det dog, at mange (af de forholdsvis få) tekster er af orienteringspræget art eller må karakteriseres som rent orienteringsstof.

324a:

»En klog dommer«. Efter Alverdens eventyr (Afrika). LÆS OG FORSTÅ 1. DEL for 4. skoleår, side 54-56.

Kjersmeier, Carl: »To afrikanske negereventyr«. LÆSNING FOR 6. SKOLEÅR – OLDTIDS LIV – NUTIDS VIRKE for 6. skoleår, side 184-186.

»Wakaima og lermanden«. Et afrikansk eventyr. VI LÆSER, SØREN OG METTE I 3. KLASSE for 3. skoleår, side 33-40.

Zaunert, Paul: »De to piger og troldmanden Abaga«. VI LÆSER, SØREN OG METTE I 5. KLASSE for 5. skoleår, side 232-238.

324b:

Birket-Smith, Kaj: »I Afrikas hjerte«. VI LÆSER, SØREN OG METTE I 5. KLASSE for 5. skoleår, side 223-229.

Blixen, Karen: »Lullu«. VI LÆSER, 6. KLASSE for 6. skoleår, side 69-73.

Kipling, R.: »Elefantungen«. LÆSNING FOR 6. SKOLEÅR – OLDTIDS LIV – NUTIDS VIRKE for 6. skoleår, side 187-197.

Nr. 325
Israel

Det ville være muligt at dele teksterne fra Israel i to grupper:

Den ene gruppe rummer tekster af fremmede forfattere, der henlægger religiøse fortællinger til Israel; Selma Lagerlöf og Chr. Richardt er typiske eksempler på forfattere til sådanne tekster. Den anden gruppe tekster er af jødiske forfattere med stof fra Israel; Joseph Baratz kan være et eksempel på disse forfattere. Louis Feinberg kunne måske betragtes som en forfatter, hvis tekster det kunne have været overvejet at placere i begge kategorier.

325a:

Baratz, Joseph: »Kampen om landsbyen«. VERDEN OMKRING OS II (K-BOG 6A) for 6. skoleår, side 78-88.

Matthæus (evangelisten): »Den første jul«. LÆSEBOGEN 5 for 5. skoleår, side 181-184.

»To jødiske lignelser«. (Agernet; Manden og hans tre venner). MIN LÆSEBOG for 6. skoleår, side 82.

325b:

Feinberg, Louis: »Til mine fædres land«. LÆSNING FOR 6. SKOLEÅR – OLDTIDS LIV – NUTIDS VIRKE for 6. skoleår, side 236-244.

Lagerlöf, Selma: »I Nazareth«. SÅ LÆSER VI – 2. DEL for 3. skoleår, side 67-70.

Richardt, Chr.: »I Nazareth«. SYVENDEKLASSERNES LÆSEBOG for 7. skoleår, side 199.

Sienkiewicz, H.: »Quo vadis«. SÅ LÆSER VI – 6. DEL for 7. skoleår, side 140-141.

Nr. 326
Den forenede arabiske Republik

En væsentlig del af de tekster, der repræsenterer de arabiske landes litteratur, er eventyr, ofte i uddrag eller i stærkt bearbejdede versioner af 1001 nats eventyr. Endvidere findes enkelte fortællinger fra Ægypten.

326a:

»Anis vise ord«. Tekst fra »Papyrus Boulaq«. LÆSNING FOR 6. SKOLEÅR – OLDTIDS LIV – NUTIDS VIRKE for 6. skoleår, side 45.

1001 nats eventyr: »Den lille kadi«. SJETTEKLASSERNES LÆSEBOG for 6. skoleår, side 268-274.

326b:

Lindvad, Birgita: »En fortælling fra det gamle Ægypten«. LÆSEBOGEN 3 for 3. skoleår, side 137-151.

Nr. 328
India

Det er blevet valgt at skelne mellem Pakistan og India ud fra den betragtning, at man i alle andre tilfælde har valgt de

nuværende staters område som inddelings- og registreringsgrundlag. Dette kan være yderligere et eksempel på det betænkelige i – stort set – på basis af en for tiden eksisterende statsinddeling at foretage registreringer, som der her er sket.

Der findes i øvrigt meget lidt litteratur fra India i læsebøgerne, men en hel del beretninger fra India af fremmede forfattere, specielt danske. Det kan bemærkes, at Kiplings »Rikki-Tikki-Tavi« går igen i tre tilfælde.

328a:

»Evige tanker. Så en tanke, høst en handling«. Buddhistisk talemåde. VI LÆSER, 7. KLASSE for 7. skoleår, side 244.

»Skildpadden«. Efter en indisk fabel. LÆSEHÆFTE 3A. HVAD VAR DET, JEG LÆSTE? for 2.-5. sk. s. 27-30.

328b:

Kipling, Rudyard: »Rikki-Tikki-Tavi«. SÅ LÆSER VI – FJERDE DEL for 5. skoleår, side 40-56.

Sommerfeldt, A.: »Sivas gave«. Et eventyr fra Indien. VI LÆSER 6. KLASSE for 6. skoleår, side 165-166.

Nr. 329
Japan

Der findes enkelte japanske eventyr i danske læsebøger for disse klassetrin, men kun meget få eksempler på litteratur skrevet af navngivne japanske forfattere.

De udenlandske forfatteres tekster er rejseskildringer eller børnebogsuddrag.

329a:

Japansk eventyr: »Trylle-kilden«. SÅ LÆSER VI – ANDEN DEL for 3. skoleår, side 18-20.

Japansk folkeeventyr: »Rævejægeren«. LÆS RIGTIGT, LÆSEBOG for 5. skoleår, side 142-144.

Nagai, Takashi: »Nagasaki«. VERDEN I DAG I (K-BOG 7C) for 7. skoleår, side 64-70.

Sugimoto, Etsu Inagshi: »En samurais datter«. En fortælling fra Japan. VI LÆSER, 6. KLASSE for 6. skoleår, side 277-281.

329b:

Eskelund, Karl: »Det evige bjerg«. VERDEN OMKRING OS II (K-BOG 6A) for 6. skoleår, side 44-52.

Perkins, Lucy: »De japanske tvillinger«. VI LÆSER, SØREN OG METTE I 5. KLASSE for 5. skoleår, side 274-281.

Perkins, Lucy: »I skole«. LÆS RIGTIGT, LÆSEBOG for 4. skoleår, side 43-46.

Nr. 330
Kina

Den kinesiske litteratur er fortrinsvis repræsenteret ved digte (der oftest er oversat via engelsk), og ved ordsprog, der ikke altid har nogen speciel ikke-skandinavisk tone.

I nogle tilfælde findes gengivelser af kinesiske eventyr; der er kun ganske få skildringer af nutidige kinesiske forhold.

330a:

»Nær ved flodens munding«. Kinesisk digt ved Matthison-Hansen, Åge, LÆSNING FOR 7. SKOLEÅR – UD GÅR DU NU for 7. skoleår, side 100.

Su-Su: »Tante Kanin dyrker roer«. HER I DANMARK (K-BOG 3A) for 3. skoleår, side 92-95.

Ti-Chang, Kon: »Den fattige bondes bøn«. VERDEN OMKRING OS II (K-BOG 6A) for 6. skoleår, side 59.

Tie, Uan: »Med nogle te-blade«. VERDEN OMKRING OS II (K-BOG 6A) for 6. skoleår, side 57.

330b:

Mange fremmede forfattere lader som tidligere nævnt handlingen i deres tekst udspille i Kina, men det er kun i få af disse tilfælde, at handlingen kan karakteriseres som »kinesisk«, idet det (postulerede) kinesiske miljø ofte blot er en eksotisk baggrund for handlingen.

Andersen, H. C.: »Nattergalen«. SÅ LÆSER VI – FJERDE DEL for 5. skoleår, side 146-154.

Gleit, Maria: »Sa Tu Sai og Tu Ku«. MIN LÆSEBOG for 5. skoleår, side 104-112.

Gwehenberger, Anni: »Fu og vandånden«. LÆS RIGTIGT, LÆSEBOG for 4. skoleår, side 35-41.

Nr. 331
Andre lande i Asien

Der findes meget få tekster, der giver stof fra andre lande i Asien end ovennævnte. Af tekster af indfødte forfattere er der, hvad angår de her registrerede, ikke fundet nogle.

331b:

Fremmede forfatteres tekster, der foregår i andre lande i Asien, er hovedsageligt rejsebeskrivelser fra Tibet, Mongoliet eller Tyrkiet.

Abell, Kjeld: »Lille Mr. Einstein«. LÆSNING FOR 7. SKOLEÅR – UD GÅR DU NU for 7. skoleår, side 63-67.

Haslund-Christensen, H.: »En dansker i ørkenen«. LÆSNING FOR 5. SKOLEÅR – VI OG VERDEN for 5. skoleår, side 213-222.

Hunt, John: »På verdens højeste bjerg«. VI LÆSER, 6. KLASSE for 6. skoleår, side 248-261.

Nuri, Grace Rasp: »Da drengene kom i skole«. VI LÆSER, 6. KLASSE for 6. skoleår, side 271-276.

Nr. 333
Oceanien

Det er for oversigtens skyld blevet valgt at registrere tekster fra Australia, New Zealand og Oceanien samt fra Indonesia, Philippinerne, Malaysia m. v. samlet under »Oceanien«.

Uddrag af Thor Heyerdahls rejsebøger findes i nogle læsebøger. I øvrigt findes kun få eksempler på stof, der er hentet fra denne del af verden.

333a:

Idriess, Ion L.: »Emujagten«. VERDEN OMKRING OS II (K-BOG 6A) for 6. skoleår, side 33-43.

Patchett, Mary E.: »Et møde med fortiden«. MIN LÆSEBOG for 6. skoleår, side 34-43.

333b:

Ewald, Carl: »Korallerne«. DANSK LÆSEBOG FOR 6. SKOLEÅR, side 153-161.

Heyerdahl, Thor: »Aku Aku«. SÅ LÆSER VI – 6. DEL for 7. skoleår, side 184-188. Teksten er norsksproget.

Heyerdahl, Thor: »På Stillehavet med Kon-Tiki«. LÆSNING FOR 7. SKOLEÅR – UD GÅR DU NU for 7. skoleår, side 283-290. Teksten er norsksproget.

Rosenberg, Holger: »Solopgangens ø«. VERDEN OMKRING OS II (K-BOG 6A) for 6. skoleår, side 25-32.

Nr. 334
Har ikke kunnet bestemmes

Inden for dette registreringsområde er placeret tekster, det har været umuligt at stedfæste, enten fordi handlingen foregik flere steder (f. eks. en jordomsejling, en rejse gennem flere lande eller lignende), fordi handlingen foregik i verdensrummet, eller fordi teksten var så almen, at det ikke var muligt at henføre den til noget beskrevet sted; jf. nedennævnte eksempler.

En regel, der, som indledningsvis i dette kapitel nævnt, blev søgt benyttet i en del tvivlstilfælde, var, at »hvis forfatteren var f. eks. dansk, og hvis teksten foregik i et miljø, der kunne have været eller stadig kunne være dansk, så *var* teksten dermed bestemt som dansk«. Men heller ikke dette forsøg på at reducere antallet af tekster, der er blevet registreret under gruppe 334, har dog ført til, at gruppen helt har kunnet undværes.

334:

Andersen, H. C.: »Jorden rundt med H. C. Andersen«. BOGEN FORTÆLLER II (K-BOG 4B) for 4. skoleår, side 92-95.

Ewald, Carl: »Jorden og kometen«. VI LÆSER, 6. KLASSE for 6. skoleår, side 205-217.

Kipling, Rudyard: »Hvordan det første brev blev skrevet«. (Oversat af Jesper Ewald). LÆSNING FOR 5. SKOLEÅR – VI OG VERDEN for 5. skoleår, side 249-260.

Kruuse, Jens: »Turen til Paris«. LÆSNING FOR 6. SKOLEÅR – OLDTIDS LIV – NUTIDS VIRKE for 6. skoleår, side 168-175.

Analyser, nogle hovedtræk

Hvilke lande hentes teksterne fra?

På grundlag af registreringen arbejdede man indledningsvis med analyser ud fra både »antal tekster« og »normalsider«; den sidste enhed blev valgt som den mest givende.

På figur 41 ses en oversigt over de totale normalsideantal i de to hovedkategorier, »indfødt« forfatter og »fremmed« forfatter.

Hvis man iagttager de »indfødte« tekster fra de ti store landområder, hvorom stoffet naturligt grupperer sig, får man følgende, jf. figur 42:

Tekster fra Danmark er klart dominerende, og det er lige så klart, at »Norden uden for Danmark« kommer derefter. »Europa uden for Norden« er den tredjehøjeste søjle, og »Angloamerika«, d.v.s. USA og Canada, kommer som næste gruppe. Derefter er teksterne jævnt faldende i antal fra Asien over Mellemøsten osv. til Latinamerika.

Fra Norden, totalopgørelse

Det ses på figur 43, side 174, at de danske tekster er klart dominerende, i alt 5.447 normalsider (55 %). Disse fordeles med henholdsvis 5.369 normalsider (54 %) på »indfødt« og 78 normalsider (1 %) på fremmed, jf. fig. 44, side 176.

Til det »danske« stof vil det være naturligt at tilføje det grønlandske på 242 normalsider (2 %) og det færøske på 58 normalsider (1 %). Lægges disse to sidste til får det danske stof følgende omfang: i alt 5.747 normalsider (58 %).

Lige så klart er det, at derefter kommer de norske og svenske tekster. Tallene er: 504 normalsider (5 %) for det norske stofs vedkommende, og 457 normalsider (5 %) for det svenske stofs vedkommende. Til disse to tal kan lægges de tekster, der er skrevet på norsk, 202 normalsider (2 %), og på svensk, 153 normalsider (2 %). I alt udgør de norske tekster således: 706 normalsider (7 %), og de svenske tekster: 610 normalsider (6 %).

De finske tekster udgør 90 normalsider (1 %), og de islandske 221 normalsider (2 %).

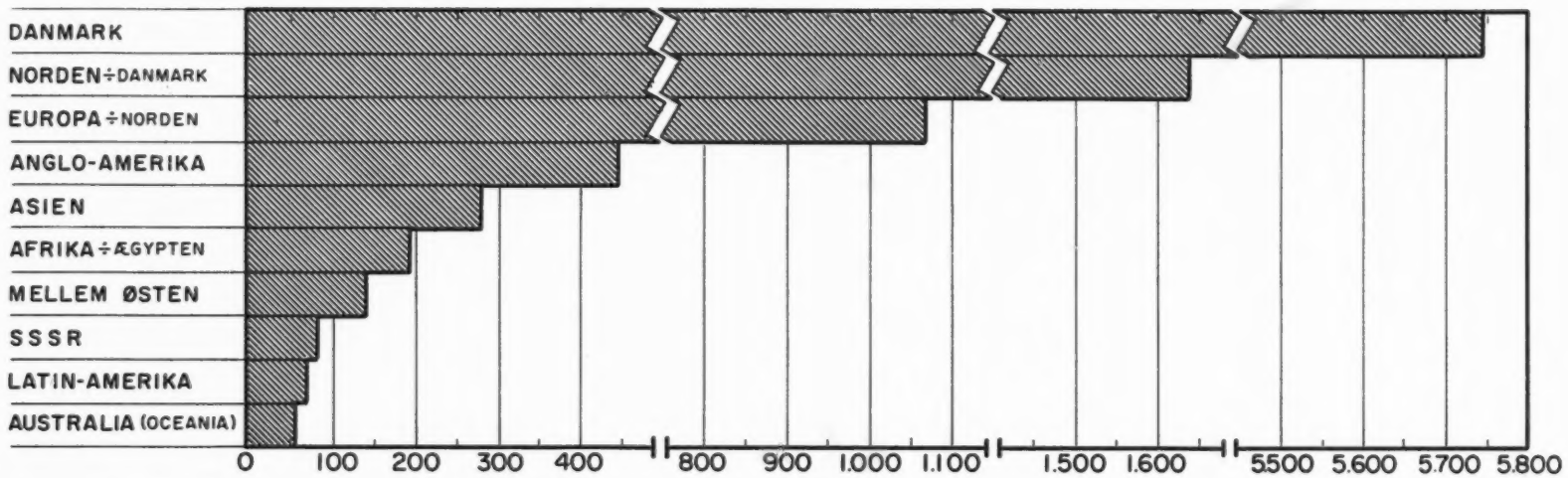

Figur 41
Total på samtlige bøger beregnet i normalsider på »indfødt« + »fremmed« forfatter.

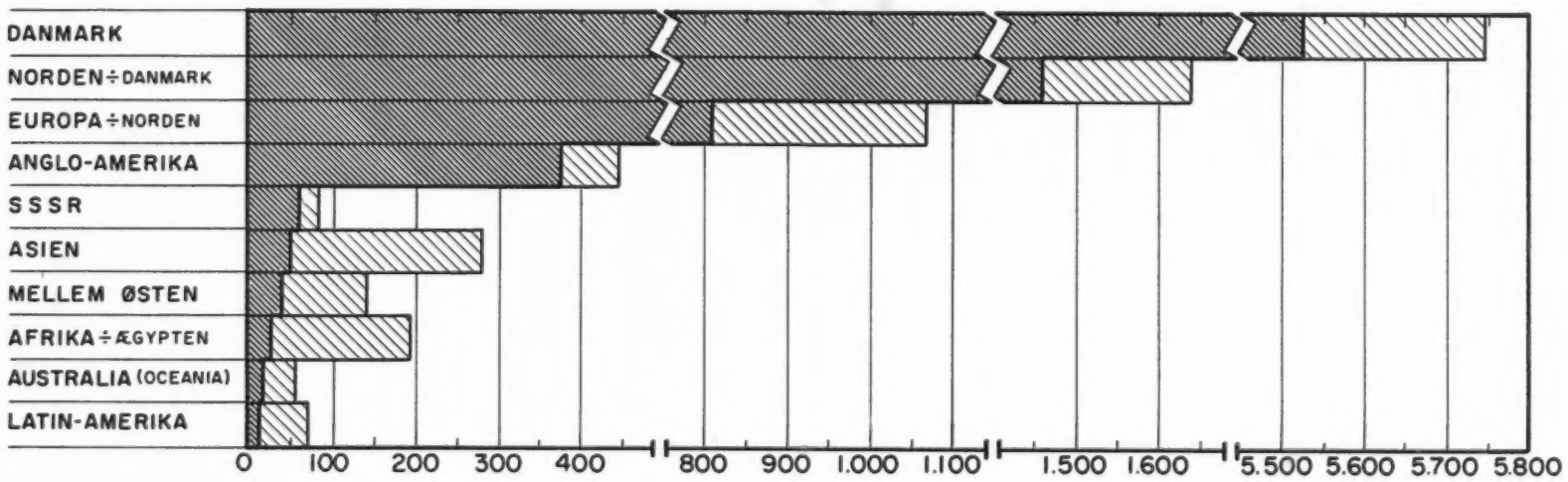

Figur 42
Total på samtlige bøger beregnet i normalsider på »indfødt« forfatter, tæt skraveret, og på »fremmed« forfatter, lyst skraveret.

Samtlige tekster fra Danmark, Norge, Sverige, Finland, Island, Færøerne, samt de tekster, der er fælles for Norden, 12 normalsider (1 %), udgør i alt 7.386 normalsider (74 %).

Fra andre lande, totalopgørelser

Efter tekster fra Danmark, Norge og Sverige kommer meget klart tekster fra USA, i alt 381 normalsider (4 %); dertil kunne lægges tekster fra Canada 75 normalsider (1 %), hvorved Angloamerika var repræsenteret med 456 normalsider (5 %).

Derefter følger tekster fra England, 278 normalsider (3 %), fra Tyskland, 249 normalsider (3 %), og fra Island, 221 normalsider (2 %).

Det må i denne sammenhæng bemærkes, at der i teksterne fra både USA, England og Tyskland indgår en hel del eventyr; flest fra Tyskland, nogle fra England og noget færre fra USA. Nu er afgrænsningen af »eventyr« meget vanskelig (jf. kapitel 6), men søger man at trække disse eventyrtekster ud af totalopgørelsen, får man stort set samme rækkefølge som ovenfor, dog således at tekster fra Grønland og Island bliver placeret talmæssigt foran Tyskland og nogenlunde på linje med tekster fra England. Der skal ikke her angives tal på dette, da sådanne forsøg på at nå til »nøjagtige« tal rummer så store usikkerhedsmomenter, at det ville give et falsk skær af nøjagtighed over registreringen, der – som nævnt adskillige gange tidligere – rummer mange usikkerhedsmomenter.

Det kan videre bemærkes, at tekster fra det øvrige Vesteuropa udgør 182 normalsider (2 %), og at Frankrig ikke er regnet med blandt disse tekster, men udskilt separat med i alt 91 normalsider (1 %) tekster, og at tekster fra Middelhavslandene naturligvis heller ikke er medregnet her, men udgør 196 normalsider (2 %).

En totalopgørelse for de øvrige lande og landområder viser følgende, se side 175 og figur 43:

Figur 43.

Total på samtlige bøger, beregnet i normalsider, »indfødt« + »fremmed« forfatter.

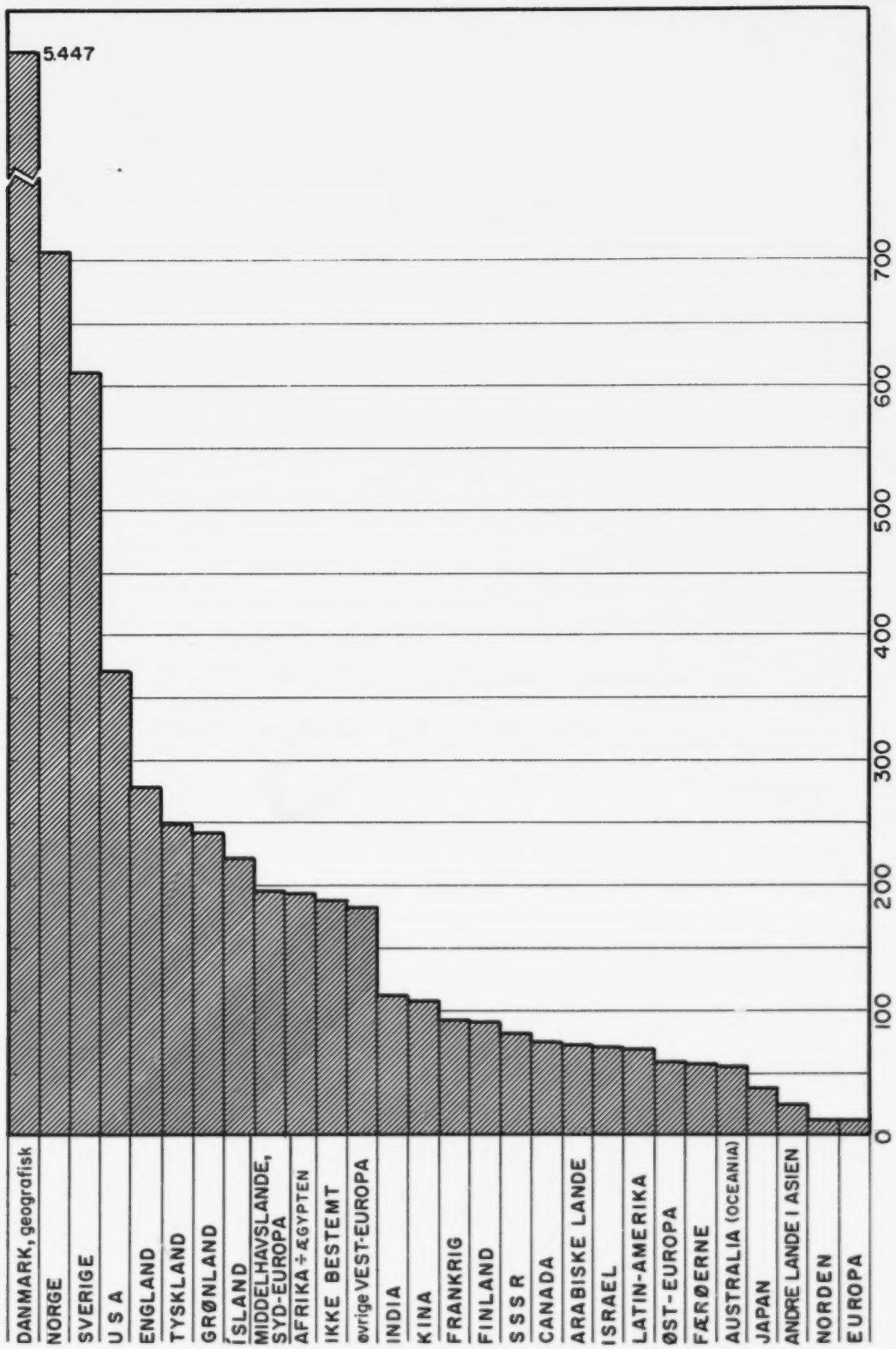

Afrika
(÷ Den forenede arabiske Republik) 194 (2 %)
India 111 (1%)
Kina 107 (1%)
SSSR 81 (1%)
Arabiske lande 71 (1%)
Israel 70 (1%)
Latinamerika 69 (1%)
Japan 37 (<1%)
Andre lande i Asien 24 (<1%)
Australia og Oceanien 55 (1%)
Har ikke kunnet bestemmes 188 (2 %)

»Indfødt« litteratur

Man kunne forestille sig, at en oversigt over den litteratur, der her er kaldt »indfødt«, og som er skrevet af »indfødte« forfattere, ville vise et andet billede. Dette er dog kun i beskedent omfang tilfældet:

Der ses stadig ved en sådan opgørelse (figur 44) klar dominans af tekster fra Danmark: 5.369 normalsider (54 %).

Derefter følger lige så klart de norske tekster med 432 normalsider (4 %) og de svenske med 407 normalsider (4 %). Både hvis man tager de originalsprogede norske tekster, 202 normalsider (2 %), og de tilsvarende tekster på svensk, 147 (1%) med, og hvis man vælger at se bort fra dem, ligger det norske og svenske stof efter det danske og før stof fra nogen anden gruppe.

Derefter følger tekster fra USA, 319 normalsider (3 %), fra England, 213 normalsider (2 %), fra Tyskland, 206 normalsider (2 %) samt fra Island, 186 normalsider (2 %).

Det kan bemærkes, at der i denne oversigt er flere normalsider tekst fra Middelhavslandene, 134 normalsider (1%), end der er normalsider tekst fra Grønland, 124 normalsider (1%). Dette skyldes de forholdsvis mange tekster fra oldtidens Hellas og Rom; derimod findes der ikke mange tekster af nutidige forfattere fra middelhavsområdet. Tek-

Figur 44

Total på samtlige bøger, beregnet i normalsider, »indfødt« forfatter.

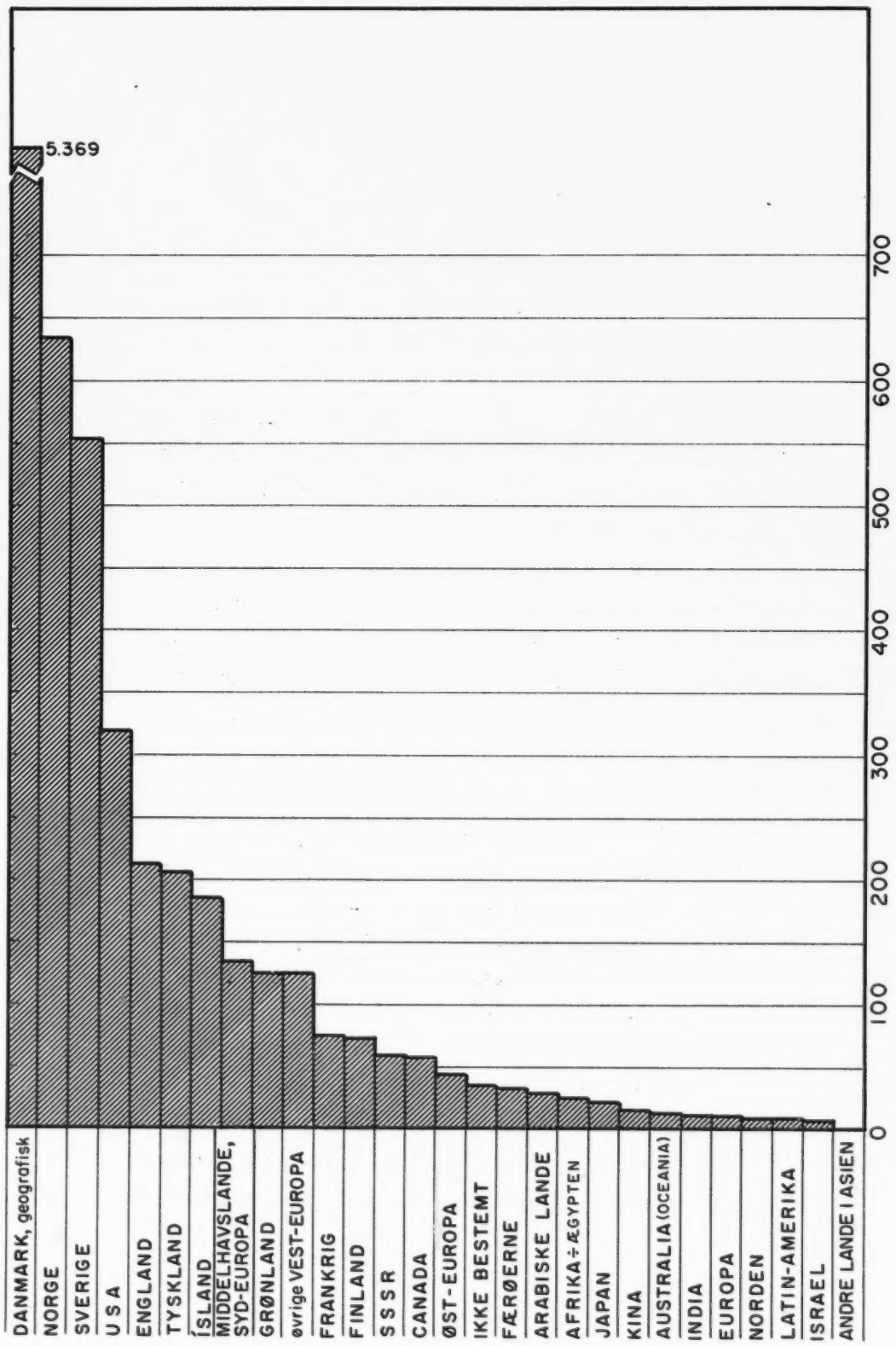

ster fra dette område domineres af forfattere, der er mere end 1900 år gamle.

De to figurer 43 og 44 viser i øvrigt, at ganske vist er der skrevet en del om India, 12 normalsider (<1%) »indfødte«, og 99 normalsider, (1%) »fremmede«. men disse tekster er altså oftest skrevet af fremmede.

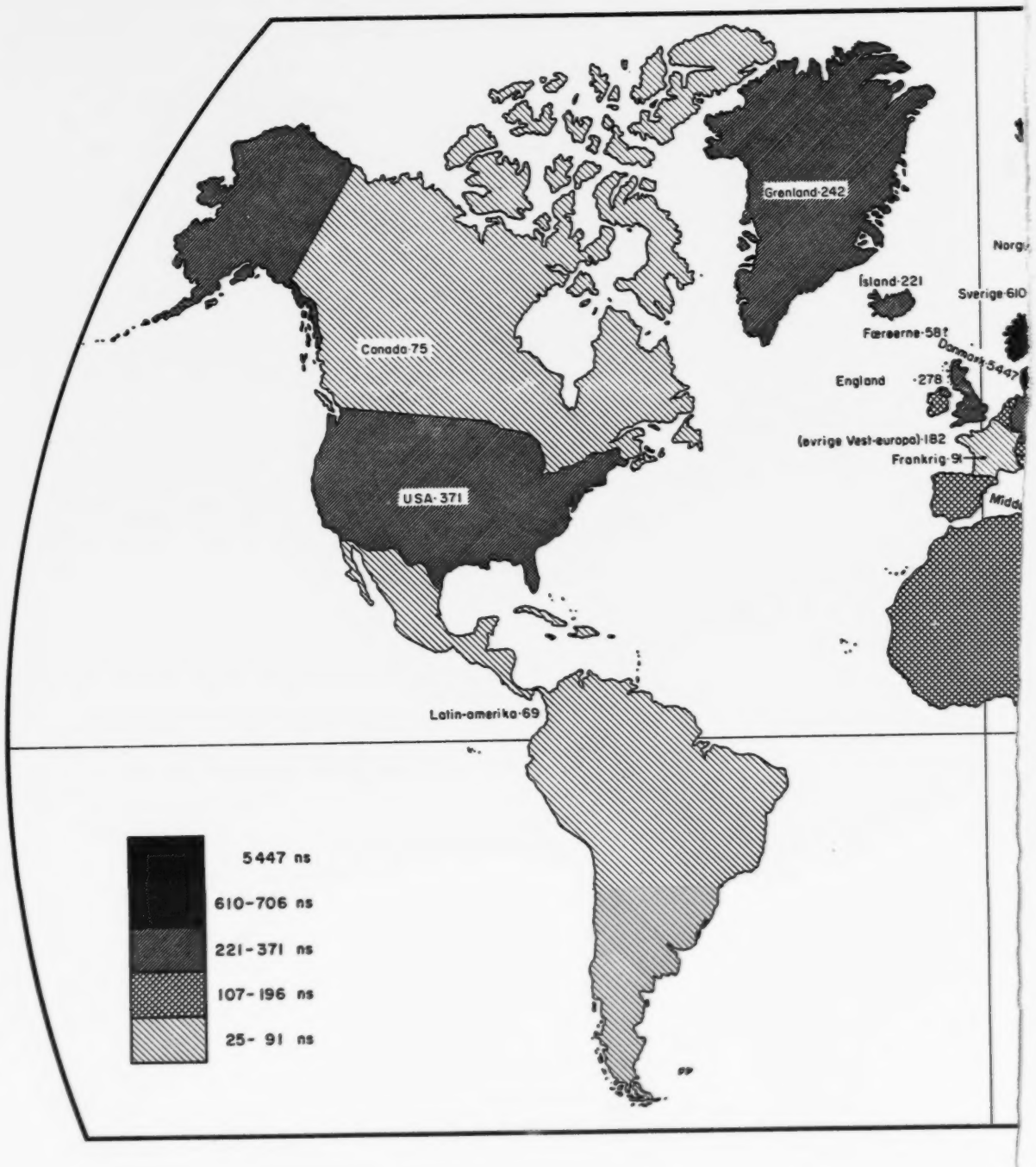

Figur 45

Totalopgørelse på normalsider på samtlige bøger.

Dette verdenskort giver et vist helhedsindtryk af, hvorfra tekster til danske læsebøger i 1.-7. skoleår hentes. Detaljer i forbindelse med de enkelte talangivelser er omtalt i den tekstmæssige sammenhæng.

For oversigtens skyld er kun anvendt fem signaturer. Der må dog gøres opmærksom på de store talmæssige spring de enkelte signaturer imellem, den forskellige »rummelighed« inden for de enkelte signaturers områder – og de forbehold med hensyn til hvad stater og landområder »dækker«, der tidligere er skildret i teksten.

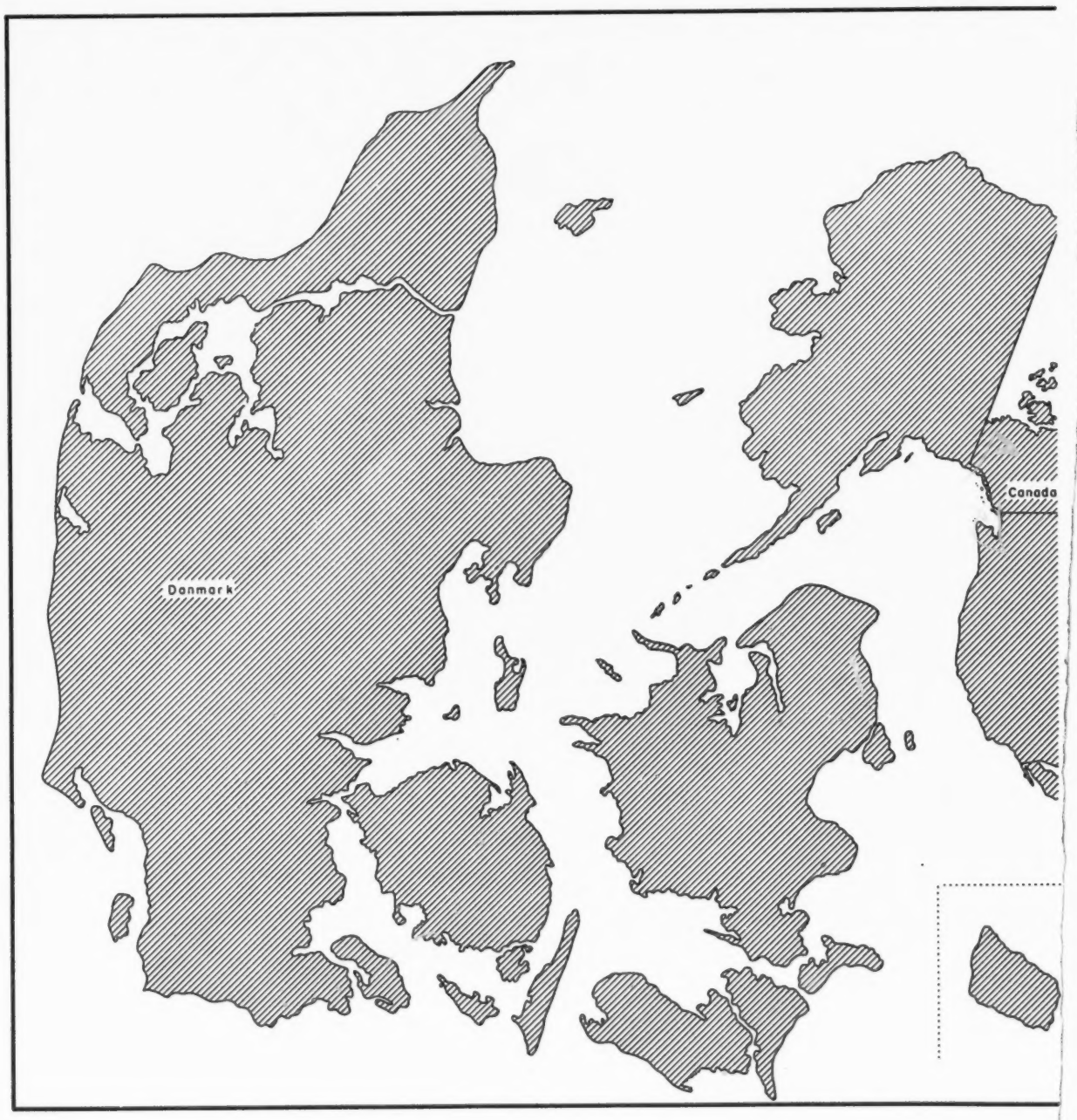

Figur 46

Totalopgørelse på normalsider, samtlige bøger.

De enkelte stater og landområder er på dette kort gengivet i et størrelsesforhold, hvor det for Danmark beregnede normalsidetal er

brugt som 1:1-udgangspunkt. Ud fra dette er de øvrige stater og landområder gengivet i dét reducerede forhold, som det beregnede normalsidetal angav. Der er altså ved gengivelsen taget hensyn til landenes størrelse såvel som til normalsideberegningerne.

De seks udbyggede systemer, generelle træk

Der er tidligere (side 35) redegjort for baggrunden, for at der ses særligt nøje på de seks fuldførte læsebogssystemer. Der skal her i det følgende ses på tekstfordelingen inden for hvert af disse seks systemer i forhold til bestemte lande og landområder.

Tekster fra Grønland og Færøerne

En oversigt over disse systemers tekster fra Grønland og Færøerne viser følgende:

Grønland:	*ns.*	*%*
K-BØGERNE	16	2
SÅ LÆSER VI	65	7
LÆSEBOGEN	7	1
VI LÆSER	37	3
LÆS RIGTIGT	32	3
MIN LÆSEBOG	21	2

Færøerne:	*ns.*	*%*
K-BØGERNE	6	1
SÅ LÆSER VI	28	3
LÆSEBOGEN	0	–
VI LÆSER	6	1
LÆS RIGTIGT	0	–
MIN LÆSEBOG	7	1

Det kan bemærkes, at SÅ LÆSER VI, det system, der ligger lavest placeret med hensyn til at hente tekster fra den øvrige verden, har væsentligt flere tekster fra Grønland og Færøerne end de fem andre systemer. En del af disse tekster, men ikke alle, er sagaer. Omvendt ses det, at LÆSEBOGEN, et system, der har forholdsvis mange tekster fra den øvrige verden, har forholdsvis få tekster fra Grønland og Færøerne.

Tekster fra Island

De islandske tekster kunne det være ønskeligt at undersøge nærmere, bl. a. for at se, hvor stor vægt sagastoffet har.

I SÅ LÆSER VI er der på 4. og 6. klassetrin fire sagatekster, der udgør ca. 10 normalsider. Der er to tekster, der ikke rummer sagastof; disse udgør ca. 12 normalsider.

DANSK LÆSEBOG for 6. og 7. skoleår, Clausen og Hansen, rummer to sagatekster på ca. 31 normalsider, og én ikke-saga tekst på ca. 10 normalsider.

I LÆS RIGTIGT udgør den islandske nationalsang ca. én normalside; derudover er der en række tekstsider, der ikke er sagatekster.

I SJETTEKLASSERNES og SYVENDEKLASSERNES LÆSEBOG er der én sagatekst på ca. 20 normalsider og to ikke-sagatekster på ca. 11 normalsider.

Der synes at være en tendens til, at bøger som DANSK LÆSEBOG, SJETTEKLASSERNES og SYVENDEKLASSERNES LÆSEBOG og systemet SÅ LÆSER VI ved registreringen af og til førte tanken hen på lidt ældre systemer, idet der her er medtaget sagatekster i elevernes læsebøger; for de lidt nyere læsebogssystemers vedkommende er dette ikke i samme grad tilfældet.

Dette kan ses i lyset af, at en del af de nyere bøger ikke medtager større tekster, bl. a. store saga-uddrag eller mindre sagaer, i samme udstrækning som en del af de lidt ældre bøger. Der kan måske her ses en vis sammenhæng med den voksende tendens til på højere klassetrin at inddrage novellesamlinger, romaner etc. i undervisningen, delvis på bekostning af et (ofte nok mere intenst) arbejde med samtlige tekster i læsebogen.

Den stadig mere udstrakte brug af selvstændig læsning i 2.-5. skoleår synes her at blive mødt med en samtidig og tilsvarende tendens fra folkeskolens ældste skoleår (8.-10. skoleår). At det er i 6.-7. skoleårs bøger, disse nyere tendenser ikke er slået igennem på tilsvarende måde som på andre skoleår, kan nok ses i sammenhæng med den metodiske stagnation, der har været i faget dansk på disse klassetrin.

Tekster fra Frankrig

En oversigt over teksterne fra Vesteuropa viser, at tekster, der foregår i Frankrig, varierer fra 0 til 14 normalsider for henholdsvis K-BØGERNE og MIN LÆSEBOG. Dertil må imidlertid føjes det tidligere nævnte, at tekster som eventyret om »Tornerose« og »Pjerrot og månen« er registreret som franske tekster, ligesom la Fontaines fabler naturligvis er det. Den oftest beskedne repræsentation af franske tekster udgøres altså i hvert fald lejlighedsvis af tekster, der sjældent af eleverne vil blive oplevet som franske.

Det ser ud til, at eleverne ikke via læsebøgernes tekster bliver meget informerede om et nogenlunde nutidigt fransk miljø. Den hyppigst repræsenterede nyere franske forfatter er Victor Hugo med i alt 4 tekster på ca. 26 normalsider.

Tekster fra Frankrig, England og Tyskland

Ved et indledende arbejde, hvor der også blev foretaget stikprøver på visse registreringer med læsebogs-systemer, der var ældre end de her i analysen undersøgte, viste det sig, at der tidligere var noget flere tekster fra Tyskland end nu, men at Grimm's eventyr også tidligere var mere almindelige – om dette alene er nok til at forklare forskellen mellem før og nu, er ikke undersøgt.

Sammenligner man normalsidetallet for Frankrig og England med tilsvarende fra Tyskland, får man følgende oversigt:

	Frankrig		*England*		*Tyskland*	
	ns.	*%*	*ns.*	*%*	*ns.*	*%*
K-BØGERNE	0	–	40	4	20	2
SÅ LÆSER VI	6	1	9	1	27	3
LÆSEBOGEN	12	1	39	3	21	2
VI LÆSER	1	<1	47	4	8	1
LÆS RIGTIGT	7	1	34	3	29	2
MIN LÆSEBOG ...	14	1	35	3	49	4

Det ses, at engelsk litteratur er væsentligt kraftigere repræsenteret end den tyske (og den tyske litteratur er stadig i en ikke ringe udstrækning repræsenteret ved eventyr). Endvidere synes det, når man betragter stoffet i tidligere anvendte

læsebøger og nuværende læsebøger, som om der er en tendens til, at tekster, der repræsenterer engelsk litteratur, er blevet forøget, og at tekster fra Tyskland er blevet mindre hyppige.

I de to udgaver af LÆSEBOGEN for femte klasse, der i en ret kort periode var i handelen samtidig, ses samme tendens:

	Frankrig	*Tyskland*	*England*
	ns.	*ns.*	*ns.*
LÆSNING FOR 5. SKOLEAR	0	19	0
LÆSEBOGEN 5 (ny udgave)	10	1	8

Det må understreges, at det kun i dette ene tilfælde har været muligt at foretage systematiske sammenligninger mellem to forskellige bøger i (udgaver til) samme system, og at tekstudskiftninger formodentlig er foretaget af indholdsmæssige grunde.

Ser man på den »indfødte« litteratur, fås følgende oversigt:

Kun indfødt	*Frankrig*		*England*		*Tyskland*	
	ns.	*%*	*ns.*	*%*	*ns.*	*%*
K-BØGERNE	0	–	34	4	20	2
SÅ LÆSER VI	6	1	9	1	27	3
LÆSEBOGEN	2	<1	28	3	21	3
VI LÆSER	1	<1	36	4	8	1
LÆS RIGTIGT	3	<1	31	3	19	2
MIN LÆSEBOG	14	1	21	2	49	5

Tekster fra Vesteuropa – og det øvrige Europa

Ses der på tekster fra Vesteuropa, registreringsnumrene 312-315, fås følgende oversigt:

	ns.	%
K-BØGERNE	108	11
SÅ LÆSER VI	59	6
LÆSEBOGEN	97	8
VI LÆSER	96	9
LÆS RIGTIGT	82	7
MIN LÆSEBOG	120	10

MIN LÆSEBOG og K-BØGERNE har flest normalsider tekster herfra; LÆSEBOGEN og VI LÆSER følger derefter; så kommer LÆS RIGTIGT; med klart svageste repræsentation følger da SÅ LÆSER VI.

Ses på repræsentationen af tekst fra det øvrige Europa, registreringsnumrene 316-319, ser tallene således ud for de seks udbyggede systemer:

	ns.	%
K-BØGERNE	54	6
SÅ LÆSER VI	13	1
LÆSEBOGEN	92	8
VI LÆSER	41	4
LÆS RIGTIGT	1	<1
MIN LÆSEBOG	46	4

Også her kunne det tænkes, at bl. a. de forskellige systemers alder kunne have spillet en rolle, jf. også tidligere. Andre faktorer må i hvert fald også have spillet ind, idet to nyere systemer, LÆS RIGTIGT og SÅ LÆSER VI, har færrest tekster her. Det næste »lag« af systemer er VI LÆSER og MIN LÆSEBOG. Derefter kommer K-BØGERNE, og med klart størst repræsentation følger da LÆSEBOGEN.

Et system som LÆS RIGTIGT, der har et stort udvalg af dansk og nordisk litteratur – og en hel del af denne er klassisk og ældre litteratur – synes kun i ringe udstrækning at have medtaget tekster fra fjernereliggende lande. For systemet SÅ LÆSER VI gælder i nogen udstrækning det samme.

Systemet LÆSEBOGEN er kun for 2.-5. skoleårs vedkommende nyredigeret, og der er i dette system en klar ten-

dens til, at de nye bøger er nyredigerede og ikke blot lettere bearbejdede. Derfor vil dette system, som det fremtræder her, på en måde kunne siges at bestå af »to« systemer.

Når man ser på disse tekster fra hele Europa, bemærkes det, at de katolske lande er ret svagt repræsenteret i gængse danske læsebøger for 1.-7. skoleår. Dertil kan føjes, at teksterne fra middelhavslandene i meget stort antal foregår inden kristendommens indførelse i Europa, eller er fra omkring den tid, hvor kristendommen kom til Europa.

Nær ved og fjernt fra Danmark

Jo længere bort man kommer fra Danmark, jo ringere indflydelse fra omverdenen kan spores gennem tekstvalget, hvad følgende viser.

Repræsentationen af ni områder i de seks fuldførte systemer:

indfødt + fremmed	*ns.*	*%*
1 Danmark	3609	55
2 Norden	1080	16
3 England	204	3
4 øvrige Europa	567	9
5 SSSR og Angloamerika	430	6
6 Afrika og Mellemøsten	274	4
7 Asien	234	3
8 Australia, New Zealand og Oceania	39	1
9 Latinamerika	51	1

kun »indfødt«	*ns.*	*%*
1 Danmark	3462	64
2 Norden	947	17
3 England	159	3
4 øvrige Europa	423	8
5 SSSR og Angloamerika	362	7
6 Afrika og Mellemøsten	28	1
7 Asien	40	1
8 Australia, New Zealand og Oceania	14	0
9 Latinamerika	10	0

Hvorfor er de nye lande svagt repræsenteret?

Som det er antydet allerede i eksempeloversigten, og som det ses af de talmæssige opgørelser, er kun ret få »indfødte« forfattere fra de fjernere lande repræsenteret med litteratur fra disse lande (ofte identisk med »u-lande« eller »nye lande«). Tillige vil tekster fra disse områder hyppigst vise sig at være eventyr, der ofte er mere eller mindre bearbejdede.

Det bør måske i denne forbindelse bemærkes, at der ikke uden videre kan sluttes fra den talmæssigt ringe forekomst af stof fra Latinamerika, Afrika, Asien osv. og til, at der ikke skulle være interesse for at tage stof fra disse kulturkredse op i danske læsebøger. Denne læsebogsanalyse omhandler bøger for 1.-7. skoleår; og »ABC-tekster«, »eventyr«, børnebogsuddrag, noveller beregnet for børn og lignende stof må derfor forventes at udgøre størsteparten af teksterne. – Faglige tekster vil naturligt være få i en *læse*bog. Disse to ting skal så ses i sammenhæng med, at der i de sidstnævne områder ikke i en længere årrække har eksisteret nogen børnelitteratur i skandinavisk forstand – og for en del områders vedkommende eksisterer der stadig ikke nogen sådan børnelitteratur. De børnebogsproducerende lande, hvis børnebøger traditionelt oversættes til dansk, er først og fremmest lande i Angloamerika og Europa. Derfor er den sparsomme repræsentation af læsebogstekster fra de »nye« lande og »u-lande« nok udtryk for, hvad man måtte forvente.

Med tanke på den i 8.-10. skoleår skete udvikling af undervisningsmaterialer, der henter deres stof fra andre områder end dem, der her er dominerende, kunne det have været særdeles interessant at se netop trinene efter 7. skoleår.

Lægges der op til et samarbejde mellem dansk og geografi?

De seks udbyggede systemers tekster

Ved valget af stof fra bestemte geografiske områder kunne man forestille sig, at der i nogen udstrækning var taget hensyn til, om man på det pågældende klassetrin (traditionelt og i overensstemmelse med gængse læseplaner) arbejdede med de pågældende landområder i orienteringsfagsundervisningen (i dette tilfælde geografi). Dette er undersøgt for de seks fuldførte systemers vedkommende.

En oversigt over stoffet for de seks systemer, der i særlig grad er arbejdet med i denne redegørelse, viser, når man ser på bøgerne til de enkelte skoleår, jf. tabel 9-15, og når man ser på opstillingen skoleår for skoleår, følgende:

3. skoleår

For alle seks systemers vedkommende er i 3. skoleår procenten af normalsider med stof fra Danmark langt den største, se tabel 9, side 190.

Kun for to systemers vedkommende er der tale om, at under halvdelen af alt stoffet er fra Danmark (MIN LÆSEBOG, 46 % og K-BØGERNE, 45 %); for disse to systemers vedkommende er der en ret høj procent af tekster fra det øvrige Norden, 20 % og 28 %.

En del af dette er børnebogstekster, i ikke ringe grad hentet fra Sverige.

Opgørelsen af tekster for 4. skoleår viser følgende normalsideprocenter (tabel 10, side 190).

4. skoleår

Man kan her bemærke, at normalside-procenten af tekster, hentet fra det øvrige Norden, i VI LÆSER er 48, i K-BØGERNE er 41, i LÆSEBOGEN 40, og i LÆS RIGTIGT 35. For alle fire systemers vedkommende er normalside-procenten af tekster, hentet fra det øvrige Norden, større end procenten af tekster, hentet fra Danmark.

Derimod har SÅ LÆSER VI og MIN LÆSEBOG stadig en meget stor del danske tekster: 77 % og 61 %.

Tabel 9

Normalsideopgørelser i % på 3. skoleårs bøger for de seks udbyggede systemer.

	Danmark Færøerne Grønland		Norden (+Danmark)		Europa (+Norden) Afrika		SSSR Asien Sydamerika Australia		Nordamerika		Total	
	i	f	i	f	i	f	i	f	i	f	i	f
K-BØGERNE	38	7	28	0	6	0	5	0	16	0	93	7
↑	45		28		6		5		16		100	
SÅ LÆSER VI	66	0	17	0	11	0	1	5	0	0	95	5
↑	66		17		11		6		0		100	
LÆSEBOGEN	54	5	16	0	9	3	0	8	6	0	85	16
↑	59		16		12		8		6		101	
VI LÆSER	53	4	9	0	11	3	10	6	0	4	83	17
↑	57		9		14		16		4		100	
LÆS RIGTIGT	55	2	24	0	17	0	2	0	0	0	98	2
↑	57		24		17		2		0		100	
MIN LÆSEBOG	46	0	20	0	21	0	0	2	8	3	95	5
↑	46		20		21		2		11		100	

indfødt + fremmed = total

Tabel 10

Normalsideopgørelser i % på 4. skoleårs bøger for de seks udbyggede systemer.

	Danmark Færøerne Grønland		Norden(+Danmark)		Europa (+Norden) Afrika		SSSR Asien Sydamerika Australia		Nordamerika		Total	
	i	f	i	f	i	f	i	f	i	f	i	f
K-BØGERNE	11	3	38	3	27	7	0	5	6	0	82	18
↑	14		41		34		5		6		100	
SÅ LÆSER VI	71	6	3	0	12	4	0	0	4	0	90	10
↑	77		3		16		0		4		100	
LÆSEBOGEN	38	0	38	2	5	6	3	5	3	0	87	13
↑	38		40		11		8		3		100	
VI LÆSER	33	9	30	18	0	2	0	4	4	0	67	33
↑	42		48		2		4		4		100	
LÆS RIGTIGT	40	0	35	0	4	6	0	5	6	4	85	15
↑	40		35		10		5		10		100	
MIN LÆSEBOG	59	2	20	0	9	0	0	0	6	4	94	6
↑	61		20		9		0		10		100	

indfødt + fremmed = total

Tabel 11

Normalsideopgørelser i % på 5. skoleårs bøger for de seks udbyggede systemer.

	Danmark Færøerne Grønland		Norden (+ Danmark)		Europa (+ Norden) Afrika		SSSR Asien Sydamerika Australia		Nordamerika		Total	
	i	f	i	f	i	f	i	f	i	f	i	f
K-BØGERNE	25	0	12	1	14	26	0	0	22	0	73	27
↑	25		13		40		0		22		100	
SÅ LÆSER VI	50	6	0	8	8	0	0	15	13	0	71	29
↑	56		8		8		15		13		100	
LÆSEBOGEN	13	0	1	0	16	40	1	18	10	0	41	58
↑	13		1		56		19		10		99	
VI LÆSER	44	3	2	0	21	21	1	3	5	0	73	27
↑	47		2		42		4		5		100	
LÆS RIGTIGT	74	8	5	5	2	2	1	2	0	0	82	17
↑	82		10		4		3		0		99	
MIN LÆSEBOG	54	0	14	0	6	4	1	12	8	0	83	16
↑	54		14		10		13		8		99	

indfødt + fremmed=total

5. skoleår

Oversigten over normalsider, angivet i procent, ses i tabel 11 her på siden.

Tabellen viser, at tre systemer har mange tekster fra de geografiske områder, man traditionelt arbejder med i femte skoleår:

LÆSEBOGEN har 56 % af normalsidetallet hentet fra disse områder; de øvrige normalsider er ret jævnt fordelt over de andre geografiske områder. VI LÆSER har 42 % henlagt til dette geografiske område (dog også 47 % henlagt til Danmark), og K-BØGERNE har 40 % normalsider fra dette område.

LÆS RIGTIGT, SÅ LÆSER VI og MIN LÆSEBOG viser med 4 %, 8 % og 10 % normalsider et – hvad dette forhold angår – udpræget andet billede end førnævnte tre systemer.

6. skoleår

Når bøgerne for 6. skoleår iagttages, ses det, at de områder, man ud fra undervisningsvejledning, læseplaner og læsebøger i øvrigt beskæftiger sig med i sjette skoleår – SSSR, Asien, Latinamerika, Australia og Oceanien – er ret spar-

Tabel 12

Normalsideopgørelser i % på 6. skoleårs bøger for de seks udbyggede systemer.

	Danmark Færøerne Grønland		Norden (+ Danmark)		Europa (+ Norden) Afrika		SSSR Asien Sydamerika Australia		Nordamerika		Total	
	i	f	i	f	i	f	i	f	i	f	i	f
K-BØGERNE	42	0	10	1	8	3	9	16	7	3	76	23
↑	42		11		11		25		10		99	
SÅ LÆSER VI	55	4	17	9	4	6	0	0	4	0	80	19
↑	59		26		10		0		4		99	
LÆSEBOGEN	39	0	5	0	17	26	0	11	1	0	62	37
↑	39		5		43		11		1		99	
VI LÆSER	45	8	7	0	7	6	3	21	3	0	65	35
↑	53		7		13		24		3		100	
LÆS RIGTIGT	67	0	16	1	4	4	0	0	7	0	94	5
↑	67		17		8		0		7		99	
MIN LÆSEBOG	55	3	8	0	10	12	5	7	0	0	78	22
↑	58		8		22		12		0		100	

indfødt + fremmed = total

somt repræsenteret i en del af bøgerne for det pågældende klassetrin, se tabel 12.

I to af systemerne er der simpelt hen ingen tekster herfra: SÅ LÆSER VI og LÆS RIGTIGT.

Kun i K-BØGERNE (med 25 % ns.) og i VI LÆSER (med 24 % ns.) er der en ret stor tekstmængde fra disse områder.

Det må dog bemærkes, at LÆSEBOGEN (11 % ns.) ikke er udkommet med nye bøger for dette skoleår, og at stoffordelingen på det tidspunkt, hvor LÆSEBOGEN oprindelig blev tilrettelagt, ikke helt var, som den nu foreslås i Den blå Betænkning. MIN LÆSEBOGs tekstvalg (12 % ns.) understreger også på dette klassetrin den talmæssige vægt, som danske tekster har i dette system.

I øvrigt synes det karakteristisk, at samtlige systemer på dette klassetrin har højest procent normalsider på tekster, der foregår i Danmark. En tradition for, at der på dette trin sættes ind med en »litteraturundervisning«, kan måske

Tabel 13

Normalsideopgørelser i % på 7. skoleårs bøger for de seks udbyggede systemer.

	Danmark Færøerne Grønland		Norden (+Danmark)		Europa (+Norden) Afrika		SSSR Asien Sydamerika Australia		Nordamerika		Total	
	i	f	i	f	i	f	i	f	i	f	i	f
K-BØGERNE	47	2	14	2	8	4	3	0	21	0	93	8
↑	49		16		12		3		21		101	
SÅ LÆSER VI	49	17	20	0	0	1	0	11	2	0	71	29
↑	66		20		1		11		2		100	
LÆSEBOGEN	49	0	18	5	3	0	5	21	0	0	75	25
↑	49		23		3		26		0		100	
VI LÆSER	54	0	11	8	4	2	1	1	13	7	83	18
↑	54		19		6		2		20		101	
LÆS RIGTIGT	62	0	23	3	0	3	0	4	5	0	90	10
↑	62		26		3		4		5		100	
MIN LÆSEBOG	77	0	13	1	2	1	0	0	0	7	92	9
↑	77		14		3		0		7		101	

indført + fremmed = total

stadig spores her i modsætning til den delvise orienteringsholdning, som i nogle bøger findes i en del tekster på tidligere trin.

7. skoleår

Normalsideprocenten for 7. skoleår viser, at kun to systemer har en ret stor andel af teksterne henlagt til det område, man traditionelt arbejder med i syvende skoleår, nemlig Angloamerika. Det er K-BØGERNE (21% ns.) og VI LÆSER (20 % ns.), jf. tabel 13.

LÆSEBOGEN (stadig ældre udgave) har ingen tekster fra dette område, SÅ LÆSER VI har 2 % ns., LÆS RIGTIGT har 5 % ns. og MIN LÆSEBOG har 7 % ns.

Dertil må dog lægges, at man i 7. skoleår ifølge undervisningsvejledninger m. v. også bør beskæftige sig med Danmark, og danske tekster er ret rigeligt repræsenteret i alle systemer.

Man arbejder ligeledes med internationale organisationer m. v. Ordlyden i Den blå Betænkning er:

»Danmark, herunder Færøerne og Grønland, med særligt henblik på tilknytningen til Norden og forbindelsen med den øvrige verden. Landenes indbyrdes afhængighed (herunder behandling af FN). Nordamerika.«

Da der ikke er foretaget nogen systematisk registrering, der giver mulighed for at belyse, om der generelt er taget hensyn til dette felt, kan det kun belyses med en henvisning til, at stof som foreslået faktisk behandles – i hvert fald – i nogle af 7. skoleårs læsebøger, bl. a. af: Karl Eskelund i »Den lykkelige uden skjorte«, LÆS RIGTIGT FOR SYVENDE SKOLEÅR. DANSKTIMEN 7 for 7. skoleår, side 91-102, og i fotomontagen »Verdens-erklæringen om menneskerettighederne« i VERDEN OMKRING OS II (K-BOG 7A) for 7. skoleår, side 115-132.

3.-7. skoleår En samlet oversigt over normalside-procenten for disse seks systemer, der må forventes at dække en væsentlig del af undervisningen i danske skoler for 3.-7. skoleår viser – når der ses på, hvilke geografiske områder teksterne er hentet fra – at tekster hentet fra Danmark i alle tilfælde er hyppigst blandt de fem kategorier Danmark, Norden, Europa + Afrika, SSSR + Asien + Sydamerika + Australien og Nordamerika, der er opstillet for samtlige læsebogssystemer. Variationerne er dog store – fra SÅ LÆSER VI med 65 % til dansksystemet K-BØGERNE med 37 %, jf. tabel 14.

Det synes at være udtryk for en vis tendens, der også er iagttaget på de enkelte klassetrin, at SÅ LÆSER VI, LÆS RIGTIGT og MIN LÆSEBOG har en for stort set alle klassetrin gennemgående, ret høj procent danske tekster, mens LÆSEBOGEN (i de nye udgaver) og K-BØGERNE i noget større udstrækning henter deres tekster også fra andre dele af verden. VI LÆSER synes i visse henseender at betræde en mellemvej mellem de to her givne grupper.

K-BØGERNE må betragtes separat som det eneste system, der har mere end én læsebog pr. klassetrin i 3.-7. skoleår. Oversigten i tabel 15 viser, hvorledes de af systemets bøger, der har mærket »A«, fremtræder med en ret høj

Tabel 14

Normalsideopgørelser i % på samtlige 3.-7. skoleårs bøger for de seks udbyggede systemer.

	Danmark Færøerne Grønland		Norden (÷ Danmark)		Europa (÷ Norden) Afrika		SSSR Asien Sydamerika Australia		Nordamerika		Total	
	i	f	i	f	i	f	i	f	i	f	i	f
K-BØGERNE	35	2	19	2	12	7	4	5	14	1	84	17
↑	37		21		19		9		15		101	
SÅ LÆSER VI	58	7	12	4	6	1	0	6	5	0	81	18
↑	65		16		7		6		5		99	
LÆSEBOGEN	38	1	14	1	10	16	2	13	4	0	68	31
↑	39		15		26		15		4		99	
VI LÆSER	46	4	11	5	9	7	2	7	6	2	74	25
↑	50		16		16		9		8		99	
LÆS RIGTIGT	61	2	20	2	4	3	0	2	4	1	89	10
↑	63		22		7		2		5		99	
MIN LÆSEBOG	59	1	14	0	9	4	2	5	4	3	88	13
↑	60		14		13		7		7		101	

indfødt + fremmed = total

Tabel 15

Normalsideopgørelser i % på de forskellige bøger i K-bogssystemet.

Skoleår	Danmark Færøerne Grønland				Norden (÷ Danmark)				Europa (÷ Norden) Afrika				SSSR Asien Sydamerika Australia				Nordamerika				Total	
	A		B		A		B		A		B		A		B		A		B			
	i	f	i	f	i	f	i	f	i	f	i	f	i	f	i	f	i	f	i	f	i	f
3.	29	7	9	–	4	–	24	–	1	–	5	–	5	–	–	–	–	–	16	–	93	7
↑	36		9		4		24		1		5		5		–		–		16		100	
4.	4	3	7	–	36	3	2	–	–	–	27	7	–	–	–	5	–	–	6	–	82	18
↑	7		7		39		2		–		34		–		5		–		6		100	
5.	6	–	19	–	2	1	11	–	14	26	–	–	–	–	–	–	10	–	12	–	74	27
↑	6		19		3		11		40		–		–		–		10		12		101	
6.	–	–	22	–	20	–	–	–	7	1	3	–	6	–	–	–	3	4	9	13	–	3	–	–	1	–	–	–	5	3	76	24
↑	–		22		20		–		8		3		6		–		7		22		3		–		1		–		8		100	
7.	12	2	22	–	13	–	1	2	12	–	1	–	–	2	–	–	8	2	–	–	–	–	3	–	17	–	–	–	4	–	93	8
↑	14		22		13		3		12		1		2		–		10		–		–		3		17		–		4		101	

indfødt + fremmed = total

procent tekster, hentet fra de geografiske områder, man beskæftiger sig med på klassetrinet, nemlig i 3., 4., 5., 6. og 7. skoleår med henholdsvis 36 %, 39 %, 40 %, 22 % og 17 %, se tabel 15.

Forklaringen på disse procenttal bør nok søges i, at systemet angiveligt ønsker at lægge op til en integrering mellem dansk- og orienteringsfagundervisningen netop via stoffet i én eller to af de to eller tre læsebøger, der findes på hvert klassetrin.

Side 199-200 er læsebøgernes tekster stillet i relation til alle orienteringsfagenes angivne udgangspunkter.

Bøger til hjælpeklasserne

Blandt de registrerede læsebogssystemer er to skrevet specielt for hjælpeklasserne: DANSKSYSTEMET PER OG LIS og DANSK LÆSEBOG TIL SPECIALUNDERVISNING.

Det blev undersøgt, om disse systemer – ved de analyser, der kunne foretages efter registreringen – viste særlige karakteristika. De to systemer er fra 1962 og 1965.

Fælles for systemerne er, at alle tekster på de første læsetrin er danske. For »3. trin« har systemet DANSK LÆSEBOG TIL SPECIALUNDERVISNING en enkelt norsk, en svensk og en amerikansk tekst af »indfødt« forfatter, mens alle PER OG LIS-teksterne er danske.

Yderligere kommentarer er næppe mulige ud fra den foretagne registrering; måske kunne det nævnes, at der af de praktikanthold, der arbejdede med disse systemer, blev givet udtryk for det ønskelige i, at disse systemer blev »indholdsanalyserede« – på linje med ofte udtalte ønsker for de øvrige læsebogssystemer. Noget sådant faldt dog uden for dette arbejde.

Andre mulige registreringer

– en geografisk

Det ville være en selvstændig opgave at undersøge, hvilke egne af Danmark og hvilke miljøer i Danmark der blev skildret gennem læsebøgernes tekster.

Dette er ikke systematisk undersøgt, og nogle generelle konklusioner er ikke mulige ud fra dette arbejde.

Nogle indtryk, der som kommentarer gik igen i flere praktikanters arbejde, skal gengives her, da de måske kan lægge op til et yderligere arbejde med læsebogstekster eventuelt efter de her anvendte registrerings- og analyseringsprincipper.

Mange af teksterne foregår i ret udefinerede miljøer. Dog er landmiljø mere end lejlighedsvis skildret. Forstaden ses også, omend nok mere sjældent. Hovedstaden findes skildret, derimod ses andre større byer ret sjældent omtalt.

Ø-boere optræder sjældent, og f. eks. er Bornholm meget vanskelig at få øje på i læsebøgerne. Men der er også en række andre geografiske områder, nok især øerne, der ikke ses meget til i læsebøgerne.

– og erhvervsskildringer?

Hans Kirk er ikke helt alene om at skildre fiskere, og Skjoldborg heller ikke helt alene om at skildre landarbejdere, men disse miljøer findes dog ikke beskrevet i større udstrækning.

Håndværkere ses, og andre miljøer træffes også.

– eller mindretal?

Mindretal er meget sjældent gjort til genstand for omtale – dette gælder, hvad enten man tænker på mindretal i national henseende som det tyske, eller man f. eks. tænker på de handicappedes mindretal.

– – –

Overhovedet synes det at være ret anonyme steder og ret anonyme miljøer, der talmæssigt dominerer, måske navnlig i bøgerne for de yngre klasser. Måske er der en tendens til, at der skildres forholdsvis mange (ret velplejede) børn fra middelstandshjem, der geografisk er placeret nær den yderste udkant af en stor by.

4

Dette er dog ikke-underbyggede antagelser, provokeret frem af arbejdet med stoffet; det er *kun* hypoteser, der lægges frem til brug for fortsatte undersøgelser. De kan ikke bruges som argumenter i en diskussion.

KAPITEL 10

Sammenhæng mellem dansk og orienteringsfagene via læsebøgerne?

I forlængelse af det arbejde, der er redegjort for i kapitel 8, og især i sammenhæng med stof, der har ret nær forbindelse med orienteringsfagene geografi, kapitel 9, og historie, kapitel 8, ville det være nærliggende at forsøge, om det var muligt at se visse generelle træk i denne problemstilling:

Er der via læsebøgerne oplæg til sammenhæng mellem dansk og orienteringsfagene? Og i givet fald: I hvor høj grad er der tale om en sådan sammenhæng?

Da der kun i en vis udstrækning via undervisningsvejledningen er sammenhæng mellem orienteringsfagene geografi, historie, religion, biologi, fysik og kemi –

da de orienteringsområder, der stort set varetages af klasselæreren (dansklæreren), yderligere komplicerer billedet – der tænkes her på hele feltet fra færdsels- til seksualundervisning, og

da emnet ikke har været [illegible]lt i problemstillingen for den opgave, der her er taget op,

– kan spørgsmålet nok stilles ud fra det her bearbejdede lærebogsmateriale, men slet ikke besvares ud fra de indsamlede og analyserede oplysninger.

Til ovenstående kan tilføjes, at bringes man fremover i højere grad frem til en integrering mellem orienteringsfagene historie, geografi, biologi og religion (hvad vel nok en del tyder på), vil det være direkte ønskeligt med et vist helhedspræg over såvel – i hvert fald nogle af – lærebøgernes tekster som over de emner, der må forventes at blive udgangs-

punkter for dette »fag«, den samlede orientering på mellemtrinene. Overlades det til tilfældigheder, er der intet i de indtil nu foretagne lærebogsanalyser, der tyder på, at der vil komme helhed over skolens stof.

En sammenligning med faget orientering på højere trin trænger sig på; men en direkte sammenligning er ikke mulig; den kan i hvert fald ikke foretages uden videre, da elevernes udgangspunkter er meget forskellige i 3.-7. og i 8.-10. skoleår.

En løsriven af et fag »orientering« fra enhver fælles stof-, emne- og pensum-ramme vil på disse trin kunne være betænkelig, bl. a.

på grund af den seen-bort fra det ønskelige i visse generelle, (gerne få) basale færdigheder, der da ville være tale om, og i ikke mindre grad

på grund af den mangel på helhed, der ville komme over stoffet, – erfaringer indsamlet her synes at pege på, at dette synspunkt må tillægges en vis vægt; samt naturligvis ikke mindst

på grund af de vanskeligheder af både metodisk og materialemæssig art, som lærerne da vil stå overfor, og som nok ofte undervurderes; om dette sidste henvises til senere publikationer.

KAPITEL 11

Om norske og svenske tekster

– i bøgerne for 6. og 7. skoleår

Den blå Betænkning angiver side 44:

»Fra 6. skoleår skal læsning af lette norske og svenske tekster indgå i undervisningen. Der skal ikke gives undervisning i grammatik og udtale, men eleverne bør, f. eks. gennem afspilning af lydbånd eller grammofonplader, vænnes til at høre norsk og svensk tale. Også norske og svenske sange kan med fordel inddrages i undervisningen. Der tilstræbes en forståelse af disse sprog både som tale- og skriftsprog, men der sigtes ikke mod udvikling af talefærdighed.«

Omfanget af disse norske og svenske tekster i læsebøgerne for sjette-syvende skoleår er følgende:

	ns. norsk-sproget	ns. svensk-sproget	ns. i alt
K-BØGERNE	10	12	22 (5*+3*=30*)
SÅ LÆSER VI	43	21	64
LÆSEBOGEN	22	12	34
VI LÆSER	23	16	39 (1*+1*=41*)
LÆS RIGTIGT	28	23	51
MIN LÆSEBOG ...	12	11	23
DANSK LÆSEBOG (Clausen og Hansen)	4	11	15
DANSK LÆSEBOG (Hansen og Heltoft)	33	30	63
SJETTE- OG SYVENDEKLASSERNES LÆSEBOG	21	14	35
i alt	196	150	346

* Jf. næste side, hvor der redegøres for norske og svenske tekster i bøger til tidligere klassetrin.

– og i bøgerne for 4. og 5. skoleår

Til ovenstående må bemærkes, at to af systemerne, K-BØGERNE og VI LÆSER, også har norsk- og svensksprogede tekster på 4. og 5. klassetrin:

	ns. norsk-sproget	ns. svensk-sproget	ns. i alt
K-BOG 4A	3	1	4
K-BOG 5A	2	2	4
VI LÆSER (4. skoleår)	1	1	2

Om lydbånd til de norske og svenske tekster

Da brugen af lydbånd i høj grad må formodes at bidrage til en effektivisering af denne undervisning, og da det direkte i Den blå Betænkning anbefales, at lydbånd anvendes, har man søgt efter nærmere oplysninger *dels* naturligvis om, hvilke læsebogssystemer der har lydbånd knyttet til deres tekststykker, *dels* om hvorledes disse lydbånd anvendes. Der findes ingen fuldstændige oversigter over dette, og heller ikke via forlag, båndfirmaer, båndcentraler m. v. kunne man nå frem til en samlet oversigt. Det påpeges nemlig fra flere af disse institutioner, at man i skolerne også lejlighedsvis vil have lydbånd i brug, der er købt direkte i Norge og Sverige. At skoleradio og skole-tv har enkelte udsendelser, der involverer brug af lydbånd, og at disse er tilgængelige i forskellig udstrækning via kommunale båndcentraler og Undervisningsministeriets båndcentral komplicerer yderligere en opgørelse.

Dertil skal føjes, *at* grammofonplader med såvel oplæsning som sange på norsk og svensk også anvendes i skolerne, *at* foreningerne Norden også har materiale til den elementære undervisning i norsk og svensk, og *at* der findes enkelte »løse« bøger m. v. til denne undervisning – bøger og hæfter, der ikke er registreret her, da det i øvrigt har det supplerende materiales karakter.

Om anvendelsen af lydbånd på de pågældende klassetrin foreligger der ingen tilgængelige systematiske oplysninger. Efter hvad forhandlere, forlag eller forfattere oplyser, synes

disse lydbånd at blive brugt i nogen, for visse bånds vedkommende dog ret beskeden, udstrækning.

Men det hører med i billedet, at brugen for en del bånds vedkommende har været stadig og stærkt stigende fra 1964 til 1968, hvad der vel bl. a. kan ses i sammenhæng med skolernes stadig bedre forsyning med båndoptagere og med læreres og elevers stadig større fortrolighed med også disse hjælpemidler.

De lydbånd, der foreligger til 4. og 5. skoleår, bliver brugt i næsten samme udstrækning som lydbåndene til 6. og 7. skoleår.

Om norsk og norsk

Man søgte indledningsvis at arbejde systematisk med den sprogform, hvori de norske tekster fremtrådte. I forbindelse med omtalen af de norske forfattere er lejlighedsvis gjort enkelte bemærkninger om den sprogform, deres tekster fremtrådte i.

En indledende analyse antydede visse retningslinjer, bl. a. at der oftest syntes valgt en norsk form, der lå dansk ret nær. Figurerne 47 og 48, der gengiver samme tekststykke – og måske især noten til figur 48 – antyder dog visse af de vanskeligheder, der opstod med hensyn til sprogformen. Figur 47 er fra T. Hoffmann Jensen m. fl.: DANSKTIMEN 7, side 269, og figur 48 er fra Jørgensen og Maltesen: SYVENDEKLASSERNES LÆSEBOG, side 228.

I figur 49 gengives tre forskellige former på første vers af den norske nationalsang (T. Hoffmann Jensen m. fl.: DANSKTIMEN 7, side 264, Jansen m. fl.: ET UDVALG AF NORDISK LITTERATUR II, side 54, og Byrnak m. fl.: SÅ LÆSER VI 5, side 185), hvad der kan være ét eksempel mere på de faktorer, der førte til, at det sluttelig måtte fastslås, at det uden specifikt og ajourført kendskab til de(t) norske sprogs udvikling siden slutningen af 1800-tallet var ugørligt at gå nærmere ind i registreringer og analyser omkring disse forhold.

Figur 47

Faren

Den mann som her skal fortelles om, var den mektigste i sitt prestegjeld; han het Tord Øverås. Han stod en dag i prestens kontor, høy og alvorlig.

»Jeg har fått en sønn,« sa han, »og vil ha ham over dåpen.«

»Hva skal han hete?«

»Finn etter far min.«

»Og fadderne?«

De ble nevnt og var da de beste menn og kvinner i bygda av mannens slekt.

»Er det ellers noe?« spurte presten, han så opp.

Bonden stod litt; »jeg ville gjerne ha ham døpt for seg sjøl,« sa han.

»Det vil si på en hverdag?«

»På lørdag førstkommende, 12 middag.«

»Er det ellers noe?« spurte presten.

»Ellers er det ingenting;« bonden dreide hua, som ville han gå. Da reiste presten seg.

»Ennå dog dette,« sa han og gikk like bort til Tord, tog hans

Figur 48

FADEREN *

Den mand, hvorom her skal fortælles, var den mægtigste i sit præstegjeld; han hed Thord Øverås. Han stod en dag i præstens kontor, høi og alvorlig. »Jeg har fået en søn,« sagde han, »og vil have ham over dåben.« – »Hvad skal han hedde?« – »Finn efter far min.« – »Og fadderne?« – De blev nævnede og var da bygdens bedste mænd og kvinder af mandens slægt. – »Er der ellers noget?« spurgte præsten, han så op. – Bonden stod lidt. »Jeg ville gjerne have ham døbt for sig selv,« sagde han. – »Det vil sige på en hverdag?« – »På lørdag, førstkommende, 12 middag.« – »Er der ellers noget?« spurgte præsten. – »Ellers er der ingenting.« Bonden drejede huen, som ville han gå. Da reiste præsten sig. »Endnu dog dette,« sagde han og gik lige bort til Thord, tog hans

* Trykt første gang 1859. Retskrivningen som i den reviderede udgave af Bjørnsons småstykker fra 1868, dog anvendes små forbogstaver i substantiverne ligesom å, skulle, kunne og ville.

Ja, vi elsker dette landet,
som det stiger frem,
furet, værbitt over vannet,
med de tusen hjem, –
elsker, elsker det og tenker
på vår far og mor
og den saganatt som senker
drømme på vår jord.

Ja, vi elsker dette landet,
som det stiger frem
furet, vejrbidt over vandet,
med de tusen hjem, –
elsker, elsker det og tænker
på vor far og mor
og den saga-nat, som sænker
drømme på vor jord.

Ja, vi elsker dette landet,
som det stiger frem
furet, vejrbidt over vandet
med de tusind hjem.
Elsker, elsker det og tænker
på vor far og mor
og den saganat, som sænker
drømme på vor jord.

Figur 49

Et oplagt forskningsobjekt

I forbindelse med Nordisk Sommeruniversitet blev der i forårssemestret 1969 behandlet emnet *nabosprogs-problematik i Norden.*

Man så på de problemer, der opstår, når folk i Norden skal kommunikere uden at bruge engelsk. Sagen kunne ses ud fra sociologiske, sprogpsykologiske, pædagogiske, målingspsykologiske, alment lingvistiske og sprogpolitiske aspekter.

Det synes umiddelbart nærliggende at pege på, at der her findes et område, der er modent til et systematisk pædagogisk udviklingsarbejde. Det forekommer i den forbindelse nærliggende, hvis man indledningsvis fik foretaget en kortlægning af feltet.

Man kunne udvide den undersøgelse, der her er foretaget af teksterne, til at orientere sig om, hvilke andre lærebøger og evt. lydbånd der bruges til denne undervisning. Men pædagogisk mere væsentligt var det nok at undersøge, hvilke norske og svensk bøger, skønlitterære såvel som faglige, der findes i danske børne- og skolebiblioteker; man måtte un-

dersøge, i hvor stor udstrækning disse bøger blev udlånt og faktisk anvendt – dels i undervisningen og dels af eleverne ved deres selvstændige læsning.

Videre vil det være nærliggende f. eks. at undersøge, om formodningen om (Lundahl, 1968), at der var forskelle i den lethed, hvormed nordiske tekster i forskellige dele af Danmark blev forstået, faktisk viste sig at holde for en systematisk undersøgelse. Der kan i denne forbindelse peges på, at der synes at være en vis tendens til, at lydbåndene til norsk og svensk oftere ses i brug i Øst-Danmark end i Jylland – bl. a. er dette iagttaget i forbindelse med klasseværelsesobservationer.

Emnet ville være tilgængeligt for såvel et pædagogisk udviklingsarbejde som for den pædagogiske forskning.

Måske kunne man også her nå til en sammenlignende orientering om, hvorledes et til dette forhold udarbejdet svensk »metod-material-system« (jf. IMU, UMT etc.) i praksis ville virke, sammenlignet med den danske metodiske tradition, hvor der i modersmålsundervisningen på disse trin er en almindelig tendens til at gå ind for nok mindre formaliseret stof og for megen anvendelse af supplerende litteratur i forbindelse med forholdsvis udførlige lærervejledninger.

KAPITEL 12

Originale, bearbejdede eller forkortede tekster

Forskellig praksis

Under gennemarbejdning af de enkelte tekster blev man gang på gang ført ind på overvejelser over, hvor »original« en læsebogstekst var i forhold til den form, hvor den oprindelig forekom, jf. blandt andet det i kapitel 6 nævnte om eventyr.

I nogle tilfælde var det meget klart angivet, at man stod over for en forkortet og stærkt bearbejdet tekst. I andre tilfælde stod man over for et ret klart afgrænset uddrag af en tekst, der i så høj grad fremtrådte som en helhed, at det ikke havde forekommet læsebogsredaktørerne nødvendigt at anføre indledende eller afsluttende bemærkninger til det pågældende tekststykke.

Lejlighedsvis blev der registreret uddrag af tekster, som læsebogsredaktørerne havde forsynet med en (oftest ret kort) indledning, for at eleverne skulle kunne få et så stort udbytte af det pågældende tekstuddrag som muligt. Disse indledninger til tekstuddragene kunne enten være markeret ved en særlig typografi, f. eks. et kursiveret tekststykke forud for teksten, eller de kunne være markeret på anden vis, f. eks. adskilt fra tekstuddraget ved et typografisk tegn. Af og til var en indledning, som den her omtalte, anbragt bag i bogen forud for noterne til det pågældende stykke.

Undertiden var det dog vanskeligt at orientere sig om, hvorvidt en tekst, man stod overfor, var et uddrag, og blev der fundet frem til et bekræftende svar på dette, opstod også lejlighedsvis problemer med at finde ud af, om teksten var

ét uddrag, eller om den var stykket sammen af flere mindre uddrag, måske med – måske uden – redaktionelle mellemliggende kommentarer.

Om den typografiske m.v. fremtrædelsesform

I en meget stor del af tilfældene var der dog tale om tekster, som angiveligt var uforkortede, og hvor der heller ikke, så vidt det kunne ses, var foretaget ændringer. Og så skulle teksterne altså være »ens« med teksterne i de bøger, de oprindelig var hentet fra.

Men det er jo kun tilfældet, hvis man ser på dem ud fra ganske bestemte, traditionelt fikserede udgangspunkter. Man ville med en vis ret kunne hævde, at næsten alle læsebogstekster er ændret i forhold til den form, de oprindelig fremstod i:

Bl. a. vil teksternes typografiske og lay-outmæssige fremtrædelsesform være en anden i læsebøgerne – ligesom i næsten alle samleværker, der ikke henvender sig til en meget lille og specielt fag-interesseret gruppe, der som regel tillige skal arbejde videnskabeligt med fotografiske gengivelser af litterære tekster.

Og det er et åbent spørgsmål, om ikke disse forhold, teksternes typografiske og lay-outmæssige fremtrædelsesform, kan være lige så væsentlige for elevernes oplevelse af f. eks. teksters alder og »miljø«, som de sproglige faktorer er; og som regel er det alene disse sidste, der diskuteres, når man taler om »bearbejdede« tekster.

Det er uden for diskussion, at en mange år ældre bl. a. typografisk og lay-outmæssig fremtrædelsesform af en tekst helt kan blokere elevgruppers mulighed for overhovedet at tilegne sig bare dele af en forelagt tekst. Og dette gælder, selv om man hverken går til runeindskrifter eller middelalderhåndskrifter, også selv om man holder sig til f. eks. 1700-tallets tekster eller til værker fra første del af 1800-tallet.

Retstavnings- og fremstillingsmæssigt mange år ældre fremtrædelsesformer end nu gængse kan også blokere elevgruppers tilegnelse af en tekst. Ved vurdering af sådanne

forhold skelner man næppe i tilstrækkelig grad mellem de læsemæssige forudsætninger blandt de elevgrupper, hvor sådanne faktorer *enten* helt blokerer, *eller* hvor de hæmmer, *eller* hvor de er en lidt besværlig kolorit, *eller* hvor eleverne slet ikke lægger mærke til dem.

Indhold/form?

Men der skal dog rejses det spørgsmål, om ikke den primære mening med at bringe en tekst i en læsebog – udover at tilgodese visse læsetræningsmæssige forhold – så afgjort er at viderebringe et *indhold*. Og om dette som regel ikke er så væsentligt, at der må afstås fra såvel en typografisk fremtrædelsesform, det kun er teknisk muligt at nå frem til ad besværlige (og i øvrigt i almindelig bogfremstilling ikke mere anvendte veje), som fra at fastholde en ældre retstavning og en ældre sproglig fremstilling – så meget mere som den første af disse to sidstnævnte faktorer ofte i en del tilfælde var mere tilfældig, end man i folkeskolen har tradition for at fortælle eleverne, at den faktisk var.

Figur 50 er gengivelse af en originalside fra afsnittet »Pintseaften« fra »De Tre Helligaftener. En jydsk Røverhistorie« af S. S. Blicher i Dansk Folkekalender for 1841, hvor denne tekst første gang blev trykt.

På siden overfor, figur 51, er stort set den samme tekst gengivet efter »Pintseaften« fra »De Tre Helligaftener« i »Nye Noveller«, 1843, af S. S. Blicher, hvor teksten forelå i mere gængs bogform.

Figur 52 viser den oprindelige tekst sat med en i 1960'erne ofte anvendt »moderne« typografi og lay-out.

På siderne 59-61, figur 9, 10 og 11 er stort set den samme tekst gengivet i tre læsebøger.

Hvilken af disse tekster, der »ligner« den oprindelige tekst »mest«, er nok et spørgsmål, der kan diskuteres. Men det bliver det sjældent, idet man pr. tradition går ud fra, at en – ud fra visse sproglige kriterier – »ens« tekst er »mest oprindelig«, stort set uden hensyn til de øvrige momenter i fremtrædelsesformen.

(teksten fortsættes side 213)

igjen — Vor Herre faaer!" — "Vil Du til Dandsen i Skoven imorgen?" spurgte ham Pigen. "Vil Du?" spurgte han igjen. "Nej," sagde hun, "jeg har ingen Lyst". — "Jeg ikke heller", sagde han. "Saa skal Du have Godnat!" sagde hun og gav ham Haanden. "Det skal Du selv have!" svarede han; og dermed skiltes de ad.

Men der var meer Ondt tilbage for den selle Maren, inden hun maatte komme til Roligbed. Da hun kom ind, da sad han der, den Skovlouning Ole Brødløs. "Kommer Du der, min bitte Pige!" siger han; "er Du nu betænkt?" — "Paa hvad?" siger hun. "Har Du nu glemt det?" siger han; "det er endda ikke længere siden end Paaske — det var jo om at drage ind til Mit. Og see her! At Du ikke skal troe, at jeg bejler paa Tyndtøl og Barbrød, saa vil jeg give Dig disse her i Fæstensgave;" — han fremlagde herved en vægtig Sølvhalskjæde med et vedhængende Hjerte af samme Metal. — "Havde Du kjendt hende, der har baaret det, mens hun var levende, saa skulde Du ikke skjælde hende ud for en Stundehosetøs."[1] — Ved disse Ord gjorde han en saa sælsom Mine til Faderen, at Datteren blev greben af en lenlig Ængstelse. Den Gamle studsede og vidste ikke, om han skulde troe sine egne Øjne; ingen af dem

[1] en fattig Bondepige. Stundehoser ere Strømper uden Saaler, saaledes som de bruges af Bondealmuen i Vesterjylland.

Figur 50

Da det Skarn havde saaledes beløjet mig, saa skjældte Greven og Fruen mig ud og befalede mig: at jeg skulde pakke mig og aldrig meer komme for deres Øjne. »Herre Gud, Maren!« sagde Sejer, »skal Du ikke have andet for Din Dydighed og for Din Troskab imod mig Stakkel! Men — vor Herre lever endnu! vi ville ikke være harmslagne; det bæres mig for, at vi endda skal have hverandre — om der saa vare saamange Herrer og Fruer til, som der er Blade i Aunsbjerg Skov.« — Ma-Ibs sukkede, ligesom hendes Hjerte skulde briste, men sagde ingenting. Han snakkede ikke meget mere, før de vare komne til Uannet og skulde skilles ad, hver til sit; saa siger hun: »Godnat Sejer! og Tak for ihag!« — »Selvtak Maren!« siger han; »Du har ondt nok for min Skyld. Jeg er bange, jeg aldrig kan gjælde Dig det igjen — Vor Herre faaer!« — »Vil Du til Dandsen i Skoven imorgen?« spurgte ham Pigen. »Vil Du?« spurgte han igjen. »Nej,« sagde hun, »jeg har ingen Lyst.« — »Jeg ikke heller,« sagde han. »Saa skal Du have Godnat!« sagde hun og gav ham Haanden. »Det skal Du selv have!« svarede han; og dermed skiltes de ad.

Men der var meer Ondt tilbage for den solle Maren, inden hun maatte komme til Roligheb. Da hun kom ind, da sad han der, den Skovlouring Ole Brødløs. »Kommer Du der, min bitte Pige!« siger han; »er Du nu betænkt?« — »Paa hvad?« siger hun. »Har Du nu glemt det?« siger han; »det er endda ikke længere siden end Paaske — det var jo om at drage ind til Mit. Og

Figur 51

Figur 52

han, »saa maa Du ogsaa. — Jeg er Baron« — nu kan jeg ikke huske, hvad det var, han kaldte sig — »kom her kun iaften, saa skal min Tjener passe paa og vise Dig til mig.« — »Nej,« siger jeg, »det er Synd — og jeg har ogsaa en Kjereste, og ham maa jeg ikke narre.« — Saa tog han en Haandfuld Penge frem, og viste mig; men jeg smuttede om ved ham og ind til Fruen. Hun var naadig nok imod mig, og Herren kom til, og han lod til, at han vilde bønhøre mig. Men saa kommer denne her Baron og staaer og lurer paa det, og saa siger han: »Er det en skikkelig Karl, hun vil have, saa bør han ikke tage hende, for hun er en liderlig Tingest; jeg saae, hvordan hun stod og leflede med en af Tjenerne herude i Gangen.« Da det Skarn havde saaledes beløjet mig, så skjældte Greven og Fruen mig ud og befalede mig: at jeg skulde pakke mig og aldrig meer komme for deres Øjne. »Herre Gud, Maren!« sagde Sejer, skal Du ikke have andet for din Dydighed og for din Troskab imod mig Stakkel! Men — vor Herre lever endnu! vi ville ikke være harmslagne; det bæres mig for, at vi endda skal have hverandre — om der saa vare saamange Herrer og Fruer til, som der er Blade i Aunsbjerg Skov.« — Ma-Ibs sukkede, ligesom hendes Hjerte skulde briste, men sagde ingenting. Han snakkede ikke meget mere, før de vare komne til Uannet og skulde skilles ad, hver til sit; saa siger hun: »Godnat Sejer! og Tak for idag!« — »Selvtak Maren!« siger han; »Du har ondt nok for min Skyld. Jeg er bange, jeg aldrig kan gjælde Dig det igjen — Vor Herre faaer!« — »Vil *Du* til Dandsen i Skoven imorgen?« spurgte ham Pigen. »Vil Du?« spurgte han igjen. »Nej,« sagde hun, »jeg har ingen Lyst«. — »Jeg ikke heller,« sagde han. »Saa skal Du have Godnat!« sagde hun og gav ham Haanden. »Det skal Du selv have!« svarede han; og dermed skiltes de ad.
Men der var meer Ondt tilbage for den sølle Maren, inden hun maatte komme til Rolighed. Da hun kom ind, da sad han der, den Skovlouring Ole Brødløs. »Kommer Du der, min bitte Pige!« siger han; »er Du nu betænkt?« — »Paa hvad?« siger hun. »Har Du nu glemt det?« siger han; »det er endda ikke længere siden end Paaske — det

Nu er der slet ikke ved gen-udgivelser nogen særlig tradition for at få tekstens fremtrædelsesform til at ligge nær op ad en førsteudgave. Snarere er der vel for tiden en vis tradition for, at én udgave af en tekst fremtræder mere »kostbar«, og at en anden udgave er »billigere«. Dette har man almindeligvis ikke hæftet sig ved i sin kritik af læsebogsbearbejdelser; dette emne er ikke søgt systematisk behandlet her – blot hører foranstående overvejelser med i drøftelsen omkring originale, bearbejdede eller forkortede tekster.

Eksempler på særpræget fremtrædelsesform

I så godt som alle tilfælde er læsebogsteksterne bearbejdet sprogligt på den måde, at man i bøger til de her undersøgte klassetrin, 1.-7. skoleår, har anført teksterne – stort set – som den for tiden gældende retskrivningsordbog foreslår. (Retskrivningsordbog. Udgivet af Dansk Sprognævn, København 1959.)

Undertiden har man alene ændret »aa« til »å«, skrevet navneord med småt etc., men bibeholdt visse ældre retskrivningskarakteristika, såsom j i »skønt« osv.; dette gælder navnlig i tekster, hvor man har søgt bevaret et »jysk« dialektpræg.

Eksempler på typografisk særpræget fremtrædelsesform er f. eks. H. C. Andersen: »Kejserens nye klæder«. BOGEN FORTÆLLER II (K-BOG 4B) for 4. skoleår, side 96-108, eller – med tilsigtet kuriøst skær over sig – »Den dydefulde Kristiane« VI LÆSER, 7. KLASSE for 7. skoleår, side 225. Eksempler på sproglig særpræget form er de (meget få, og praktisk talt alle jyske) dialekttekster som Johan Skjoldborgs »A howe godt mi bette ti« (Hjemm fræ). Hans I. Hansen og Th. Heltoft: DANSK LÆSEBOG FOR 6. SKOLEÅR, side 181, hvor teksten angiveligt har den dialektform, den oprindelig fremtrådte i.

Denne diskussion burde tages op ikke ud fra tilfældige eksempler, men ud fra en systematisk registrering. En sådan vil ikke være umulig, og skitse til en sådan metodik er givet senere.

Figur 53

2. Bearbejdede tekster til oplæsning

Nonnerne

Af *Carl Ewald.* 1899

1. Eftertryk. I tale og oplæsning fremhæver man ofte et ord ved at give det eftertryk. I det følgende stykke er *granskoven, gærdet, bøgeskoven* o. s. v. lige ivrige efter at fremhæve deres egne fortrin. De kommer derved til at gøre rigelig brug af eftertrykket.

I den første halvdel af stykket er eftertryksordene fremhævede. Afmærk på lignende måde eftertryksordene i resten af stykket og i de følgende stykker.

Granskoven / stod / stor og mægtig, / højere end al den anden skov. / Den gik bakke op / og bakke ned / og syntes, den fyldte det halve land. /

„*Vi* / er skovens herrer," / sagde granerne. /

Og så *suste* de, / sagte og vældigt / som den, der har magt, / og *ved* det. /

„Der er så *grimt* / inde hos *jer*," / sagde gærdet, der gik udenom / og var nær ved at drukne i blomster. / „Se, hvor *jeg* skinner, / mærk, hvor *jeg* dufter! / Hos *jer* / er der ikke en *blomst* – / bare / visne, / brune / *nåle*." /

Figur 54

NONNERNE

GRANSKOVEN stod stor og mægtig, højere end al den anden Skov. Den gik Bakke op og Bakke ned og syntes, den fyldte det halve Land.

„Vi er Skovens Herrer," sagde Granerne.

Og saa suste de, sagte og vældigt, som den, der har Magt og véd det.

„Der er saa grimt inde hos jer," sagde Gærdet, der gik uden om og var nær ved at drukne i Blomster. „Sé, hvor jeg skinner, mærk, hvor jeg dufter! Hos jer er der ikke en Blomst — bare visne, brune Naale."

„Blomster forgaar," sagde Granskoven. „Nu praler du — om en Maaned ligger du bar og grim. Jeg har mine Æventyr-Svampe. De kommer om Efteraaret, røde og hvide og gule, giftige og underlige, saa man bliver bange for dem i Mørke. Og jeg har mit Mos, der er fint og grønt og stille."

Først et eksempel på, hvorledes en tekst kan fremtræde i en meget afvigende form og på en måde alligevel kan betragtes som identisk med den oprindelige, nemlig Carl Ewald: »Nonnerne« i Hans I. Hansen og Th. Heltoft: DANSK LÆSEBOG FOR 6. SKOLEÅR, side 290-296, se figur 53. Figur 54 viser samme eventyr gengivet efter ældre »rigtig« udgave. Det ses her umiddelbart, at trods den ret forskellige typografiske fremtrædelsesform, hvori dette eventyr fremtræder i de to udgaver, er teksten den samme. Teksten er i læsebogen skrevet på et dansk, der svarer til den nugældende retstavning, hvorimod den oprindelige version viser »aa« for »å«, navneord med stort, »æ« for »e« i f. eks. »eventyr« osv. Disse forskelle berettiger næppe til, at man betragter teksten som bearbejdet.

Derimod kunne de syv indskudte tekster, der er gengivet på samme måde som det første indskud, der ses i figur 53, måske lægge op til, at teksten ikke opleves på samme måde, som var den sat almindelig – og altså ikke som oprindelig.

Men mon ikke primært den typografiske fremtrædelsesform er så forskellig for de to tekster, at man vil mene, at de næppe kan videregive det samme indtryk af det samme indhold?

En sådan bearbejdelse af et stof er dog yderst sjælden og findes karakteristisk nok i den af de registrerede og analyserede bøger, der har været mest interesseret i at anvise bestemte faglige aktiviteter direkte via selve læsebogen. (I eksemplet øverst på side 214 er der lagt op til, at der skal arbejdes med oplæsning).

Diskussion og argumentation

For ikke her at gå i detaljer og citere den lejlighedsvis opblussende debat omkring læsebøgers sproglige »bearbejdelser«, skal blot henvises til den seneste debat i Dansk pædagogisk Tidsskrift nr. 6, 1964 (Ellen Vedel Johansen) og især til den afsluttende kommentars to næstsidste afsnit:

»Indvendingerne mod, at mange læsebogsudgivere tillader sig at dele de tit meget lange afsnit op i mindre, mener jeg er ganske uvæsentlige, idet man kan finde meget store ud-

sving i praksis også i udgaver fra forfatterens levetid. Opdelingen må vist betegnes som det mest uskyldige indgreb med det formål at gøre teksten lettere læselig. Hvorfor så i øvrigt ikke bruge fraktur (»krøllede bogstaver«) og den originale retskrivning?

Med hensyn til forkortelser og bearbejdelser af moderne tekster, vil det ofte være vanskeligt for udenforstående at vide, hvor disse er foretaget med forfatterens samtykke. Jeg ved, at mange forfattere har stillet sig yderst positivt til forslag i denne retning, som vist også i flere tilfælde har givet bedre resultater til læsebogsbrug end en fuldstændig og ubearbejdet gengivelse.« (Gregersen, 1964).

– Lad dette være nok til at understrege, at i praksis bør man orientere sig meget grundigt, før man konstaterer »bearbejdelser etc.« Men naturligvis er opgaven løselig og også fristende; en løsning af opgaven ville kunne bringe et vist hold over en diskussion, der oftest går på enkelte eksempler.

Oplæg til en systematisk registrering af form/originalitet

Hensigten med skema IV

For at undersøge, om det var muligt i en lærebogsanalyse at tage op et emne, der som dette ikke gik på pædagogiske aktiviteter og heller ikke på ret umiddelbart tilgængelige ydre data –

og for at se, om der ved dette arbejde med læsebogsanalyser kunne ses gennemgående træk i de enkelte lærebogssystemer –

søgte man at nå frem til et registreringsskema, der ville kunne være udgangspunkt for et videre arbejde.

Den form, man i første omgang valgte at standse ved, er vist i skema IV. Nogle kommentarer til de enkelte grupper 401-407 (A, B eller C) skal gives i det følgende. En eksempelafgrænsning er ikke søgt givet, bl. a. fordi der er for mange usikkerhedsmomenter i registreringen. Den væsentlige grund til, at en eksempelrække ikke er givet, er dog, at sådanne eksempler ikke her ville kunne angive en placering af netop de vanskeligste og »problemfyldte« registreringer.

Al usikkerhed til trods må det dog bemærkes, at denne usikkerhed i registreringen *talmæssigt* er forholdsvis beskeden. Ca. 70 % – måske flere – af teksterne har man kunnet rubricere med stor sikkerhed.

401 A, B, C

Under 401 A blev fortrinsvis registreret børnesange, ældre som nyere, hentet fra forskellige sangbøger for børn. På trin efter ca. 3. skoleår var det oftest naturbeskrivende sange, fortællende digte, historiske digte, folkeviser samt norske og svenske digte på originalsproget, der blev registreret.

Langt de fleste tekster syntes hentet fra udgaver (originaludgaver, samleværker, andre læsebøger, opslagsværker m. v.), som næsten alle var tilgængelige på biblioteker, eller som direkte var i handelen.

Det giver sig selv, hvad der var tænkt registreret under 401 *A*. Under 401 *B* var tænkt registreret poesi, hvor en-

kelte strofer (vers) var udeladt, uden at dette syntes at virke meningsforstyrrende.

Registreringerne i forbindelse med 401 *C* viste, at der her ofte kom poesi, som var blevet oversat til dansk, og hvor man under gengivelsen havde fundet det nødvendigt at foretage en så kraftig bearbejdelse, at man ved en sammenligning mellem den fremmedsprogede og den danske tekst umiddelbart så dette.

Det viste sig, at en registrering i 401 *A, B* eller *C* gav meget store vanskeligheder, idet en række børnesange, viser og anden tilsvarende poesi forekom i forskellige versioner, hvoraf nogle angiveligt var ændret af forfatteren selv. I en del tilfælde var også lyrikere, der skrev for voksne, repræsenteret med tekster, der var ændret i forhold til det pågældende digts førsteudgave, men identisk med en senere udgave af dette digt.

Man søgte at indføre en »registreringsregel«, om at den pågældende tekst var »uforkortet«, hvis den i læsebogen var identisk med førsteudgaven, eller hvis den fremtrådte på samme måde som i meget udbredte, nutidige samleværker som f. eks. »Højskolesangbogen« eller »Den danske Salmebog«.

Denne regel var dog i praksis uanvendelig, for selv om man muligvis ville kunne udnævne nogle få værker til »meget udbredte, nutidige samleværker«, var det samme ikke tilfældet med bøger til børn. Nogle er nok udbredte som bl. a. »Lystige viser for børn« eller »De små synger«, men ingen af disse fremtræder med nogen speciel autoritet, og en del udbredte bøger med tekster beregnet primært for børn, syntes at rumme tekster, der var forkortet på mere tilfældig vis.

402 A, B, C Under 402 A blev ofte registreret prosatekster, som var skrevet direkte til bogen. Dette var tilfældet for de fleste tekster til 1. skoleår. I andre tilfælde blev her registreret afsluttede fortællinger eller noveller, som ofte er hentet fra novellesamlinger, eventyrbøger, tidsskrifter, og som udgi-

verne har skønnet kunne passe til klassetrinet uden nogen form for bearbejdelse.

Under 402 B blev registreret afsnit eller enkelte kapitler, som ofte var hentet fra fortællende faglige beskrivelser i f. eks. rejseskildringer, eller fra romaner, eventuelt fra større noveller. I mange tilfælde blev der direkte i forbindelse med det pågældende tekstuddrag henvist til den tekst, stykket var uddrag af.

Under 402 C blev registreret enkeltafsnit af større romaner eller andre større værker; teksten var her ofte bearbejdet således, at det ved en sammenligning mellem den oprindelige tekst og den i læsebogen stående tekst syntes at fremgå, at hensigten med den (sproglige) bearbejdelse øjensynlig havde været en tilnærmelse mod en læseformåen, lejlighedsvis også mod en begrebsformåen, svarende til elever på det pågældende klassetrin. Teksten i læsebogen var en sjælden gang ændret af forfatteren selv, oftest af læsebogsredaktørerne.

403 A, B, C

Ved registreringen af drama-teksterne viste det sig vanskeligt at nå til éntydige afgrænsninger mellem 403 A, B eller C.

Enkelte tekster var meget klart bearbejdede eller forkortede, andre var uforkortede i forhold til en gammel udgave, men bearbejdet i forhold til den. Efter en del forsøg på at nå til en afklaring af disse problemer både i 1967/68 og i 1968/69 måtte man konkludere, at det ikke inden for de rammer, som var for dette arbejde, var muligt at nå til en klar skelnen mellem 403 *A, B* og *C*.

404 A, B, C

En billedfortælling, 404 A, B og C, består af »tekster«, hvor billedet er det helt centrale. Teksten kan her undværes, men billedet – eller ofte billederne – er nødvendig for forståelsen. I nogle tilfælde kan en kort tekst følge billedets handling og understrege denne.

En opdeling i 404 A, B og C viste sig ikke gennemførlig; nogle eksempler på billedfortællinger, der uden videre blev accepteret som sådanne, var Bent Barfod: »Noget om Nor-

den«; HER I NORDEN (K-BOG 4A) for 4. skoleår, side 120-136, og

B. B. Møller: »Rug·brødet« i afsnittet »Bondegården«; VI LÆSER, SØREN OG METTE I 2. KLASSE for 2. skoleår, side 107.

405, 406, 407 Kategorierne

405: ordsprog, epigrammer, småvers, rim og remser – herunder også f. eks. Storm P.'s »Fluer«, og

406: gåder, »hovedbrud«, »Ved du?«, spørgelege og lign. stof var ret let at adskille fra hinanden, men de to kategorier var ikke dækkende for alt det resterende stof af samme art, der fandtes i læsebøgerne.

Kategori 407: »andet«, måtte derfor oprettes til brug i ganske enkelte tilfælde, bl. a. til det stof, der fik betegnelsen »har ikke kunnet registreres«.

Det viste sig ikke muligt at registrere kategorierne 405, 406 og 407 i de tværgående kategorier A, B og C.

Da et nyt hold årskursister fra Danmarks Lærerhøjskole igen gik i gang med dette materiale, viste der sig en del uoverensstemmelser i forhold til tidligere fremkomne resultater, hvorfor det blev besluttet at opgive en mere dybtgående registrering. Den specialviden af bl. a. litterær og historisk art, som dette arbejde krævede, var ikke til stede, og da emnet ikke var centralt i forhold til arbejdets hovedsigte, sluttede man med at måtte konkludere: Ud fra de givne forudsætninger var det ikke muligt at udtale sig om andet end endog meget generelle tendenser om stoffet i læsebøgerne i forhold til disse teksters form og originalitet.

Et arbejde med et størrelsesmæssigt meget afgrænset område af dette materiale, hvorunder der blev hentet hjælp fra litterært kyndig side, viste, at den foreslåede registreringsform lejlighedsvis pegede på særdeles interessante forhold. Men der opstod i øvrigt også her gang på gang så mange problemer, at man afstod fra en bearbejdelse ud fra de intentioner, der lå i skema IV. Dele af arbejdet er videreført i skema V.

Hvor lange er teksterne?

I forbindelse med overvejelser omkring teksternes form og originalitet søgte man at finde frem til en oversigt over de forskellige teksters længde for de forskellige klassetrin, enkeltbøger og systemer, idet praktikanterne lejlighedsvis mente at gøre iagttagelser, der pegede i retning af, at man i forskellige systemer arbejdede med ret forskellige tekstlængder.

Det eneste gennemgående – og unægtelig ikke overraskende! – der kunne påvises, var dog, at teksterne i gennemsnit blev længere og længere for hvert skoleår fra 1. til og med 7. skoleår. Derudover syntes der ikke at være nogle systematiske forskelle. Så man på gennemsnitslængden pr. tekst for de seks udbyggede systemer, viste der sig følgende opgørelse, foretaget pr. tekstside.

	tekstsider
K-BØGERNE	3,3
SÅ LÆSER VI	3,4
LÆSEBOGEN	3,7
VI LÆSER	2,8
LÆS RIGTIGT	3,4
MIN LÆSEBOG	3,5

Teksterne i VI LÆSER var altså i gennemsnit mindst, og dette gjaldt stort set uanset klassetrin; LÆSEBOGENs tekster var i gennemsnit størst, også stort set uanset hvilke klassetrin der var tale om. For de øvrige fire systemer var variationerne beskedne.

Normalsideopgørelser over de pågældende læsebogssystemers teksters længde blev også foretaget, uden at ovenstående indbyrdes forhold mellem de nævnte læsebogssystemer blev påfaldende forrykket. Nogle pædagogiske konsekvenser af disse, ret små forskelle, synes det ikke umiddelbart indlysende at pege på.

Hensigten med skema V

Efter at det havde vist sig overordentlig vanskeligt at foretage en systematisk registrering af teksternes form/originali-

tet, søgte man at se på problemet om teksternes originalitet ud fra det oplæg, som vil fremgå af skema V, registreringsnumrene 501-509.

Det var stort set muligt at registrere teksterne inden for disse ni kategorier; kategori 509 blev endda talmæssig ret beskeden. Men da man søgte at se på de således registrerede tekster ud fra spørgsmålet, om de var: 1) originale eller 2) bearbejdede og/eller forkortede (altså om de skulle registreres under *A* eller under *B*), opstod samme vanskeligheder, som tidligere beskrevet.

Med »bearbejdede og/eller forkortede tekster« menes her, om en tekst er bearbejdet og/eller forkortet i forhold til en original tekst. Der tænkes altså her på, at *bearbejdelsen* går på sproglige og indholdsmæssige fænomener. Med *forkortet* menes originale tekster, hvori der i den foreliggende form er foretaget udeladelser.

Nogle eksempler, der antyder afgrænsninger i skema V

Under 501 A blev registreret tekster, som læsebogens forfattere (redaktører) selv har skrevet til bogen; derfor vil »bearbejdede og/eller forkortede tekster« ikke forekomme her. Disse tekster vil oftest findes i bøgerne til de yngste klassetrin: Erik Danielsen, Carl Aage Larsen m. fl.: »Før jul«; MIN LÆSEBOG for 2. skoleår, side 57-61; Kirsten Hare, Ester Herlak: »Tines nøgle«; LÆSEBOG FOR 1. SKOLEÅR, PILEBØGERNE, side 2-3, og Knud Hermansen og Ejvind Jensen: »Snemanden«; VI LÆSER, SØREN OG METTE I SKOLE for 1. skoleår, side 2-5.

Under 502 A blev registreret originale tekster, der var skrevet specielt til bogen af andre end forfatteren selv. Martin A. Hansen: »Kofolket kommer«; MIN LÆSEBOG for 5. skoleår, side 254-285, Erik Kjersgaard: »Peder kommer i skole«; LÆSEBOGEN for 4. skoleår, side 106-113, og Henning Østerberg: »Forår«; BOGEN FORTÆLLER I (K-BOG 3B) for 3. skoleår, side 86-87.

Under 503 A er registreret originale tekster, der ikke er

skrevet specielt til bogen, men som er blevet anvendt i bogen. En væsentlig del af de foretagne registreringer vil falde her. H. C. Andersen »Den grimme ælling«; VI LÆSER, SØREN OG METTE I 5. KLASSE for 5. skoleår, side 148-161, H. C. Andersen: »Laserne«; SÅ LÆSER VI – 6. DEL for 7. skoleår, side 35-37 og Carl Ewald: »Ålen«; VI LÆSER, SØREN OG METTE I 4. klasse for 4. skoleår, side 10-15.

Yderligere eksempler skal ikke anføres, da de kunne give skær af en tilbundsgående registrering, som ikke var mulig.

Da de endeligt uregistrerede tekster talmæssigt var forholdsvis få, og da de ikke syntes at ramme bestemte systemer, men snarere visse klassetrin (bl. a. 2. skoleår) og bestemte stoftyper (bl. a. lyrik og oversatte børnebøger), søgte man at se på, om der syntes at være tilløb til meget gennemgående træk ved registreringerne med hensyn til de seks udbyggede systemer, der tidligere er arbejdet en del med.

Opgørelserne blev foretaget både på antal tekster og på normalsideberegningerne, og analyserne viste for samtlige seks læsebogssystemer, at de begynder med næsten udelukkende at anvende originale tekster. Heraf er størstedelen skrevet til systemet af forfatterne (læsebogsredaktørerne). Derefter finder man en jævnt stigende, mindre tilvækst af original litteratur og en stærk tilvækst af bearbejdet litteratur.

2. skoleår danner dog en undtagelse, da tre systemer (MIN LÆSEBOG, SØREN OG METTE og K-BØGERNE) afbryder den jævnt stigende linje for original litteratur ved ikke at have ret megen original litteratur her.

Endvidere kunne man se, at samtlige seks udbyggede systemer – i enkelte tilfælde bortset fra teksterne til 1. skoleår – har bearbejdede tekster på hvert enkelt klassetrin.

Om de enkelte systemer nogle ganske få, ret klare tendenser:

K-BØGERNE har forholdsvis få bearbejdede tekster på 3. skoleår og mange på 6. skoleår; d.v.s., at børnebogstek-

sterne ofte er ubearbejdede for 3. skoleår, og at der er tale om litteraturuddrag i 6. skoleår.

Systemet SÅ LÆSER VI har mange bearbejdede tekster på 4. og 5. skoleår samt også en hel del på 6. skoleår, jf. ovenstående.

I systemet MIN LÆSEBOG er det 4. skoleår, der rummer ret få bearbejdede tekster, og 2. og 7. skoleår, der har mange af disse.

Der synes således ikke, når man ser på de seks fuldstændige systemer, at være mange generelle træk; dog kan bemærkes, at 6. og/eller 7. skoleår ofte rummer en del stof, der er forkortet eller bearbejdet.

To tabeller skal gengives, da de viser, hvorledes to systemer for samme klassetrin – og tilmed to systemer, der ofte registreres ret ens – har så forskellig repræsentation af bearbejdet og originalt stof, at selv ret stor registreringsusikkerhed næppe kan have medvirket til disse forskelle.

Tabel 16

Cl. Clausen & H. Hansen: DANSK LÆSEBOG's total i ns. og %

	org.	%	bearb.	%	i alt	%
6. skoleår	233	43	24	4	257	47
7. skoleår	270	50	20	4	290	54
I alt					547	101

Tabel 17

SJETTE- OG SYVENDEKLASSERNES LÆSEBOG

	org.	%	bearb.	%	i alt	%
6. skoleår	130	18	218	30	348	48
7. skoleår	97	13	286	39	383	52
I alt					731	100

LÆS OG FORSTÅ

Ved registreringen af tekster i forbindelse med skema V viste der sig en del vanskeligheder i forbindelse med systemet LÆS OG FORSTÅ; da de på ret alsidig vis skildrer registreringsovervejelser, og da de på en måde er en ret klar beskrivelse af dette system, der har sit eget sigte, skal de omtales:

Hvornår var der tale om tekster, der kunne registreres som sammenhængende tekster? Hvornår var der tale om tekster, der alene var opgaveløsning?

Var der tale om det sidste, ville det være nærliggende at se bort fra dem her og senere tage dem op ved en registrering i forbindelse med de arbejdsbøger, der hørte til læsebøgerne.

Det blev valgt at foretage registreringen ud fra elevernes læsemuligheder i forhold til de enkelte tekster. Dette medførte, at man gik ud fra, at eleverne i »en gennemsnitlig førsteklasse« var rebuslæsere, og at eleverne i »en gennemsnitlig tredjeklasse« var indholdslæsere, i hvert fald i denne klasses andet halvår. Ved de tre mellemliggende bøger stod man ved hver enkelt tekst (eller opgave) overfor at måtte foretage et skøn.

Alle tekster i systemet LÆS OG FORSTÅ indeholder eller lægger nøje op til opgaver i forbindelse med en tekst. Ud fra ovennævnte hovedprincip blev teksterne vurderet og registreret under de punkter i skema V, hvor dette var muligt.

Ved registreringen blev der foretaget et skøn over, om en tekst på det pågældende klassetrin af eleven selv hovedsagelig ville blive oplevet som opgaveløsning – eller om eleverne hovedsagelig ville opleve stykkerne som en tekst, der lægger op til indholdslæsning. – Både sværhedsgrad og omfang af en tekst havde således indflydelse på tekstens placering.

Indholdet af teksterne i bøgerne for første til tredje skoleår falder stort set i to grupper: *A* prosatekster, *B* tekster, der rummer opgaveløsning.

I bøgerne for tredje skoleår findes eksempler på både *A* og *B*: »Tor besøger Udgård«, LÆS OG FORSTÅ 2. del for 3. skoleår, side 75, er et typisk eksempel på en tekst, der er registreret som en prosatekst, og stykke 19, side 43 i samme bog, »Find ord, der ikke passer til de andre«, er vurderet som opgaveløsning.

I bøgerne for andet skoleår var registreringen meget vanskelig; i en del tilfælde måtte man ved registreringen træffe et valg mellem *A* og *B*, anende, at andre måske ville have truffet et andet valg.

I bogen for 2. skoleårs anden del kunne tekst nr. 17 på side 39, »Far selv i stuen«, være eksempel på en tekst, der blev registreret som ren prosatekst, og tekst nr. 21 på side 50, »Kan du regne?«, være et eksempel på en tekst, der blev registreret som opgaveløsning.

– og tilsvarende systemer

Trods sådanne afgrænsningsforsøg viste det sig, at bøger fra systemet LÆS OG FORSTÅ, navnlig fra systemets bøger til 2. skoleår, samt bøger fra systemerne, HVAD VAR DET, JEG LÆSTE? og LÆR/AT LÆRE rummede så mange fortolkningsmuligheder, at man sluttelig i det videre registreringsarbejde mente det nødvendigt at måtte se bort fra disse.

Endvidere syntes det, som om det var mest éntydigt at registrere bøger, der indgik i hele systemer eller dog systemer, der dækkede mere end et enkelt skoleår. Måske var det egenskaber ved bøgerne, der lå bag denne erfaring, som man også gjorde i andre sammenhænge – og for resten også i skriftlig-danskbogsregistreringen. De enkeltstående bøger eller »systemer«, der efter afslutningen kun dækkede et par skoleår, syntes af og til at afvige ret meget.

Måske var det dog alene eller først og fremmest det forhold, at man ved registreringen af et større system kom ind i en vis rutine, der bevirkede, at de mere omfattende systemer syntes lettere at registrere.

LÆR/AT LÆRE

I forbindelse med registreringen af systemet LÆR/AT LÆRE til skema V blev det valgt at betragte selve tekststykkerne ligesom alle andre tekster i dette arbejde. Derimod mente man, at stof, der rummede opgaveløsning (som f. eks. »Hvem eller hvad handler notaterne om?«, side 31 i bogen for 6. skoleår) i denne sammenhæng var af mindre interesse, og det blev derfor ikke registreret.

Når der forekom både tekster og en dertil knyttet opgaveløsning, blev teksten kun registreret, hvis man regnede med, at den af elever på det pågældende alderstrin ville blive anset for primær i forhold til opgaveløsningen.

Blev en sådan registrering foretaget, kunne dette lære-

bogssystem registreres som læsebogssystemerne – en ikke uinteressant oplysning på lidt længere sigt, idet arbejdet med lærebogsanalyser er fortsat i 1968/69 med bl. a. indledende forsøg på at foretage analyser af arbejdsbøger m.v. til danskundervisningen.

Et eksempel på en forkortet tekst

Et afsluttende eksempel, der konkret kan illustrere, hvorledes en tekst kan gengives mere eller mindre forkortet, kan være »Peters Jul« af J. Krohn; to sider gengivet i fig. 55.

J. Krohn: »Peters Jul« udkom som bog første gang i 1866 med tegninger af P. Krohn og O. Haslund. I 1870 udkom bogen i et nyt format med tegninger alene af P. Krohn. 19 år senere kom den første farveillustrerede udgave med de samme tegninger, der dog nu var lidt omarbejdede af Frants Henningsen. Denne udgave har i mange år været den gængse og udkom da også med ny retskrivning senest i 1965.

I denne udgave er der:

et forord på én side,
1. del, »Før julen«, på 8 vers,
2. del, »Bedstemor inviteres«, på 6 vers,
3. del, »I mørkningen juleaften«, delt i 2 afsnit,
4. del, »Ved juletræet«,
5. del, »Julesangen«, bestående af en indledning og 3 vers,
6. del, »Fars julevise«, på 5 vers,
7. del, »Juledag«, på 3 vers,
8. del, »Et besøg«, på 2 vers,
9. del, »Nytårsaften«, på 6 vers,
10. del, »Helligtrekongers aften«, på 1 vers,
11. del, »Efter julen«, på 4 vers.

I alt består disse 11 dele af 38 vers og tre større afsnit, i alt 332 linjer. Et par sider fra denne bog er gengivet som figur 27.

Denne bog er gengivet i uddrag i tre læsebøger, men i forskellig form hvert sted, se figur 56, 57 og 58.

Figur 55

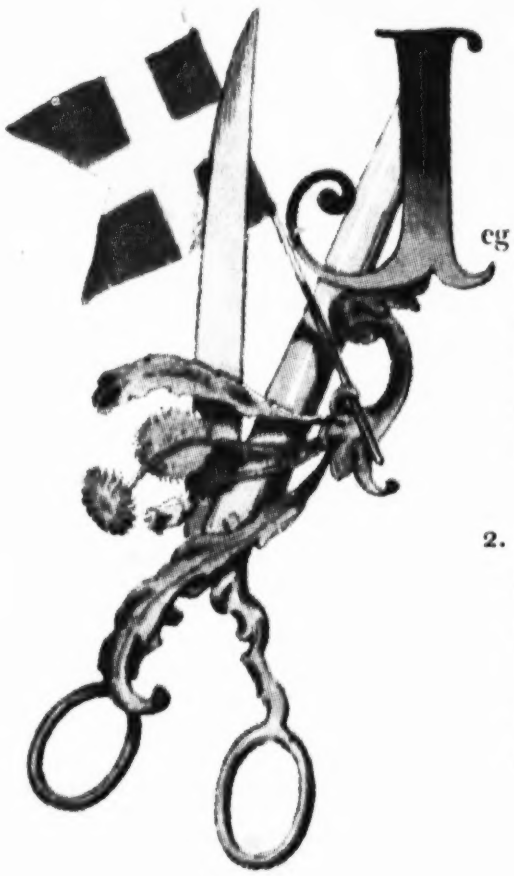

I. FØR JULEN

eg glæder mig i denne tid;
nu falder julesneen hvid,
så ved jeg, julen kommer.
Min Far hver dag i byen går,
og når han kommer hjem, jeg står
og ser hans store lommer.

2. Og på hans bord forleden dag
jeg så et yndigt lille flag,
og det jeg ikke glemmer.
Papir han klipper med en saks;
men når jeg kommer ind, han straks
sin stads i skuffen gemmer.

3. Og Mor har peberkager bagt;
jeg ved det, jeg har selv dem smagt,
da de var ganske varme.
Sit sølvskab Mor nu åbnet har,
og stadsestagen frem hun ta'er,
den med de mange arme.

4. Og Mor hun har så mange bud,
hvert øjeblik skal Anders ud,
og Mor og Anders hvisker.
Men jeg kan dog høre, — tys!
I morges var det julelys
og røde bånd og svesker.

Figur 56

FØR JULEN.

Jeg glæder mig i denne tid;
nu falder julesneen hvid,
så ved jeg, julen kommer.
Min far hver dag i byen går,
og når han kommer hjem, jeg står
og ser hans store lommer.

Og på hans bord forleden dag
jeg så et yndigt, lille flag,
og det jeg ikke glemmer.
Papir han klipper med en saks;
men når jeg kommer ind, han straks
sin stads i skuffen gemmer.

Og mor har pebernødder bagt;
jeg ved det, jeg har selv dem smagt,
da de var ganske varme.
Sit sølvskab mor nu åbnet har,
og lysestagen frem hun ta'er,
den med de mange arme.

Og mor hun har så mange bud,
hvert øjeblik skal Anders ud,
og mor og Anders hvisker.
Men jeg kan dog nok høre, – tys!
I morges var det julelys
og røde bånd og svesker.

Og søster Hanne syr og syr.
Hun siger: »Julen er så dyr,«
hver gang hun grisen ryster.
Til far hun har en pibesnor
af perler, og til bedstemor
hun hækler på en trøster.

Jeg vil nok også noget få;
jeg må jo ud i gangen gå,
når hun skal til at strikke.
Derude er der rigt'nok koldt;
men når jeg spiller med min bold,
så mærker jeg det ikke.

Figur 57

Jeg glæder mig i denne tid,
nu falder julesneen hvid,
så ved jeg, julen kommer.
Min far hver dag i byen går,
og når han kommer hjem, jeg står
og ser hans store lommer.

Og mor hun har så mange bud,
hvert øjeblik skal Anders ud,
og mor og Anders hvisker.
Men jeg kan dog nok høre – tys!
I morges var det julelys
og røde bånd og svesker.

Da før jeg ud med Karen gik,
vi var i bagerens butik.
Der stod den tykke bager,
og han skrev op, hvad Karen sa'e:
»Til juleaften skal vi ha'
to store julekager.«

Gid det var jul! Hvor var det rart.
Men nu må den da komme snart,
det varer ikke længe,
for – fra min stol ved vindvet her
på køkken-muren jeg jo ser
alt julegåsen hænge.

J. Krohn.

Figur 58

Peters jul

Før julen

Jeg glæder mig i denne tid;
nu falder julesneen hvid,
så ved jeg, julen kommer.
Min far hver dag i byen går,
og når han kommer hjem, jeg står
og ser hans store lommer.

Og på hans bord forleden dag
jeg så et yndigt lille flag,
og dét jeg ikke glemmer.
Papir han klipper med en saks;
men når jeg kommer ind, han straks
sin stads i skuffen gemmer.

Og mor har peberkager bagt;
jeg ved det, jeg har selv dem smagt,
da de var ganske varme.
Sit sølvskab mor nu åbnet har,
og stadse-stagen frem hun ta'r,
den med de mange arme.

Og mor hun har så mange bud,
hvert øjeblik skal Anders ud,
og mor og Anders hvisker.
Men jeg kan dog nok høre – tys!
I morges var det julelys
og røde bånd og svesker.

Og søster Hanne syr og syr.
Hun siger, julen er så dyr,
hver gang hun grisen ryster.
Til far hun har en pibesnor
af perler, og til bedstemor
hun hækler på en trøster.

Jeg vil nok også noget få;
jeg må jo ud i gangen gå,
når hun skal til at strikke.
Derude er der rigt'nok koldt;
men når jeg spiller med min bold,
så mærker jeg det ikke.

Da før jeg ud med Karen gik,
vi var i bagerens butik;
dér stod den tykke bager,
og han skrev op, hvad Karen sa'e:
Til juleaften skal vi ha'
to store julekager.

Gid det var jul! Hvor det var rart.
Men nu må den da komme snart,
det varer ikke længe,
for – fra min stol ved vindvet her
på køkkenmuren jeg jo ser
alt julegåsen hænge.

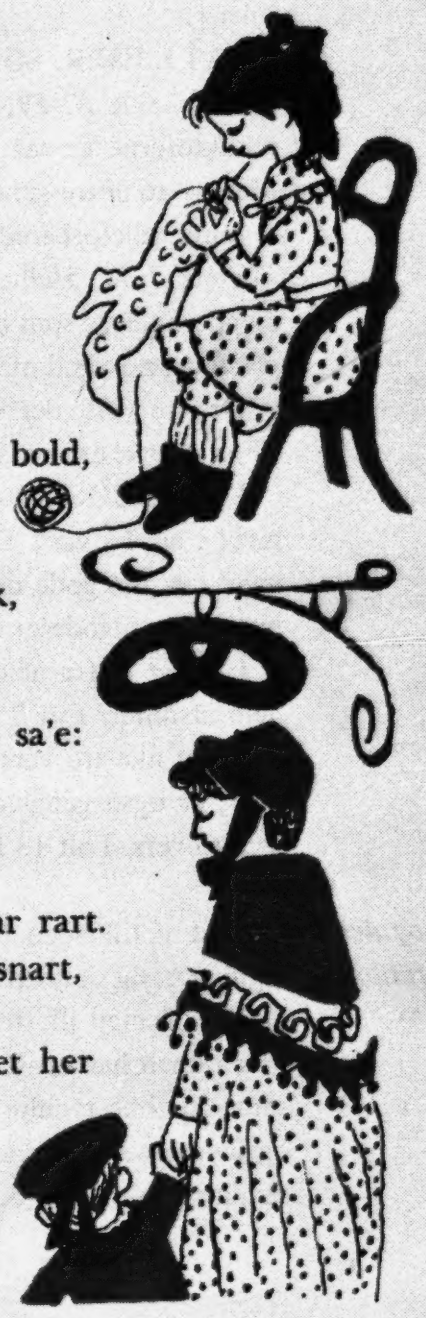

I SÅ LÆSER VI – FØRSTE DEL for 2. skoleår, side 79-81 er gengivet otte vers (49 linjer) under fællestitlen »Før julen«, jf. figur 56.

Det gengivne er vers 1-8 i den oprindelige første del »Før julen«.

I VI LÆSER, SØREN OG METTE I 3. KLASSE for 3. skoleår, side 87-88, er gengivet fire vers, der af læsebogsredaktørerne er sat ind i en sammenhæng, hvor Søren og Mette – to af tre gennemgående personer i læsebogssystemet – fejrer juleforberedelser, og hvor deres far læser højt af »Peters Jul«. Helheden, som uddragene kommer i, kan næppe opleves som identiske med den oprindelige, men har på stedet nok god mening for eleverne, jf. figur 57.

De fire vers, der er gengivet i forbindelse med afsnittet: »Før julen«, er vers 1, 4, 7 og 8, i alt 24 linjer fra 1. del.

I LÆSEBOGEN 4 for 4. skoleår, side 152-155, er gengivet i alt 13 vers. Disse er sat ind i en sammenhæng, der giver læreren gode muligheder for at behandle stoffet på en måde, der tilgodeser originalteksten, jf. figur 58.

I øvrigt er fra afsnittet »Før julen« gengivet alle 8 vers, hele afsnittet. Fra 7. del af versfortællingen, »Juledag«, er gengivet alle tre vers. Fra del nr. 10, »Helligtrekongers aften«, er også gengivet den fulde tekst – dog her stillet op som to vers. I alt 13 linjer.

– og dens illustrationer

I ingen af tilfældene er versene illustreret med de originale tegninger, og deres fremtrædelsesform i forskellige sammenhænge og med illustrationer af meget forskellige kunstnere (der tilmed har brugt henholdsvis sort alene, sort + lyseblå samt en firefarveillustration, sort + rødbrun og blå) giver også versene et vidt forskelligt præg, hvad der ses af de illustrationseksempler, der er valgt.

KAPITEL 13

Om læsebøgernes illustrationer i øvrigt

Et grundlag for registreringer af illustrationer

Det var fra denne registrerings begyndelse ganske klart, at der var to opgaver, som ville kræve megen tid og navnlig megen specialviden af den, som skulle foretage det grundlæggende registreringsarbejde. Den ene opgave var en registrering af bøgernes illustrationer: Man ville ikke kunne forvente, at praktikanter havde en sådan teknisk indsigt, at de ville kunne nå frem til et også ud fra et teknisk syn acceptabelt registreringsgrundlag for *illustrationerne* i de undersøgte læsebøger.

Man ville heller ikke kunne forvente, at et grundlæggende arbejde med at finde frem til originaludgavers tekst, 1. udgavers publiceringsår o. lign. – ville kunne løses inden for rammerne af et praktikantarbejde.

I begge disse tilfælde var det nødvendigt at søge specielt kvalificerede til at udføre et grundlæggende arbejde, som pædagogisk rutinerede folk så siden ville kunne arbejde ud fra. Den sidstnævnte specialistviden (bogkendskab etc.) er der trukket på i en række af de foregående registreringer. Den førstnævnte specialist har bistået alene ved den grundlæggende illustrationsregistrering.

I »Skriftligt arbejde i dansk, 1.-7. skoleår« (Jansen, 1966) blev der gjort opmærksom på, at illustrationerne var en ikke uvæsentlig faktor i de analyserede lærebøger, men at det i den forbindelse kun var muligt at strejfe problemet. På side 175-182 i nævnte arbejde er der fra de analyserede bøger gengivet en række illustrationer, der antyder såvel emnets

størrelse som dets pædagogiske relevans. Der blev dog ikke foretaget nogen registrering og analyse af disse bøgers illustrationer.

I læsebøger er illustrationerne i flere tilfælde pædagogisk væsentlige ved bøgernes brug; dette gælder især på de elementære trin.

Endvidere er der i ikke ringe udstrækning en tradition for at vælge kunstnerisk mere vægtige illustrationer i læsebøger end i en række andre lærebøger, f. eks. skriftlig-danskbøger, matematikbøger, sproglærebøger m.v. I læsebøger findes der også lejlighedsvis gengivelser af klassiske illustrationer, f. eks. malerier, der i skiftende perioder har stået som typiske eksempler på dansk eller europæisk malerkunst.

Der er vel i nogen grad en tradition for, at der i lærebøger, der anvendes i træningsfagene, er lagt ret beskeden vægt på det illustrative materiales kunstneriske kvalitet; dette gælder *ikke* specielt for danske lærebøger.

Det var ganske klart, at for at nå frem til en blot nogenlunde afrundet skildring af de foreliggende læsebøger måtte man også på en eller anden måde nå frem til at give en vis samlet oversigt over illustrationerne. Et indledende arbejde med en registrering var altså nødvendigt.

Det viste sig muligt sammen med en pædagogisk interesseret person med teknisk viden at nå frem til en række tekniske udgangspunkter, hvorfra læsebøgernes illustrationer kunne ses ud fra en systematisk synsvinkel.

Der blev udformet et skema, B, jf. bilag I. Man vil bemærke, at det ved registreringen har været muligt at arbejde ud fra rent tekniske kriterier, ikke ud fra kunstneriske vurderinger.

Det må dog understreges, at selv med et ikke ringe kendskab til bl. a. reproduktionsteknik har der været en række tvivlsspørgsmål med hensyn til den i nogle tilfælde faktisk anvendte teknik. Reproduktionsteknisk særdeles højt kvalificerede folk blev i nogle tilfælde rådspurgt, før de pågældende registreringer blev foretaget. I intet tilfælde har tvivl vedrørende reproduktionstekniske forhold været så gennem-

gående, at man har måttet lade pædagogisk centrale forhold i forbindelse med illustreringen stå uomtalt.

Bearbejdelsen af illustrationsmaterialet

Det viste sig allerede ved de indledende analyser, at en bearbejdning af illustrationsmaterialet ikke havde et så klart sigte alene mod danske forhold, som en bearbejdning af visse sider af tekstmaterialet havde. Derfor blev illustrationerne efter registreringerne analyseret og bearbejdet med henblik på en publicering rettet mod at orientere et skandinavisksproget publikum.

Det blev valgt at publicere materialet i »Nordisk Tidsskrift för Specialpedagogik«, da det nordiske tidsskrift, der tidligere havde interesseret sig mest for illustrationer i lærebøger, var gået ind (»Skola och Samhälla«).

Artiklen i »Nordisk Tidsskrift för Specialpedagogik« skal ikke gentages her; der skal blot omtales følgende forhold:

Mens det ved lærebogsregistreringer i almindelighed ikke er muligt at hente megen litteratur som baggrund for det pågældende arbejde, var det ved struktureringen af de indsamlede registreringsoplysninger i en vis udstrækning muligt at støtte sig til andre undersøgelser.

Registreringsskemaet, der indledningsvis blev anvendt, er gengivet her i bogen, bilag I.

Derudover skal henvises til den pågældende artikel: »Om illustrationer i danske læsebøger, 1.-7. skoleår« (Jansen og Mylov, 1969).

KAPITEL 14

Et første forsøg på en indholdsregistrering

Hyppigt forslag til indholds-registreringer

Under arbejdet med de registreringer, der tidligere er skildret her, – og ligeledes af specialister, der blev kontaktet undervejs, – blev der gang på gang stillet forslag til registreringer af mere indholdsbetonet art; dette var også tilfældet ved den tidligere lærebogsanalyse (Jansen, 1966).

En af de mest konkret foreliggende muligheder ved dette arbejde var at søge at skelne mellem mere litterært betonede læsebogstekster og mere fagligt prægede tekster. Ud fra en almindelig vurdering af f. eks. de to systemer MIN LÆSEBOG, 1.-7. skoleår, og VI LÆSER (SØREN OG METTE), 1.-7. skoleår, syntes det umiddelbart, som om der i hvert fald på 4. og 5. skoleår var et så forskelligt sigte med bøgernes tekster, at dette klart slog igennem i forholdet mellem skønlitterære og fagligt betonede tekster.

Det viste sig dog ret hurtigt, at der var mange glidende overgange fra stof, man ville betegne som næsten rent fagligt-geografisk, over fagligt (geografisk)-betonede tekster til rejsebogsprægede børnebogsuddrag og til børnebogstekster, hvor man anvendte en rejse som grundlag for handlingen.

Der blev forsøgt mange registreringer ud fra mere eller mindre litterært betonede kriterier, men den enkelte registrators personlige vurdering af de pågældende tekster viste sig så stærkt udslaggivende, at heller ikke en metode, man tidligere med held havde anvendt i lærebogsanalyser, slog til her, nemlig:

»Når man er i tvivl om, hvor den pågældende tekst eller den pågældende opgave skal registreres, så registreres den således, at registreringen i så høj grad som muligt kommer til at svare til den oplevelse, som en »gennemsnitlig« elev i en »gennemsnitlig« klasse på det pågældende alderstrin ville have af teksten eller »opgaven«.

Flere gange vendte man tilbage til forsøg på genreregistreringer, dog uden held.

En »genreregistrering«

En »genreregistrering«, hvor man anvendte i alt 35 forskellige kategorier (34 + en diverse-kategori), viste sig dog at give omend ikke i alle tilfælde éntydige resultater, så dog at være de andre forsøg så overlegen, at man valgte at gå videre med den, for at se, hvor langt registreringen kunne gennemføres, og hvor problemerne ville dukke op.

I skema VII er gengivet skemaet til denne »genreregistrering«, se bilag I.

Den bortvælgelsesteknik, som tidligere havde været anvendt i registreringsskemaerne – at hvis en tekst måske ville kunne registreres to forskellige steder, så valgte man, at den skulle indgå under det registernummer, man først kom til i skemaet – viste sig her at være særdeles anvendelig, når den blev brugt helt systematisk.

Dette betød, at hvis en tekst f. eks. syntes at kunne registreres både under 703, biografier eller overvejende biografisk præget stof, og under 710, erindringer, så blev den placeret under 703.

På grund af den usikkerhed, der knytter sig til den i dette skema foretagne registrering (den enkelte praktikantgruppes personlige vurdering slog igennem, dog især ved enkelte af registreringsnumrene), er der ikke søgt udregnet gennemsnit eller tilsvarende, og naturligvis har man afstået fra at gengive »resultater« i diagram- eller tabel-form.

Men der er i løbet af de tre år, hvor man arbejdede med dette skema, indhentet en række erfaringer, som det ville være urimeligt ikke at videregive, så meget mere som man i skoleåret 1968/69 kom et godt stykke nærmere mod anven-

delige definitoriske afgrænsninger; arbejdet med de grundlæggende registreringer er dog ikke afsluttet – der er stadig usikkerhed om især registreringsnumrene fra 729; på grund af den sekundære interesse, denne registrering har i forhold til hovedopgaven, er dette arbejde dog i hvert fald foreløbigt stillet i bero.

Karakteristika for børnelitteratur?

Spørgsmålet om, hvad der karakteriserer børnelitteratur overfor voksenlitteratur,* kan meget vel ses i denne sammenhæng, idet der blev gjort en række erfaringer med at registrere tekster, der henvendte sig såvel til 1. som til 7. skoleår inden for samme registreringssystem.

Det viste sig ikke ved registreringen generelt vanskeligere eller lettere at foretage registreringer af bøger for eksempel for 3. end for 7. skoleår; det var ikke det aldersmæssige niveau, som teksten sigtede mod, men dens indhold, der kunne give visse vanskeligheder. Ville man se netop efter forskelle mellem tekster, der sigtede mod forskelligt aldersniveau, var det snarest forskelle af sproglig art, der var gennemgående. At teksterne for 1.-2. skoleår ofte var ret – eller for 1. skoleårs vedkommende næsten helt – domineret af disse sproglige hensyn, gjorde dem sådan set ikke vanskeligere at registrere, når man vel at mærke først havde søgt at vænne sig til at acceptere, at børnelitteratur kan registreres og (sandsynligvis i ret stor udstrækning) analyseres efter de samme kriterier som den voksnes læsestof.

Der er ikke hermed taget stilling til traditionelt opstillede litterære kriterier for en tekst, men alene til opgaven: At foretage en indholdsregistrering ud fra en række forudopstillede kriterier. Det ganske bestemte indlæringssigte, som

---

* Göte Klingberg udsendte sidst i 1968 et arbejde (Klingberg, 1968), der søgte at nærme sig problemer omkring den sprogligt-stilistiske litteratur i børnebøger set ud fra kvantitative undersøgelser over den såkaldte »pædagogiske adaption«. Hans konklusioner er blandt andet, at børne- og ungdomslitteraturen ikke på grund af en sproglig-stilistisk adaption behøver blot at være en vej ind til en 'rigtig' litteratur, men at den selv kan fremtræde og ud fra mange synsvinkler anskues som »almindelig« litteratur.

(navnlig) teksterne til 1.-2. skoleår skrives med, giver dem en anden form end teksterne til ældre trin, men der er næppe tale om, at de systematisk alle på et vist trin kan karakteriseres kvalitativt ens. Snarere synes det at være et ret gennemgående indtryk hos de folk, der arbejdede sig ned i registrerings- og analyseringsprocedurer, at sproget på et bestemt trin nok i nogen grad kan synes ens, men at det var *forskellene* forskellige tekster imellem, der virkede forbavsende; disse forskelle var også tydelige, når der var tale om indholdsmæssigt vurderet meget elementært stof.

Der er her strejfet ind i et emne af væsentlig betydning for udforskningen af det hidtil forskningsmæssigt ret lukkede land, der hedder børnelitteratur. De punkter, man her erfarede sig frem til at kunne foretage en indledende systematisering ud fra, opfordrer folk med forskningsmæssig interesse for børnelitteraturen til at sætte ind her.

»Antal tekster« og »normalsider«

Overvejelser i forbindelse med foreløbige analyser, hvor man bl. a. så på, hvad »antal tekster« og »normalsider« i forbindelse med skema VII gav af oplysninger, pegede klart mod at bruge normalsideopgørelser som grundlag for analyserne. Af grunde, som tidligere er nævnt, er der dog ingen talmæssige opgørelser givet for de foreløbige resultater af »genreregistreringer«.

Om de enkelte »genre«numre

I det følgende er gengivet en række eksempelafgrænsninger i forbindelse med de enkelte kategorier. Det må dog bemærkes, at afgrænsninger, måske navnlig en udvidelse af de enkelte numres »titel« nok ville være ønskelig nogle steder, og at en række fuldt definitorisk afgrænsende eksempler ikke har kunnet opstilles for alle numrene. Yderligere bemærkninger er i det følgende knyttet til de enkelte »genre«numre.

A, B og C-grupperingen er der ikke systematisk givet eksempler på, men de store problemer rummer en sådan tværgående registrering ikke i dette tilfælde.

I forlængelse af de følgende eksempler er der lejlighedsvis gengivet iagttagelser, der syntes at være ret gennemgå-

ende i forbindelse med enkelte læsebøger eller læsebogssystemer.

Nr. 701 *Billedfortælling*

Billedfortællingerne er oftest registreret i forbindelse med bøgerne for 1. og 2. skoleår. Et eksempel på en billedfortælling ses i: VI LÆSER, SØREN OG METTE OG LILLE JEP for 1. skoleår, side 38, og i: BOGEN FORTÆLLER III (K-BOG 5B) for 5. skoleår, side 38, H. M. Batemans tegneserie »Sommerfuglen«.

I øvrigt synes der at være en tendens til, at jo nyere et system er, jo flere billedfortællende oplæg har det. Dette gælder såvel, når man ser på de seks udbyggede systemer, som – klart – når man tager det nyeste dansksystem, PILEBØGERNE, med ind i billedet.

Nr. 702 *Litteraturhistorie eller overvejende litteraturhistorisk stof*

Ingen af de seks udbyggede systemer har ret meget af dette stof. DANSK LÆSEBOG FOR 6. og 7. skoleår og SJETTE- og SYVENDEKLASSERNES LÆSEBOG for 6. og 7. skoleår har nogle eksempler på dette stof:

Tang Kristensen, Evald: »De gamle danske Folkeæventyr«. Hansen, Heltoft og Nielsen: DANSK LÆSEBOG FOR 6. skoleår, side 68-69.

Nr. 703 *Biografier eller overvejende biografisk præget stof*

Hvis man afgrænsede dette stof ved »u-afbrudte« skildringer af en persons livsløb eller af store dele deraf (ofte barndom eller ungdom), viste definitionen sig i nogen grad at afgrænse forhold, som især enkelte systemer havde interesseret sig for: VI LÆSER har flere biografier end noget andet udbygget system, men også MIN LÆSEBOG og SÅ LÆSER VI har en del af dette stof. Et eksempel på denne kategori kan være:

Zweig, Stefan: »Stefan Zweig besøger Albert Schweitzer«. LÆSNING FOR 7. SKOLEÅR – UD GÅR DU NU for 7. skoleår, side 236-245.

Biologisk eller overvejende biologisk præget stof *Nr. 704*

Her er søgt registreret tekster, der først og fremmest synes at supplere eller underbygge de emner, der traditionelt behandles i forbindelse med orienteringsfaget biologi.

Der er ikke meget af dette stof, men dog omkring den halve snes tekster i systemerne K-BØGERNE, LÆSEBOGEN og MIN LÆSEBOG. SÅ LÆSER VI har også enkelte oplæg, og nogle få oplæg findes i VI LÆSER.

Hermansen, Knud og Ejvind Jensen: »Skoven«. VI LÆSER, SØREN OG METTE I 3. KLASSE for 3. skoleår, side 6-13.

Lorenz, Konrad: »Gåseungen Martina«. MIN LÆSEBOG for 5. skoleår, side 38-42.

Geografisk eller overvejende geografisk præget stof *Nr. 705*

Her er registreret tekster, hvis hovedvægt synes at være at orientere om geografiske emner som f. eks.:

Gregersen, Torben, Inger Merete Nordentoft og Kirsten Reisby: »Danmarks-kortet«. LÆSEBOGEN 3 for 3. skoleår, side 24-29.

Der er mange flere geografisk end biologisk prægede tekster, når man ser på samtlige de fuldstændige læsebogssystemer. Især VI LÆSER og LÆSEBOGEN har mange af disse tekster. De findes dog også i MIN LÆSEBOG, SÅ LÆSER VI og K-BØGERNE omend i væsentligt mindre antal.

Historisk eller overvejende historisk præget stof *Nr. 706*

Ligesom man ret éntydigt kunne afgrænse biologisk og geografisk præget stof, var det tilsvarende muligt at afgrænse historisk præget stof, der kunne være oplæg til en »supplerende læsning« til orienteringsfaget historie:

Madsen, Henrik: »Mordet i Finderup Lade«; fra B. S. Ingemann: »Erik Menveds barndom«. MIN LÆSEBOG for 6. skoleår, side 103-112.

Det historisk prægede stof udgør en stor del af det faglige stof i systemet LÆS RIGTIGT, hvor det (bortset fra færdselslærestoffet) er næsten ene blandt det faglige stof. Også LÆSEBOGEN har en del af disse tekster, og de findes i alle systemerne i større udstrækning end de geografiske og biologiske tekster.

Nr. 704-706 Det synes gennemgående, at der er langt flere historiske end geografiske oplæg, og langt flere geografiske end biologiske oplæg. Ser man på de nyeste systemer (herunder dog kun på den reviderede del af LÆSEBOGEN) synes det, som om der er ved at være en vis udjævning af den talmæssigt ret store ulighed disse tre typer tekster imellem på vej.

Nr. 707 *Færdselslære eller stof, der nærmest må karakteriseres som sådant*

Herunder er registreret tekster, hvis indhold (næsten) udelukkende lægger op til undervisning i færdselslære. Et enkelt system har meget stof her, LÆS RIGTIGT. I de andre systemer er det kun registreret i meget sparsom udstrækning, og de fleste af disse tekster findes på de yngste klassetrin. Eksempler:

Hermansen, Knud og Ejvind Jensen: »Kender du færdselsreglerne?«. VI LÆSER, SØREN OG METTE i 2. klasse (II del), side 180,

Stenbæk, K. F.: »Signalerne«. LÆS RIGTIGT, Læsebog for 2. skoleår, side 183-184.

Nr. 708 *Andet orienteringsstof eller overvejende orienteringspræget stof*

Denne rubriceringsmulighed viste sig nødvendig i forbindelse med enkelte tekster som »Bøger fra biblioteket« (i: Inge Cramer, Eva Jacobsen og Mogens Jansen: »Bøger fra biblioteket«. BOGEN FORTÆLLER III (K-BOG 5B) for 5. skoleår, side 116) og i forbindelse med en tekst som: »Hvordan er vejret?« (i: Kirsten Hare og Ester Herlak: »Hvordan er vejret?« LÆSEBOG FOR 3. SKOLEAR, PI-

LEBØGERNE, side 253) – altså stof, der kunne beskrives som »mere alment orienterende stof«.

Ser man på kategorierne 704-708, og betragter man alene de seks færdige systemer, ser det – uanset fortolkningsmuligheder i registreringen – ud til, at LÆSEBOGEN er det system, der mest har interesseret sig for at bringe tekster fra dette område. Når LÆS RIGTIGT optræder med et forholdsvis stort antal tekster, skyldes det i ikke ringe udstrækning interessen for færdselslærestoffet. I øvrigt har samtlige seks udbyggede systemer oplæg til orienteringsfagene. *Nr. 704-708*

Det er dog ikke i nær alle tilfælde, at oplæggene følger de områder, tidsperioder osv., som børnene i øvrigt beskæftiger sig med i orienteringsfagene, jf. side 71-200.

Rejsebeskrivelser *Nr. 709*

Her ses tekster, der er centreret om selve rejseoplevelsen, altså tekster, der ikke er af overvejende geografisk-faglig præget karakter:

Kruuse, Jens: »Turen til Paris«. LÆSNING FOR 6. SKOLEÅR – OLDTIDS LIV – NUTIDS VIRKE for 6. skoleår, side 168-175.

Især MIN LÆSEBOG har få af disse tekster.

Erindringer *Nr. 710*

Herunder er registreret (evt. uddrag af) tekster, hvor forfatteren fortæller om egne oplevelser, og hvor forfatterens personlige forhold til det skrevne (egne oplevelser) er det væsentlige:

Nielsen, Carl: »I Nørre-Lyndelse Skole« fra »Min fynske barndom«. SÅ LÆSER VI – 5. DEL for 6. skoleår, side 131-135.

Pedersen, P. O.: »Hyrdedrengen, som skrev til kongen« – fra bogen »Barndomsminder«. DANSK LÆSEBOG FOR 7. SKOLEÅR, side 102-112.

De to systemer med titlen DANSK LÆSEBOG FOR 6.

OG 7. SKOLEÅR har ret meget af dette stof. Hvert af disse systemer findes kun på to klassetrin, men hver af dem har alligevel mere, end noget af de seks udbyggede systemer har for samtlige syv klassetrin.

Også denne gruppes tekster synes sparsomt registreret især i MIN LÆSEBOG.

Nr. 711 *Sagalitteratur og sagn*

Her ses overvejende tekster som Saxos samt nordiske sagaer:

»Gunnars død« fra »Njals saga«. ET UDVALG AF NORDISK LITTERATUR II (K-BOG 7B) for 7. skoleår, side 99-108.

Hermansen, Knud og Ejvind Jensen: »Da Island og Grønland blev opdaget«. Fra de islandske sagaer. VI LÆSER, SØREN OG METTE I, 4. KLASSE for 4. skoleår, side 113-121.

Et overblik over de foretagne registreringer viste, at der muligvis her var gennemgående træk, som var karakteristiske for enkelte bøger; man søgte at foretage en nærmere analyse af det herunder registrerede. Det viste sig, at de to ved forrige registreringsnummer omtalte læsebøger for 6. og 7. skoleår havde mange normalsider inden for dette område.

Man undersøgte, på hvilke klassetrin disse skildringer i overvejende grad forekom; det viste sig at være spredt fra 2. til 7. skoleår med en tydelig vægt i navnlig 6., men forekom dog også i en vis udstrækning i 7. skoleår.

Nr. 712 *Hist., mytolog. og lign. fortællinger eller hist., mytolog. og lign. gendigtninger*

Denne kategori voldte en hel del problemer ved de definitoriske afgrænsninger; det viste sig, at der her oftest blev registreret tekster hentet fra den nordiske mytologi samt beretninger om historisk kendte personer, hvis optræden i den beskrevne sammenhæng »ikke er historisk korrekt«.

De omtalte tekster blev kun sjældent registreret i for-

bindelse med systemerne VI LÆSER og LÆS RIGTIGT, hvorimod der var flere af dem i systemet LÆSEBOGEN.

Denne gruppe bør ved en eventuel følgende dyberegående registrering afgrænses bedre.

Folkeeventyr *Nr. 713*

Folkeeventyrene optræder hyppigst i systemet LÆS RIGTIGT, men findes i en vis udstrækning også i de øvrige fem systemer. Det er typisk, at de nordiske folkeeventyr er de almindeligste, som f. eks.: »De tre Bukke Bruse«. LÆSEBOGEN 2 for 2. skoleår, side 30-36.

Der findes dog også eventyr, hentet længere væk fra som f. eks. det ujguriske folkeeventyr: »De tre tyve«. HER I DANMARK (K-BOG 3A) for 3. skoleår, side 98-103.

H. C. Andersens eventyr *Nr. 714*

Samtlige systemer har mange eventyr af H. C. Andersen. Rækkefølgen for de seks systemer er: MIN LÆSEBOG, SÅ LÆSER VI og LÆS RIGTIGT med omkring hver ca. 50 normalsider, og VI LÆSER, LÆSEBOGEN og K-BØGERNE i den nævnte rækkefølge med omkring ca. 30 normalsider.

Andersen, H. C.: »Den lille pige med svovlstikkerne«. LÆSEBOGEN 4 for 4. skoleår, side 156-159.

Andersen, H. C.: »Den standhaftige tinsoldat«. LÆS RIGTIGT, LÆSEBOG for 4. skoleår, side 134-139.

I øvrigt henvises vedrørende disse eventyr til side 52-53.

Grimms eventyr *Nr. 715*

Disse eventyr synes *enten* oversat fra »Kinder- und Hausmärchen« – eller taget fra eksisterende danske oversættelser – *eller* bearbejdet fra danske forlag eller gendigtet.

MIN LÆSEBOG har mange af Grimms eventyr, LÆS RIGTIGT også en del. De øvrige fuldstændige systemer har få eller ingen tekster fra Grimms eventyr.

Grimm: »Haren og pindsvinet«. LÆSEBOGEN 2 for 2. skoleår, side 107-113.

Nr. 716 *Eventyr, legender og lign. af andre navngivne forfattere*

I forbindelse med denne registreringsgruppe er registreret alle, ofte nyere, eventyr, der ikke har kunnet henføres til nr. 714 eller 715, og hvor der har været opgivet et forfatternavn, eller hvor en forfatter har kunnet findes til den pågældende tekst:

Lagerlöf, Selma: »Flugten til Ægypten«. Fra »Kristuslegender«. LÆSEBOGEN 5 for 5. skoleår, side 187-195.

Beskow, Elsa: »Trampe-Peters fåreskindspels«. VI LÆSER, SØREN OG METTE I 2. KLASSE for 2. skoleår, side 131-140.

Systemet LÆS RIGTIGT har endog mange, de øvrige systemer en del af disse tekster.

Nr. 717 *Andre eventyr*

Her findes naturligvis alle de eventyr, der ikke er blevet registreret i forbindelse med 714, 715 eller 716.

LÆS RIGTIGT har flest; næsten dobbelt så mange som K-BØGERNE, SÅ LÆSER VI og LÆSEBOGEN; VI LÆSER har også en del, MIN LÆSEBOG ligger imellem de to førstnævnte grupper.

»Kragen og muslingen«. (Kinesisk eventyr). EVENTYRBOGEN (K-BOG 2B) for 2. skoleår, side 54-55.

»Wakaima og lermanden«. (Afrikansk eventyr). VI LÆSER, SØREN OG METTE I 3. KLASSE for 3. skoleår, side 33-40.

Nr. 718 *Dyrefabler og andre fabler (ikke børnesange)*

Der er registreret endog mange fabler af Æsop i denne kategori; MIN LÆSEBOG har flest af disse. SÅ LÆSER VI og VI LÆSER har også en del tekster her.

Æsop: »Ræven og storken«. LÆSEBOGEN 2 for 2. skoleår, side 12-13.

Dyretekster, beskrivende alene dyr *Nr. 719*

Her findes tekster, der (uden at være hverken strengt biologiske eller ret biologisk prægede), søger at beskrive dyrs liv og færden i naturen. Kategorien er ikke tilstrækkeligt defineret. MIN LÆSEBOG har nok det største antal normalsider i forbindelse med denne registrering.

Dyr og mennesker *Nr. 720*

Denne kategori er forbeholdt tekster, hvor dyr skildres i relation til mennesker. Den var vanskelig at afgrænse; det viste sig dog, at søgte man at lade dyrebeskrivelserne skildre forhold i overensstemmelse med dyrets egenart, var det muligt at få en forholdsvis rimelig sikker afgrænsning:

»Krølle I 1-3«. DEN GRØNNE LÆSEBOG til specialundervisning, side 29-34.

Hansen, Martin A.: »Dyremøder«. VI LÆSER, 6. KLASSE for 6. skoleår, side 43-53.

Larsson, Karin: »Kurre Pindsvin«. LÆSEBOG FOR 3. SKOLEÅR, PILEBØGERNE, side 133-138.

Denne gruppe rummer ret mange tekster fra MIN LÆSEBOG og LÆSEBOGEN, færre fra K-BØGERNE og SÅ LÆSER VI og endnu færre fra LÆS RIGTIGT og VI LÆSER.

Man søgte at undersøge, om en subtotal af kategorierne 718-20 gav noget klart billede af et enkelt af systemerne eller andre karakteristiske oplysninger; ud over at MIN LÆSEBOG havde mest af dette stof, var der ingen markante forskelle. *Nr. 718-720*

Nationale sange, fædrelandssange *Nr. 721*

Her er registreret sange, som »pr. tradition« nok oftest opfattes som nationalsange eller fædrelandssange, og som i en del gængse sangbøger er registreret som sådanne:

Nielsen, L. C.: »Jeg ser de bøgelyse øer«. VI LÆSER, 6. KLASSE for 6. skoleår, side 291-292.

Bjørnson, Bjørnstjerne: »Ja, vi elsker dette landet«. ET UD-

VALG AF NORDISK LITTERATUR II (K-BOG 7B) for 7. skoleår, side 54-57.

De nationale sange, fædrelandssangene, er stort set repræsenteret i alle læsebogssystemerne i en vis udstrækning. Dog er der forholdsvis flest af disse tekster i de to systemer DANSK LÆSEBOG FOR 6. og 7. SKOLEÅR, hvad der især må bemærkes, da disse systemer kun dækker to skoleår.

Nr. 722 *Naturbeskrivelse, natur og årstider af i overvejende grad ikke-faglig præget art*

Der er her registreret »rene naturbeskrivelser« samt »ikke-fagligt prægede tekster, der beskriver biologiske forhold til forskellige årstider«.

Der kan peges på, at DANSK LÆSEBOG FOR 6. og 7. SKOLEÅR (Clausen og Hansen) og SJETTE- OG SYVENDEKLASSERNES LÆSEBOG har en del af dette stof, men at det i øvrigt findes i samtlige læsebogssystemer:

Blicher, Steen Steensen: »Det er hvidt herude«. ET UDVALG AF NORDISK LITTERATUR II (K-B~~OG~~ 7B) for 7. skoleår, side 42-44.

Paludan, Jacob (af »Jørgen Stein«): »Et Vesterhavsbad«. VI LÆSER, 7. KLASSE for 7. skoleår, side 315-316.

Det er nok her på sin plads at minde om, at det *alene* er bogens tekststykke, altså af og til et særdeles lille uddrag, der er registreret ud fra – men det er jo også dette uddrag, eleverne læser!

Nr. 723 *Fest og højtider, skildringer af i overvejende grad ikke-faglig art*

Der er her registreret litterære beskrivelser af årets højtider og fester, herunder skildringer af, hvorledes disse fejres i forskellige dele af Danmark eller i fremmede lande. En sang som: »Sankta Lucia« af Arvid Rosén er registreret her. (HER I NORDEN (K-BOG 4A) for 4. skoleår, side 103).

Teksterne findes næsten kun fra 1. til 5. skoleår og VI LÆSER har en del af disse tekster.

Småvers (enkeltvers), epigrammer, ordsprog *Nr. 724*

Denne kategori er forbeholdt korte tekster, som f. eks.

Kumbell, Kumbel: »Gruk«. VI LÆSER, 6. KLASSE for 6. skoleår, side 192.

Petersen, Robert Storm: »Fluer«. VI LÆSER, 6. KLASSE for 6. skoleår, side 193.

En opgørelse over normalsideantallet for dette stof vil vise meget beskedne tal, og når dette stof i alt i systemet MIN LÆSEBOG opgøres til ca. otte normalsider, repræsenterer dette en hel del tekster. Mere påfaldende er det dog måske, at DANSK LÆSEBOG FOR 6. OG 7. SKOLEÅR (Hansen og Heltoft) på kun to skoleår har et stort set tilsvarende antal normalsider.

Børnesange, -vers, -rim og -remser samt gåder og småopgaver *Nr. 725*

Teksterne her findes for størstedelens vedkommende i læsebøgerne for de første skoleår. De mere »klassiske« børnesange som »Sur, sur, sur« (DEN GRØNNE LÆSEBOG til specialundervisning, side 111) er registreret her. Ligeledes er et stort antal vers af Halfdan Rasmussen henført til denne rubrik:

Rasmussen, Halfdan: »Jeg kender én, som hedder Marianne«. LÆSEBOG FOR 3. SKOLEÅR, PILEBØGERNE, side 69.

I læsebøgerne for 1. og 2. skoleår findes mange rim, remser, gåder og opgaver, som er blevet registreret her.

Samtlige systemer har dette stof: LÆS RIGTIGT mest og LÆSEBOGEN mindst, men om talmæssigt store udsving er der ikke tale.

Folkeviser *Nr. 726*

Folkeviser findes kun i beskedent antal for læsebøgerne på disse klassetrin, men er dog registreret i forbindelse med

fire af systemerne; VI LÆSER har flest og MIN LÆSEBOG færrest:

»Torbens Datter«. (Folkevise). VI LÆSER, 7. KLASSE for 7. skoleår, side 82-83.

Nr. 727 *Versfortælling*

Det viste sig praktisk at arbejde med kategorien »versfortælling« og at definere den som en fortælling med fremadskridende handling, skrevet på vers. Et par klassiske eksempler er Henrik Hertz: »Skriftemålet«. VI LÆSER, 7. KLASSE for 7. skoleår, side 118-122, og Wessel, Johan Herman: »Smeden og Bageren«. ET UDVALG AF NORDISK LITTERATUR II (K-BOG 7B) for 7. skoleår, side 58-63.

I øvrigt er en ikke ringe del af disse versfortællinger af typen:

Kaalund, H. V.: »Engang – Ja, det er nu langt tilbage«, og Nielsen, Zakarias: »Vi havde et hus med et par tønder land«, henholdsvis side 13-16 og i DANSK LÆSEBOG FOR 6. SKOLEÅR (Clausen og Hansen) side 34-39. Der er en del af disse tekster i ovennævnte bog fortrinsvis på 6., men også på 7. skoleår. SÅ LÆSER VI har også en del af disse tekster, tyngdepunktet ligger dog her talmæssigt i tekster omkring 3. skoleår.

Nr. 728 *Salmer og åndelige sange*

Under denne kategori var det nærliggende at registrere de salmer, der også fandtes i Den danske salmebog samt lyrisk digtning med et ret klart religiøst sigte:

Kingo, Thomas: »Nu rinder solen op«, VI LÆSER, 6. KLASSE for 6. skoleår, side 25-26.

Dette stof findes i samtlige læsebogssystemer, men i meget beskedent omfang. Mest i VI LÆSER og mindst i SÅ LÆSER VI.

Lyrik i øvrigt *Nr. 729*

Den lyrik, som ikke har kunnet afgrænses ved de foregående definitioner, er blevet samlet her. Nogle eksempler kan være: Jeppe Aakjær: »Stille hjerte, sol går ned« (i: SÅ LÆSER VI 3 for 4. skoleår, side 165) og Johs. V. Jensen. »Som dreng skar jeg skibe« (i uddrag i samme systems bog for 5. skoleår, side 3-4).

I ikke ringe udstrækning træffes her tekster fra SÅ LÆSER VI. To af systemerne, MIN LÆSEBOG og K-BØGERNE, har ikke meget af dette stof, de øvrige systemer fordeler sig mellem førstnævnte og disse to.

(»Tekster med relation til søskende, andre børn og unge« *Nr. 730-734*
»Tekster med relation til forældre og andre voksne«
»Tekster med relation til jævnaldrende og ældre«
»Barndom og ungdom i øvrigt, fiktion«
»Voksenliv, fiktion«)

Det viste sig særdeles vanskeligt at foretage afgrænsninger mellem 730, 731, 732 og 733 – en grund kunne tænkes at være, at de fire opstillede kategorier ikke svarede til teksterne i de på bordet liggende læsebøger! Denne mulighed *blev* tænkt. Men når praktikanterne – både det ene og det andet hold – sad med de konkrete eksempelsamlinger foran sig, var der dog så mange fælles registreringer allerede i deres indledende forsøg og registreringer, at det alligevel blev søgt at opretholde denne sondring.

Under *730* søgtes registreret tekster, der hovedsagelig beskrev børns relationer til hinanden. Der kunne forekomme beskrivelser af voksne i teksterne, men de voksnes optræden var da underordnet. (Eksempel: Tetzner, Lisa: »Børnene på Øen«, VI LÆSER, 6. KLASSE for 6. skoleår, side 137-147).

Ved registreringen under *731* (»tekster med relation til forældre og andre voksne«) var der i de centrale dele af de her rubricerede tekster både voksne og børn. Relationerne mellem disse blev beskrevet, og der blev ikke lagt særlig vægt på den ene af grupperne.

732 (»tekster med relation til jævnaldrende og ældre«) kunne beskrives ved mange eksempler, bl. a. »Den store søslange« (af Gustaf af Geijerstam i HER I NORDEN (K-BOG 4A) for 4. skoleår, side 84-90).

733 (»barndom og ungdom i øvrigt, fiktion«) var forbeholdt skildringer, som ikke havde haft de forannævnte kategoriers karakteristika. Det viste sig, at der her oftest blev rubriceret uddrag af børnebøger samt historier, skrevet af forfatterne til de første skoleårs læsebøger, f. eks. »Sommerferie«, LÆSEBOG FOR 3. SKOLEÅR, PILEBØGERNE, side 12-14.

I *734* (»voksenliv, fiktion«) anbragtes uddrag af voksenlitteratur, som ikke havde kunnet afgrænses af de tidligere definitioner: Blicher, St. St.: »En stranding ved Vesterhavet«, VI LÆSER, 7. KLASSE for 7. skoleår, side 92-104.

Ses disse sidste fem grupper i sammenhæng, må det bemærkes, at afgrænsninger her kræver en meget stor eksempelsamling, men at det på den anden side også med en sådan i hånden synes at kunne blive muligt at foretage en nærmere definering af de enkelte grupper.

Der viser sig – trods alle vanskeligheder ved de indbyrdes afgrænsninger – også visse forskelle de enkelte systemer imellem. På grund af den manglende endelige afgrænsning skal disse dog ikke nærmere omtales i denne sammenhæng.

Nr. 735 *Diverse*

Det er naturligvis ikke muligt at give nogle eksempler, der er dækkende for de – i øvrigt meget få – tekster, der er blevet registreret her. Et par eksempler er følgende:

Uddrag af en gammel ABC, VI LÆSER, 7. KLASSE for 7. skoleår, side 234-235.

Hovedbrud efter »Nøddeknækkeren«, VI LÆSER, 6. KLASSE for 6. skoleår, side 188-189.

– – –

Endnu et registreringsforslag

Ved endnu et forsøg på at nå længere ind i dette materiale nåede man stort set til en bekræftelse af det anvendelige i rubrikkerne 701-728 (dog var nr. 712 stadig ikke så klart afgrænset som ønskeligt). Registreringsnumrene 729 og 730-734 aftegnede sig noget klarere, men ikke klart nok – og vanskelighederne syntes at blive større ved tekster i bøger for 6. og 7. skoleår end ved tekster for 1.-2. skoleår. Et enkelt stofområde mere trængte frem som et stof, der måske kunne have været taget op, eventuelt placeret efter 706, nemlig tekster, der i overvejende grad rummede »etnografisk eller etnografisk præget stof«; antalmæssigt var det dog ret få tekster, der ville blive rubriceret her.

KAPITEL 15

Andre forhold, der er berørt

(Race)diskriminerende tekster?

Undertiden hævdes – se f. eks. »Om den uhyggelige junglekælder«, Clausen 1968, eller antydes, – forsiden af Unge Pædagoger, nr. 1/1961 – at skolens lærebøger rummer (race)diskriminerende tekster, billeder osv. (Den pågældende tegning fra Unge Pædagoger er fra et ABC forhæfte, ikke fra en læsebog).

Hvad angår læsebøgernes tekster synes det vanskeligt at finde nogle, der uden videre kan karakteriseres som (race)-diskriminerende. Illustrationsmaterialet i læsebøgerne er ikke gennemgået ud fra indholdsmæssige kriterier, hvorfor der ikke kan tages stilling til denne del af påstanden; ved arbejdet med illustrationerne blev der dog ikke spontant givet kommentarer om sådanne illustrationer.

I en søgen efter »(race)diskriminerende tekster« blev – med tøven – foreslået dramatiseringen af Helen Bannerman's »Lille sorte Sambo« i LÆSEBOGEN 2 for 2. skoleår, side 70-77. Med tanke på den fabulerende fremstilling, eventyret i øvrigt giver, synes nogen diskriminerende hensigt ikke nærliggende, og det må vist betegnes som særdeles tvivlsomt, om den tekst, »Klassens radio-udsendelse« side 69-70 , som »Lille sorte Sambo« indgår i, af elever vil blive oplevet som en karakterisering af negre. Den over for denne tekst stående tegning af en meget diger bager fra Nørregade, side 68 eller tegningerne på side 154-171 af »Junior og Rosalie« – og et utal af mere eller mindre fabulerende børnebøger, måtte i så fald nok komme ind under samme beskrivelse.

I bogen SÅ LÆSER VI – TREDJE DEL for 4. skoleår, side 52, findes med illustration af Erling Juhl »Eskimovise« af Alex Garff (»Der var engang en eskimo«). Denne side er vist det nærmeste, man i læsebøgerne er kommet noget (race)diskriminerende (!); da det vist kan være noget søgt at opleve denne tekst således, må man nok lade dette emne falde i forbindelse med læsebøgerne.

Måske skal her mindes om, at der kun er arbejdet med læsebøger og alene sådanne for 1.-7. skoleår.

Andre former for diskriminering ved tekstvalget?

Langt snarere end via »(race)diskriminerende« tekster kunne man forestille sig, at der f. eks. gennem udeladelse af stof ville kunne spores en tendens til at diskriminere visse landområder, kulturer o. lign.

Den tidligere givne opgørelse over stoffordelingen med hensyn til teksternes alder og deres geografiske tilhørsforhold (se side 78-138 og side 139-200) kunne muligvis ses i dette lys. Og selv om der ikke forelå nogen tilsigtet udeladelse, kunne tekstvalget meget vel resultere i en faktisk udvælgelse, der gav eleverne et skævt »verdensbillede«.

Med hensyn til den forholdsvis beskedne repræsentation af nutidige tekster skal henvises til hele kapitel 8.

Hvad angår det meget beskedne indslag af tekster fra fjernere dele af verden, må dette forhold nok ses i perspektivet af, at ganske vist *er* der kun få tekster fra de kulturer, der ligger fjernt fra Danmark, men for en hel del af disses vedkommende findes der også kun en særdeles begrænset børnelitteratur og en endnu mindre del, der kan gå ind i undervisningen i Danmark i 1.-7. skoleår og der blive accepteret af eleverne.

Når børnebogsuddrag fra Latinamerika således slet ikke findes i danske læsebogstekster for 1.-7. skoleår, kan det skyldes svage kulturelle forbindelser med det pågældende område. Det kunne også skyldes manglende viden herhjemme om de nævnte lande og deres litteratur. Og det kan skyldes manglende vilje til at tage faktisk eksisterende og velegnede børnebogstekster derfra ind.

Forholdet bør nok også ses i lyset af, at eventuelt forekommende børnelitteratur fra fjernere kulturer ofte vil ligge danske børn i 7-14-års alderen ret fjernt i kraft af sin opbygning, tankesæt, illustrationsform osv.; man kan næppe forvente, at en sådan litteratur uden videre ville blive accepteret i sin foreliggende form. Men dette er jo sådan set intet endeligt argument for den sparsomme repræsentation af tekster fra fjernere steder.

Helt konkret er der nok også tale om en sprogbarriere i ikke så helt få tilfælde; at en ikke uvæsentlig del af de tekster, der findes fra fjerne egne, er oversat via engelsk, fortæller lidt om dette forhold.

Der skal her peges på, at der på dansk rent faktisk *er* få børnebøger fra de pågældende områder, at de tekster, der findes, oftest er set og skrevet af europæere eller angloamerikanere, – og at læsebøgerne på de undersøgte trin kun i ringe udstrækning afhjælper noget eventuelt savn her.

Det ville dog være urealistisk at bruge sådanne argumenter for den ringe repræsentation fra en række lande, som f. eks. de østeuropæiske eller Japan. Men det kan noteres, at også børnebøger på dansk fra disse lande er ret få.

Måske kunne man formulere nogle overvejelser, der pegede frem mod, at ligesom skolen i øvrigt afspejler mange træk ved samfundet, således afspejler læsebøgernes tekster også i en vis udstrækning de eksisterende almindelige forbindelser med en række kulturer, landområder etc.?

Måske er valget af læsebogstekster til de første syv skoleår, sådan som det her kommer til udtryk i registreringerne, udtryk for forhold, som mere eller mindre kunne være dækkende også for andre kulturelle forbindelser mellem Danmark og udlandet?

De registrerede bøgers alder og teksterne

En del andre forhold er blevet søgt belyst undervejs. Bl. a. søgte man at se, om der ville vise sig gennemgående træk, når man betragede de enkelte læsebøgers udgivelsesår i relation til registreringsresultaterne, f. eks. til teksternes alder.

Naturligt nok viste enkelte ældre bøger, og typisk kan

være OLE BOLE ABC med 30 oplag bag sig, sig at være karakteristisk på nogle måder, mens nyere bøger bl. a. systemer som VI LÆSER, PILEBØGERNE eller K-BØGERNE – alle stort set udsendt efter 1960 – havde andre karakteristika.

Ofte faldt VI LÆSER og K-BØGERNE (fra omkring 1960 f.) i én gruppe, mens SÅ LÆSER VI (fra ca. 1955) faldt i en anden. Der kunne her tænkes at spille aldersforskelle ind, men det er næppe sandsynligt, når man samtidig bemærker, at LÆSEBOGEN (ganske vist delvis revideret, men i sin oprindelige form ældre end de nævnte) ikke sjældent kom i gruppe med de to førstnævnte, og LÆS RIGTIGT (fra omkring 1960) ikke sjældent faldt i gruppe med SÅ LÆSER VI.

De to (ikke nye) systemer med titlen DANSK LÆSEBOG FOR 6. OG 7. SKOLEÅR udskilte sig lejlighedsvis ret markant, men det tredje 6.-7. skoleårssystem, SJETTE- OG SYVENDEKLASSERNES LÆSEBØGER, lå dog ganske ofte nær disse.

Set ud fra bøgernes oprindelige udgivelsesår, var der i enkelte tilfælde ret klart tale om »ældre« og »nyere« bøger, men gennemgående træk var der ikke tale om. Og så man på forholdet ud fra en systematisk oversigt over de enkelte bøgers udgivelsesår for de forskellige klassetrin, set i relation til registrerede karakteristika, viste der sig kun et broget billede.

Bøgernes vejlednings- og håndbogsudstyr

En oversigt over de undersøgte læsebøgers vejlednings- og håndbogsudstyr kan falde i to dele: En del, der sigter mod lærerens brug, og en anden del, der giver eleverne oplysninger. Det blev valgt at samle disse oplysninger i ét skema.

I bilag I er givet en oversigt over et registreringsskema I, der dannede grundlaget for et forsøg på at få overblik over denne del af stoffet. Dette arbejde ville dog næppe kunne gennemføres tilfredsstillende, uden at man også så på andet i metodiske bøger og artikler samtidigt foreliggende materiale, jf. nedenstående.

Foreløbig kommentar om lærervejledninger

Den enkelte læsebog kan have kortere eller længere vejledende kommentarer til læreren.

Måske er der blot et forord, se f. eks. LÆS RIGTIGT, 4. skoleår, side 3-4.

Måske er der til bøger for flere skoleår, eventuelt til hele systemet udarbejdet en oversigt, der tillige indeholder f. eks. enkelte noder til et par af bøgernes sange el. lign., se f. eks. pjece udarbejdet til bl. a. MIN LÆSEBOG, 3. skoleår.

Der er dog en tendens til, at lærervejledningerne – især for de første skoleår – bliver mere og mere fyldige. Således kan nævnes, at der til de fire nyeste systemer, VI LÆSER, PILEBØGERNE, LÆSEBOGEN og K-BØGERNE, findes en række udførlige lærervejledninger i form af lærerens bøger; disse lærervejledninger er dog endnu ikke komplette for systemerne, men dækker fra ét til seks skoleår.

De enkelte systemer fremtræder på den måde med en række udpræget forskellige oplæg til læreren – fra et forord til en side-for-side-metodisk håndbog.

Da disse lærervejledninger har vist sig at blive ret nøje konsulteret af i hvert fald en del lærere (jf. erfaringer fra klasseværelsesobservationer), kunne det måske være ønskeligt i denne sammenhæng at få bragt en vis oversigt over også lærervejledningerne.

Man nåede frem til, at det var ønskeligt at se nærmere på denne del af læsebøgernes udstyr i sammenhæng med et arbejde, der sigtede mod at skaffe et vist overblik over bl. a. den dansk-metodiske litteratur, der findes i tidsskriftartikler.

Dette arbejde er blevet ført videre af årskursister fra Danmarks Lærerhøjskole, der som praktikanter arbejder ved Danmarks pædagogiske Institut 1968/69.

Foreløbig kommentar om bøgernes håndbogsmæssige udstyr

Den enkelte læsebogs håndbogsmæssige udstyr, dens registre, ordlister, eventuelle gloser til norske, svenske tekster m.v. udgør også en del af den enkelte bog og burde følgelig også have været registreret og analyseret.

I en del tilfælde er disse dele af bogen ret omfattende.

Se LÆSEBOGEN 3 for tredje skoleår, side 233-267 med:

1) en illustreret ordforklaring, der er sat op som et lille illustreret »leksikon«,
2) en bogfortegnelse med bøger til nogle af læsebogens emner,
3) en anden bogfortegnelse med »bøger, du kan læse«,
4) et titelregister, et forfatterregister og en indholdsfortegnelse – og

se HER I NORDEN (K-BOG 4A) for fjerde skoleår, side 137-155, med:

1) bogliste i tilknytning til bogens emner,
2) bogliste over fagbøger,
3) »andre bøger, du selv kan læse«,
4) illustreret ordliste og
5) tre indholdsfortegnelser.

I andre tilfælde rummer bogen væsentlig mindre af sådant stof: Sidetalsmæssige udsving inden for dette område på fra 40 til to sider antyder forskellen.

Registreringer af dette stof viste sig at have mange fælles træk med de registreringer, der blev foretaget i sammenhæng med arbejdet med arbejdshæfter, arbejdsopgaver m.v., jf. nedenfor, hvorfor det overvejes at orientere om dette i sammenhæng med en mere udførlig redegørelse for nedenomtalte.

En kommende arbejdshæfte-analyse

Til en del af læsebøgerne findes der arbejdshæfter enten til alle skoleårene (VI LÆSER, (K-BØGERNE) eller til en del af skoleårene (f. eks. MIN LÆSEBOG).

Sådanne arbejdshæfter er i praksis nært knyttet til de tilsvarende læsebøger. Ofte er de næsten »en del« af læsebogen, der alene af praktiske grunde (de er éngangsmateriale) er lagt uden for denne.

Arbejdshæfterne kan nok betragtes som en nutidig udformning af de opgaver, der findes i de lidt ældre bøger som f. eks. i DANSK LÆSEBOG FOR 6. SKOLEÅR (Hansen og Heltoft), side 142.

Robinson

Figur 59

1. *Vælg det rigtige ord:*

   Faderen sagde: »Du skal være —.« (bager, købmand, murer)
   Drengen sagde: »Min far er —.« (kaptajn, styrmand, kok)
   Kaptajnen sendte en — (messedreng, matros, styrmand) hen til Robinsons far.

2. *Hvilken af de tre sætninger er den rigtige?*

   1

   1. Det blæste lidt.
   2. Det blev et skrækkeligt vejr.
   3. Det var solskinsvejr.

271

Sådanne opgaver findes dog også i nyere bøger som f. eks. LÆS RIGTIGT, 3. skoleår, side 262-285, hvor der kan være tale om:

»Små historier til mundtlig genfortælling« (f. eks. »Tænderne voksede fast igen«, »En farlig leg«, »Den tankeløse dreng« o. lign.), side 279-280.

Der kan også være tale om ordindsættelsesopgaver som vist i figur 59; – eller det kan eventuelt være lydøvelser, se næste side, figur 60.

Arbejdshæfterne er for tiden (1968/70) ved at blive registreret og analyseret, og det overvejes, om læsebøgernes opgaver skal behandles separat, eller om de kan ses i sammenhæng med arbejdshæfterne. At drage dem ind i denne læsebogsredegørelse har vist sig mindre givende, da opgaverne både med hensyn til indhold, og metodiske og faglige oplæg står skriftlig-danskbogen, arbejdshæftet eller det supplerende træningsmateriale nærmere, end det står læsebo-

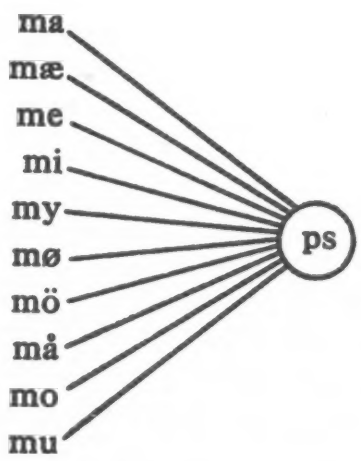

Figur 60

Indøves med:

sp-st-ts-ns-ls-rs-sk-ks-rp-rk

gens øvrige stof. Dette arbejde er indledningsvis taget op med årskursister fra Danmarks Lærerhøjskole, der som praktikanter arbejder ved instituttet i 1968/69.

Vurdering af bøgerne?

Det er ikke med nogen af de foretagne registreringer eller med nogen af de gennemførte analyser søgt at nå frem til en vurdering, og der er heller ikke med foranstående korte beskrivelser søgt foretaget nogen vurdering.

Dels er det ikke Danmarks pædagogiske Instituts opgave at komme med en sådan vurdering, men dels – *og navnlig* – er det næppe muligt centralt overhovedet at fastlægge nogen vurdering udover i de ekstreme tilfælde.

En vurdering har nemlig alene mening, når den foretages inden for den enkelte skoles rammer af den enkelte lærer i netop den konkrete klasse og med sigte mod denne klasses enkelte elever.

Disse enkelte elever er udgangspunkterne, som vurderingen må foretages ud fra.

Det samme materiale vil hver sit sted gennem den brug, som elever og lærere gør af det, kunne være relativt vanskeligt ét sted, måske være uanvendeligt her, for et andet sted at være ret let tilgængeligt og måske kunne finde anvendelse som supplerende stof der. Et tredje sted ville det samme stof måske være for let og give for lidt for de fleste elever.

En konsekvens af dette er, at en alment gældende vurdering næppe kan gennemføres.

Men derfor vil en materialebeskrivelse i høj grad være nyttig.

I en undervisningsmæssig ret uoverskuelig situation vil en ret udførlig – og gerne ud fra nøje beskrevne fælles udgangspunkter foretaget – beskrivelse af de gængse materialer kunne være af værdi, hvis man ikke venter for længe med at publicere. Bl. a. derfor har man valgt at udsende denne publikation, selv om den ikke – som det oprindelig var tanken – giver oplysninger om de enkelte bøgers og systemers oplæg til elevaktiviteter.

KAPITEL 16

Forhold, der ikke er taget op

Læsning – i andet end bøger

Bortset fra ret få klip fra aviser og nogle meget få klip fra ældre børneblade knytter læsebøgerne kun direkte kontakt til *bøgernes* verden – fortrinsvis til skønlitterære bøger, men også i nogen grad til faglige bøger.

Måske kunne man forestille sig, at det ville være muligt gennem læsebøgerne at understrege, at læsning er meget andet end læsning af bøger. Men om dette rent faktisk *er* gjort – i hvert fald i en vis udstrækning – er ikke undersøgt. Ved den påfølgende registrering af arbejdshæfter har det vist sig, at arbejdet med læsning her udvides ikke så helt lidt, og at de bøger, der inkluderer et arbejdshæfte, således i nogen grad udvider deres virkefelt. Men dette emne er det ikke muligt at udtale sig om på nuværende tidspunkt.

Læsebøger – og andre bøger til dansk-undervisningen

I nogle tilfælde er en læsebog tænkt stående alene. I andre tilfælde er den en del af et system. I atter andre tilfælde er den en del af et system, der også kan inkludere arbejdshæfter, supplerende læsning og i et enkelt tilfælde skriftligdanskbøger.

Hvilke konsekvenser af arbejdsmæssig – og indlæringsmæssig – art disse forhold lægger op til, er slet ikke taget op, hverken ved den første eller ved denne lærebogsanalyse på grund af emnets størrelse og manglen på en forskningsmetodik. Den sidste er ved at være afprøvet, og det bliver mere de arbejdsmæssige konsekvenser – i praksis også de økonomiske realiteter – som følge af emnets størrelse, der nu lægger sig i vejen for en fortsat analyse.

5

Andre emner Hvilke indlærings*forløb* er der gennem det enkelte udbyggede system lagt op til?

Hvorledes afspejles elevernes *udvikling* gennem stofvalget?

Hvorledes får man *elev*-vurderinger ind i lærebogsanalyser? Dette emne er helt centralt, og bare en smule af en besvarelse af dette emne ville være indlæringsmæssig meget væsentlig.

Hvorledes kommer man metodisk gennem lærebogsanalyser på de klassetrin, hvor ét fag kun sjældent eksisterer alene, men oftest kun træffes mere eller mindre systematisk integreret sammen med andre? – Og dette er jo i ikke ringe udstrækning tilfældet efter 7. skoleår.

Skal man i en lærebogsanalyse også bemærke direkte fejl i lærebøger – når man falder over dem – eller skal der ledes systematisk efter dem? Emnet er lejlighedsvis ikke uden aktualitet.

– – –

Der er stof nok – også nok nyt stof – at tage op i forbindelse med analyser af det pædagogiske værktøj, der hedder lærebøger.

KAPITEL 17

Afsluttende kommentarer

– i relation til første lærebogsanalyse

Ved den første danske lærebogsanalyse, »Skriftligt arbejde i dansk, 1.-7. skoleår«, blev det indledningsvis bemærket, at man måske ville hævde, at de dér foretagne analyser var sket på et ret uhensigtsmæssigt tidspunkt, idet den pædagogiske situation i folkeskolen, herunder materialesituationen, (også i 1967-69) var ret uafklaret. Et pædagogisk arbejde kan dog næppe i dag afvente »at der skal falde ro over situationen«. Der synes ikke at være meget, der peger i retning af, at dette vil ske inden for en overskuelig fremtid.

En beskrivelse som denne registrering kan endvidere være til nytte for en systematisk orientering af lærere, hvorved registreringen får en vis »nytteværdi« for skolen netop på nuværende tidspunkt.

En langt stærkere indvending mod ønsket om at have ventet med at igangsætte en sådan undersøgelse, til der var »faldet ro over situationen«, er, at der ikke i dag er stilstand over skolens arbejde, og at intet tyder på, at der foreløbig vil komme det.

At ville afvente en stilstand inden fc [illegible] åde vil derfor være ensbetydende med at udsætte arbejdet så længe, at der er faldet ro over den pågældende problemstilling, fordi den er uaktuel.

Dette gælder også for denne lærebogsanalyse, men det må dog bemærkes, at der synes at være større stabilitet over læsebogsbilledet end over det billede, som tegnedes af bøgerne til undervisningen i skriftlig dansk, og også større sta-

bilitet end der i hvert fald foreløbig aftegnes af det materiale, som er taget op efter læsebogsanalysen: analyser af arbejdshæfter og tilsvarende materialer.

Måske ville man finde, at der ved de foretagne registreringer og analyser er standset op, *før* der blev taget stilling til pædagogisk og fagligt væsentlige problemer. Dette er rigtigt. Mange steder kunne der have været anledning til at være gået i dybden det pågældende sted.

Nu har hovedsigtet med arbejdet bag denne publikation været materialeudviklingsarbejde til brug for en konkret pædagogisk forskningsopgave. Derfor kunne arbejdet dog udmærket have været fortsat. Men arbejdskraftsituationen er sådan, at hvis dette var sket, ville så meget andet være gået i stå, at det var urimeligt, og – navnlig – ville der ikke i de første mange år kunnet have foreligget blot en foreløbig orientering, og når den til sin tid ville kunne foreligge, ville det materiale, der blev skildret, formodentlig have været ude af eller på vej ud af folkeskolen.

Derfor publiceres dette, og næppe nogen ved bedre end forfatteren, hvor mange løse ender der er i materialet, og hvor ønskeligt det ville have været at følge arbejdet op mange steder.

– og i relation til denne og følgende

Det synes efter gennemarbejdningen af læsebøgerne, som om disses indhold i en ikke ringe del af bøgerne har været genstand for en opmærksomhed, hvor man også har interesseret sig for deres indholdsmæssige kvalitet. Sammenlignes med indholdet i skriftlig-danskbøgerne, ses det i hvert fald helt klart, at man – generelt set – har interesseret sig mere for læsebøgernes indhold end for indholdet i skriftlig-danskbøgerne.

Der er forskel på de enkelte læsebøger og læsebogssystemer. Der er bl. a. forskelle i valg af stof og dermed også i de holdninger, som et sådant stofvalg er udtryk for. – »Danske læsebøger er nok de stærkeste pædagogiske trosbekendelser, vi overhovedet har herhjemme«, siges det, Borup Jensen,

1969. Andre steder – i andre fag – kan nok findes tilsvarende »trosbekendelser«. Men hele dette forhold er man endnu ikke nået frem til at kunne beskrive; om det siden vil være muligt, får stå hen i denne sammenhæng.

Men selv om disse helt centrale pædagogiske forhold må blive liggende ubeskrevne, er der dog sket en udvikling af metodikken ved lærebogsanalyserne, vel også i så høj grad, at der nu er ved at foreligge en forskningsmetodik, der kan være basis for lærebogsanalyser i f. eks. orienteringsfagene.

Ses dette i sammenhæng med den udvikling af klasseværelsesobservationerne, der er i gang, mere end anes det, at man er på vej mod at kunne skildre såvel undervisningsværktøj som selve undervisningssituationen.

Dette *kan* få konsekvenser (naturligvis for den pædagogiske forskning, men også i høj grad) for undervisningen, bl. a. i folkeskolen.

Om dette bliver tilfældet, afhænger i ikke ringe grad af, hvilke økonomiske rammer den pædagogiske forskning vil komme til at arbejde indenfor.

KAPITEL 18

Oversigt over alle registrerede bøger

For oversigtens skyld og for at gøre brugen af såvel bogen som af bilag II og III så let som mulig, er her i det følgende anført samtlige registrerede og omtalte bøger med angivelse af titel, udgave m.v.

For yderligere at lette brugen af denne bog er de enkelte læsebøgers titel angivet med versaler, således at alle bøger, der er registreret – som altså er indgået som undersøgelsesmateriale – er sat med versaler, mens andre bøger – litteraturhenvisninger etc. – er sat som gængs i arbejder som disse.

I den følgende oversigt er anvendt samme typografiske fremtrædelsesform som i bogen. Efter hver bogs data er angivet den kode, som er brugt i forbindelse med forfatterregistret. Denne kode er adskilt fra de øvrige oplysninger ved en □.

I de tilfælde, hvor man under læsningen af bogen måtte ønske at finde nøjagtige data for en bog, kan man altså slå op på side 273-278.

Systemerne er alle steder opført i samme orden som i gængse kataloger (ordnet efter forfatter); for de seks fuldstændige systemer vil det sige i følgende række: K-BØGERNE, SÅ LÆSER VI, LÆSEBOGEN, LÆS RIGTIGT, VI LÆSER og MIN LÆSEBOG.

I de tilfælde, hvor der er givet eksempler til definering af registreringskategorierne, eller hvor der findes en række eksempler på emner osv., er der anvendt en alfabetisering efter eksemplets første bogstav eller ord, med mindre andre forhold klart har talt for en anden rækkefølge. I bilag II og III (titelregistret og forfatterregistret) har man i lighed med almindelig biblioteksspraksis ved alfabetiseringen set bort fra ordene: *de, den, det, en* og *et*.

DANSK-SYSTEMET K-BØGERNE

Bjerg, Jens & Mogens Jansen: HUSET HØJBO, (Kbog 1B) 1. skoleår, 2. udgave, 88 s. Munksgaard 1965. □ Kbog 1B

– – HELE HUSET HØJBO, (Kbog 1C), 1. skoleår, 2. udgave, 120 s. Munksgaard 1965. □ Kbog 1C

– – DA HUSET HØJBO RULLEDE, (Kbog 2A), 2. skoleår, 2. udgave, 136 s. Munksgaard 1965. □ Kbog 2A

Bjerg, Jens, Inge Cramer & Mogens Jansen: EVENTYRBOGEN, (Kbog 2B), 2. skoleår, 3. udgave, 124. Munksgaard 1967. □ Kbog 2B

Cramer, Inge, Eva Jacobsen & Mogens Jansen: HER I DANMARK, (Kbog 3A), 3. skoleår, 164 s. Munksgaard 1963. □ Kbog 3A

– – – BOGEN FORTÆLLER I, (Kbog 3B), 3. skoleår, 2. udgave, 148 s. Munksgaard 1967. □ Kbog 3B

– – – HER I NORDEN, (Kbog 4A), 4. skoleår, 163 s. Munksgaard 1964. □ Kbog 4A

– – – BOGEN FORTÆLLER II, (Kbog 4B), 4. skoleår, 151 s. Munksgaard 1964. □ Kbog 4B

– – – VERDEN OMKRING OS I, (Kbog 5A), 5. skoleår, 189 s. Munksgaard 1965. □ Kbog 5A

– – – BOGEN FORTÆLLER III, (Kbog 5B), 5. skoleår, 141 s. Munksgaard 1965. □ Kbog 5B

Jansen, Mogens, Mogens Kabel & Gudrun Paaske: VERDEN OMKRING OS II, (Kbog 6A), 6. skoleår, 2. udgave, 151 s. Munksgaard 1966. □ Kbog 6A

– – – ET UDVALG I NORDISK LITTERATUR I, (Kbog 6B), 6. skoleår, 2. udgave, 132 s. Munksgaard 1966. □ Kbog 6B

– – – VERDEN I GÅR, (Kbog 6C), 6. skoleår, 144 s. Munksgaard 1961. □ Kbog 6C

– – – VERDEN OMKRING OS III, (Kbog 7A), 7. skoleår, 147 s. Munksgaard 1961. □ Kbog 7A

– – – ET UDVALG AF NORDISK LITTERATUR II, (Kbog 7B), 7. skoleår, 141 s. Munksgaard 1961. □ Kbog 7B

– – – VERDEN I DAG I, (Kbog 7C), 7. skoleår, 127 s. Munksgaard 1961. □ Kbog 7C

SÅ LÆSER VI

Byrnak, Asger, Dagny & Jørgen Torpe: SÅ LÆSER VI I MUSEBOGEN, 1. skoleår (1. halvår), 6. oplag, 139 s. Schultz 1961. □ Så 1,1

– – – SÅ LÆSER VI I MUSEBOGEN, 1. skoleår (2. halvår), 4. oplag, 98 s. Schultz 1963. □ Så 1,2

Byrnak, Asger & Jørgen Torpe: SÅ LÆSER VI – FØRSTE DEL, 2. skoleår, 189 s. Schultz 1954. □ Så 2

– – SÅ LÆSER VI – ANDEN DEL, 3. skoleår, 174 s. Schultz 1955. □ Så 3

– – SÅ LÆSER VI – TREDJE DEL, 4. skoleår, 176 s. Schultz 1956. □ Så 4

– – SÅ LÆSER VI – FJERDE DEL, 5. skoleår, 174 s. Schultz 1957. □ Så 5

Byrnak, Asger, Per Iversen, Jørgen Torpe & Jørgen Wiehe: SÅ LÆSER VI – 5. DEL, 6. skoleår, 195 s. Schultz 1961. □ Så 6
– – – – SÅ LÆSER VI – 6. DEL, 7. skoleår, 195 s. Schultz 1962. □ Så 7

DANSK LÆSEBOG, *Clausen & Hansen*

Clausen, Cl., Hans Hansen & Jørgen Andersen: DANSK LÆSEBOG FOR 6. SKOLEÅR, 13. udgave, 224 s. Gyldendal 1959. □ C, H & A 6
– – – DANSK LÆSEBOG FOR 7. SKOLEÅR, 12. udgave, 232 s. Gyldendal 1955. □ C, H & A 7

LÆS OG FORSTÅ

Enevoldsen, Lavra & Anton Nielsen: LÆS OG FORSTÅ 1. DEL, 1. skoleår, 3. oplag, 48 s. Aschehoug 1965. □ Læs og f. 1,1
– – LÆS OG FORSTÅ 2. DEL, 1. skoleår, 3. oplag, 48 s. Aschehoug 1965. □ Læs og f. 1,2
– – LÆS OG FORSTÅ 1. DEL, 2. skoleår, 4. oplag, 72 s. Aschehoug 1964. □ Læs og f. 2,1
– – LÆS OG FORSTÅ 2. DEL, 2. skoleår, 6. oplag, 87 s. Aschehoug 1965. □ Læs og f. 2,2
– – LÆS OG FORSTÅ 1. DEL, 3. skoleår, 5. oplag, 72 s. Aschehoug 1966. □ Læs og f. 3,1
– – LÆS OG FORSTÅ 2. DEL, 3. skoleår, 6. oplag, 96 s. Aschehoug 1965. □ Læs og f. 3,2
– – LÆS OG FORSTÅ 1. DEL, 4. skoleår, 4. oplag, 64 s. Aschehoug 1965. □ Læs og f. 4,1
– – LÆS OG FORSTÅ 2. DEL, 4. skoleår, 6. oplag, 92 s. Aschehoug 1965. □ Læs og f. 4,2
– – LÆS OG FORSTÅ 1. DEL, 5. skoleår, 4. oplag, 80 s. Aschehoug 1966. □ Læs og f. 5,1
– – LÆS OG FORSTÅ 2. DEL, 5. skoleår, 5. oplag, 80 s. Aschehoug 1964. □ Læs og f. 5,2
– – LÆS OG FORSTÅ 1. DEL, 6. skoleår, 3. oplag, 80 s. Aschehoug 1965. □ Læs og f. 6,1
– – LÆS OG FORSTÅ 2. DEL, 6. skoleår, 4. oplag, 80 s. Aschehoug 1965. □ Læs og f. 6,2
– – LÆS OG FORSTÅ 1. DEL, 7. skoleår, 3. oplag, 80 s. Aschehoug 1967. □ Læs og f. 7,1
– – LÆS OG FORSTÅ 2. DEL, 7. skoleår, 4. oplag, 79 s. Aschehoug 1966. □ Læs og f. 7,2

SØREN STREG LÆSER

Eskildsen, Carsten & Helene Moltke: SØREN STREG LÆSER, 1. skoleår, 159 s. Gjellerup 1960. □ E & M 1

OLE BOLE ABC

Eskildsen, Carsten, Claus Jørgen Hegelund, Jacob Løber & Hans Novrup: OLE BOLE ABC, 1. skoleår, 30. oplag, 48 s. Gjellerup 1962. □ Ole Bole 1

Gellert, Knud, C.C. Kragh-Müller & Anker Villekjær: PER OG LIS 2, hjælpeskolen, 88 s. Lærerforeningernes materialeudvalg 1962. □ Gell. 2 — DANSK-SYSTEMET PER OG LIS

– – – PER OG LIS 3, hjælpeskolen, 108 s. Lærerforeningernes materialeudvalg 1965. □ Gell. 3

– – – PER OG LIS 4, hjælpeskolen, 116 s. Lærerforeningernes materialeudvalg 1962. □ Gell. 4

Gregersen, Torben & I.M. Nordentoft: ABC 1., 1. skoleår, 13. oplag, 41 s. Gyldendal 1963. □ L ABC 1 — LÆSEBOGEN

– – ABC 2., 1. skoleår, 9. oplag, 70 s. Gyldendal 1966. □ L ABC 2

– – LÆSEBOGEN 2, 2. skoleår, 248 s. Gyldendal 1961. □ L 2

Gregersen, Torben, I.M. Nordentoft & Kirsten Reisby: LÆSEBOGEN 3, 3. skoleår, 267 s. Gyldendal 1964. □ L 3

– – – LÆSEBOGEN 4, 4. skoleår, 320 s. Gyldendal 1965. □ L 4

– – – LÆSEBOGEN 5, 5. skoleår, 360 s. Gyldendal 1966. □ L 5 a

– – LÆSNING FOR 6. SKOLEÅR – OLDTIDS LIV – NUTIDS VIRKE, 6. skoleår, 3. oplag, 314 s. Gyldendal 1961. □ L 6

– – LÆSNING FOR 7. SKOLEÅR – UD GÅR DU NU, 7. skoleår, 2. oplag, 336 s. Gyldendal 1961. □ L 7

– – LÆSNING FOR 5. SKOLEÅR – VI OG VERDEN, 5. skoleår, 3. oplag, 287 s. Gyldendal 1962. □ L 5 b

Gregersen, Torben, Helge Jensen & Inger Merete Nordentoft: NU KAN JEG LÆSE, 1. skoleår, 8. oplag, 88 s. Gyldendal 1961. □ Nu kan jeg læse — NU KAN JEG LÆSE

– – – MIN EGEN BOG, 1. skoleår, 8. oplag, 112 s. Gyldendal 1966. □ Min egen bog — MIN EGEN BOG

Gynther, Kirsten, Bent Gynther, Mogens Lyngsø Nielsen & Else Vogler: MIN DANSKBOG 4 – OLE OG LENE OG EVA, 51 s. Ministeriet for Grønland 1965. □ Gy 4 — MIN DANSKBOG

– – – – MIN DANSKBOG 5 – LÆS OG SKRIV DANSK, 48 s. Ministeriet for Grønland 1965. □ Gy 5

– – – – MIN DANSKBOG 6 – OLE OG LENE LÆSER, 72 s. Ministeriet for Grønland 1965. □ Gy 6

– – – – MIN DANSKBOG 9 – VI LÆSER DANSK, 64 s. Ministeriet for Grønland 1967. □ Gy 9

– – – – MIN DANSKBOG 8 – VI TALER DANSK, 64 s. Ministeriet for Grønland 1966. □ Gy 8

DANSK LÆSEBOG, *Hansen, Heltoft & Nielsen*	Hansen, Hans, Th. Heltoft & Nik. Nielsen: DANSK LÆSEBOG FOR 6. SKOLEÅR, 2. oplag, 319 s. Gyldendal 1966. □ Dl. 6 – – – DANSK LÆSEBOG FOR 7. SKOLEÅR, 2. oplag, 338 s. Gyldendal 1965. □ Dl. 7
PILEBØGERNE	Hare, Kirsten & Ester Herlak: ABC FOR 1. SKOLEÅR. PILEBØGERNE, 1. skoleår, 64 s. Gyldendal 1966. □ H og H abc – – LÆSEBOG FOR 1. SKOLEÅR. PILEBØGERNE, 1. skoleår, 64 s. Gyldendal 1966. □ H og H 1 – – LÆSEBOG FOR 2. SKOLEÅR. PILEBØGERNE, 2. skoleår, 296 s. Gyldendal 1965. □ H og H 2 – – LÆSEBOG FOR 3. SKOLEÅR. PILEBØGERNE, 3. skoleår, 304 s. Gyldendal 1967. □ H og H 3
VI KAN LI AT LÆSE	Hegelund, Jørgen, Orla Lundbo & H.P.H. Novrup: VI KAN LI AT LÆSE, 1. og 2. skoleår, 112 s. Gjellerup 1958. □ Vi kan
VI LÆSER	Hermansen, Knud & Ejvind Jensen: VI LÆSER, SØREN OG METTE, 1. skoleår, 6. oplag, 63 s. Nyt pædagogisk forlag 1965. □ Vi læs 1a – – VI LÆSER, SØREN OG METTE OG LILLE JEP, 1. skoleår, 6. oplag, 64 s. Nyt pædagogisk forlag 1966. □ Vi læs 1b – – VI LÆSER, SØREN OG METTE I SKOLE, 1. skoleår, 3. oplag, 64 s. Nyt pædagogisk forlag 1965. □ Vi læs 1c – – VI LÆSER, SØREN OG METTE I 2. KLASSE, 2. skoleår, 4. oplag, 219 s. Nyt pædagogisk forlag 1966. □ Vi læs 2 – – VI LÆSER, SØREN OG METTE I 3. KLASSE, 3. skoleår, 3. oplag, 219 s. Nyt pædagogisk forlag 1964. □ Vi læs 3 – – VI LÆSER, SØREN OG METTE I 4. KLASSE, 4. skoleår, 3. oplag, 235 s. Nyt pædagogisk forlag 1966. □ Vi læs 4 – – VI LÆSER, SØREN OG METTE I 5. KLASSE, 5. skoleår, 2. oplag, 289 s. Nyt pædagogisk forlag 1966. □ Vi læs 5 – – VI LÆSER 6. KLASSE, 6. skoleår, 2. oplag, 315 s. Nyt pædagogisk forlag 1965. □ Vi læs 6 – – VI LÆSER 7. KLASSE, 7. skoleår, 2. oplag, 347 s. Nyt pædagogisk forlag 1966. □ Vi læs 7
DANSK LÆSEBOG TIL SPECIAL-UNDERVIS-NING	Jacobsen, Eva, Chris. Messell, B.B. Møller & Ulrik Sørensen: DANSK LÆSEBOG TIL SPECIALUNDERVISNING BOG 4, 32 s. G.E.C. Gad 1964. □ Spec. 4 – – – – DANSK LÆSEBOG TIL SPECIALUNDERVISNING BOG 5, 48 s. G.E.C. Gad 1965. □ Spec 5. – – – – DEN RØDE LÆSEBOG TIL SPECIALUNDERVISNING, 120 s. G.E.C. Gad 1965. □ Spec. rød

Jacobsen, Eva, Chris. Messell, B.B. Møller & Ulrik Sørensen: DEN GRØNNE LÆSEBOG TIL SPECIALUNDERVISNING 128 s. G.E.C. Gad 1967. □ Spec. grøn

– – – – DEN GULE LÆSEBOG TIL SPECIALUNDERVISNING, 120 s. G.E.C. Gad 1967. □ Spec. gul

LÆS RIGTIGT

Jensen, T. Hoffmann & N. Bro Mikkelsen: LÆS RIGTIGT ABC, 5. oplag, 49 s. Gjellerup 1965. □ Hoff. abc

– – LÆS RIGTIGT LÆSEBOG, 1. skoleår, 2. oplag, 96 s. Gjellerup 1961. □ Hoff. 1

Jensen, T. Hoffmann, N. Bro Mikkelsen & Verner Sørensen: LÆS RIGTIGT LÆSEBOG, 2. skoleår, 4. oplag, 213 s. Gjellerup 1963. □ Hoff. 2

– – – LÆS RIGTIGT LÆSEBOG, 3. skoleår, 3. oplag, 288 s. Gjellerup 1964. □ Hoff. 3

– – – LÆS RIGTIGT LÆSEBOG, 4. skoleår, 3. oplag, 287 s. Gjellerup 1965. □ Hoff. 4

– – – LÆS RIGTIGT LÆSEBOG, 5. skoleår, 3. oplag, 288 s. Gjellerup 1966. □ Hoff. 5

– – – DANSKTIMEN 6 – LÆS RIGTIGT FOR SJETTE SKOLEÅR, 6. skoleår, 3. oplag, 306 s. Gjellerup 1966. □ Hoff. 6

– – – DANSKTIMEN 7 – LÆS RIGTIGT FOR SYVENDE SKOLEÅR, 7. skoleår, 2. oplag, 312 s. Gjellerup 1964. □ Hoff. 7

SJETTE- OG SYVENDE-KLASSERNES LÆSEBOG

Jørgensen, Johannes & Asbjørn Maltesen: SJETTEKLASSERNES LÆSEBOG, 6. skoleår, 3. udgave, 375 s. Gjellerup 1965. □ J & M 6

– – SYVENDEKLASSERNES LÆSEBOG, 7. skoleår, 2. udgave, 391 s. Gjellerup 1964. □ J & M 7

LÆR / AT LÆRE

Thorén, Karl Gustav & Svend Magnussen: LÆR / AT LÆRE – STUDIETEKNIK, 3. skoleår, 2. oplag, 68 s. Gjellerup 1966. □ L/at 3

– – LÆR/ AT LÆRE – STUDIETEKNIK, 4. skoleår, 117 s. Gjellerup 1966. □ L/ at 4

– – LÆR/ AT LÆRE – STUDIETEKNIK, 5. skoleår, 80 s. Gjellerup 1966. □ L/ at 5

– – LÆR/ AT LÆRE – STUDIETEKNIK, 6. skoleår, 80 s. Gjellerup 1967. □ L/ at 6

Fröroth, Rune, Lennart Husén & Svend Magnussen: LÆR/ AT LÆRE – STUDIETEKNIK, 7.-9. skoleår, 2. oplag, 92 s. Gjellerup 1965. □ L/ at 7

MIN LÆSEBOG

Møller, B.B.: UGLEBOGEN, 1. skoleår, 6. udgave, 116 s. G.E.C. Gad 1962. □ Ml 1

Danielsen, Erik, Carl Aage Larsen, L.Chr. Pedersen & Peter Vedde: MIN LÆSEBOG, 2. skoleår, 8. oplag, 168 s. G.E.C. Gad 1966. □ Ml 2

Danielsen, Erik, Carl Aage Larsen, B.B. Møller, L.Chr. Pedersen & Peter Vedde: MIN LÆSEBOG, 3. skoleår, 6. oplag, 208 s. G.E.C. Gad 1964. □ Ml 3

Danielsen, Erik, Carl Aage Larsen, B. B. Møller, L. Chr. Pedersen & Peter Vedde: MIN LÆSEBOG, 4. skoleår, 6. oplag, 244 s. G.E.C. Gad 1965. □ Ml 4

– – – – – MIN LÆSEBOG, 5. skoleår, 5. oplag, 304 s. G.E.C. Gad 1964. □ Ml 5

– – – – – MIN LÆSEBOG, 6. skoleår, 4. oplag, 320 s. G.E.C. Gad 1965. □ Ml 6

– – – – – MIN LÆSEBOG, 7. skoleår, 3. oplag, 320 s. G.E.C. Gad 1963. □ Ml 7

HVAD VAR DET, JEG LÆSTE?

Ravnmark, Anker: HVAD VAR DET, JEG LÆSTE. Læsehæfte 1A, 2.-5. skoleår, 3. oplag, 24 s. Gjellerup 1963. □ ARA 1

– HVAD VAR DET, JEG LÆSTE. Læsehæfte 2A, 2.-5. skoleår, 3. oplag, 31 s. Gjellerup 1963. □ ARA 2

– HVAD VAR DET, JEG LÆSTE. Læsehæfte 3A, 2.-5. skoleår, 3. oplag, 32 s. Gjellerup 1963. □ ARA 3

– HVAD VAR DET, JEG LÆSTE. Læsehæfte 1B, 2.-5. skoleår, 3. oplag 31 s. Gjellerup 1962. □ ARB 1

– HVAD VAR DET, JEG LÆSTE. Læsehæfte 2B, 2.-5. skoleår, 3. oplag 31 s. Gjellerup 1962. □ ARB 2

– HVAD VAR DET, JEG LÆSTE. Læsehæfte 3B, 2.-5. skoleår, 3. oplag, 31 s. Gjellerup 1962. □ ARB 3

– HVAD VAR DET, JEG LÆSTE. Læsehæfte 4B, 2.-5. skoleår, 3. oplag, 31 s. Gjellerup 1962. □ ARB 4

KIT OG KAT

Wind, P.: KIT OG KAT – NU LÆSER VI III, 1. skoleår, 64 s. Gjellerup 1953. □ Nu III

Litteratur

Ambjörnsson, Gunila. *Børnebogen – et spejlbillede af vor tid?* »Bogormen«, 65. årgang, nr. 3, september 1968, 49-54, 68.

Anordning om fastsættelsen af normalsider ved beregning af pensa for de højere almenskolers vedkommende og for de til de højere almenskolers eksaminer svarende eksaminer for privatister. Nr. 543, 5. oktober 1920.

Björnsson, C. H. *Läsbarhet.* Bokförlaget Liber. Stockholm 1968.

Bloom, Gaston E. & Waite, Richard R. & Zimet, Sara. *Content of first grade reading books.* The Reading Teacher, volume 21, no. 4. January 1968. Published by IRA, Newark, Delaware 19711. 317-323.

Bromsjö, Birger. *Samhällskunskap som skolämne.* Målsättningar, kursinnehåll och arbetssätt på den grundläggande skolans högstadium. Svenska bokförlaget Norstedts, Stockholm 1965.

Clausen, Egon. *Om den uhyggelige junglekælder* eller Fra Kipling til Tolderlund-Hansen. Unge Pædagoger, *5*, 13-17. 1968.

Danø, Sven. *Close-reading på en geografibog.* Folkeskolen nr. 50, 13. december 1968, 2566.

Florander, Jesper og Mogens Jansen. *Skoleforsøg i engelsk 1959-1965.* Engelskforsøget i Holbæk amt, elevforudsætninger og undervisningsaktiviteter, 25 ff. Stencileret, Danmarks pædagogiske Institut, 1969.

Geography teaching and the revision of geography textbooks and atlases. Education in Europe. Ed. by E. C. Marchant. Council for Cultural Cooperation. Section II – no. 9. Strasbourg 1967.

Gregersen, Torben. *Ragout eller ikke?* Dansk pæd. Tidsskrift nr. 6, 1964, 280-281.

Hansen, Martin A. *Verdensromanen.* Fra *Midsommerkrans,* 78-87. Gyldendal 1956.

Holmqvist, Carin. *Könsroller i Samhällsläroböcker.* Maj 1967. Pedagogiska Institutionen, Stockholms Universitet.

Jansen, Mogens. *Læseteknisk niveau.* Læsepædagogen 15. årg. nr. 5, 1967, 119-124.

Jansen, Mogens. *Skriftligt arbejde i dansk,* 1.-7. skoleår, Danmarks pædagogiske Institut, 1966.

Jansen og Mylov. *Om illustrationer i danske læsebøger. 1.-7. skoleår.* Nordisk Tidskrift för Specialpedagogik, *1,* 3ff., 1969

Jensen, Johannes V. *Vore første Bøger.* Fra *Mytens Ring,* 15-27. Gyldendal 1957. Efterladte Myter og Beskrivelser.

Borup Jensen, Thorkild. *Om mål og midler i seminariets litteraturundervisning.* Meddelelser fra Dansklærerforeningen, 1969, *1,* 59-69.

Vedel Johansen, Ellen. *Ragout a la Nial.* Dansk pæd. Tidsskrift nr. 6, 1964, 272-279.

Klingberg, Göte. *Språklig-stilistisk struktur i barn- och vuxenlitteratur.* Pedagogiska institutionen, Lärarhögskolan i Göteborg, Göteborg. 1968.

Kozol, Jonathan. *Death at an Early Age.* Preface by Dr. Robert Coles. Bantam Books, New York, 1968.

Lao, Hsiang. *En landsbydreng i skole.* Oversat af Elsa Gress fra »A County Boy Quits School«, fra kinesisk ved Chi-Chen Wang. Verden omkring os V, Munksgaard 1964, 3-11.

Lundahl, Flemming. *Tv's og rejseruters indflydelse.* Rud. Hansen m. fl. Dansk i sjette klasse, 74-75, Munksgaard 1968.

Mannil, Ragnar. *Folkskolans Läroböcker under hundra år 1866-1966.* Undervisningsregistrering, læsebøgers »holdbarhed«. Svenska Folkskolans Vänner, 1967.

Ministeriet for Grønland. *Referat af Sprogkonference, 1967.* Stencileret.

Ord och Bild Kulturtidskrift för de nordiska länderna, nr. 5, 1964.

Schwandt, E. *Innehållsanalyser av läroböcker i tyska för grundskolans årskurs 8.* Pedagogisk-psykologiska problem, nr. 66, 1968. Pedagogisk-Psykologiska Institutionen, Malmö.

Schüddekopf, Otto-Ernst in collaboration with Edouard Bruley, E. H. Dance and Haakon Vigander. *History Teaching and History Textbook Revision.* Education in Europe. Council for Cultural Co-Operation. Strasbourg 1967.

Siemsen, Jørgen. *Lærebogsvurdering.* Grønlands Lærerforening, 3. årgang nr. 1, 1968, 11-13.

Skjelfjord, Vebjørn Jentoft. *En strukturell analyse av et leseverk for annen klasse i folkeskolen og et forsøk på å fastslå vanskegrad.* Rapport fra Pedagogisk Forskningsinstitutt. Universitetet i Oslo. Nr. 1, 1967.

(Tekst og illustration på 1. omslagsside) Unge Pædagoger, 1961, 22, 1.

Tingsten, Herbert. *Gud och fosterlandet.* Studier i hundra års skolpropaganda. P. A. Norstedt & Söners Förlag, Stockholm 1969.

Undervisningsvejledning for folkeskolen. Betænkning. Afgivet af det af undervisningsministeriet under 1. september 1958 nedsatte læseplansudvalg. København, 1960.

Vormeland, Oddvar. *Leseverk for første klasse.* »Fra Forsøks- og Forskningsfeltet«, nr. 7, Oslo, 1968, 12.

Vormeland, Oddvar. *Skrivesystemer i Oslo-skolen.* »Fra Forsøks- og Forskningsfeltet«, nr. 8, Oslo, 1969, 6-8.

Ösby, Urban. *Skolboken – nonchalerad opinionsbildare.* Skolvärlden. Svensk Skolbok. 1968. 126-128.

Summary

Mogens Jansen: Danish Textbooks for Grades I through VII; vol. 1: A Registration and Analysis of Primers and Textbooks to be used for the Teaching of Danish; vol. 2: An Index of Authors and Titles.

In 1966 the surveying of the textbooks available for the teaching of Danish resulted in the first publication: "Textbook Material available on the Written Language in Denmark Grades I through VII" (see bibliography, page 280, Jansen, 1966). The book now published is a further development of that work.

This registration and analysis are parts of a larger scheme which aims at analysing the activities that form a part of the teaching of Danish. The textbooks are an integral part of Danish schoolwork, and the description of the teaching at certain levels – this being the ultimate goal – soon made a registration and analysis necessary, in as far as it was possible, where this uninvestigated area was concerned.

When textbooks and other written materials previously have been analysed, it has mostly taken the form of an evaluation of their lingual and typographical aspects. But a limited amount of research work, in Scandinavian and other countries has been conducted with a focus on the contents of the textbooks (bibliography, page Bloom, Waite & Zimet, 1968, Bromsjö, 1965).

Registrations (Chapter 2).
Teachers doing one-year in-service-courses have as a part of their training assisted in the carrying-out of this project.

In the course of this project it became necessary to involve certain registrations of contents, and it was therefore considered important to find and gather instances of border cases, and following out of this delimitations of the definitions. In order to diminish uncertainty, the work has furthermore been built on registrations made up by at least two groups of the above-mentioned teachers, working independently of each other.

Certain basic problems arose during the registration of the books. It turned out to be difficult to define "a text", which was the chosen unit, in the cases of primers used for training first-year pupils in elementary reading, as well as in the cases of some systems containing reader-like books that set problems. The rule was therefore established that "a text" was to be marked by heading or lay-out, and not be completely subjected to reading-training or other purely technical purposes of practicing. The book instances a certain number of border cases.

Possible Groupings of the Readers in the Following Analysis (Chapter 3)

Certain observations on the teaching of Danish, which form part of the basis of this work and will be further described in a future publication, were among the considerations, which led to the conclusion that it would be most profitable to consider the 7-8 year-old pupils from the 1st-2nd school grades under one heading, and the 9-14 year-old pupils from the 3rd-7th school grades under another. Where methods and materials are concerned the first two years, for instance, do seem to make up a separate group.

Another subdivision also became natural: **1.** the six systems completed for use during grades I through VII, i. e. compulsory education in Denmark. **2.** two systems with a special stress on certain reading and study skills. **3.** two systems developed for use in classes for backward children. **4.** single books from non-completed systems.

The readers used in Greenland might have been very

interesting to study, Danish here being the second language. These reflections could, however, not be elaborated on in this place.

Calculation of the "Standard Page" (Chapter 4)

The reflections concerning the unit, "a text", made it obvious that this should be supplemented by a further unit which provided for the great differences in the size of the pages according to the school-level and the system used, and which permitted comparisons. A second unit, the so-called "standard page", was chosen, and consists in this work of 1300 letters to a page – not regarding illustrations, headings, blank pages, etc. In many cases it turned out to be most profitable to use these two units side by side, so that this survey operates with numbers of texts of a certain kind and also with the number of standard pages of these texts.

Schedule 1, page 50, carries an outline of the number of texts ("tekster") and the number of standard pages ("ns.") in the cases of the six completed systems divided up according to school grades ("kl.").

Which Writers are Represented? (Chapter 5)

Schedule 2, page 53, denotes the authors most frequently represented in the textbooks. Hans Christian Andersen, the author of fairy-tales, is with his 109 texts found to head the list. Æsop with his 38 fables is found to head the list of foreign authors, he is No. 5. A list of the 76 most frequently used authors shows a total of 52 Danes, 13 non-Danish-Scandinavians, 3 Englishmen and 3 Germans. The non-Scandinavian modern author most frequently represented is Laura Ingalls Wilder, texts from children's books having recently entered the readers to an increasing degree.

When were Texts Written (Chapter 8)

In Denmark there is a traditional division of science and social studies into separate disciplines. Chapter 7 carried certain reflections concerning a possible connection between

the contents of the textbooks and the fields of knowledge suggested for study at certain levels by administrative directions and curriculum plans. Random samples have only shown minor signs of connections between the various disciplines.

A registration of the age of the texts might show some parallelism between the contents of the readers and the passages in the curriculum plans concerning historical periods. However, it remains an open question whether the pupils feel the age of a text in accordance with the subdivision. The examples mentioned show the problems involved, where old texts have been re-written into modern Danish and vice-versa, and likewise where texts of a "timeless" character are concerned – as is the case of some fairy tales.

The importance of the pupils' reactions was also stressed in connection with the reflections on the units of standard page or actual page.

The starting point for the grouping of the texts was not a literary one; however, it turned out to correspond with this. The basis was the age of the text, but in spite of a considerable help from authors, editors and others some texts defied registration.

In this chapter the groups are mentioned by letters, *(a)* being a group of "sundries", *(b)* being "popular fairy-tales", *(c)* the period "before A. D. 200", *(d)* the "period A. D. 200 -- A. D. 1100", *(f)* stands for instance for "the 16th century", and *(i)* for "the years between 1800 and 1819".

Figure 12, page 89, shows the incidence of the texts according to the age of the book in the six completed systems mentioned, and figure 13 shows a similar statement of the number of standard pages.

Figure 14 shows the proportion between the first grade texts and the total number of texts in the six completed systems, and figure 15 deals with the same question but reckoned in standard-pages.

Figures 16 and 17 are corresponding, but include all

registrated books apart from the previous mentioned special systems.

When figure 21 (standard pages of foreign texts in the above-mentioned six systems) is compared with figure 20 (the same, but reckoned in numbers of texts) it is found that foreign texts from 1951-56 *(s)* answer for a comparatively large number of standard pages.

There is a comparatively great amount of literature from the years around 1100-1500 (the Sagas); the great number of texts from 1951-56 is due to the great number of children's books as well as to short stories and very few texts from Sunday papers and radioprogrammes for children, etc.

Pages 94-104 are instances of the stress put on references to actual texts. These pages give a "Survey of border-line Cases". Pages 106-133 carry figures that show how the contents of all registered books and systems are distributed on the two units, standard pages ("antal normalsider") and number of texts ("antal tekster"). The K-BOOK-system may be mentioned as an example. In figure 22 there is an account of the number of standard pages in this system for all seven levels, whereas figure 23 shows the number of texts. A comparison between the two figures will among other things show the varying weight given to the editors' own material, because the texts in the primers will usually be short.

Figures 26 and 27 show the system LÆS OG FORSTÅ ("Read and Understand"), where the books have more the character of problem-setting, and this results in a lower number of standard pages. This system and the six completed systems are described for the first seven school levels in figures 36 and 37. This work abstains from comparing between the systems.

Schedules 3-8 (pages 137-139) show a subdivision of texts for the 3rd to the 7th grade of school reckoned in standard pages according to historical periods as suggested by an administrative plan for the discipline "history"; "*d*" stands for Danish and "*u*" for foreign texts.

Geographical Affiliations of Texts (Chapter 9)

On analysing all the texts it was found that 34 categories were sufficient to give some kind of a survey of the geographical affiliations of the texts.

Supplement I shows on pages 292-93 the diagram ("Skema III"), which was used for registrating the "Place of Action of the Text". It was desirable to try to distinguish between texts written either by a "native" or a "foreign" author. In attempting to elucidate this question, this definition of "native" authors was made up: If the background is such that the action *may* have taken place in the author's native country the action is considered to take place there.

China as a designation is often used as a synonym of something remote and exotic. An actual example of this: Hans Christian Andersen's tale "The Nightingale" is actually registered as taking place in China, and he as a "foreign" author. Nor the "native" Chinese authors registered (see page 168, No. 330 a), however will – apart from a very few cases – be found to describe present conditions in their home country.

Moreover, it is worth noting that for practical reasons, this work operates with "the states existing at the moment and with their present borders".

The registration of fairy-tales – especially the non-national fairy-tales – was found to be difficult, as for instance in the following case: The Sleeping Beauty is registered as being French, though the "singing game" made up around this fairy tale can be considered as being traditionally very Danish.

The survey of delimiting cases, pages 149-170, shows with No. 312 a (pages 157-158) cases of "native" authors from the United Kingdom, whereas the US and Canada may be found under the Nos. 320 and 321. Whereas the US shows a great number of texts with "foreign" (320b) as well as "native" (320a) authors, Latin America for instance, is represented by very few authors, of whom furthermore none come under the heading of "native".

Figure 41 shows a survey of the total number of standard pages in the two categories, "native" and "foreign" authors. Figure 42 groups texts by "native" authors.

Figure 43 shows that Danish texts are clearly predominant with their 55 per cent of the total number of standard pages – both categories of authors. Scandinavian texts account for 74 per cent of all the texts. Anglo-American represents 5 per cent of the texts, England and Germany each account for 3 per cent, France, The Soviet Union, China, India, the U.A.R., Israel, Latin-America, and Australia together with Oceania will each account for 1 per cent of the texts.

Figure 44 shows a reckoning of the number of standard pages of all the texts by "native" authors, but this does not alter the above-mentioned picture to any noteworthy degree. It is found that the Mediterranean texts (1 per cent equalling 134 standard pages) are mainly written by authors living 2000 years ago.

Figure 45 is a map of the world illustrating how the number of standard pages ("ns.") are distributed geographically. The next figure is a map of the world with the countries and the various geographical districts drawn to a scale, which is in proportion with the numbers of standard pages they account for. (Denmark has been lifted out of Europe and is placed to the left on the map).

Original, Adapted or Abbreviated Texts (Chapter 12)

It was found to be extremely difficult to make a systematic registration of the form of the texts in question (that is to say, whether poetry, prose, drama, picture-story etc.) and their originality, a differentiation being made between "unabbreviated text", "extract from »original« text", and "adapted and/or abbreviated text".

An attempt with another plan for registration gave a somewhat better result, and useful methodologic insight was hereby gained.

A First Attempt to a Registration of Contents (Chapter 14) By applying a registration in "genres" with stress on contents the work was attended by some degree of success.

The 35 different categories to be found in Schedule VII, pages 296-97, did not show unambiguous results in all cases, but some very useful insight was gained.

Some so-called "genres" may be mentioned here: 701 = "picture story"; 702 = "literary history, etc."; 703 = "biographies, etc."; 704 = "biological material, etc."; 714 = "Hans Andersen's fairy-tales"; 720 = "animals and human beings"; and 734 = "adult life, fiction".

It should, however, be added that these examples are part of an inclusive system that is defined by deliberations and illustrations.

A survey of All Books Registered may be found in Chapter 18 from page 273 to page 278.

A register of all the texts emerged from the work with the readers. And so it became possible to publish registers of the authors and the titles (a "key") found in all Danish readers for the first seven grades of school.

These registers have been published separately as volume 2.

BILAG I

Anvendte registreringsskemaer

For oversigtens skyld, og for at lette arbejdet med bogen, er samtlige anvendte registreringsskemaer her anført samlet. De er gengivet i den form, de har foreligget i, mens der blev arbejdet med dem – ikke i dén ideelle form, det ville have været muligt at udarbejde, *efter* at de havde været i brug.

DANMARKS PÆDAGOGISKE INSTITUT

Afdelingen for pædagogisk forsøgsvirksomhed

Skema I

Registrering af læsebøger, 1.–7. skoleår

Forf.: _____

Titel: _____ Sidetal: _____ Klasse: _____

Udg.: _____ Forlag: _____

Vejlednings- og håndbogsudstyr:[1]	ja	nej	antal sider	antal ns[2]	Bemærkninger
01. kort orientering om hele lærebogssystemet					
02. udførlig lærervejledning til lærebogssystemet.....					
03. lærervejledning til bogen (d.v.s. noget, der læses *før* bogen bruges)					
04. lærerens håndbog, metodisk vejledning (d.v.s. noget, der bruges undervejs).....					
05. ordliste, alfabetisk					
06. ordliste, kronologisk					
07. forfatterbiografier					
08. indholdsfort., alfabetisk efter forfatter					
09. indholdsfort., alfabetisk efter titel					
10. indholdsfort., efter siderækkefølge					
11. illustrationsfortegnelse, samlet oversigt					
12. henvisning til de bøger, der bringes uddrag af findes .					
1) efter stykket..... ☐					
2) i boglisten..... ☐ der sættes					
3) i en af indholdsfortegnelserne. ☐ x for »ja«					
4) i ordlisten..... ☐					
13. bogliste til supplerende læsning					
14. bogliste til frilæsning, med annoteringer					
15. bogliste til frilæsning, uden annoteringer					
16. fremmedsprogede tekster?					
17. – hvis ja, da lydbånd til disse					
18. Øvrige ting at bemærke?.....					

[1] ( ) om krydset betyder, at materialet er udsolgt.

[2] normalsider (ns) markeres altid med rødt.

DANMARKS PÆDAGOGISKE INSTITUT **Skema III**

Afdelingen for pædagogisk forsøgsvirksomhed

Registrering af læsebøger, 1.–7. skoleår

Forf.: _____

Titel: _____ Sidetal: _____ Klasse: _____

Udg.: _____ År: _____ Forlag: _____

Sted for tekstens handling: indfødt/fremmed forfatter (i forhold til teksten; hvis interiøret *kan* være hentet i forfatterens hjemland, *så er det derfra*).	antal tekster a "indfødt"	antal tekster b "fremmed"	sub. total a	sub. total b	antal normalsider "i"	antal normalsider "f"	sub. total a	sub. total b
301. Det geografiske Danmark								
302. Grønland								
303. Færøerne								
304. DANMARK								
305. Island								
306. Finland								
307. Norge								
308. Norge, tekster på norsk								
309. Sverige								
310. Sverige, tekster på svensk								
311. NORDEN (÷ DANMARK)								
312. U.K. (England)								
313. Frankrig								
314. Tyskland								
315. Øvrige Vest- samt Mellemeuropa[2]								
316. Middelhavslande og Sydeuropa[3]								
317. Østeuropa[4]								
318. EUROPA (÷ NORDEN)								
319. SSSR								
320. USA								
321. Canada								
322. ANGLO-AMERIKA								

NB: normalside markeres alle steder med rødt!

[2] *skrives ud:*

[3] *skrives ud:*

[4] *skrives ud:*

	antal tekster		sub. total		antal normalsider		sub. total	
	a	b						
	"ind-født"	"fremmed"	a	b	"i"	"f"	a	b
323. LATIN-AMERIKA[1]								
324. AFRIKA[2] (÷ Ægypten)								
325. Israel								
326. Den forenede arabiske republik								
327. MELLEM-ØSTEN								
328. India								
329. Japan.....								
330. Kina								
331. Andre lande i Asien[3]								
332. ASIEN								
333. AUSTRALIA, NEW ZEALAND og OCEANIEN[4].....								
334. HAR IKKE KUNNET BESTEMMES[5]...								
335. I alt								

[1] *fra:*

[2] *fra:*

[3] *fra:*

[4] *fra:*

[5] *fra:*

DANMARKS PÆDAGOGISKE INSTITUT

Afdelingen for pædagogisk forsøgsvirksomhed

Skema IV

Registrering af lærebøger, 1.–7. skoleår

Forf.: _____

Titel: _____ Sidetal: _____ Klasse: _____

Udg.: _____ År: _____ Forlag: _____

Form og originalitet:	A uforkortet tekst		B uddrag[1]) af „original" tekst		C bearbej. og/el.[2]) fork. tekst		I alt	
	antal tekster	antal ns	antal tekster	antal ns	antal tekster	antal ns	antal tekster	antal ns
401. poesi (udfra »gældende« udgaver)								
402. prosa								
403. drama								
404. billedfortælling								
405. ordsprog, epigrammer, småvers, rim og remser etc.								
406. gåder, »hovedbrud« o. lign.								
407. andet[3]								
408. I alt								

[1] *uddrag*, hvis det er et samlet stykke tekst. *Forkortet*, hvis teksten er hentet forskellige steder fra, også hvis disse er »fortløbende«.

[2] bl. a. har ikke kunnet bestemmes.

[3] skrives ud:

DANMARKS PÆDAGOGISKE INSTITUT

Afdelingen for pædagogisk forsøgsvirksomhed

Skema V

Registrering af læsebøger, 1.–7. skoleår

Forf.: _____

Titel: _____ Sidetal: _____ Klasse: _____

Udg.: _____ År: _____ Forlag: _____

Originalitet:	A: originale				B: bearbej. og/el. fork.					
	antal tekster	antal no. si.	sub. total		antal tekster	antal ns	sub. total		I alt	
			a.t.	a.ns			a.t.	a.ns	a.t.	a.ns
501. skr. t. bogen af udg.										
502. skr. t. bogen af andre										
503. ikke skr. til bogen a. = ...										
b. = folkeeventyr ...										
504. DANSKE TEKSTER i alt										
505. OVERSATTE TEKSTER										
506. norsk-sprogede										
507. svensk-sprogede										
508. FREMMEDSPR. TEKSTER										
509. HAR EJ KUNNET BESTEM.[1]										
I alt.....										

[1] noteres her:

PS: Man endte med at måtte se bort fra tekster som f.eks. »gåder« og søgte at se alene på sammenhængende tekster.

Skema VII

DANMARKS PÆDAGOGISKE INSTITUT

Afdelingen for pædagogisk forsøgsvirksomhed

Registrering af læsebøger 1.–7. skoleår

Forf.: _____

Titel: _____ Sidetal: _____ Klasse: _____

Udg.: _____ År: _____ Forlag: _____

*Genreregistrering:**	A Prosa		B Poesi		C Drama		D Andet [5])		Bemærkninger
	antal tekster	antal no. sider	antal tekster	antal no. sider	antal tekster	antal no. sider	antal tekster	antal no. sider	
701. billedfortælling									
702. litteraturhistorie eller overvejende litteratur-historie stof									
703. biografier eller overvejende biografisk præget stof									
704. biologisk eller overvejende biologisk præget stof									
705. geografisk eller overvejende geografisk præget stof									
706. historisk eller overvejende historisk præget stof									
707. færdselslære eller stof, der nærmest må karakteriseres som sådant									
708. andet orienteringsstof eller overvejende orienteringspræget stof									
709. rejsebeskrivelser									
710. erindringer									
711. sagalitteratur og sagn									
712. hist., mytolog. o.l. fortæl. el. hist., mytolog. o.l. gendigtninger									
713. folkeeventyr									
714. H.C. Andersens eventyr									
715. Grimms eventyr									

716. eventyr, legender o.lign. af andre navngivne forfattere .....
717. andre eventyr .....
718. dyrefabler og andre fabler (ikke børnesange) .....
719. dyretekster, beskrivende alene dyr .....
720. dyr og mennesker .....
721. nationale sange, fædrelandssange .....
722. naturbesk., natur og årst. af i overv. grad ikke-faglig præget art ..
723. fest og højtider, skildringer af i overv. grad ikke-faglig art .....
724. småvers (enkeltvers), epigrammer, ordsprog .....
725. børne-sange, -vers, -rim og -remser .....
726. folkeviser .....
727. versfortælling .....
728. salmer og åndelige sange .....
729. lyrik i øvrigt[1] .....
730. tekster med relation til søskende, andre børn og unge .....
731. tekster med relation til forældre og andre voksne .....
732. tekster med relation til jævnaldrende og ældre .....
733. barndom og ungdom i øvrigt, fiktion .....
734. voksenliv, fiktion .....
735. diverse[2] .....
736. i alt .....

[1] *skrives ud:*

[2] *skrives ud:*

* under arbejdet med at skabe éntydige genregrupper arbejder man ud fra »udelukkelsesprincippet« og udfylder de opstillede kategorier »oppefra«.

DANMARKS PÆDAGOGISKE INSTITUT

Afdelingen for pædagogisk forsøgsvirksomhed

Skema B

Registrering af læsebøger, 1.–7. skoleår

Forf.: _____

Titel: _____ Sidetal: _____ Klasse: _____ Bog nr.: _____

Udg.: _____ Forlag: _____

Illustrationer:	antal
(omslag og forsatse medregnes, men ikke „reklamesider").	
601. udarbejdet til bogen	
602. opr. udarbejdet til teksten; her udlånt til bogen.....	
603. andet end 601 og 602	
604. antal	
605. antal/sidetal	
606. gengivet i påfaldende anden udformning end originalen, her m. udpræget anden farvegengivelse	
607. gengivet i påfaldende anden udformning end originalen, her stærkt forstørret eller formindsket	
608. gengivet i påfaldende anden udformning end originalen, her i påfaldende ringe teknisk udførelse	

Art/størrelse [1])			over klumme-højde 1/1 side	1/1 – 1/2 side	1/2 – 1/3 side	øvrige	i alt	bemærkninger
a *stregtegning:* tusch (T) eller grafit (G):	sort/hvid							
	sort/hvid + 1 farve							
	sort/hvid + 2 farver							
	sort/hvid + flere farver							
	subtotal 1							
b *grafik:* linoleumssnit (l), træsnit (t), kobberstik (k), radering (r), litografi = stentryk (s):	sort/hvid	l						
		t						
		k						
		r						
		s						
	sort/hvid + 1 farve	l						
		t						
		k						
		r						
		s						
	sort/hvid + flere farver	l						
		t						
		k						
		r						
		s						
		l						
		t						
		k						
		r						
		s						
	subtotal 2							
c *malerier:*	sort/hvid							
	sort/hvid + 1 farve							
	sort/hvid + flere farver							
	subtotal 3							
d *reproduktion af fotografier:*	sort/hvid							
	farve							
	subtotal 4							
e *tegninger m. leksikal værdi:* (»tekn. tegninger«)								
	subtotal 5							
609. I alt								

610. Illustrations-sidetal/bogens sidetal .....

Evt. umiddelbar samlet afsluttende kommentar, hvor tekniske eller kunstneriske særpræg umiddelbart lægger op til det:

[1] illustrationerne fordeles efter farve, art m. v. Dernæst måles højden på hver illustration i forhold til klummens højde, og fordeling efter størrelse foretages sidst.

BILAG II OG III

Om forfatter- og indholdsregister

Under arbejdet med registreringen af læsebøgerne opstod efterhånden et register, der dækkede alle tekster. Hensigten var ikke på noget tidspunkt under tilrettelæggelsen af arbejdet at nå frem til en ny »læsebogsnøgle«.

Da det imidlertid ved arbejdets afslutning viste sig, at der lå et materiale, der inden for arbejdsmæssigt overkommelige rammer kunne udsendes som et forfatter- og titelregister til alle danske læsebøger for 1.-7. skoleår, valgte man at gøre det, ud fra den tanke, at det måske kunne være en hjælp i skolens daglige arbejde.

Selv om man på de enkelte skoler kun har et eller et par læsebogssystemer i daglig brug, vil man meget ofte have et langt større udvalg af læsebøger stående i lærer- eller skolebiblioteket. Disse sidste bøger vil muligvis kunne blive brugt oftere ved hjælp af bilagene II og III.

Der er ikke til disse bilag udvalgt specielt litterært eller fagligt stof; stort set er medtaget alle tekster, der i øvrigt er blevet registreret; en del ABC-tekster er ikke med i titelregisteret. Naturligvis ville det have været en yderligere praktisk håndsrækning, hvis de to pågældende bilag også havde omfattet bøger til klassetrinene efter 7. skoleår; dette har desværre af arbejdsmæssige grunde været umuligt.

I nogle tilfælde er der i læsebøgerne fejlagtige henvisninger med hensyn til, hvilket sted den pågældende tekst er taget fra. Der er i alle de tilfælde, hvor man er blevet opmærksom på fejlene, registreret således, at der i bilagene II

og III henvises til den korrekte tekst. I nogle tilfælde er der i læsebøgerne henvist til fejlstavede titler eller anvendt fejlstavede forfatternavne. Der er i bilagene brugt de korrektstavede titler og navne undtagen i de tilfælde, hvor det kunne være en opslagsmæssig lettelse at der *også* er angivet et fejlagtigt ord, navn eller tilsvarende. Ved udenlandske, især russiske navne er valgt en i bøger og leksika gængs form.

At bilagene II og III er udsendt som separat bog er udelukkende sket for at forhøje en eventuel brugsværdi af dette opslagsstof.

Publikationsliste
for Danmarks pædagogiske Institut

A. *
Publikationer om undersøgelser m. v.

1. *De nødvendigste danske ord.* Lærerens bog til stavelister for 2.-8. skoleår. Ved A. Noesgaard. Anden ændrede udgave 1956. 139 s. Udgået.
2. *Staveliste 2.-8. skoleår.* Ved A. Noesgaard, Fjerde ændrede udgave, hæfte 1-7. 1956. Udgået.
3. *Forsøgsundervisning i III fm. ved Esbjerg skolevæsen.* En bearbejdelse af materiale fra forsøgsklasserne i skoleåret 1955-56 ved Grådybskolen, Esbjerg, til belysning af de opnåede resultater i dansk og regning. Rapport ved Jesper Florander. Esbjerg kommune. Skolevæsenet, beretning for skoleåret 1956-57, s. 31-44. Udgået.
4. *En undersøgelse af, om skolebørn i Århus opnår bedre resultater i standpunktsprøver i regning med hele tal end de børn, der indgik i standardiseringen af disse prøver.* Rapport ved Jesper Florander. 1957. 3 s. + 21 tabeller og diagrammer. (Duplikeret). Udgået.
5. *Danmarks pædagogiske Institut.* Af Erik Thomsen. Pedagogisk Forskning, 1957, 1. årgang, s. 57-65. Udgået.
6. *Skoleforsøg i Tyskland.* Af Jesper Florander. Dansk pædagogisk Tidsskrift, 1957, 5. årg., s. 82-85. Udgået.
7. *Nogle problemer ved vurdering og karaktergivning.* Af Erik Thomsen. Dansk pædagogisk Tidsskrift, 1957, 5. årg., s. 385-407. Udgået.
8. *Forsøg med udelte klasser i Nykøbing F. 1956-58. I.* Intelligensundersøgelsen i forsøgs- og kontrolklasser. 1. rapport ved Jesper Florander. 1958. 8 s. (Duplikeret). Udgået.
9. *Forsøg med udelte klasser og linjedeling i Horsens 1952-60. I.* Prøveprogram og kontrolforanstaltninger. II. Forhold ved sammenligning mellem forsøgs- og kontrolklasser. III. Statusopgørelse 1956. IV. Elevernes afgang fra forsøgs- og kontrolklasser. 41 s. + 13 tabeller og oversigter. 1. rapport ved Jesper Florander. 1958. (Duplikeret). Udgået.

De med * forsynede publikationer kan *købes* ved skriftlig henvendelse til instituttet, Emdrupvej 101, 2400 København NV. – Af de øvrige kan særtryk *rekvireres* skriftligt, så længe oplag haves.

10. *Om anvendelse af et almindeligt målepincip til brobygning mellem ensartede psykologiske prøver.* Af G. Rasch. 1958. 84 s. + 55 tabeller og diagrammer. (Duplikeret). Udgået.
11. *Undervisningen i de elementære fag. Træk af 50 års idédebat.* Af Carl Aage Larsen. Dansk pædagogisk Tidsskrift, 1959, 7. årg., s. 97-103. Skole og Samfund, 1959, 26. årg., nr. 5, s. 5-11.
12. *Selvvirksomhed og træning. Om undervisningen i dansk og regning på begyndertrinene.* Af Carl Aage Larsen. Dansk pædagogisk Tidsskrift, 1959, 7. årg., s. 224-230. Skole og Samfund, 1959, 26. årg., nr. 6, s. 5-10.
13. *Forsøg med udelte klasser i Nykøbing F. 1956-58. II.* Rapporter om undervisningen i udelte klasser. 2. rapport ved Jesper Florander. 1959. 29 s. (Duplikeret). Udgået.
14. *Forsøgsvirksomhed i Danmark.* Af Jesper Florander. Beretning fra 17. Nordiska Skolmötet, Helsinki 1959, s. 185-188. Udgået.
15. *Undersøgelser vedrørende sproglig og matematisk begavelse.* Af Thomas Sigsgaard. Gymnasieskolen, 1959, 42. årg., s. 598-599. Udgået.
16. *Danmarks pædagogiske Institut. Formål, organisation og arbejdsplan.* Af Erik Thomsen. Dansk pædagogisk Tidsskrift, 1959, 7. årg., s. 379-388. Udgået.
17. *Forsøg med udelte klasser i Nykøbing F. 1956-58. III.* Skolegangsforløbet i forsøgs- og kontrolklasser i 6. og 7. skoleår. 3. rapport ved Jesper Florander og Finn Rasborg. 1959. 18 s. (Duplikeret). Udgået.
18. *Træk af den nye uddannelse af lærere til tale-, tunghøre- og læseundervisning.* Af Erik Thomsen. Nordisk Tidsskrift for Tale og Stemme, 1959, 19. årg., nr. 2, s. 129-137. Udgået.
19. *Forsøg i folkeskolen 1950-59.* En oversigt. Af Jesper Florander og P. Whitta Jørgensen. 1959. 81 s. Tillige særnummer af Dansk pædagogisk Tidsskrift, 1959, 7. årg., s. 401-484. Udsolgt.
20. *Et forsøg på at belyse sider af læreregnethedsproblemet.* Af Erik Thomsen. Dansk Seminarieblad, 1960, 46. årg., nr. 1, s. 8-14. Udgået.
21. *Problemer og forsøg i fremmedsprogsundervisningen.* Af Jesper Florander. Pædagogiske Strejftog. Gyldendals pædagogiske bibliotek. 1960, s. 51-60. Udgået.
22. *Fra elementmetode til helhedsmetode.* Af Carl Aage Larsen. Pædagogiske Strejftog. Gyldendals pædagogiske bibliotek. 1960, s. 68-75. Udgået.
23. *Probabilistic models for some intelligence and attainment tests. (Studies in mathematical psychology I).* Af G. Rasch. 1960. XIII + 184 s. Udgået. 2. oplag: Danish Science Press. Udsolgt.
24. *Om undervisning af børn med læse- og stavevanskeligheder i de første skoleår.* Undersøgelser og overvejelser. Af Carl Aage Larsen. 1960. 62 s. Tillige særnummer af Dansk pædagogisk Tidsskrift, 1960, 8. årg., s. 193-256. Udsolgt.
25. *Danish Education of Slow Learners and Retarded Readers.* Af Carl

Aage Larsen. The Slow Learning Child, 1960, vol. 6, s. 133-136. Udgået.

26. *Forsøg med udelte klasser og linjedeling i Horsens 1952-60. V.* Gruppeintelligensundersøgelser i forsøgs- og kontrolklasser. 2. rapport ved Jesper Florander. 1960, 18 s. (Duplikeret). Udgået.
27. *On Functional Fixedness.* Af Jesper Jensen. Scand. J. Psychol., 1960, vol. 1, s. 157-162. Udgået.
28. *On the Einstellung Effect in Problem Solving.* Af Jesper Jensen. Scand. J. Psychol., 1960, vol. 1, s. 163-168. Udgået.
29. *Den elementære regnefærdigheds afhængighed af antallet af regnetimer.* Af Carl Aage Larsen og Gustav Leunbach. Dansk pædagogisk Tidsskrift, 1961, 9. årg., s. 57-68.
30. *Psykologisk Forskningsmetodik.* En kommenteret liste over udvalgte håndbøger. Af Jesper Florander og Finn Rasborg. Dansk Psykologforenings Meddelelser, 1961, 14. årg., s. 77-80. Udgået.
31. *Viden og erfaring som faktorer i opgaveløsning.* Af Jesper Jensen. Nordisk Psykologi, 1961, 13. årg., s. 117-133. Udgået.
32. *Personvariable og opgaveløsning.* Af Jesper Jensen. Nordisk Psykologi, 1961, 13. årg., s. 173-185. Udgået.
33. *Kammeratvalg i skoleklasser.* En sociometrisk undersøgelse. Af Jesper Jensen og Thomas Sigsgaard. 1961, 81 s. Tillige særnummer af Dansk pædagogisk Tidsskrift, 1961, 9. årg., s. 329-412. Udsolgt.
34. *Forsøg med standpunktsbedømmelser.* Af Jesper Florander. Folkeskolen, 1961, 78. årg., s. 1404-1407. Udgået.
35. *Den sociale tilpasningsproces i børnegrupper.* Igangværende og påtænkte undersøgelser. Af Arne Sjølund. Dansk Psykologforenings Meddelelser, 1961, 14. årg., s. 121-125. Udgået.
36. *Om oversættelse fra et fremmed sprog.* Af Jesper Jensen. Gymnasieskolen, 1961, 44. årg., s. 937-946. Udgået.
37. *On Quantitative Models for Qualitative Data.* Af Gustav Leunbach. Acta Sociologica, 1961, vol. 5, s. 144-156. Udgået.
38. *En sociometrisk undersøgelse i nogle danske skoleklasser.* Af Jesper Jensen. Pedagogisk Forskning, 1961, 5. årg., s. 209-216. Udgået.
39. *Psykologien i Sovjetunionen.* Af Arne Sjølund. Nordisk Psykologi, 1961, 13. årg., s. 299-331. Udgået.
40. *On general laws and the meaning of measurement in psychology.* Af G. Rasch. I. Neyman, J. (ed.): Proceedings of the fourth Berkeley Symposium on mathematical statistics and probability. Vol. IV. Berkeley 1961, s. 321-333. Udgået.
41. *Omkring karaktergivningsproblemet.* Af G. Rasch. Dansk pædagogisk Tidsskrift, 1962, 10. årg., s. 1-9.
42. *Betydningen af succes og fiasko for intellektuelle præstationer.* Af Jesper Jensen. Dansk pædagogisk Tidsskrift, 1962, 10. årg., s. 11-16. Udgået.
43. *Om muligheden for at konstatere en behandlingseffekt hos læseretarderede.* Af Finn Rasborg. Pedagogisk Forskning, 1962, 6. årg., s. 49-58. Udgået.

44. *Forsøg med udelte klasser og linjedeling i Horsens 1952-60. VI.* Betydningen af afgangen i forsøgs- og kontrolklasser. Ved Jesper Florander. 1962, 14 s. (Duplikeret). Udgået.

45. *Undersøgelser over skolegangsforløb i grundskole og eksamensmellemskole.* Af Erik Thomsen og Carl Aage Larsen. 1962, 60 s. Tillige særnummer af Dansk pædagogisk Tidsskrift, 1962, 10. årg., s. 253-316. Udsolgt.

46. *Forsøg med udelte klasser i Nykøbing F. 1956-58. IV.* Standpunktsundersøgelsen i forsøgs- og kontrolklasser i 6. og 7. skoleår. 4. rapport ved Jesper Florander, 1962, 14 s. (Duplikeret). Udgået.

47. *Undersøgelse af ord- og linjeafstandens betydning for teksters læselighed.* Af Erik Thomsen og Carl Aage Larsen. Dansk pædagogisk Tidsskrift, 1962, 10. årg., s 342-350. Udgået.

*48. *Forsøg i gymnasieskolen 1950-60. En oversigt.* Af Jesper Florander og Finn Rasborg. 1962, 187 s. Tillige særnummer af Dansk pædagogisk Tidsskrift, 1962, 10. årg., s. 501-691. Kr. 5.– + moms.

49. *Iagttagelse og beskrivelse af børn.* Af Jesper Jensen og Arne Sjølund. Dansk pædagogisk Tidsskrift, 1964, 12. årg., s. 201-210. Udgået.

50. *Er der sammenhæng mellem moderens udearbejde og børnenes sociale og arbejdsmæssige tilpasning i skolen?* Af Arne Sjølund. Socialt Tidsskrift, 1964, 40. årg., s. 95-121. Udgået.

51. *Research on teaching English in Danish schools 1959-1965. I.* Af Jesper Florander og Mogens Jansen. International Review of Education, 1964, vol. X, s. 312-325. Dansk udgave af samme, se nr. 52.

52. *Skoleforsøg i engelsk 1959-1965. I.* Af Jesper Florander og Mogens Jansen. Dansk pædagogisk Tidsskrift, 1964, 12. årg., s. 361-370. Engelsk udgave af samme, se nr. 51.

53. *Lidt om Genève-skolens intelligensundersøgelser.* Af Jesper Jensen. Skolepsykologi, 1964, 1. årg., s. 34-41. Udgået.

Publikationerne 54-57 findes kun samlet i ét hæfte. 1965. Udsolgt.

54. *Børns biografbesøg.* Af Jesper Florander og Jens Bjerg. S. 7-20.

55. *Meddelelsesbøger i hovedskolen 1961-1963.* Af Jesper Florander og Anders Leerskov. S. 21-36.

56. *Nye veje i intelligensforskningen.* Af Jesper Jensen. S. 37-48.

57. *Forskellige intelligensopfattelser og deres pædagogiske betydning.* Af Jesper Jensen. S. 49-71.

58. *Forsøg med udelte klasser og linjedeling i Horsens 1952-60. VII.* Interesse for skolefagene. Ved Jesper Florander og Jens Bjerg. 1965. 14 s. (Duplikeret).

59. *Forsøg med udelte klasser og linjedeling i Horsens 1952-60. VIII.* Angivne årsager til ønsket om at forlade skolen eller ønsket om at blive i den efter 7. skoleår. Ved Jesper Florander og Jens Bjerg. 1965. 8 s. (Duplikeret).

*60. *Skriftligt arbejde i dansk, 1.-7. skoleår.* Registrering og analyse af bøger til undervisningen i skriftlig dansk. Af Mogens Jansen. 1966. 209 s. Kr. 21,00 + moms.

61. *Forsøg med udelte klasser og linjedeling i Horsens 1952-60. IX.* Fremgang i standpunkter i dansk og regning fra 6. til 9. skoleår. Ved Jesper Florander og Jens Bjerg. 1966. 35 s. (Duplikeret).

* Publikationerne 62-65 fås kun samlet i ét hæfte. 1967. Kr. 15,00 + moms.

62. *Forsøg med udelte klasser og linjedeling i Horsens 1952-60.* Et overblik. Af Jesper Florander og Jens Bjerg. S. 7-36.
63. *Om brug af standpunktsskalaer.* Af Jesper Florander og Anders Leerskov. S. 37-66.
64. *Om tidspunkter for indøvelse af division.* Af Finn Rasborg. S. 69-77.
65. *Uddannelse og intelligensprøveresultat i forskellige befolkningsgrupper.* Af Børge Prien. S. 81-98.

*66. *Enhedsskole og tilvalg i folkeskolen.* Af Jens Bjerg. 1967. 92 s. Kr. 14,00 + moms.
*67. *Undervisningsmetoder og arbejdsmønstre. En introduktion.* Af Finn Rasborg. 1968. 200 s. Kr. 19,00 + moms.
*68. *Meddelelsesbog og standpunktsbedømmelse i 1.-7. skoleår.* Af Jesper Florander og Anders Leerskov. 1968. 97 s. Kr. 15,00 + moms.
*69. *Pædagogisk proces- og produktanalyse.* Af Finn Rasborg. 1969. 286 s. Kr. 24,00 + moms.
*70. *Danske læsebøger – 1.-7. skoleår.* Bd. 1. *Registrering og analyse,* 307 s. Bd. 2. *Forfatter- og titelregister,* 135 s. Af Mogens Jansen. 1969. Kr. 48,00 + moms.

B. Publikationer vedrørende standardiserede standpunktsprøver m. v.

22. *Om todimensional standardisering.* Af Gustav Leunbach. Folkeskolen, 1962, 79. årg., s. 176-177.
30. *Standardiserede tekstforståelsesprøver i engelsk.* Af Børge Prien og Gustav Leunbach. Folkeskolen, 1966, 83. årg., s. 97-99.
39. *Orienteringsprøver og standpunktsprøver. Katalog 1968.*

Øvrige numre i publikationsserie B er vejledningshæfter til prøver.
Bestillingsseddel for disse kan rekvireres fra

DANMARKS PÆDAGOGISKE INSTITUT
Salgsafdelingen, Emdrupvej 101, 2400 København NV.